

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XVII. évfolyam

2007/2.

A TARTALOMBÓL

A honvédség fejlesztésének főbb irányai
A nemzetvédelmi felsőoktatás átalakítása
A békepartnerség fejlődése
Az orosz katonai doktrína alapelemei
A pilóta nélküli repülőgépek hazánkban
A tüzérségi támogatás feladatrendszere
A katonai vezetés GIS alapú tervezése
Beszerzés-politika a védelem területén
A Társaság küldöttgyűléséről és
a hadtudomány fogalmáról
Új Magyarország Fejlesztési Terv
(2007–2013)
Az MHTT 2007. évi Tanárky-díjasa:
Dr. Szenes Zoltán
A küldöttgyűlés határozatai
A Társaság pályázati felhívása

A tanulmányok szerzői

Dr. Deák János nyá. vezérezredes,
a ZMNE tudományos főmunkatársa

Dr. Ébert László okl. közgazdász-mérnök,
igazságügyi szakértő

Farkasné dr. Zádacszy Ibolya nyá. őrnagy, PhD

Dr. Felházi Sándor mk. ezredes,
PhD, egyetemi docens

Dr. Király László
a Védelemgazdasági Szakosztály
elnöke

Dr. Kovács László mk. őrnagy,
főiskolai docens

Mészáros Judit őrnagy,
a ZMNE doktorandusza

Molnár István nyá. ezredes,
a ZMNE doktorandusza

Dr. Nagy László nyá. mk. ezredes,
az MTA doktora,
egyetemi tanár

Palai Attila mk. alezredes,
HM TKF kiemelt főtiszt

Ruszin Romulusz őrnagy,
a ZMNE doktorandusza

Ruzsás Lajos nyá. mk. ezredes,
HM TKF köztisztviselő

Prof. dr. Szabó János nyá. dandártábornok,
a ZMNE rektora

Dr. Szternák György nyá. ezredes,
a hadtudomány kandidátusa,
egyetemi docens

Dr. Ványa László okl. mk. alezredes,
egyetemi docens

Dr. Varga László nyá. mk. ezredes,
PhD, beszerzési szakértő

A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata

Felelős kiadó:
NAGY LÁSZLÓ,
a társaság elnöke

A folyóirat szerkesztőbizottsága

Elnök:
PADÁNYI JÓZSEF,
a társaság alelnöke

Elnökhelyettes:
HORVÁTH ISTVÁN
főszerkesztő

Tagjai:
Barna Géza,
Bertalan György,
Kádas Géza,
Király László,
Kovács István,
Kovács Tibor,
Oroszi Antal,
Pataky Iván,
Pekó József,
Várhegyi István.

Szerkesztőbizottság és kiadó:
Budapest X.,
Hungária krt. 9–11.
Tel.: 432-9000/29-684 mellék
A mellék HM vonalon
közvetlenül hívható.

Levélcím:
1581 Budapest, Pf. 15.

Internetcím:
<http://www.zmne.hu/kulso/mhht>

Nyomtatta:
László és Társa Nyomda

ISSN 1215-4121

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XVII. évfolyam

2. szám

2007. június

Tartalomjegyzék

Ruzsás Lajos	Új országgyűlési határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól	3
Szabó János	Stratégiai építő kiinduló pontok a nemzetvédelmi felsőoktatás átalakításában	11

BIZTONSÁGPOLITIKA

Molnár István	A Magyar Köztársaság és az elfelejtett békepartnerség . .	31
---------------	---	----

HADTUDOMÁNY–HADÜGY

Deák János – Szternák György	Az orosz katonai gondolkodás új elemei a doktrína tervezetében	40
Kovács László – Ványa László	Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon	50
Felházi Sándor – Ruszin Romulusz	A tűzérési támogatás feladatrendszere az új kihívások tükrében	62

VEZETÉS – FELKÉSZÍTÉS

Palai Attila	A katonai vezetés információ (GIS) alapú tervezésének folyamata	71
--------------	---	----

VÉDELEMGAZDASÁG

Varga László	Beszerzés-politikai kihívások a védelem területén	83
--------------	---	----

FÓRUM

Nagy László	Gondolatok a Társaságról és a hadtudományról	97
Farkasné Zádeczky Ibolya	Hozzászólás <i>A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma</i> című cikkhez	107
Mészáros Judit	Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007–2013)	117
Ébert László	Hozzászólás az <i>Azerbajdzsáni helyzetkép</i> című cikkhez . . .	126
Király László	A berlini védelemgazdasági (katonai) szimpózium	131

A TÁRSASÁG HÍREI

Az MHTT 2007. évi Tanárky Sándor-díjasa	1	33
Magyar Hadtudományi Társaság közhasznú egyszerűsített beszámolójának eredménylevezetése, valamint mérlege – 2006 év		134
A Magyar Hadtudományi Társaság 2007. március 30-án megtartott küldöttgyűlésének határozatai		136

ABSTRAKT		138
--------------------	--	-----

Pályázati felhívás

Ruzsás Lajos

Új országgyűlési határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól

 A magyar országgyűlés – a demokratikus jogállamokban kialakult gyakorlatnak megfelelően – rendszeresen gyakorolja a fegyveres erő feletti ellenőrzést, meghatározza létszámkereteit, valamint fejlesztésének irányait, főbb feladatait. Az országgyűlés a rendszerváltozás óta három alkalommal hozott ebben a témában határozatot, napjainkban – 2007 júniusában – napirendre került a negyedik határozat elfogadása. Az alábbi cikk szerzője ebből az alkalomból áttekinti az eddigi határozatok lényegét és bemutatja a legújabb dokumentum főbb vonásait. Ezzel együtt szöveghűen, teljes terjedelmében közreadjuk az elfogadott országgyűlési határozatot is.

Az Országgyűlés 2007. május végén, június elején a honvédelem szempontjából nagy jelentőségű dokumentumot tárgyalt és fogadott el, nevezetesen a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól szóló OGY határozatot.

Ez a határozat szervesen illeszkedik azoknak a döntéseknek a sorába, amelyekkel az Országgyűlés egyrészt eleget tesz a honvédelmi törvényben előírt¹ kötelezettségének, másrészt gyakorolja a Magyar Honvédség feletti civil kontrollt.

1. A 88/1995. (VII. 6.) OGY határozat volt az első ilyen jellegű dokumentum, amely szabályozta a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányait és létszámát. Már a címből is kitétni, de a tartalma alapján egyértelmű, hogy az Országgyűlés nem csak hosszú távú irányokat, hanem középtávú feladatokat is meghatározott, figyelemmel az akkor már számításba vett NATO csatlakozásra. Ugyanakkor tekintettel a jelentős strukturális átalakításokra, szervezeti változásokra, létszámkorlátokat (60 ezer fő a korábbi mintegy 100 ezerrel szemben) is megjelölt.

1 A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 47. § (1) bekezdésének b) pontja alapján az Országgyűlés határozza meg a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányait. Ezt megelőzően a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 5. § (1) bekezdés b) pontja utalta az Országgyűlés hatáskörébe a fegyveres erők hosszú távú fejlesztése irányainak megállapítását.

A következő, a 61/2000. (VI.21.) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól szólt. Ebben az Országgyűlés kifejezte, hogy szükségesnek tartotta a Magyar Honvédségnek – a Magyar Köztársaság valós biztonságpolitikai helyzetével, az ország gazdasági teherbíró képességével, a NATO tagsággal járó követelményekkel, a Magyar Köztársaság nemzetközi szerepvállalásával, továbbá a kor követelményeivel összhangban álló – átalakítását, fejlesztését. Előírta, hogy a szervezeti változások eredményeként javuljon az azonnal alkalmazható erők aránya, a béke- és háborús hadrend felépítése és vezetési rendje közel azonos, a rendszeresített békelétszám legfeljebb 45 000 fő legyen, a háborús létszám a korábbinál nagyobb mértékben közelítsen a békelétszámhoz. Középtávú feladatok itt külön nem kerültek meghatározásra, de a határozat előírta, hogy a haderő átalakítása 2000–2010 között három ütemben (2003 végéig, 2006 végéig és 2010-ig) kerüljön végrehajtásra.

Az eddig hatályos és most felváltásra kerülő – a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló 14/2004. (III.24.) OGY határozat – már hivatkozott az EU-tagságból fakadó követelményekre és deklarálta, hogy az ország biztonságát az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagjaként, valamint az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájának keretében kell értelmezni. Rögzítette, hogy a Magyar Honvédségnek különösen mely feladatok végrehajtására kell felkészülnie és először fogalmazta meg az ambíciószintet, vagyis azt, hogy a szervezeti korszerűsítések eredményeként az átalakított haderő mire legyen képes hazai területen, illetve az ország területén kívül végrehajtásra kerülő feladatok során. A határozat értelmében a Magyar Honvédség fejlesztését 2004–2013 között három időszakra bontva (2006, 2010 és 2013 végéig) kell végrehajtani azzal a kitételrel, hogy az önkéntes haderő létrehozása 2005 első felév végéig történjen meg. (Mint ismeretes ez 2004. november harmadikával, az utolsó sorkatonai leszerelésével megtörtént. A magyar haderő sikeresen áttért az önkéntes rendszerre és egyidejűleg megkezdődött a haderő professzionális jellegének kialakítása.)

2. A határozatok rövid áttekintéséből látható, hogy az Országgyűlés, az 1993. évi honvédelmi törvény hatályba lépését követően minden parlamenti ciklusban foglalkozott a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésével. Ez rendben is van, ugyanis a hosszú távra kitűzött célok teljesítését, az azok megvalósítása érdekében elvégzett feladatokat folyamatosan elemezni, értékelni és bizonyos időszakonként korrigálni, pontosítani kell. Ugyancsak vizsgálni szükséges a politikai, biztonsági- és gazdasági környezet alakulását, vagyis mindazon tényezőket, amelyek befolyásolhatják a korábban elhatározott fejlesztési irányokat.

Az egyes határozatoknál megemlíttettekben világosan kitűnik, hogy a kül- és biztonságpolitikai változások lehetővé, az ország gazdasági teherbíró képessége pedig szükségessé tette a haderő méretének csökkentését. De ezt indokolták a katonai stratégiában, az alkalmazási elképzelésekben bekövetkező változások is. Ezek eredményeként alakult át, a mintegy 100 ezres, támadó elvek alapján felépülő sorozott „tömeghadsereg” napjainkra, mintegy 30 ezer fős önkéntes, professzionális jellegű haderővé.

3. Most ismét szükségessé vált a hatályos OGY határozat felülvizsgálata és módosítása. Vizsgáljuk meg, hogy milyen tényezők tették ezt indokolttá.

A honvédelmi tárca az új (a 2006-ban kezdődő) parlamenti ciklusban is – a kormányprogrammal összhangban – a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló 14/2004. (III. 24.) OGY határozat alapján folytatta a nemzeti és a szövetségi, valamint európai uniós követelményeknek egyaránt megfelelő és szükséges mértékű képességek megteremtését, a haderő fejlesztését.

2006-ra az ország gazdasági helyzetének alakulása, a biztonságpolitikai környezet, az új biztonsági kihívások, majd az önkéntes haderőre való áttérést követően a képességorientált, minőségi vonatkozásban is professzionális fegyveres erő kialakításának igénye, a 2006. évi NATO Miniszteri Irányelvek ajánlásai, valamint a 2117/2006. (VI. 30.)², illetve a 2118/2006. (VI. 30.) Korm. határozatban³ foglalt rendelkezések szükségessé tették a Magyar Honvédség feladatainak, képességei alakulásának áttekintését.

A hatályos országgyűlési határozat szerint előírányzott és ütemezett védelmi képességek és a rendelkezésre álló erőforrások áttekintése alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a haderő hosszú távú átalakítását az előzőekre tekintettel újra kell gondolni, meg kell teremteni a célok és lehetőségek összhangját, az eddigieknél hatékonyabb, a végrehajtói szintet erősítő haderőstruktúra kialakítását. Így szükséges az országgyűlési határozatban foglaltak áttekintése és szükség szerint az aktuális körülményekhez igazítása is.

A 14/2004. (III. 24.) OGY határozat felváltását indokolja továbbá, hogy számos, korábban meghatározott feladat végrehajtása megtörtént – kiemelten például az önkéntes haderőre való áttérés, a sorállomány kiválásával kapcsolatos feladatok, új kiképzési rendszer kialakítása –, ezért szükséges az aktuális feladatok pontosítása és a következő tervezési időszak várható feladatainak előkészítése, megalapozása.

A feladat tehát az volt, hogy a Kormány a megváltozott külső és belső biztonságpolitikai és gazdasági körülményeket alapul véve új országgyűlési határozat-tervezetben tegyen javaslatot a Magyar Honvédség további fejlesztésére. A kidolgozói munka 2006. őszén kezdődött. A Kormány által előzetesen javasolt határozat-tervezet véglegesítése 2007. január végéig tartott az öt parlamenti párt képviselőinek és szakértőinek részvételével, aktív és konstruktív közreműködésével, segítségével.

Ennek során nem az volt a cél, hogy a hatályos OGY határozatban foglaltak helyett teljesen új irányok kerüljenek kijelölésre, hanem az, hogy az elért eredményekre építve, az aktuális biztonságpolitikai környezethez alkalmazkodva, a korábbi sarokkövek, vívmányok megőrzésére, továbbfejlesztésre, a megkezdett reformfolyamatok további szélesítésére kerüljenek. Az Országgyűlést olyan helyzetbe kellett hozni, hogy a szövetségi kötelezettségi rendszerből fakadó, illetve a honi társadalmi, politikai és gazdasági élet diktálta igények és feltételek keretei között tudjon dönteni a Magyar Honvédség következő 10–15 évének fejlesztési irányairól. Arról a szervezetről, amelynek folyamatosan és magas színvonalon képesnek kell lennie maradék-

2 2117/2006. (VI. 30.) Korm. határozat a Miniszterelnöki Hivatalban, a minisztériumokban, az igazgatási és az igazgatás jellegű tevékenységet ellátó központi költségvetési szerveknél foglalkoztatottak létszámáról.

3 2118/2006. (VI. 30.) Korm. határozat az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megvalósító intézkedésekről.

talanul betölteni alkotmányos rendeltetését, ellátni mind a haza fegyveres védelmét, mind a kollektív védelmi feladatokat. Nem volt tehát indokolt egy minden elemében új hosszú távú fejlesztési koncepció kialakítása, hanem az eddig megteremtett alapok minőségi, a jelenkor követelményeihez és lehetőségeihez igazított, pontosított továbbfejlesztését célzó dokumentum kidolgozása vált szükségessé.

4. Az új határozat előírja a fő célkitűzéseket, képességekvetelményeket, a haderővel szemben támasztott elvárásokat, megjelöli az ambíciószintet és a fejlesztési feladatok prioritásait. Részletesen meghatározza a fejlesztés főbb követelményeit és feladatait, a haditechnikai fejlesztéssel kapcsolatos elvárásokat és az erre fordítandó források nagyságát.

Az új határozat alapelvnek tekinti, hogy a Magyar Honvédségnél megkezdett haderőfejlesztés folytatását. Ebből adódóan a katonai képességek kialakítása során mind a nemzeti, mind a nemzetközi alkalmazás követelményeinek megfelelő haderő irányába kell tovább mozdulni, hiszen már egy megkezdett folyamatról beszélhetünk, közel 8 évvel a NATO és 3 évvel az EU-hoz történt csatlakozás után. Ezt támasztja alá az is, hogy az alapvető feladatok, kihívások változatlanok. Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség katonáinak, szervezeteinek számos komoly kihívással kellett szembenézniük, akár a hazai katasztrófavédelmi feladatokat, akár a különböző ENSZ, NATO és EU missziókban való folyamatos részvételt és helytállást nézzük.

Egy hadsereg fejlesztési célkitűzéseinek megfogalmazása során legfontosabb annak a távlati célnak a meghatározása, hogy milyen szervezettel és mekkora erővel legyen képes végrehajtani feladatait. Ezt fejezi ki az ambíciószint, amely a honvédelmi szakmai szempontnak és a szövetségi igényeknek megfelelően került meghatározásra.

Hosszú távon a fejlesztési feladatok fontossági sorrendjét, összhangban a NATO Miniszteri Irányelvek ajánlásaival, a Magyar Honvédség professzionális jellegének és expedíciós képességeinek erősítése és kiteljesítése határozza meg. Nagy hangsúlyt kell helyezni a műveletre kijelölt, a NATO reagáló erőbe és az EU harccsoportba felajánlott alegységek fejlesztésére, ami a szövetségi tagságból eredő feladataink teljesítése mellett biztosítja az alapját a hazai alkalmazásra is rendelkezésre álló erőknél.

A fejlesztés főbb követelményeinek és feladatainak meghatározásánál, a hosszú távú elképzelések pontosítása, aktualizálása során az alkotmányos és a szövetségi kötelezettségek maximális teljesítése mellett a fő hangsúlyt a hatékonyság, a költségkímélő fenntarthatóság és a hosszú távú szervezeti stabilitás keretén belül megvalósítható korszerűsítés, rugalmas, feladatcentrikus, expedíciós jellegű alkalmazhatóság kapta.

Ezért, le kellett vonni az ország gazdaságának teherbíró képességéből eredő konzekvenciákat is, és meg kellett hozni azokat a döntéseket amelyek végeredményként takarékosan működtethető, ugyanakkor szakmailag optimális szervezetű és felszerelésű haderőt eredményeznek.

A szervezeti struktúra meghatározásánál figyelembe kellett venni, hogy a hazai katonai feladatok, a szövetségi kötelezettségek, a nemzetközi szerepvállalás továbbra is sokrétű feladatokat rónak a Magyar Köztársaságra, a Magyar Honvéd-

ségre. Ugyanakkor az ország teherbíró képessége és a biztonsági környezet értékelése alapján kijelenthető, hogy, a világ legerősebb politikai-katonai szövetségi rendszere tagjaként, békében nem indokolt az ezeket meghaladó képességek fenntartása.

A Magyar Köztársaság szövetségi tagsága, a biztonsági környezetben bekövetkezett pozitív változások, valamint a haditechnika fejlődése és a képességek minőségi fejlesztése lehetővé teszik egy a korábbiaknál kisebb létszámú, ugyanakkor hatékonyabban és költségtakarékosabban működő, működtethető haderő kialakítását és fenntartását.

Figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a konvergencia program és a közigazgatás reformja kapcsán, a haderő folytatódó reformja keretében, a Kormány prioritásainak megfelelően bizonyos katonai szervezetek összevonásra, megszüntetésre, átdiszlokálásra kerültek. Megtörtént a vezetési rendszer egyszerűsítése, a vezető szervek számának csökkentése.

A Kormány által elrendelt, elsősorban a tárcák között végrehajtandó profiltisztítás révén, a csökkenő tárcalétszám mellett, nő a végrehajtó katonai szervezetek aránya és feltöltöttsége, folyamatosan növekszik a csapattagozatban szolgálatot teljesítők létszámaránya, ezzel is erősítve a valós katonai képességeket. Az újonnan kialakítandó, modulokra épülő struktúra lehetővé teszi a haderőnek a mindenkori feladat igényeihez optimálisan, rugalmasan és jelentősen lecsökkentett reakcióidővel történő alkalmazását.

A szervezeti- és képesség követelmények mellett legalább ilyen jelentőséget tulajdonít a határozat a professzionális haderő követelményeinek megfelelő korszerű állományszerkezet, állomány-, és rendfokozati arány kialakításának és ehhez hitelesebb, átláthatóbb pályakép és életpálya modell kidolgozásának, az állomány élet- és munkakörülményei színvonalának lehetőségek szerinti javításának is.

A termelői és fogyasztói logisztika szétválasztásával egyszerűsödik és hatékonyabbá válik a csapatok logisztikai támogatása. Az adott feladat végrehajtásához szükséges logisztikai háttér (szervezet, eszköz, anyag) a harcoló kötelékek „testközelebe” kerül. A katonai szervezetek struktúrája és létszáma a kitűzött képességcélokhoz igazodik.

A határozat külön pontban foglalkozik a haditechnikai fejlesztéssel és azzal, hogy a beszerzések során a korszerűség, a hosszabb távú rendszerben-tarthatóság, a gazdaságosság, könnyebb szállíthatóság, védetség és a környezetvédelem szempontjai biztosítva legyenek. Ezen kritérium katalógus felállítása kellő garanciaként szolgál a honvédelmi feladatok biztosításához.

Új hosszú távú célkitűzésként – figyelemmel a NATO Miniszteri Irányelvekben foglaltakra – a határozatban rögzítésre került a védelmi kiadásokra vonatkozó követelmény is. Azt hosszú távon úgy kell tervezni, biztosítani, hogy a honi gazdaság teherbíró képességét ne haladja meg, mégis folyamatosan közelítsen a többi NATO tagország átlagához. Ezen belül, a haditechnikai fejlesztésekre fordított hányad mindenkor elérje a védelmi kiadások legalább egyötödét.

A parlamenti pártokkal lefolytatott egyeztetések eredményeként néhány új gondolat és feladat is megjelent az új határozatban. Ilyenek a Washingtoni Szerződés III. cikkelyének betagolása, a képességi ambíciószint meghatározása, az expedíciós

képességek erősítése és tartalmának kifejtése; a katonai életpálya modellre vonatkozó követelmény és a kvalifikált állomány megtartásának szükségessége, valamint a haditechnikai eszközök fejlesztésének prioritása.

Ugyanakkor a 14/2004. (III. 24.) OGY határozathoz képest a feladatok részletes felsorolása elmaradt. Ezt az indokolta, hogy a honvédség feladatait pontosan meghatározza a 2005. január 1-jén hatályba lépett, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény.

A határozatba – tekintettel arra, hogy külön OGY határozat rendelkezik róla – nem kerültek beépítésre létszámadatok.

A határozat nem tartalmaz évszámokhoz, vagy jelentősebb technikai eszközökhöz, rendszerhez kötött konkrét feladatokat, mivel az OGY határozatban foglalt célkitűzések részletes feladatokra bontását, ütemezését – hatáskörében eljárva – a honvédelmi miniszter által előterjesztett és a kormány által jóváhagyott, az aktuális körülmények alapján és az OGY határozat keretein belül kidolgozott 10 éves terv tartalmazza.

A határozat-tervezetet az Országgyűlés az általános vitát követően 2007. 06. 04-i ülésnapján – módosító javaslat nélkül – egyhangúlag elfogadta. A szavazásban is kifejezésre jutott, hogy az Országgyűlés a honvédelmet össznemzeti kérdésnek tekinti.

51/2007. (VI.) OGY határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól

Az Országgyűlés a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 47. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól az alábbi határozatot hozza:

1. Az Országgyűlés szükségesnek tartja a Magyar Honvédség fejlesztésének folytatását. Ennek során a fő hangsúlyt a nemzeti és nemzetközi keretek közötti alkalmazás követelményeinek egyaránt megfelelő katonai képességek kialakítására kell helyezni.

2. A végrehajtandó képességfejlesztés, modernizáció és erőkoncentráció eredményeként jöjjön létre egy professzionális, sokoldalúan, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, nemzetközi (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) együttműködésre képes, kiképzett, feltöltött és bevethető szervezetekkel rendelkező, korszerű eszközökkel felszerelt és finanszírozható haderő.

3. A Magyar Honvédség hosszú távon (10–15 év alatt) – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 70. § (1) bekezdésben foglalt feladatai végrehajtására is figyelemmel –, a már elért eredményekre alapozva legyen képes – a magyar külpolitikai törekvésekhez igazodva – az ország határain kívül folytatott műveletekben egyidejűleg egy dandár méretű erő hat havi harci-, és egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) nem harci körülmények közötti alkalmazására; vagy egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) harci-, és egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) nem harci jellegű tevékenységére.

4. A fejlesztési feladatok fontossági sorrendjét a Magyar Honvédség professzionális, valamint a műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas (expedíciós) jellegének erősítése határozza meg. Ezen belül az egyes feladatokat a következők szerint kell rangsorolni: a műveletre kijelölt, illetve műveleti részvétellel tervezett alegységek, szervezeti elemek fejlesztése, felszerelése; a NATO Reagáló Erő és az EU harccsoport rotációkba felajánlott alegységek felszerelése; az irányítási-vezetési- rendszerek fejlesztésének folytatása úgy, hogy azok illeszthetők legyenek a kialakítandó hálózat alapú hadviselés képességhez.

5. A fejlesztés főbb követelményei és feladatai:

a) hazánk szövetségi tagsága, a biztonsági környezetben bekövetkezett változások, valamint a haditechnika fejlődése és az elért képességek minőségi fejlesztése alapján – figyelemmel az Észak-atlanti Szerződés 3. cikkében foglalt kötelezettségekre is – a feladatok ellátására alkalmas, költségtakarékosan működtethető haderőt kell kialakítani és fenntartani;

b) a fejlesztés biztosítsa, hogy a honvédség előtt álló feladatok végrehajtásához szükséges védelmi képességek fokozatosan erősödjenek, és folyamatosan javuljanak a szövetségi, illetve más nemzetközi kötelezettségek teljesítésének feltételei, a kihívások és kockázatok kezeléséhez nem szükséges képességeket meg kell szüntetni;

c) a Magyar Honvédség váljon korszerűen kiképzett és felszerelt, műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas (expedíciós) képességekkel is rendelkező haderővé;

d) a Magyar Honvédség szervezeti felépítése és vezetési rendje feleljen meg az országvédelem és a nemzetközi szerepvállalás szempontjainak. Működjön hatékony és a kialakított szervezeti kereteknek megfelelő középszintű vezetési rendszer. Növekedjen a végrehajtó, kiemelten a magas készenlétű, speciális képességekkel rendelkező, bevethető és telepíthető kötelékek feltöltöttsége, egyidejűleg fejleszteni kell a harci erők alkalmazhatóságához feltétlenül szükséges harci támogató és harci támogató-kiszolgáló képességeket. A logisztikai támogatás terén – a nemzeti felelősség elvét is figyelembe véve – a többnemzeti megoldások kapjanak elsőbbséget;

e) a professzionális haderő követelményeinek megfelelő korszerű állományszerkezet, valamint a megfelelő állomány-, és rendfokozati arány kialakításához kerüljön kidolgozásra a jelenlegi előmeneteli rendszerre épülő hitelesebb, átláthatóbb pályakép és életpálya modell. Az egyes szervezetek sajátosságaira is figyelemmel, folyamatosan növekedjen a szerződéses tiszthelyettes és légénységi állomány aránya, a nem kifejezetten katonai ismereteket igénylő beosztásokban előnyben kell részesíteni a polgári állomány foglalkoztatását. A megszerzett humán erőforrások megtartásának a minőségi teljesítmény hatékonyabb ösztönzése és elismerése legyen az alappillére. Kiemelt szempontként kell kezelni az állomány élet- és munkakörülményei lehetőségek szerinti javítását is;

f) a Magyar Honvédség igényeihez igazodó foglalkoztatáspolitikai alkalmazásával, a toborzási és hadkiegészítési, tiszti, tiszthelyettesi képzési és kiképzési rendszer korszerűsítésével és költséghatékony működtetésével folyamatosan biztosítani kell a haderő részére a szükséges számú és minőségű személyi állományt;

g) a szétválasztott termelői és fogyasztói logisztikai támogatás rendszerét a megfelelő összhang biztosításával, koncentrált logisztikai és támogató szervezetekkel, valamint a szükséges támogató és kiszolgáló katonai szervezetek fenntartásával kell működtetni. A Magyar Honvédség gazdálkodásában a jövőben erősíteni kell a versenyszféra szolgáltatásainak igénybevételét és a piaci módszerek alkalmazását;

h) korszerűsített infrastruktúrával biztosítani kell a Magyar Honvédség gazdaságos és kulturált elhelyezését, az állomány kiképzésének feltételeit, valamint az ország területére érkező szövetségi erők befogadó nemzeti támogatásának kapcsolódó feladatait;

6. A haditechnikai fejlesztés során fokozatosan végre kell hajtani az elavult, gazdaságosan rendszerben nem tartható technikai eszközök cseréjét. Az új beszerzések során a korszerűség, a hosszabb távú rendszerben-tarthatóság, a gazdaságos üzemeltetés, a könnyebb szállíthatóság, a védettség, valamint a környezet- és a természet védelmének szempontjait kell figyelembe venni. A beszerzések és beruházások programokon keresztül valósuljanak meg. Ennek keretében a program teljes időtartamában biztosítani kell a katonai igények és a gazdasági lehetőségek összhangját, az erőforrások költséghatékony felhasználását.

7. Hosszú távon törekedni kell arra, hogy az ország teherbíró képességével összhangban a védelmi kiadásokra fordított költségvetési források GDP részaránya folyamatosan közelítsen a NATO-tagállamok átlagának megfelelő arányhoz, és a haditechnikai fejlesztésekre fordított források aránya érje el a védelmi kiadások 20%-át.

8. A Kormány jelen határozat végrehajtásáról, illetve a fejlesztés aktuális helyzetéről írásban, minden év I. félévében számoljon be az Országgyűlés honvédelemmel foglalkozó állandó bizottságának.

9. Ez a határozat a közzététele napján lép hatályba. Egyidejűleg a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló 14/2004. (III. 24.) OGY határozat, valamint az egyes honvédelmi tárgyú országgyűlési határozatok módosításáról szóló 112/2004. (XI. 3.) OGY határozat 1. pontja hatályát veszti.

Szabó János

Stratégiai építő kiinduló pontok a nemzetvédelmi felsőoktatás átalakításában

 A szerző vázlatosan áttekinti a ZMNE jelenlegi helyzetét, funkcionális szerkezetét, SWOT analízis összehasonlító módszerrel az erősségét, gyengeségeit, lehetőségeit és céljait; az egyetemi korszerűsítés célmegvalósításának külső és belső erőforrásait; s mindezek alapján programot adva felvázolja az oktatási intézmény fejlesztésének főbb irányait a 2007–2010-ig terjedő irányítási ciklusban.

Az intézmény korszerűsítése, figyelembe véve a kormányzati meghatározottságát elodázhatatlan. Az elmúlt időszakban hagyományosan működő menedzsmentet és strukturális felépítést fel kell, hogy váltsa a gyakorlatias sikerorientált, a piaci kihívásoknak rugalmasan megfelelni képes, valamint a professzionizmus dominanciáját biztosító struktúra és menedzsment.

Az egyetem stratégiai menedzsmentjében helyet foglaló személyek számára, ismerve a bennünket körbeölelő reformirányzatokat és piaci mechanizmusokat, nincs más lehetőség, mint megteremteni a történelmi háttérrel is figyelembe vevő, a piaci kritériumoknak is megfelelő korszerű felsőoktatási intézményt. El kell érni azt, hogy az egyetem minden dolgozója, alkalmazottja és polgára maximalizálhassa a saját professzionizmusát a saját helyén és beosztásában. Elkerülhetetlen a költséghatékonyság előtérbe helyezése annak érdekében, hogy a hazai és a nemzetközi felsőoktatási-kutatói-szakértői piaci környezetben hosszú távon megfelelni legyen képes az intézmény.

Az egyetemi korszerűsítés célmegvalósításának külső és belső forrásai

Külső források

Magyarország az EU-hoz csatlakozásával hangsúlyt kapott két, az oktatási politikától elválaszthatatlan terület: a foglalkoztatási helyzet javítása és az információs társadalom kiépítésének követelménye. A régióban betöltött szerepünket figyelembe véve a munkaerő-piaci versenyképességünk javítása érdekében két terület kiemelten fontos:

- az élethosszig tartó tanulás (life-long learning),
- az elektronikus tanulás (e-Learning).

Az Európai Unió államai a homogén térség megteremtésével törekszenek ellensúlyozni az amerikai technológiai, katonai és gazdasági fölényt. A homogén szerkezetváltás keretén belül az Európai Unió tagállamai törekszenek és egyben támogatják a munkaerő szabad áramlását, a tagállamokban való tanulást és az ezek eredményeként megszerzett oklevelek, bizonyítványok egységes és kölcsönös elismerésének elvét. Ezen folyamatok sikeressége érdekében a jogharmonizációt a nemzeti identitások megsértése nélkül végre kell hajtani.

A magyar felsőoktatás az elmúlt századok örökségeit magában hordozva duális képzési szerkezetű. A korszerű képzési szerkezet kialakítása a több ciklusú lineáris képzés célja a jelenleg fennálló párhuzamosságok megszüntetése. Fontos követelmény, hogy a képzésekben részt vevő hallgatók legyenek képesek a munkaerő-piacon jelen lévő gazdasági társaságok követelményeinek teljesítésére. A piaci szereplők jogos igénye, hogy megfelelő szakképzettséggel rövid képzési idő alatt korszerű tudással rendelkező egyéneket bocsássonak ki az oktatásban részt vevő intézmények.

A korábbi duális képzési struktúrát felváltja az előzőekben említett lineáris képzés, amely egymásra épülő ciklusokból áll:

- első képzési ciklus (bachelor; alapképzés),
- második képzési ciklus (master; mesterképzés),
- harmadik képzési ciklus (doktori képzés).

A felsőoktatás alternatív be-, illetve kimeneteként értelmezhető képzés a felsőfokú szakképzés.

A Köztársaság legfontosabb jövőbe történő befektetése polgárainak képzése, amely célul tűzi ki a korszerű európai színvonal esélyegyenlőséget biztosító rendszerben történő kiépítését. Cél a gazdasághoz, a munkaerő-piaci igényekhez való rugalmas alkalmazkodás. Ehhez meg kell valósítani az egész életen át tartó tanulást, a nemzetközi kompatibilitást, a felsőoktatási intézmények regionális tudáscentrumait, a tehetséggondozás és az ezeket támogatni képes ösztönző finanszírozást.

A kormányzati törekvéseknek megfelelően az intézmények autonómiáját figyelembe véve meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a takarékos gazdálkodás, a vállalkozói szemlélet, a saját bevételek megteremtése végrehajtható legyen.

A XXI. században a katonai felsőoktatás intézményi orientációja egybeesik a NATO transzformáció és az EU közös kül- és biztonságpolitikájának törekvéseivel.

Alapelvként kell tekinteni, hogy *a magyar tisztképzés a XIX. század kezdetei óta önmagán túlmutató nemzeti érték*, mely biztosítékot jelent a szakma kulturális értékeinek, a társadalmi elvárásoknak.

A katonai felsőoktatás a hagyományoknak megfelelően szem előtt tartja – a szakmai színvonal mellett – az állampolgári lojalitást, a civil kontrollnak megfelelő elvárásokat, illetve a honvédelmi és rendvédelmi szervezetek testületi szellemének megfelelő etikai és lojalitás-követelményeit. A hazai katonai felsőoktatás megtartása, fejlesztése elengedhetetlen a szuverén Magyar Köztársaság jövőbeni meglétéhez és nemzetközi elismertségéhez, figyelembe véve az Európai Unióban betöltött szerepvállalásainkat. Kiemelt jelentőségű az intézmény működési kereteit meghatározó törvényi, rendeleti, szabályozási jogdokumentumok, melyek a hazai oktatási kabinet, illetve a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szabályozási környezetéből az egyetem működési rendjét meghatározzák.

Belső források

A duális katonai képzési felsőoktatási szerkezetet felváltja a Nemzeti Bolognai Bizottság iránymutatása szerinti új több ciklusú katonai felsőoktatási szakstruktúra. A magyar felsőoktatás alap- és mesterképzési szakjainak képzésében a nemzetvédelmi és katonai, valamint műszaki képzési területek (tudományterületen) három képzési ágban had- és biztonságtechnikai mérnöki, katonai és védelmi, nyolc alapképzési szakon kerültek meghatározásra.

A hazai katonai felsőoktatásban figyelembe véve az európai felsőoktatási térhez történő igazodást is, illetve a Magyar Honvédség feladatrendszerét, létszámának és létszamarányának megváltozását előtérbe helyezve a kormányzati reform és az ezt előidéző költségvetési tényezőket többlépcsős intézményi integráció és szervezeti struktúra racionalizálás lett végrehajtva. A ZMNE folyamatosan végrehajtotta az oktatási, honvédelmi és a Magyar Honvédség által megfogalmazott igényeket, melynek következtében a lineáris több ciklusú képzések megvalósítást nyertek.

A korszerű képzési szerkezet kialakításával az intézmény megfelel mindazon vele szemben támasztott követelményeknek, amelyeket a Magyar Honvédség (mint első számú megrendelő) a Honvédelmi Minisztérium (mint irányítási jogkört gyakorló) és az Oktatási és Kulturális Minisztérium megkövetel.

Kiemelt jelentőséggel bír, hogy a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményei közül a ZMNE az MSc szakjai alapításával és indításával elsőként tett eleget a felsőoktatás iránti nemzetközi oktatáspolitikai igényeknek.

A Magyar Honvédség várható humán erőforrás igénye 2011-ig. A tiszti állomány utánpótlási igényét ezen belül a katonai felsőoktatás irányába jelentkező létszámgigényt a Magyar Honvédség humán stratégiának kell meghatározni.

Figyelembe véve, hogy a magyar haderő folyamatos átalakulásban, korszerűsítésben, szerkezetváltásban hajtja végre feladatait, mely nagymértékben függ az aktuális kormányzat akaratától és a NATO által meghatározott és általunk elvállalt feladatoktól, nagyon nehéz előre tervezni az intézmény által képezendő tiszti létszámot.

Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség humán erőforrás igényeivel foglalkozók nem tudták megfelelően prognosztizálni az intézménnyel szemben támasztott hosszú távú igényeiket. A redukált haderőben azonban a védelmi kormányzatnak érvényesítenie kell a „más méret”, „más minőség” jellegzetességeit, így napirenden van a szektor egészét szolgáló képzési és kiképzési rendszer átfogó vertikumban gondolkodó reform (katonai felsőoktatás, gyakorlat orientált tisztképzés, tiszthelyettes képzés, katonai középiskolák, és egyéb szakképzések).

Az intézmény szakmaiságát, képzési szerkezetét, oktatói állományának szakmai összetételét, a képzéshez rendelkezésre álló haditechnikai eszközöket figyelembe véve a honvédelmi tálcá továbbra is az egyetemről fogja megrendelni a katonai vezetőket (BSc), az okleveles katonai vezetőket (MSc), a hadtudományi és katonai műszaki tudományi doktori képzést, a közgazdászokat katonai gazdálkodási alapszakon (BSc).

A ZMNE védelmi igazgatási főosztály véleménye szerint ezen szakképesítéseknek a megszerzése nem köthető kizárólag az intézményhez.

Had- és biztonságtechnikai mérnököket (BSc), nemzetbiztonsági szakértőket (BSc), az okleveles katonai logisztikai vezetőket (MSc), az okleveles védelmi vezetés-

technikai rendszertervezőket (MSc), a doktori fokozatosokat [korlátozott bár reméljük növekvő számban (figyelembe véve az oktatási kabinet hallgatói létszámkorlátozási szándékát)].

Ezen vélemény nagymértékben befolyásolhatja a jövőbeni létünket, illetve a honvédelmi kabinet szerepvállalását az egyetem költségeinek biztosításakor. A kutatás területein a tárca rövidtávon preferált kutatási területei az aktuális nemzetközi és hazai érdekeket figyelembe véve határozódnak meg.

Az egyetem szakmai felkészültségét figyelembe véve egyértelműen elmondható, hogy felkészült a Magyar Honvédség által megrendelni szánt *tanfolyami képzések végrehajtására*. Az állomány felkészültsége garanciát jelent mind a felsővezető képző tanfolyamok, mind az előmeneteli továbbképzések, mind a vezetői és katonai szakmai továbbképzések, céltanfolyamok, haditechnikai céltanfolyamok, mind pedig a fegyvernemi és szakági átképző tanfolyamok végrehajtására.

Figyelembe véve a katonai felsőoktatást és szakképzést érintő reformtörekvéseket célszerűvé vált az egy bázison történő teljes oktatási struktúra létrehozása.

A ZMNE képes a Magyar Honvédség által támasztott igényeknek megfelelően a szakképzések végrehajtásától egészen a doktori fokozat megszerzéséig a személyi állomány képzésére, továbbképzésére.

A Magyar Honvédségben folyó nyelvképzések a honvédelmi miniszter által jóváhagyott éves képzési tervek alapján zajlanak. Az egyetem kapacitásait figyelembe véve 400–450 fő beiskolázást teszi lehetővé, közülük 200 fő külföldiek részére felajánlott NATO nyelvtanfolyamokra és 200–250 fő a magyar hallgatók részére szervezett nyelvtanfolyam végrehajtására képes.

A létszámok a hazai nyelvképzési szükséglet 20–25%-át fedik le. Az állomány többi részének felkészítését továbbra is regionális nyelvtanfolyamok keretében tudjuk biztosítani, melynek szakmai felügyeletét is képes az intézmény megvalósítani.

Az intézmény nyelvvizsgaközpontja egyedül az országban képes STANAG nyelvvizsgáztatás végrehajtására, melynek következtében a hazai állomány speciális nyelvi felkészítése és ennek megtartása az egyetem keretein belül kell, hogy megvalósuljon.

A ZMNE által biztosított és felajánlott képzési lehetőségeknek meg kell felelniük a Magyar Honvédség informatikai kultúrájának, a szükséges és elégséges különféle munkahelyeken, munkaállomásokon igényelt általános és különleges számítógépezési és informatikai követelményeknek.

A ZMNE jelenlegi helyzete

Az egyetem egyidejűleg kell, hogy megfeleljen a szövetségi kötelezettségből fakadó, illetve a nemzeti honvédelem támasztotta követelményeknek, a tisztekkel szemben támasztott katonai, szakmai és társadalmi elvárásoknak, ugyanakkor a magyar felsőoktatás szerves részeként működik.

Az egyetem képzési vertikuma alaprendeltetésének megfelelően biztosítja a haderő számára szükséges tisztí állomány részére az államilag elismert végzettség és szakképzettség megszerzésének lehetőségét és a széles körű általános alapismeretekre épülő, a gyakorlatban alkalmazható tudást és képességeket. Az intézmény lineáris képzési szerkezete szervesen illeszkedik a bolognai folyamathoz, képes a korszerű oktatási

módszereket alkalmazni, illetve a Magyar Tudományos Akadémia által elismert hadtudományi és katonai műszaki tudományterületen alkalmas doktori képzést folytatni.

Az alaprendeltetésén kívül az egyetem biztosítja a tiszti állomány karriermodelljéhez illeszkedő szakmai továbbképzését, katonai szaknyelvi és informatikai felkészítését, két- és többoldalú nemzetközi megállapodások alapján külföldi tisztek graduális és posztgraduális képzését. Az egyetem tehát rendelkezik mindazon kompetenciákkal, amelyek szükségesek a hadseregbe való belépéstől a kilépésig terjedő időszak minden tervezhető karrier-lépcsőfokára történő felkészítésére.

A tiszti alapképzés sajátosságai miatt eltér a magyar felsőoktatás összes többi felsőfokú alapképzésétől, és a rendvédelmitől is.

A felsőfokú alapképzésben – a megrendelő igényeit is figyelembe véve – a katonai alapfelkészítés fél évében az MH új kiképzési rendszerének megfelelően három hónapos katonai alapkiképzésre, a fennmaradó időben pedig a gépjárművezetői jogosítvány megszerzéséhez szükséges elméleti képzésre és vizsgára, valamint a nyelvi képességek fejlesztésére kerül sor.

Figyelembe véve a globális nyelvi követelményeket a tisztképzésre jelentkezés feltétele az alapfokú „C” típusú nyelvvizsga megléte angol vagy francia nyelvből.

Az oklevélkiadás feltétele a hivatásos gépjárművezetői jogosítvány, illetve legalább középfokú „C” típusú katonai szaknyelvi, vagy STANAG 60001 szerinti legalább 2.2.2.2. szintű nyelvvizsga megléte.

Az egyetem egyfelől alulfinanszírozott, másik oldalról kapacitásfelesleg jellemzi. Mindkét megállapítás sajátos megközelítésben igaz. A problémák gyökereit az évek óta csökkenő beiskolázási létszámadatokban találjuk meg. A beiskolázási létszámcsökkenés elsősorban a haderő átalakításával, illetve az abból fakadó radikális tiszti létszám csökkentéssel, az új előmeneteli rend és karriermodell bevezetésével hozható összefüggésbe. A Magyar Honvédség permanens átalakítása hektikussá, esetenként előrejelezhetetlenné tette a tiszti utánpótlási igényeket.

Egyes szakokon és szakirányokon, a csupán néhány fős utánpótlási igény miatt az oktatók kapacitáskihasználása nagymértékben csökkent. Figyelembe véve az oktatók speciális szakmai felkészültségét, megtartásuk továbbra is célszerű és szükséges.

Az előzőekben felvázolt kihívásokra az intézmény a képzési szerkezet változtatásával reagált, melynek következtében a létrejött integrált szakok közös képzést folytatnak az első két évben, és a specializálódás – figyelembe véve a megrendelő igényeit – az utolsó néhány szemeszterre tolódott ki.

Az ideiglenesen szabad oktatói kapacitások ésszerű és racionális lekötése érdekében egyes szakokon a költségtérítése képzés nagy teret nyert. A költségtérítéses képzésből befolyt pénzmennyiséget az intézmény az oktatásra, az infrastruktúra javítására fordítja.

A közelmúltban végrehajtott katonai oktatási reform a szervezeti struktúra racionalizálását, a párhuzamos oktatói kapacitások megszüntetését, a tanszékek számának radikális csökkentését, az állandó állomány jelentős létszámcsökkentését eredményezte. Az oktatásszervezési intézkedésekkel az óránormák megnövekedtek, az órátartási kedvezmények megszűntek, az összevont előadások száma megnőtt. A képzéshez szükséges logisztikai ellátás rendszerének egységesítésével az egyetem gazdálkodása átláthatóvá vált.

A ZMNE erősségei, gyengeségei, lehetőségei, céljai
(SWOT analízis)

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	CÉLOK
I. TUDÁS TERMELÉS – TUDÁS KÖZVETÍTÉS			
<i>Egyetemi képzés, kutatás:</i> Unikális önálló tudományágak, tudományszakok a védelmi szféra meghatározó kutató bázisa nemzet- és rendvédelmi specialitásokkal, interdiszciplináris tartalom, teljes képzési vertikum (szakképzés BSc, MSc, PhD. DSc), rendezvény és kiadványozásképes tudományos potenciál, minőségbiztosítási garanciákkal, koncentrált, magas szervezetségű infrastruktúrával.	<i>Egyetemi képzés, kutatás:</i> Képzésre koncentrált, kutató-hiányos struktúrák, kevés kísérleti fejlesztéssel, kutatás megrendeléssel, alacsony technológiai innovációval. Jelentős különbségek a minősített oktatók arányában a tanszékek között, kevés MTA doktor, egyetemi tanár, alacsony pályázási hajlandóság, önálló pályázati iroda hiánya, alacsony érdekérvényesítés a tudományos közéletben, kevés közvetlenül hasznosítható tudományos eredmény, nemzetközi tapasztalatok átvétele lassú, szűkülő pénzügyi háttér, kiadványstruktúra, referálhatóság, „bezárulásra” való hajlam.	<i>Egyetemi képzés, kutatás:</i> Nemzetközi és hazai együttműködés kereteinek és tartalmának megteremtése, NATO Regionális Továbbképző Központ, mint kiválósági központ létrehozása. EU pályázati pénzek elnyerésére esélyes intézményesítés (kutatás támogatás, infrastrukturális és személyi feltételek javítása, kutatói utánpótlás, hallgatói bevonás, publikációs lehetőségek, pályázat-írás minőségjavítása) átfogó képzési és kutatási stratégia, kutatási irányok pontosítása. Közvetlenül hasznosuló kutatási eredmények növelése, szakma-kulturális értékek megőrzése. Külföldi kapcsolatok, oktatók, hallgatók cseréjének erősítése. A hadtudomány és a katonai műszaki tudományok gyakorlati forrásokkal való kapcsolat-erősítése.	<i>Egyetemi képzés, kutatás:</i> Állami támogatások elnyerése, K+F pályázatokban részvétel. Képzési és kutatási eredményeink jobb piacosítása (PI, PR, marketing). Ennek érdekében kutató-fejlesztő innovációs tudáscentrummá átalakítás, a kutató egyetemi jelleg megala-pozása, szerepnövelés hazai és külföldi oktatási és kutatási rendszerekben. NATO Regionális és Továbbképző Központ megteremtése. A ZMNE kutatási eredményei hatékonyan támogassák az egyetem képzési piacon mutatott sikerességét.

Könyvtári infrastruktúra: Az érvényességi terület (NATO, EU, hazai védelmi és rendvédelmi szektor) teljességét lefedő gyűjtő kör, hadtudomány szellemi örökségét őrző, speciális interdiszciplináris dokumentumállomány, XXI. századi tudásközpontja jellemző elhelyezés, feldolgozottság, elektronikus szolgáltatások, többnyelvűség, referáltság, indexált, bárholnan elérhető, automatizálható szolgáltatások magas piaci- és pályázati kooperációs potenciál.	Könyvtári infrastruktúra: Két telephelyes működés költséges és pazarló, jelentős különbségekkel: Üllői úti telephely olvasó szolgálati körülményei elmaradtak, alacsony munkaerő kihasználás, esetleges informatikai szolgáltatások, alacsony költségvetési előirányzat.	Könyvtári infrastruktúra: HSZIIIR vezető pozíció megerősítése, funkcióhoz igazodó könyvtárként működtetése. NATO katonai szabvány-könyvtár pozíció megerősítése. Egy telephelyű, koncentrált erőforrással minőségi szolgáltatások, bevétel orientáció, szolgáltatások piacosítása, EU pályázatokon való egyedi, illetve társult részvétel.	Könyvtári infrastruktúra: Komplex tudás-, információs-, és szellemi tudásközponttá fejlesztés, regionális központi szerepkör a Kelet-Közép Európai felsőoktatásban. Gyűjtőkör specifikációja, piaci, versenyképes tartalom-szolgáltatás, E-kormányzati szolgáltatások, dedikált szakirodalmi szolgáltatások, a hadtudományi szellemi örökség digitalizálása, hazai és külföldi kutató és szolgáltató helyekkel kapcsolatfelvétel, MERLN EUR együttműködés kiszélesítése.
Stratégiai Kutató Központ: Országos és nemzetközi elismertségű, komoly információs bázissal és ellátottsággal bíró, kormányzati döntésekhez gyors reagálással kapcsolódni képes, élő network-jeit szerves hazai és nemzetközi kutatási rendezvényszervezői és kiadványozási tapasztalatait mobilizálni tudó, magas presztizsű felsőfokú előadó kutató- és nyilvánosság képes kollektíva, többnyelvű, rendszeres konferencia részvételre képes naprakész tudásközpont.	Stratégiai Kutató Központ: ZMNE-hez kapcsolódás szervezeti és költségvetési önállótlan-sággal, bizonytalanná teszi a kapcsolatok, a kiadványozás, az utazások tervezhetőségét, alacsony kutatói létszám (kihagyva a ZMNE-en zajló oktatásból, kivéve nemzetközi kurzusokat), kutatástámogató állomány nélkül, infrastrukturális hiányosságok (nincs önálló honlap, számítógép park), friss gyakorlati tapasztalatok (külszolgálatból, misszióból visszatértek) bekapcsolására nincs lehetőség, személyes és informális kapcsolatok dominálnak.	Stratégiai Kutató Központ: Bekapcsolódás a ZMNE oktatásába, távoktatási idegen nyelvű programjaiba, kormányzati szolgáltató szerep erősítése (állam- és közigazgatási, helyi és országos tisztségviselők továbbképzése), döntés előkészítőkkal (stratégiai értékelő-elemző központként) kapcsolat intézményesítése, biztonság- és védelempolitikai szakkiadványozási bázis kiépítése.	Stratégiai Kutató Központ: Biztonságpolitikai tudásközpont létrehozása együtt a ZMNE Központi Könyvtára, Nyelvi Intézete és az SVKK integrációjával.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	CÉLOK
<i>Szakképzés:</i> NATO és EU követelményeknek megfelelő műszaki, védelmi és katonai képzési ágakhoz illeszkedő struktúra, megfelelő humán erőforrással és infrastruktúrával megtámogatva, 60 szakképzési szakra OKÉV engedéllyel (ennek fele már működött).	<i>Szakképzés:</i> Nincs megrendelői igény, hiányzó kidolgozott programok, gyakorlati tapasztalat, változó vezetői elkötelezettség, HM és MH munkaköri jegyzéke nem támogatja a végzetek besorolását.	<i>Szakképzés:</i> Megrendelőkkel egyetértésben szakonként strukturált felsőfokú szakképzés indítása székhelyen és székhelyen kívül. Az egyetemi marketing stratégiába programmá építeni az OKJ-s és FAT-os szakképzéseket. Kihasználni az oktatási kormányzat kapacitáit és támogatási lehetőségeit.	<i>Szakképzés:</i> Jelenjenek meg a felsőfokú szakképzéssel betölthető beosztások a megrendelői oldalon. A piaci lehetőségeket programok létesítésével és indításával fedjük le. Szakképzési lehetőségeinkhez pedig szerezzünk piacot.
<i>BSc, MSc képzés:</i> FRK-ban nyilvántartott 8 alapképzési és 7 mesterképzési szak, NATO/EU kompatibilis elméleti-, módszertani (active learning)-, és tudáskészlettel (korszerű tananyagbázis), eddigi piaci és megrendelői igények szerint, katonai és műszaki képzési területen országosan egyedülálló, Európában példaértékű, képzési szintek tovább- és átképzési, valamint távoktatási lehetőségek az élethosszig történő tanulás kritériumai szerint.	<i>BSc, MSc képzés:</i> A védelmi szektor változásai miatt bizonytalan, rögzíthetetlen megrendelői igények, intenzív képzések magas oktató- és költségigényessége, hátrányos pályázati körülmények, romló személyi és infrastrukturális feltételek, szakemberek egzisztenciális félelmei.	<i>BSc, MSc képzés:</i> Stabilizálni az egyetem szakainak helyzetét a hazai felsőoktatási piacon, növelni a képzés katonai gyakorlatiasság számára hasznosítható elemeit és kapcsolatait, a humánerőforrás tudáskapacitáit, és külföldi elismertségét, a katonai szakok civilisített szakirányainak piacbővítő létrehozása, az állami támogatás összegének növelése együtt a piaci részesedés arányának növelésével.	<i>BSc, MSc képzés:</i> A katonai felsőoktatás oktatási információs és szakértői piac változó igényeinek történő dinamikus megfeleltetése. A megrendelők számára funkcionálisan hasznos ismeretek, technikák közvetítése, megfelelő szakmai-kulturális szocializációval, azaz: vezetői képességekkel, jellemvonásokkal, elsajátított szakmai értékekkel, önismereti és pedagógia készségekkel.

Doktori képzés: Két külön doktori iskolába szervezeten országos összehasonlításban magas gazdasági és tudományos hatékonysággal, a védelmi és rendvédelmi szektor egészének tematikájával.	Doktori képzés: Alacsony támogató hajlandóság a megrendelők részéről, relative magas doktorandusz létszám, témavezetői ösztönzés hiánya, témák aktualizálása tekintetében alacsony együttműködés a megrendelővel.	Doktori képzés: Megrendelők támogató hajlandóságának növelése. Témavezetői megbecsülés emelése. A témaválasztás megrendelői igényekhez történő alakítása. A tudományos minősítettek egyetemi folyamatokba történő bekapcsolása („alumnus”-hagyományok újjáélesztése).	Doktori képzés: Legyen a ZMNE szakmai diplomáciájának „zászlós hajója”, a nálunk végzett fokozatosok segítsék az egyetem piaci stratégiájának érvényesülését, stabilizálják az egyetem iránti hazai és külföldi elismertséget.
Tisztképzés: A felsőfokú képzésben mélyen integrált, magas követelménytámasztású, tervszerű, szervezett, fegyelemorientált, a hazai és az európai tisztképzés hagyományos és korszerű értékeit párosító, a megrendelői igényekhez rugalmasan alkalmazkodó, gyakorlatorientált, a speciális tudást a kívánatos magatartásformákkal párosító, összehangolt nevelő munka jellemzi, székhelyen kívüli képzési tapasztalatokkal bír.	Tisztképzés: Viszonylagos rugalmatlanság a gyorsan változó MH igényekhez képest, a gyakorlatias elemek hiánya elsősorban az első beosztásra és a missziós felkészítésre vonatkozóan. Karrierkritériumokra való felkészülés alacsony intézménysültsége.	Tisztképzés: Megrendelői oldallal közösen megfogalmazni a gyakorlati szükségletek módosítási igényeit, korszerűsíteni a szakmai szocializációs elvárásokat, konkretizálni a szakma-kulturális értékeket és a szervezeti „testületi szellem” képesség igényeit.	Tisztképzés: Megújulóképes, a szakmai tudományos képességeket megfelelő jellemtulajdonságokkal és szervezeti képességekkel kiegészítő tanult, nevelt és szakmai kultúrában szocializált végzősök kibocsátására képes intézményesítettség hosszútávú garanciáinak megteremtése.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	CÉLOK
Katonai szocializáció: A Katonai Kollégium az MH szabályozóival, utasításaival, parancsaival harmonizáló módon szervezi a hallgatók mindennapi életét a karokkal való kooperáció keretében. A kollégiumi elhelyezés egy bázison centralizáltan század kötelékben biztosított.	Katonai szocializáció: Korszerűtlenek a katonai kiképzés és a katonai életre nevelésre kapcsolatos szabályozók, a katonai kollégium hivatásos állománya által alkalmazott módszertan, illetve hiányosak a hallgatók motiválására, szankcionálására felhasználható eszközök, leromlott és higiénia-hiányos kollégiumi elhelyezési körülmények.	Katonai szocializáció: A katonai kiképzés és a katonai életre nevelés értékeinek szabályozóinak és módszereinek korszerűsítése, az oktatók és a hallgatók motiválásának erősítése, a szocializációs célok és tartalmak rendszeres rugalmas felülvizsgálata, az alapképzéstől az első beosztásig tartó szocializációs folyamat rendszerszemléletű tudományos alapú tervezése.	Katonai szocializáció: A katonai életre való felkészítés intézményeinek megerősítése, a felkészítés és pályaszocializáció fokozása a XXI. század haderőjével szemben támasztott követelmények szerint, a megrendelővel való folyamatos, a korrekciót lehetővé tévő együttműködés bevétele-vizsgálatok hasznosítása, az eredményes felkészítéshez szükséges infrastruktúra (alakulótér, sportobjektumok, uszoda, alaki kiképzés, fizikai felkészítés, ruházati ellátás) színvonalának javítása.
Továbbképzés és tanfolyamok: Minőségmenedzsment szakirányú képzése, karrier és céltanfolyamok, különleges képesség (ECDL, stb.) kialakító tanfolyamok, kiépített rendszerekkel, társadalmi és piaci igényekre hangolva. Alkalmas felnőttképzési módszertanú tudásátadás, a teljes igénykört lefedő oktatói és infrastrukturális bázissal garantálva.	Továbbképzés és tanfolyamok: Piaci, társadalmi, megrendelői igények laza megfogalmazása, beiskolázás bizonytalansága, tervezhetetlensége, a képző kapacitások kihasználatlansága, marketing munka hiányosságai.	Továbbképzés és tanfolyamok: A képzési kínálat szélesítése, az egyetem piaci stratégiáján belül a tanfolyami képzések külön tervezése, oktatási infrastrukturális és szerződési bázis megteremtése, képzési kapacitás megőrzése.	Továbbképzés és tanfolyamok: Tanfolyami rendszerű képzés jogharmonizált beillesztése a képzési rendszerbe, a beiskolázási rend lehetséges standardizálása, a képzési kapacitás megrendelésekhez igazítása, új képzési igények felderítése, felkeltése, kielégítése.

Távoktatás: Koordinációs Központ előkészítésében megfelelő szervezeti és módszertani keretekkel készen álló tananyagfejlesztői, tutori képességek, módszertani tanácsadás, módszertanban, tananyagkészítésben jártas oktatói kar, internet-kapcsolódásra képes „Oracle Learning” legújabb verzió telepítve.	Távoktatás: Erőforrások széttagoltsága, egysége szakmai irányítás, költségvetési háttér hiánya, HM és VKF nem él megrendeléssel, s nem támogatja a feltételrendszer fejlesztését, a távoktatási rendszer kidolgozását. Hiányzó szakemberek (grafikus, gyakorlott programozó, animáció-multimédia fejlesztő) technikai hiányosságok (nyomda).	Távoktatás: A megrendelői kör szélesítésével marketing stratégia érvényesítése írott, elektronikus (CD-n, DVD-n, interneten elérhető) távoktatási tananyagok iránti igény felkeltésére és ki-elégítésére, hozzájárulás a megrendelők önképzési lehetőségeinek fejlesztéséhez. A távoktatási kultúra és ismeretrendszer oktatása egy életen át tartó tanulás elvei szerint.	Távoktatás: Egységes szakmai irányítással működő egyetemi távoktatási rendszer kiépítése, mely kapcsolódik az általános tartalomfejlesztéshez, tanfolyamszervezéshez, az egyetem piaci stratégiájának sikeres realizálásához.
Nyelvképzés-vizsgáztatás: Tananyag-kidolgozásban, vizsgáztatásban több évtizedes tapasztalattal, NATO STANAG 6001 (1-4 szintig) és ARMA követelményei szerint akkreditált intézményi struktúra és módszertanilag képzett, NATO-intézményekben továbbképzett, kreatívan alkalmazkodni képes specialisták, tankönyvek, tansegédletek, szótárak létrehozói (öt nyelven, legutóbbi öt évben 25 új tankönyv). Minden szektor- megrendelő tanfolyami- és speciális feladatokra felkészítő évi 1200–1400 fő áteresztő képességgel. Országosan egyedi katonai szaknyelvi vizsgaközpont.	Nyelvképzés-vizsgáztatás: Tananyagfejlesztés, tananyagvásárlás szűkülő forrásai, szakmai továbbképzések, anyanyelvi környezetbeni képesség karbantartás, hallgatói motivációk hiánya. Oktató rendszerek karbantartása, technikai üzemeltetése személyzethiány miatt nem megoldott.	Nyelvképzés-vizsgáztatás: A missziós haderők koncepciójához a tárca- és az MH érdekek szerint specializált nyelvoktatás és vizsgáztatás, rugalmas korrekciója a nyelv-képzési és vizsgáztatási piac elvárásainak megfelelés a STANAG francia nyelvvizsga kidolgozása, Nyelvi Intézet és Nyelvvizsgaközpont jobb kooperációja.	Nyelvképzés-vizsgáztatás: Katonai szaknyelvi oktatás bázisának megerősítése, nyelv-képzési formák piachoz igazítása, rugalmas tanfolyami szerkezet, kooperáció a regionális nyelvoktatási intézményekkel, a NATO-n belüli szerepvállalásunk erősítése (PFP, MD, ICI).

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	CÉLOK
II. ADMINISZTRÁCIÓ			
<i>Hallgatókkal kapcsolatos szolgáltatások és bánásmód:</i> Tancsoportos intenzív oktatás, kedvező oktató-hallgató arány, mintatantervek, kredit tanácsadói rendszer, közvetlen és rendszeres oktatói-hallgatói kapcsolatok, magas TDK aktivitás, önkormányzati önállóság, döntési jogkör, szenátusi és kari képviselet, önálló gazdálkodás, sikeres hallgatói érdekvéonyesítés. Centralizált tanulmányi és oktatásszervezési szolgáltatás, kari-, szaki-, tanszéki tanácsadó-segítő rendszer.	<i>Hallgatókkal kapcsolatos szolgáltatások és bánásmód:</i> A hallgatói önállóság és az egyéni tanulmányi problémák megoldására irányuló képességek hiánya miatt magas arányú a szolgáltatók személyes ügyintézésre fordított ideje (alacsony hatások). Szolgáltatói szerepek dublázása a szolgáltatói szinteken (túlbiztosítás). Magas személyi és időráfordítás igény, a támogató rendszerek gyakori meghibásodása, körülményes karbantartása.	<i>Hallgatókkal kapcsolatos szolgáltatások és bánásmód:</i> Hallgatói önállóság növelése, szolgáltatások teljes körű hozzáférése, ügyintézés standardizálása, szolgáltatói szerepek pontosabb elválasztása, a tanszéki kari stb., szinteken, támogató informatikai rendszerek tökéletesítése.	<i>Hallgatókkal kapcsolatos szolgáltatások és bánásmód:</i> A hallgatói öngazgatás feltételeinek bürokráciamentes kialakítása, az önszervezés képességeivel rendelkező a kreditszerzés akadályait elhárítani képes, új NEPTUN modulokkal meg támogatott oktatói-hallgatói együttműködés, az oktatási-képzési és kutatói információk jó hozzáférhetősége, jól illeszkedő alrendszerek együttműködése a tanulmányi és szociális ügyintézésben, valamint a nyilvántartásban.
<i>Tanulmányi tervezés és nyilvántartás:</i> Kreditrendszerű képzés, NEPTUN.NET ETR-re elsőként áttéréssel, ZMNE Kredit Iroda, tanácsadó, nyilvántartó szoftver-rendszergazda szerepkörben biztosítja a letölthető formanyomtatványokat a szemeszterek tervezését, oktatói és hallgatói teljesítmények nyilvántartását, 3 kampuszos hozzáférési lehetőséggel, teljes körű számító gépesítéssel.	<i>Tanulmányi tervezés és nyilvántartás:</i> A NEPTUN.NET rendszer folyamatos üzemeltetése jelentős erőket köt le, az oktatók rendszerkezelői képességei hiányosak, a karok esetlegesen tesznek eleget elektronikus formában történő adatszolgáltatási feladataiknak, az adminisztráció gyakran kér extra feladatokat az oktatói kartól olyan ügyekben is, amelyek alapadatival rendelkezik.	<i>tanulmányi tervezés és nyilvántartás:</i> A Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) és a Regisztrációs Központ (FRKP) adatszolgáltatásokra felkészülni, elektronikus tanulmányi tervező és nyilvántartási rendszerünk kapacitástartalékainak jobb kihasználása, a papír alapú információ további visszaszorítása, az ellenőrzés elektronizálása.	<i>Tanulmányi tervezés és nyilvántartás:</i> A bürokrácia és költségeinek csökkentésével az elektronikus ügyintézés dominanciájának biztosítása minden területen, külön figyelemmel az oktatók hallgatói véleményezését, az új NEPTUN modulok bevezetését, a folyamat-nyilvántartások és kontroll biztosítását az elektronikus véleménykérést és vélemény-nyilvánítást biztosító megoldásokra.

Szabályozottság: Az egyetemi rendszer (1996.) óta egymásra épült „kettős” szabályozás: a képzési forma és tartalom a polgári felsőoktatási mintákhoz, a szervezeti és működési szabályozás (főként költségvetési, gazdálkodási, ingatlan-fenntartási, oktatók hallgatók jogállására vonatkozó) viszont a honvédelmi szervezetekéhez igazodik. Biztosítja a folyamatos és előzetes fenntartói kontrollt.	Szabályozottság: Intézményi autonómia lényeges pontokon hiányzik, gazdasági önállótlanág, irányítási rugalmatlanság, gyakori évközi elvonások, a honvédelmi és oktatási szervezetenkénti szabályozás keveredése, a ZMNE nehéz kormányzati szabályozás korrekciója (három helyen érint kétharmados törvényt).	Szabályozottság: Szabályozás egyértelműsége, az oktatási és a katonai szabályozási körök elválasztása és viszonyuk pontos meghatározása, intézményi autonómia fokozása, gazdasági önállóság növelése, irányítási rugalmasság fokozása, a szabályozás intézményi megismertetésének motiválása.	Szabályozottság: A szabályozás olyan egyértelműsítése amely képes világosan leírni a piaci mozgástér és az intézményi autonómia pályáit, illetve ettől elkülönítve a katonai és felsőoktatási törvényi determinációk igazodási kényszereit. A cél a tervezhetőség és a kalkulativitás lehetőségeinek maximalizálása.
Intézmény működtetés adminisztrációja: Az egyetemi demokrácia működtetése (Szenátus, hallgatói önkormányzatok) a fenntartó (HM, OM, VKF) felé menő jelentések. Az egyetemi rendezvények, a dokumentumvédelem, az ügyviteli és iratforgalmi rend, a nyilvántartások, az intézményes információforgalom, a Ftv-ben meghatározott okmányok információ és adatbiztonsággal kapcsolatos intézményesítettség (dokumentumbiztonság, eljárásbiztonság) naprakészége magas szervezettséggel, előírással rendszerességgel, jól dokumentáltan, kontrolláltan folyik.	Intézmény működtetés adminisztrációja: Elavult számítástechnikai eszközök, informatikai hálózat kiépítettségi hiányai, túl sok papír alapú adminisztráció, gyakori szervezetátalakítások, és fuktuáció torzítja az ügyviteli rendet, a fegyelmet és a pontosságot. Nagy mennyiségű iratforgalom és laza iratkezelés miatt túl sok irat elvesztés.	Intézmény működtetés adminisztrációja: Az elektronikus irattovábbító és nyilvántartó rendszer és az adminisztráció egyéb tartalékai jobb hozzáigazítása a változó szervezeti struktúrához az ügyviteli rend rugalmas korrekciójával.	Intézmény működtetés adminisztrációja: Biztosítani a folyamatok tervezett lefutását a feladat szabástól a végrehajtás ellenőrzéséig. Biztosítani a törvények, rendeletek, utasítások érvényesülését, különös tekintettel az információbiztonságot szolgáló rendszerek működésére a biztonságos és szolgáltató ügyviteli elvei szerint.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	CÉLOK
ZMNE PR-PI: Vezetői felelősséghez kötött PR (rektor, rektorhelyettesek, főtitkár, gazdasági főigazgató, HÖK, dékánok) kimunkált honlap, bejáratott konferencia-rendszer, kiállítások, találkozók, nyílt napok. Külső folyóiratokban és ZMNE kiadványokban, országos és egyetemi szintű rendezvényeken keresztül valósul meg.	ZMNE PR-PI: ZMNE PR intézményesítési hiányai, koordináció felelősség hiánya, belső PR alacsony hatékonysága. Működési információk késése, felesleges ismétlődései, párhuzamosságok. Informatikai rendszer üzembiztonsága és fejlesztése hiányos. Inhomogén kontrollálhatatlan periféria park. NATO internetes végpont (Chronos rendszer) hiánya.	ZMNE PR-PI: PR stratégia kidolgozása, működtetése, a vezetői felelősség érvényesítése, az egyetem piaci stratégiájának és a PR valamint PI stratégiáknak messzemenő összehangolásával. Az adattárolás és adatszolgáltatás információs rendszerének további korszerűsítése. A hozzáférhetőség és a feldolgozottság további növelése.	ZMNE PR-PI: Az egyetem megfelelő PR és PI eredményessége, hatékony megalapozója legyen a piaci sikerességnek, ehhez megfelelő belső információs rendszer, koordináció, egységes informatikai adattárház, az infokommunikációs hálózat további korszerűsítése, a képzés, a tudományos munka és a vezetés támogatási szempontjainak érvényesítésével.

III. GAZDÁLKODÁS

Gazdálkodás, ellátás, kiszolgálás: A ZMNE logisztikája (pénzügy, számvitel, elszámolás) részben utaltsággal biztosított, adóbefizető a HM tárca központi pénzügyi szervezete rendelkezésre bocsátja a HM KGIR pénzügytechnikai alrendszereit is, emellett saját fejlesztésű szoftverekkel is biztosítjuk a költségvetési, számviteli kontrollt, mely 2006-tól az ún. „szakfeladatrend” szerint történik.	Gazdálkodás, ellátás, kiszolgálás: Az utaltsági rendszerben kapott szolgáltatások szintjére nincs hatással a ZMNE gazdasági vezetése, ezért felelőssége sem megfogható, a felsőoktatás finanszírozási elvek keverednek a ZMNE gazdálkodás „hadrendbe”illesztési kénysze-reivel, a kiszolgálási színvonal stagnál, a kollégium nem felel meg az Ftv. előírásainak, hiányzik a vállalkozói mentalitás, túlszabályozott a gazdálkodás irányítási rendszer.	Gazdálkodás, ellátás, kiszolgálás: Túlszabályozás, bürokratizmus megszüntetése, érdekeltség kialakítása a hatékonyság iránt, költségcsökkentés és bevétel-orientáció, a kapacitások megfelelő piaci elhelyezése, vállalkozói szemlélet erősítése, külső tőke bevonásának lehetőségei, a piaci szakértelem növelése, piacképtelen elemek megszüntetése, a normatív finanszírozási lehetőségek kihasználása, költségvetési lehetőségek maximalizálása.	Gazdálkodás, ellátás, kiszolgálás: A ZMNE gazdasági vezetésének felelősség növelésével biztosítani az egyetem piaci stratégiájának érvényesülését, melynek eredményeképpen költséghatékonyabb működést, a „parancs rendszer” menedzsment szemlélettel történő felváltását, bevétel-orientáltság növekedését, a kiadás-orientáltság csökkentését érhetjük el, s lehetővé tesszük valamennyi finanszírozási csatorna akadálymentesítését.
---	--	---	--

Humánerőforrás gazdálkodás: Magas szakmai kompetencia, tapasztalat, jogalkalmazói képesség, tervezettség (előmeneteli beiskolázási tervek) elfogadott SzMSz és Kollektív Szerződés, szigorú nyilvántartás, működőképes, bejáratott pályázati rendszer jellemzi az érdekképviselői szervezetek és a Szenátus hatékony kontrollja mellett.	Humánerőforrás gazdálkodás: ZMNE stratégia hiánya, nincs egységes teljesítmény értékelés, nem kapcsolható össze a bér és ösztönzési rendszerrel, kidolgozatlan a szakmai és vezetői karrier ív (vezetőképzés, tréningek), esetleges kontroll, adatgyűjtés és elemzés, szétaprózott továbbképzési keret. A fenntartó túl erős közvetlen és közvetett befolyása, a naptári éves tervezés nehézségei (a tanévhez igazodás helyett) hosszútávú érdekek gyakori sérülése.	Humánerőforrás gazdálkodás: Humán stratégia elkészítése, amely javítja az állomány kiválasztását, szakmai továbbképzését, bevételét, teljesítményértékelését, terhelés-tervezését, minősítését, és személyügyi tervezhetőségét. Megfelelő munkaköri elemzésekkel javítjuk a foglalkoztatás költséghatékonyosságát és a leterheltség igazságosságát, a teljesítmény és az ösztönzési rendszer egymásra épülését.	Humánerőforrás gazdálkodás: A SZÜMIG szervezetének átalakításával egy új piac képes egyetem létszám és költség racionalizálását egyszerre vállaló humán stratégia kidolgozása és érvényesítése. Stratégiai humánerőforrás menedzsment kialakítása a Szenátus és az érdekképviselői szervezetek kontrolljának biztosításával.
Minőségbiztosítás: Jelentős előkészítő előzmények szervezeti keretek nélkül, minőségügyi és minőségmenedzser szakirányon végzettek (okleveles minőségügyi végzettség) alkalmas belső szakembergárda országos kapcsolati tőkével.	Minőségbiztosítás: Stabil szervezeti felépítés és anyagi támogatás, valamint a fenntartó stratégiai elképzeléseinek hiánya. Ellenállás, illetve passzivitás az állomány részéről (csak egy plusz nyűg) kiképzett, felkészített belső auditorok hiánya.	Minőségbiztosítás: A versenyképesség erősítése érdekében akcióképessé tenni a minőségirányítás rendszerét, s megfelelő stratégiával kialakítani az iránta való fogadókészséget az egyetem valamennyi vezetési szintjén.	Minőségbiztosítás: Hatékony hozzájárulással biztosítani, hogy az egyetem piaci stratégiája és részstratégiái (humán stratégia, képzési-kutatási stratégia, PR-PI stratégia, stb.) a végrehajtás során minőségi jegyeiket maximalizálják.

Az egyetemi kondíciók helyzetértékelése, az intézmény fejlesztése

A mai magyar katonai felsőoktatás kétfajta konzervativizmus között vergődik. Az egyiket – a tradicionális hivatali konzervativizmust – a HM és a HM HVK képviseli, amikor azt a látszatot kelti ugyan, hogy tiszteletben tartja a Felsőoktatási Törvényben garantált intézményi szuverenitást és autonómiát, közben pedig a kézi vezérlés hagyományos módszereit kívánja gyakorolni.

Stratégiai irányokat vagy direkt képzési igényeket továbbra sem képes meghatározni, legfeljebb kívánatosnak tartott irányszámok – felvételi keret számok, oktatói létszám közalkalmazotti létszám, stb. – közlésével, illetve a költségvetés folyamatos megkurtításával befolyásolja az intézmény működését.

A másik fajta – az előbbtől jóval fiatalabb és operatívabb – konzervativizmust maga a felsőoktatási rendszer képviseli.

Azzal, hogy a Nemzetvédelmi Egyetem akkreditált felsőoktatási intézménnyé vált, olyan minőségi követelményeknek kell eleget tennie, amelyek speciális képzést folytató intézmények esetében valójában mennyiségié. Ilyenek például a tudományos fokozattal rendelkező oktatók száma és aránya, oktatói fokozatok megoszlása, oktató-hallgató arány, oktatók és oktatás biztosítók aránya, egy hallgatóra jutó képzési költség, egy diplomára eső költség stb. Ezzel azt értük el, hogy az intézmény rugalmassága és reagáló képessége, főként a humánerőforrás oldaláról, erősen korlátozott.

Az egyetem új vezetésének a professzionalitás új követelményeit és gyakorlatát, erre alapozva a megújuló intézményi és működési egyensúlyokat, s mindezek eredményeképpen egy új intézményi piacképességet kell felállítania. Ennek a feladatrendszernek a főbb tennivalói három nagy nyalábbá, úgy mint (1) az új egyensúlyok kiépítése, (2) a tárcafelügyelet-váltás, (3) nemzetvédelmi felsőoktatási integráció kiteljesítése feladatrendszereiben foglalhatóak össze, amelyek egymásra épülve alkotnak rendszert, s közelebbi vagy távlatos célok szerint részleteiben is értelmes tennivalókat.

Az egyetem a képzési szerkezet átalakítása körében szakszerűen végrehajtja a hagyományos rendszerben kifutó képzéseket, a bolognai rendszer követelményei szerint alakítja ki és indítja az alapképzési szakstruktúrát és a mesterképzési szakstruktúrát, külön gondot fordít az MSc és MA képzési szintek átjárására, a párhuzamos képzés és vendéghallgatói jogviszonyban való részvétel szabályozására.

A gyakorlatiasság érdekében az egyetem az eddigi alapképzési és karrier-kritériumokat képező képességek mellé a Magyar Honvédség igényeinek megfelelően fölállalja az azonnali alkalmazhatóság első beosztás betöltésére irányuló elemeit, valamint a missziós alkalmazhatóság és az új karrierkritériumok követelményeinek beemelését programjaiba.

A ZMNE megeremti a külföldi képzésben, a részképzésben való részvétel, illetve a hallgatói és oktatói mobilitás intézményi és intézményen kívüli feltételeit. Bővíti a felsőfokú szakképzés kereteit, javítja az indítandó szakképzések paramétereit, különös tekintettel a munkaerőpiac, illetve a felsőoktatás további szintjeihez, valamint a gazdálkodó szervezetekhez való illeszkedés garanciáit.

Modern marketing stratégiát működtet a kiegészítő jellegű képzések indítási, és beiskolázási folyamataiban, külön súlyt helyez az idegen nyelvű kurzusok meghirdetésére, illetve a külföldiek részvételi lehetőségeinek bővítésére. Súlyt helyez a tan-

folyami képzések szerkezetének, tartalmának és lebonyolításának korszerűsítésére, mind a szakmai tanfolyamok, mind az előmeneteli képzések, mind a vezetői és szakmai továbbképzések, a céltanfolyamok és átképző tanfolyamok, valamint a nyelvi és informatikai tanfolyamok tekintetében.

Az esélyegyenlőség és a tehetséggondozás körében az intézményes garanciák szisztematikus kiépítésének és a motivációs rendszer korszerűsítésével fokozni kell a szakkollégiumi rendszer iránti fogadóképességet, a tudományos diákköri tevékenység eredményességét, az oktatói kar motiváltságával bővíteni kell a hallgatók bevonását a kutatómunkába, és népszerűsíteni kell a tehetséggondozás élenjáró módszereit.

A doktori képzés továbbfejlesztés körében fokozni kell a felvételi eljárások minőségigényességét, a témavezetői aktivitás erkölcsi motiváltságát és a doktori képzésen belül erősíteni kell a tervszerűséget, a kontrollálhatóságot, és az informatikai alapú vezetettség garanciáit. Szorgalmazni kell a megrendelői kör doktori képzés iránti várakozásait és a doktoranduszok támogatására irányuló érdekltségét.

Az élethosszig tartó tanulás intézményi szolgáltató rendszerének kialakítása körében fokozni kell az intézményeinkben hozzáférhető tudás-modulok marketing-jét, ezzel párhuzamosan az ismeretek hozzáféréseinek lehetőségét. Kiemelten kell kezelni a távoktatási szolgáltatások dinamizálásával, illetve az informatikai rendszerünk tudás-közvetítő lehetőségeinek, a szaktanszéki kapacitásokat, a könyvtári szolgáltatásokkal összekapcsoló kreatív megoldásokat.

Az egyetem marketing stratégiában érvényesíteni kell az élethosszig tartó tanulás tudás-tartalmainak megfelelő piaci kereslet élnkítését, és belső kínálati potenciáljának biztosítását.

Az oktatási szolgáltató funkciók bővítése körében fokozni kell az intézmény tudás-termelő és tudás-kínálati és kereslet-élnkítő hatékonyságát mind a belső, mind a küldő érdeklődők számára az elérhetőségek gazdagítását mindenek előtt a távoktatás, a könyvtári szolgáltatások és a tanszéki kutatások publikációs aktivitásának szorgalmazásával, piacaik bővítésén keresztül történő motiválásával.

Az egyetemi kutató-fejlesztő szolgáltatások fejlesztését támogató stratégia körében olyan intézményi gyakorlat megvalósítását kell alkalmazni, amely egyértelművé teszi a tudományos teljesítmények mérését, az oktatói és hallgatói előmenetekbe történő beszámításának kritériumait, az innovativitás pozitív diszkriminációját, a forrásszerző tevékenység egyértelmű motiválását és ösztönzését.

Helyi, regionális kapcsolatok bővítése körében szorgalmazni kell az együttműködések és meg kell teremteni az intenzív részvételt az egyetemen is jelenlévő természet- és társadalomtudományok és kapcsolódó kutatások intézményeivel, a gazdaság-fejlesztő és társadalom-átalakító programokban kooperációs esélyeket mutató civil-társadalmi, kormányzati, felsőoktatási és védelmi-ipari szegmensekkel.

A nemzetközi kapcsolatok körében támogatni és kihasználni mindazokat a lehetőségeket amelyekkel fokozni lehet az egyetem ismertségét és elismertségét, az oktatói kar és a hallgatók mobilitását és szereplési lehetőségeit, illetve az egyetem oktatási és kutatási tevékenységének hazai és Európai Unió pályázatokba bekapcsolódással történő értékesülését.

Külön súlyt kell helyezni arra, hogy a megrendelőink — elsősorban a védelmi és a rendvédelmi szektor — nemzetközi kapcsolatainak gazdagításához, szakmai szín-

vonalának emeléséhez az intézmény felajánlja szakembereinek folyamatos rendelkezésre bocsátását.

Intézményi szervezeti modernizáció, a menedzsment stratégiai fejlesztése körében fokozni kell az egyetem demokratikus testületeinek hatékonyságát az egyetemi adminisztráció minden szegmensében a siker-kritériumok kidolgozását, az azoknak történő működés-megfeleltetés bevezetését, a rendszeres működés-értékelés nyilvános számonkérését, az eredményorientált gyakorlat teljes körű érvényesítését.

Minőségfejlesztési garanciák javítása körében az egyetem minőségfejlesztési programját megfelelően korszerűsíteni kell, a minőségbiztosítás rendszerét meg kell valósítani, és fokozni kell azokat a szervezeti garanciákat, amelyek hatásaként a korábbiaknál jóval dinamikusabban érvényesíthetők az egyetem összműködésében a minőségfejlesztés céljai.

Az egyetemi humán stratégia körében egyértelművé kell tenni azokat a munkaugyi megoldásokat, amelyek megfelelő foglalkoztatási terv kidolgozásával és érvényesítésével képesek lesznek a mindenkori feladatokhoz rugalmasabban illeszkedő, a kihasználatlanságok és a terhelési egyenlőtlenségeket megszüntető, de legalább is minimalizáló, a rejtett munkanélküliség szponzorálását kizáró módon hozzájárulni az egyetemi oktató és kutató feladatok, valamint a gazdálkodási célok leghatékonyabb megvalósításához.

Az intézményi gazdálkodás korszerűsítése körében a megújuló finanszírozási rendszerhez kapcsolódva rugalmas rendszert kell kialakítani a belső erőforrás-allokációnak, dinamizálni kell a gazdálkodás információs rendszerét, a döntéshozók és a szervezeti egységek hozzá kapcsolódó felelősségeit, az elvárt hatékonysági mutatókat és az érintettek kötelezettségeit.

Fokozni kell a bevételszerzési érdekeltségeket, stratégiai kiépítettséggel ki kell dolgozni és működtetni kell a bevételek megszerzésére és visszaforgatására irányuló intézményi tudatosságot, meg kell keresni azokat a lehetőségeket amelyek alapján el lehet hárítani a versenyszféra szereplőivel való együttműködés útjában álló akadályokat, meg kell valósítani a saját cégalapítási szabályozást és ki kell használni a bevételszerzésben érvényesülő érdekeltségeket. Egyértelművé és nyilvánosan ismertté kell tenni az intézményi gazdálkodás sikerkritériumait, szabályozási és kontrolling rendszerének működését, bővíteni kell a beavatkozás dinamizálásának és az érdekeltségnek a lehetőségeit.

Az intézményi gazdálkodás minden szintjén keresni és szorgalmazni kell a hatékonyság és értékelési módszerek bevezetését, a megfelelő mutatószámok kimunkálásával a teljesítményértékelés egész egyetemre érvényes követelmény rendszerével.

Az infrastruktúra fejlesztés és felújítás körében megfelelő program alapján ütemezni kell az intézményi beruházásokat, az üzleti terveket, és megfelelő kontrollt kell biztosítani az infrastruktúra használat és kihasználhatóság hatékonysági paramétereire, a beruházás utáni működtetés költséghatékonyságának és forrásfelhasználásának valamint az állagmegővás nyilvános kontrolljára.

Az oktatói, dolgozói, hallgatói életminőség javítása körében, átfogó program keretében tervezni kell a szükséges fejlesztéseket, a munkahelyi infrastruktúra javítását, a hallgatói infrastruktúra, a lakhatási, a tanulási, a kutatási, a sport és kulturális célú feltételek fejlesztését, ugyanakkor erőfeszítéseket kell tenni az életminőség, infrastrukturális feltételrendszerének takarékos használatára.

Az intézményfejlesztés monitoring körében szem előtt kell tartani az adott fejlesztési programok mutatószámainak és más paramétereinek történő megfeleltetést, a sikerkritériumok megfelelő alkalmazását, s ezek eredményeiképpen különös súlyt kell helyezni arra, hogy javuljon az egyetem pozíciója a hazai és az európai felsőoktatásban, érvényesüljenek a képzés-fejlesztés célkitűzései (tudástartalom), javuljanak a kutatás-fejlesztés mutatószámai, és az egyetem szolgáltatásainak piaci pozíciói, erősödjenek az egyetem szervezeti struktúráját tükröző mutatószámok, és az egyetem demokratikus intézményei (szenátus) szerepe erősödjön az ellenőrzésben.

Az intézményfejlesztés kommunikációja körében fokozni kell az egyetem testületeinek és fórumainak kommunikációs szerepét, erősíteni kell a hallgatói és oktatói tájékoztatás rendszerességét és hatékonyságát, összehatásában pedig célul kell kitűzni, hogy javuljon az egyetem PR pozíciója a helyi, a regionális, az országos és a nemzetközi közvéleményben, médiában és más információs rendszerekben.

FELHASZNÁLT IRODALMAK JEGYZÉKE

1. DOKUMENTUMOK (A HM megrendelésére 2006-ban készült ZMNE főtitkári regiszter alapján)

Alapító okirat (a régi és az új felsőoktatásról szóló törvény szerint)
 Szervezeti és működési szabályzat (a régi és az új felsőoktatásról szóló törvény szerint)
 Egyéb (az SZMSZ-en kívüli) belső szabályzatok (a régi és az új felsőoktatásról szóló törvény szerint)
 Intézményi utasítások, egyéb belső szabályozók (2000–2006 közötti időszakra vonatkozóan)
 Akkreditációs és átfogó ellenőrzési dokumentumok (2000–2006 közötti időszakra vonatkozóan)
 Költségvetési dokumentáció (2000–2006 közötti időszakra vonatkozóan)

2. LEÍRÁSOK (A HM megrendelésére 2006-ban készült ZMNE főtitkári regiszter alapján)

Intézmény működésének filozófiája, küldetésnyilatkozat
 Tantervek
 Pályakövetés eredményei, tapasztalatai
 Felvételi rendszer bemutatása
 A működés tárgyi feltételeinek összefoglaló bemutatása
 Kutatás-fejlesztés

3. TÁBLÁZATOK (A HM megrendelésére 2006-ban készült ZMNE főtitkári regiszter alapján)

Szervezeti felépítést áttekintő táblázat
 Képzési szerkezet (alap-, mesterképzés, doktori képzés rendszere és kapcsolódása)
 Oktatási szervezeti egységek (tanszékek, intézetek) – tantárgyak – óraszámok megoszlását és viszonyát bemutató táblázat
 Oktatók, kutatók, tanárok
 Nem oktatóként, kutatóként, tanárként foglalkoztatottak

4. JEGYZÉK (A HM megrendelésére 2006-ban készült ZMNE főtitkári regiszter alapján)

A rendvédelmi/katonai felsőoktatást rendező jogszabályokat (törvények, kormányrendeletek, miniszeri rendeletek) és állami irányítás egyéb eszközeit (határozatok, utasítások, jogi iránymutatások) felsoroló jegyzék

5. EGYÉB FELHASZNÁLT KÉZIRATOK

- MH VKF felterjesztése a honvédelmi miniszternek: Előterjesztés a BSc szakokról Budapest, 2006. december
Palásti Ferenc ddtbk. irányításával Antus Gábor ezds. munkacsoportja által elkészített vitaanyag:
Előterjesztés a BSC szakokról címmel. Budapest, 2006. november
- Dr. Vörös Miklós alez.: Elgondolás tartalomszolgáltató központ kialakítására Budapest, 2007. január 10.
- Dr. Matus János: A tisztképzés európai értékei a ZMNE nemzetközi felsőoktatási kapcsolataiban.
Bp., 2006. november
- Dr. Új Andráz ezds.: Feljegyzések a ZMNE nemzetközi kapcsolatainak korszerűsítéséről és a NATO elvárásoknak történő megfelelés feltételeiről. Bp., 2006. szeptember
- Dr. Szenes Zoltán altbgy.: Előterjesztés a honvédtisztképzés lehetséges korrekciójáról c. anyag véleményezése. Bp., 2006. december 28.
- Dr. Fűrész József o. ezds.: Előterjesztés a honvédtisztképzés lehetséges korrekciójáról c. anyag véleményezése. Bp., 2006. december 28.
- Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezds.: Feljegyzések a ZMNE helyzetéről és korszerűsítésének lehetőségéről.
Bp., 2006. október
- Rácz Imre ezds.: Felterjesztés a ZMNE egy kampuszos elhelyezésének feltételeiről. Bp., 2006. október
- Rácz Imre ezds.: Felterjesztés a felsőoktatási költségek és a tisztképzés katonai költségeinek elkülönítése tárgyában. Bp., 2006. december
- Dr. Mátyás Mihály alez.: A ZMNE gazdálkodásának SWOT analízise. Bp., 2007. január
- Bakos Klára: A ZMNE tartalomszolgáltatói céljai és a könyvtári infrastruktúra válaszlehetőségei a kihívásokra. Bp., 2007. január
- Prof. Dr. Szabó János: ZMNE modernizációja, jövőképe, szerkezeti-, működési-, képzési- és átalakítási filozófiája. Bp., 2006. szeptember
- Dr. Padányi József ezds.: A ZMNE intézmény-fejlesztési koncepciója (tervezet) Bp., 2006. szeptember

Molnár István

A Magyar Köztársaság és az elfelejtett békepartnerség

A szerző, korábban a NATO Déli Összshaderőnemi Parancsnokságának katonai együttműködési osztályvezetője, jelen cikkében átfogó képet nyújt a békepartnerség fejlődéséről és szerepéről az euroatlanti biztonsági szerkezetben. Rámutat arra, hogy a békepartnerség ma már nélkülözhetetlen eleme a Szövetség időről-időre történő megújulásának. Megállapítja ugyanakkor, hogy a Magyar Köztársaság, annak ellenére, hogy e téren gazdag tapasztalatokkal rendelkezik, mégsem szentel kellő figyelmet a békepartnerséggel kapcsolatos kérdésekre, pedig azokhoz konkrét érdekei fűződnek. Egyúttal, a teljesség igénye nélkül, javaslattal él: mely részterületeken kapcsolódhatna be ismét, mint a Szövetség tagja, a békepartnerségbe.

A kétpólusú világrendszer megszűnése és a hidegháború befejeződése óta az Északatlanti Szerződés Szövetsége állandó és folyamatos adaptálódásának vagyunk nem csak tanúi, de 1999 márciusától – a Szövetség tagállamaként – részesei is. Helyesebben, részesei már 1994 február óta, amikor a Magyar Köztársaság csatlakozott a Partnerség a békéért programhoz, amellyel egyfajta biztonsági ernyő alatt folytathatta az akkor újra megtalált útját a demokrácia és a piacgazdaság felé, és a közeli csatlakozás reményével kezdhetette meg integrálódását a nyugat-európai és az euroatlanti geopolitikai térségbe.¹

Az erőviszonyok gyökeres felbillenése következtében kialakult hatalmi vákuum ugyan időlegesen identitásválságba kényszerítette a NATO-t azzal, hogy első számú ellensége, a Szovjetunió megrendült. Szétesett a szocialista tábor is, és e folyamat nyomán a Varsói Szerződés is felbomlott, de az ebből a folyamatból fakadt biztonsági kockázatok és kihívások közepette mégis hamarosan nélkülözhetetlen szereplőjévé vált a régiónak. Kihasználva az egyedülálló történelmi pillanatot, a keleti irányú bő-

¹ A köztudatban az él, hogy a NATO volt az első szervezet, amely „felkarolta” az Oroszország érdekszférájától elszakadt közép- és kelet-európai államokat, közöttük a Magyar Köztársaságot, azonban a tényekhez tartozik, hogy nem a NATO, mint védelmi szervezet, hanem a Nyugat-európai Unió volt az első, amely ezeknek az államoknak, mint potenciális társult tagoknak a képviselőit először, már 1992-ben, meghívta üléseire. Lásd: A WEU Miniszteri Tanácsának Petersbergi Nyilatkozatát. Bonn, 1992. június 19. (kivonatos közlés). In: Nyugat-Európai Unió. Tanulmányok és dokumentumok. Bp., 1994. 159. o.

vítés és partnerkeresés jegyében (amelyet a vonatkozó szakirodalom keleti irányú terjeszkedésnek nevez), 1994 januárjában meghirdette a Partnerség a békéért programot (PfP), amellyel egyrészt megkezdte felkészülését és olyan potenciális partnerek felkészítését, amelyeknek a közösen vallott értékek alapján szándékában állott a Szövetséghez történő majdani csatlakozás. Másrészt, a politikai- és katonai interoperabilitás képességét megcélozva, elindított egy olyan együttműködési formát, amelyben a partneri közreműködés eredményeképpen kezelhetővé válhattak azok a regionális konfliktusok, amelyekhez, bár irritálhatta a Szövetséget, eredetileg nem volt kompetenciája.²

1995 decemberétől, az IFOR-misszió kezdetétől, már nem pusztán a tagállamok biztonságát és szabadságát garantálta és területi védelmét látta el – s látja el ma is – amelyekre eredetileg a Washingtoni Szerződés felhatalmazta, hanem, perifériáján válságkezelői katonai feladatokat, sőt, katonai potenciáljánál, gyors és hatékony adaptációs és együttműködési képességénél fogva egyre inkább alkalmi katonai erejévé is vált olyan békefenntartó, válságmegelőző és -kezelő szervezeteknek, mint az ENSZ vagy az EBESZ. A NATO, az általa vezetett olyan missziókkal, mint az IFOR, SFOR, KFOR és az *Essential Harvest*, az euroatlanti biztonsági struktúrában nélkülözhetetlenné vált.

A Szövetség keleti irányú terjeszkedése – egészen Kazahsztánig – természetes érdeke volt mind az euroatlanti régió legnagyobb befolyású államának, az Egyesült Államoknak, mind pedig a nyugat-európai tagállamoknak, amelyek már a hidegháború második felében is szorgalmazták Európa tőlük keletre fekvő országaival a párbeszédet és együttműködést. Az euroatlanti régió két féltekének közös érdeke találkozott akkor, amikor 1999 márciusában Csehország, Lengyelország és Magyarország, öt év békepartnerség után a NATO tagországaivá vált. 2004-ben, a bővítés újabb állomásaként a három balti köztársaság, Észtország, Lettország és Litvánia, továbbá Bulgária, Románia, Szlovákia és Szlovénia vált a Szövetség tagjává. A 2006-os rigai csúcson újabb három ország kapott biztató jeleket arra vonatkozóan, hogy a 2008-as újabb bővítési körben potenciális jelöltként jöhet szóba. Ezek: Albánia, Horvátország és Macedónia. Ugyanakkor Grúzia és Ukrajna is a NATO-tagságra aspirál. Ugyanezen a konferencián Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia meghívást kapott arra, hogy csatlakozzanak a békepartnerségi folyamathoz.

A PfP fejlődése

A Szövetség tagságra való felkészülés eredményei és a partnerországok számának további bővülési tendenciája azt mutatja, hogy a békepartnerségi folyamat eddig nemcsak hogy igazolta a hozzá fűzött reményeket, hanem továbbra is fejlődik és komoly biztonságnövelő intézménnyé vált. Gondoljunk csak a Balkáni szubrégióra,

2 A Partnerség a békéért folyamathoz csatlakozott harminc ország: Albánia, Ausztria, Azerbajdzsán, Bulgária, Cseh Köztársaság, Észtország, Finnország, Fehér-Oroszország, Grúzia, Horvátország, Írország, Kazahsztán, Kirgiz Köztársaság, Lettország, Litvánia, Moldávia, Lengyelország, Macedónia, Magyarország, Oroszország, Örményország, Románia, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna és Üzbegisztán.

ahol az ENSZ égisze alatti NATO erőfeszítések – amelyek tevőleges partnerségi közreműködéssel születtek – ha nem is oldották meg, de politikai útra terelve, és főleg értékes időt nyerve, kezelhetővé tették a Jugoszlávia széthullását okozó és követő válságkomplexumot. Eddig is, és azóta is közös biztonsági érdekek mentén, sok nemzet katonáinak és civil szakembereinek tízezrei vesznek részt ebben a monumentálisnak nevezhető stabilizáló és biztonságnövelő „vállalkozásban”. Ilyen példát még egyet nem ismerünk az emberiség történetében. Érdemes tehát a békepartnerségi folyamatot a jelentőségének megfelelően kezelni!

Rövid története során maga a békepartnerségi folyamat belső tartalma is markáns fejlődésen ment keresztül. A Keret-dokumentum aláírása után körvonalazódott, hogy a jelentkező országok két nagy csoportot képeznek. Az egyik csoportba azok tartoztak, amelyek érdeke és szándéka a Szövetséghez való csatlakozás. A másikba pedig azok, akik részt kívánnak ugyan venni a partnerségi együttműködésben, de sajátos nemzeti érdekeik vagy éppen Európán kívüliségük miatt nem potenciális tagjelöltek (igaz, az európaiság nem feltétlenül kőbe vésett kritérium lehet a jövőre nézve). Valamennyi PfP ország – és természetesen a tagállamok – egyúttal tagja lett az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsnak (NACC), majd utódszervezetének, az Észak-atlanti Partnerségi Tanácsnak (EAPC), amely politikai konzultációs elemként, átfogó keretet biztosít a NATO és a partnerországok közötti együttműködéshez. Habár a Tanács munkája és a PfP átfedi egymást, a békepartnerség azonban mégsem ugyanaz.

A békepartnerségi folyamatban a NATO és az egyes partnerek viszonya kétoldalú. Erre többek között azért volt szükség, mert minden egyes partnerország belső fejlődése eltérő sajátosságokkal bír. Ennek megfelelően minden ország egyéni partnerségi program alapján (IPP) haladt előre a folyamatban, saját igényei és prioritásai alapján kiválasztva a NATO két-két évre szóló partnerségi munkatervében (PWP) ajánlott tevékenységekben való részvételt.³ A békepartnerségi tervező és áttekintési folyamatban (PARP) pedig meghatározzák és értékelik a szövetséges erőkkel közösen folytatott többnemzetiségű kiképzés, gyakorlatok és műveletek számára rendelkezésre bocsátandó erőket és képességeket.

1994-ben a Szövetség vezetői megerősítették, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szövetsége nyitva áll Kelet-Európa demokratikus államai számára. 1995-ben a bővítésről szóló NATO tanulmányban meghatározták azokat az alapelveket, amelyek közös értékeként, kritériumoknak tekintendők a leendő NATO-tagországok számára. Ezek: a csatlakozni kívánó államok demokratikus berendezkedése; az ország katonai erejének demokratikus, polgári ellenőrzése; a védelmi tervezés és a katonai költségvetés átláthatósága; valamint hozzájárulás a Szövetség azon képességéhez, amely lehetővé teszi az ENSZ és az EBESZ égisze alatt az európai és a nemzetközi biztonsághoz és békefenntartáshoz való hozzájárulást.

A Szövetség 1996-ban intenzív egyéni párbeszédet folytatott a tagság iránt érdeklődő 12 országgal, amelynek eredményeképpen 1997 júliusában a madridi csúcserte-

3 A PWP két csomagból tevődik össze: a partneri együttműködést fejlesztő szövetségi tevékenységekből és a tagországok egyénileg felajánlott tevékenységeiből.

kezleten döntött a csatlakozás első körében felvételre tervezett országokról, ugyanakkor nyitva hagyta az utat a további bővítéshez. A 2004-ben, a második körben felvett új országok közvetlen felkészülése előtt hasonló folyamat volt megfigyelhető, annyi különbséggel, hogy döntőbb súllyal esett latba ezeknek az országoknak a geopolitikai helyzete, mint felkészültsége és a Szövetség képességéhez való konkrét hozzájárulási lehetősége. A NATO tagságra aspiráló országok 1999-től tagsági akcióterv (MAP) alapján készülnek fel a széleskörű követelmények teljesítésére, amely során gyakorlati támogatást, tanácsot és segítséget kapnak a Szövetségtől és a tagállamaitól.

1997-ben kibővült a PfP folyamata és számos olyan terület került beiktatásra, amely minőségileg elősegíti a konkrét partnerségi együttműködésre való felkészülést. Ilyenek a légvédelemmel kapcsolatos ügyek, a légtérirányítás/ellenőrzés, a polgári veszélyhelyzeti tervezés, a védelmi politika és stratégia, a katonai kiképzés és doktrína, mozgatás és szállítás, a beszerzési programok tervezése és szervezése és a nemzetközi fegyverzeti együttműködés, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Ebben az elhatározásban nyilvánvalóan nagy szerepet játszottak az IFOR-misszióban szerzett értékes tapasztalatok, ahol a partnerországok mintegy fele járult hozzá annak sikeréhez, de ugyanakkor kitapinthatókká váltak azok a területek is, amelyek, ha ideiglenesen is, de hátráltatták a közös fellépés hatékonyságát.⁴

A kezdetektől folyamatos törekvés volt a PfP egyre operatívabbá tételére, amely számos intézkedést tartalmazott, és lehetőséget biztosított a még szorosabb biztonsági és katonai együttműködésre. Megnövelték a NATO/PfP gyakorlatok körét és számát, a partnerek bevonásra kerültek a PfP-tevékenységek tervezésébe és végrehajtásába, a partnerországok katonái a Nemzetközi Katonai Törzs partnerségi koordinációs sejtjében szolgálhattak, részt vehettek a vegyes összetételű összhaderőnemi alkalmi harci kötelék (CJTF) koncepciójának kidolgozásában, gyakorlatainak tervezésében és végrehajtásában, szélesítették a PARP-folyamatot és kiterjesztették a biztonsági beruházási programokat a PfP országok felé is. A szövetségi és a partner-erők képességének javítására pedig kidolgozták az új Művelési Képességek Koncepcióját (OCC).

Oroszország és Ukrajna különleges státuszt kapott. Az addig formális PfP tagság után, 1997. május 27-én Párizsban aláírták „A NATO és az Orosz Föderáció közti Kölcsönös Kapcsolatok, Együttműködés és Biztonság Alapokmánya” című dokumentumot, amely szerint a jövőben a Szövetség és Oroszország közös érdekek mentén működik együtt az euroatlanti biztonság növelése és kiszélesítése érdekében, de nem csak a PfP folyamat keretei között, hanem azokon túl is. A közös területekre vonatkozó konzultáció és az együttműködés koordinációs fórumául pedig a NATO–Orosz Állandó Közös Tanácsot (2002-től NATO–Orosz Tanács) hívták életre. A dokumentum fontos megállapítása volt, hogy a NATO nem avatkozik be Oroszország belügyeibe és nincs sem oka, sem pedig szándéka nukleáris fegyvereket telepíteni a Szövetség új tagországainak területére. Ugyanakkor az is nyilvánvalóvá vált, hogy Oroszországnak a jelenlegi helyzetben nincs lehetősége a NATO-ba tagként történő integrálódására, s egyúttal joga sem a NATO bármilyen belső döntésének vétőjához,

4 Lásd Molnár István: Békepartnerség az IFOR misszióban – a NATO megújulásának egyik mutatója. Hadtudomány. 2006. 3. sz. 23–37. o.

beleértve a bővítésről szóló döntéseket is. Az egykoron volt ellenséggel a transzatlanti biztonság javára való konzultáció és együttműködés, ha nem is töretlen, de számos szempontból bizakodásra adhat okot, helyenként pedig kifejezetten gyümölcsöző (IFOR-, SFOR-, KFOR-missziókban való részvétel – M. I.). De időbe telik, amíg leküzdhetőkké válnak azok az inerciális erők is, amelyek az orosz társadalomban élnek a NATO-val mint volt ellenséggel szemben.

Ukrajna, mint a hajdani Szovjetunió szerves része, nukleáris fegyvermentes országgá válásának és potenciális középhatalmi helyzetének figyelembevételével érdemelt ki különleges státuszt. 1997-ben, Madridban írták alá a NATO és Ukrajna együttműködésére vonatkozó chartát, amely egy sor területen közös együttműködésre szólít fel. Ezek közül a legfontosabbak: a fegyveres erők demokratikus ellenőrzése, a védelmi reform segítése (NATO–ukrán Közös Munkacsoport), nemzetbiztonsági és stratégiai koncepciók, polgári-katonai kapcsolatok, költség- és forrástervezés, polgári védelem és katasztrófa-készültség, az ukrán tudományos élet segítése, a biztonság gazdasági- és környezeti kérdései, beleértve a nukleáris biztonságot, és az idegennyelvi képzés területén történő együttműködést is. A folyamatot a NATO–Ukrajna Bizottság koordinálja és fejleszti. Aktívan részt vett és vesz az IFOR-, SFOR- és KFOR-műveletekben is. Tagja az Euroatlanti Partnerségi Tanácsnak. Oroszországhoz hasonlóan, különösen az orosz nemzetiségűek körében, Ukrajnában is él még a NATO-hoz fűződő bizalmatlanság, ezért a téves elképzelések eloszlításának csökkentésére és a napi kapcsolattartás céljából 1999 óta NATO Összekötő Iroda működik Kijevben. Ukrajna nem titkolt célja a transzatlanti védelmi koalícióhoz, és az Európai Unióhoz történő csatlakozás, amelynek érdekében, különösen az utóbbi időben, komoly erőfeszítéseket is tesz. Nem kizárt, hogy a PFP-tagságából adódó tapasztalatai is szerepet játszottak abban a folyamatban, amely 2005 decemberében indult el az országban a demokratizálódás felgyorsulása terén.

Az új típusú fenyegetések képében megjelent nemzetközi terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elterjedése elleni küzdelem indította a NATO-ban azt a kezdeményezést, hogy együttműködést hirdessen e két legfőbb veszély ellen, melynek a békepartnerségi folyamatban alapvető kerete a Terrorizmus elleni partnerségi akcióterv (PAP-T). Más fontos tényezők: geostratégiai helyzetük, energiahordozó kincseik, a kialakult feszültségcök mellett stratégiaiilag ebben az összefüggésben is felértékelődött a kaukázusi és a Közép-ázsiai régió szerepe. Ezért a NATO, különösen a 2004. júniusi isztambuli csúcstól, megkülönböztetett figyelemmel fordult az e térségekben lévő partnerei felé, és szorosabbra fonta együttműködését Azerbajdzsánnal, Grúziával, Örményországgal, Kazahsztánnal, a Kirgiz Köztársasággal, Türkmenisztánnal és Üzbegisztánnal.

Ezen a csúcson a NATO együttműködési lehetőséget ajánlott a partnerek, a Mediterrán Dialógus és az együttműködésre kész harmadik országoknak a Földközi-tengeri *Aktív Törekvés* műveletben és a hasonló jellegű gyakorlatokon való részvételhez, továbbá a terrorizmus elleni harchoz kapcsolódó határvédelmi kérdésekben és kiképzésben, a terroristák által használt fegyverek, kishatóságú légvédelmi rakéták biztonságos elhelyezése és tárolása, a terrorizmus pénzügyi korlátozása, a vonatkozó hírszerzési adatok megosztása, a regionális együttműködés kiszélesítése és a vonatkozó tapasztalatok közös feldolgozása terén.

A NATO szinte minden egyes politikai és katonai fóruma, horizontálisan és vertikálisan is, foglalkozik és fáradozik a békepartnerség továbbfejlesztésének kérdéseivel, hiszen az az idők folyamán – figyelembe véve korunk aktuális fenyegetéseit, kockázatait és kihívásait – a Szövetség megújulási és válaszadási képességének egyik nélkülözhetetlen zálogává vált. Ennek érdekében nem pusztán konzultációs lehetőséget nyújt a partnerországoknak, ha fenyegetve érzik magukat, egyfajta biztonsági erőt nyújtva számukra, hanem komoly anyagi és szellemi erőforrásokat is befektet annak érdekében, hogy a partnerekkel minél eredményesebben működhessen együtt a közös és osztatlan cél: az euroatlanti biztonság és stabilitás kiszélesítéséért.

Több szakértő arra figyelmeztet, hogy a békepartnerségi folyamat, ahogyan az fejlődik, meglehetősen el is aprózódik. Nem látunk elaprózódást. A Szövetség egyetlen partneréről sem fog lemondani a folyamat egyszerűsítése kedvéért, hiszen minden partner egy-egy régió, szubrégió fontos eleme. Másrészt, mivel az euroatlanti biztonság növelése maga is bonyolult és komplex folyamat, a legszélesebb és a legmélyebb megközelítést igényli. A lényeg, hogy a folyamat fejlesztéséhez, a jó döntések előkészítéséhez, meghozatalához és a teendők koordinálásához legyen kellő számú, felkészült szakember mind a Szövetségnél, mind pedig az egyes partnerországoknál. Ha ez adott, a békepartnerség működik, függetlenül attól, hogy mi azt kívülről átlátjuk-e vagy sem. Persze az ésszerűsítések a hatékonysághoz mindig is szükségesek, ezért a Szövetségnek időről-időre e téren is önvizsgálatra van szüksége.

Attól a felismeréstől vezérelve, hogy az euroatlanti biztonság stabilitására az Észak-Afrikában és a Közel-Keleten lezajló folyamatok (terrorizmus, olajexport, migráció, regionális válságócok, vallási türelmetlenség, Irán nukleáris fegyverkezési törekvése) egyre inkább befolyást gyakorolnak, a NATO a szintén 1994-ben megindult Mediterrán Dialógust⁵ az isztambuli csúcson „valódi, igazi” partnerséggé emelte, és megindította az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést, amely egyúttal mutatja a Szövetség globalizálódási szándékát is. Véleményünk szerint azonban e kezdeményezés inkább egy elmélyült, a három régió közös biztonsági érdekeire építő fokozott bizalom erősítő dialógus, szükség esetén fontos eseti együttműködésekre is lehetőséget adva, mint az az érték hasonlóságon alapuló partnerség, amelyet a PfP-ben megtapasztaltunk. Ugyanakkor ezek az értékes kapcsolatok már ma is, de a jövőben még inkább becsülendők korunk fenyegetéseinek közepette, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy olyan régiókkal sikerül együttműködést kialakítani, amelyek az euroatlanti kultúrához képest egészen másfajta történelmi utat jártak be eddig. Nyilvánvaló, hogy e kapcsolatok további fejlesztéséhez azonban nem elegendőek csupán a szándékok és törekvések, ehhez növelt erőforrások is szükségesek, amelyekhez a lehetőségek és a szükséges döntések sem a NATO, sem pedig az új partnerek részéről még nem látszanak körvonalazódni. Áttörő változások még nem tapasztalhatók. De lassú víz partot mos: eredménye csak a kölcsönös erőfeszítéseknek lehet. A NATO, közös érdekek alapján, éppen a minap szólította fel együttműködésre Szaúd-Arábiát, megakadályozandó a tömegpusztító fegyverek és Irán befolyásának további terjedését (a cikket 2007. január 23-án zártam – M.I.).

5 Országai: a NATO-tagországok, Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó, Mauritánia és Tunézia.

Az utóbbi időben a globális szférából más partnerek is közelednek a NATO-hoz, így Ausztrália, Japán, Dél-Korea, Új-Zéland, illetve Argentína, Brazília és Chile is.

A folyamat összegzéseként megállapíthatjuk, hogy a békepartnerség több mint egy évtizedes történetében beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Egyrészt politikai és katonai téren is gyakorlati iskolájává lett a NATO-tagdá válásnak, másrészt általa szélesedett és elmélyült a közös felelősségen alapuló, tevőleges transzatlanti együttműködés a régió biztonságának stabilizálása és növelése érdekében. Fontos szerepe van a NATO folyamatos megújulásában, geopolitikai és cselekvési kompetenciájának kibővülésében, felelősségének megosztásában és a biztonság megteremtéséhez felvállalt misszióihoz egyre újabb erőforrásokhoz való jutásában. A partnerek pedig bizonyíthatják a régiójuk biztonságáért érzett felelősségüket, a közös értékek felvállalását a NATO-tagországok családjával, és azon túlmenően pedig olyan elengedhetetlen komfortérzet biztosít számukra, mint az euroatlanti térséghez való tartozás és egyfajta biztonsági védőernyő, amelyek kedvező külső feltételeket teremtenek békés fejlődésükhöz és a régiójukban való együttműködési lehetőségük bővüléséhez.

A békepartnerség fontos szerepet játszhat a jövőben a civilizációk közötti párbeszéd, konzultáció és együttműködés folyamatában egy közös érdek: a biztonság megteremtésének és stabilizálásának területén, amely kedvező esetben elvezethet akár a szoros politikai, gazdasági, kulturális és környezetvédelmi együttműködéshez is, függetlenül attól, hogy az együttműködők milyen kultúrához tartoznak. Ez különösen érvényesülhet akkor, ha a nemzetközi nem állami terrorizmus erői, mint közös ellenség – amely nem fogad el semmiféle globális és regionális normát és szabályozást, márpedig a jelek szerint ez így is van – belátható időn belül a különböző, egyébként a békés fejlődésben érdekelt muzulmán országok biztonságérzetét is komolyan kezdik veszélyeztetni.

Hazánk és a békepartnerség

Magyarország, a rendszerváltás előtti fejlettségét és tehervállalási képességét is figyelembe véve, komoly erőfeszítéseket tett arra, hogy mielőbb a NATO tagjává válhasson (sőt, elsősorban erős motivációja és tapasztalatlansága miatt kezdetben túl is vállalta magát, amely átmeneti zavarokat is okozott a felkészülési folyamat során). Ez a lehetőség számára az első lépést jelentette az Európába való integrálódás felé, és végül 1999. március 16-án, Csehországgal és Lengyelországgal együtt a bővítés első körében nyerte el a tagságot. Azóta – két év késéssel ugyan – a szervezetbe való katonai integrálódását is lezárta, és *de facto* is teljes értékű tagállammá vált. Figyelembe véve az ország lehetőségeit és a Magyar Honvédség katonai erejét, értékes hozzájárulásai-val erősítette a NATO képességeit az IFOR-, SFOR- és a KFOR-missziókban, részt vesz az iraki kiképző kontingens munkájában, illetve az afganisztáni ISAF-misszióban, előbb egy század és egy civil-katonai együttműködési részleg közreműködésével, ma pedig a beszlani Tartományi Újjáépítő Csoport feladatainak átvételével. Út- és hídépítő-, nemzeti befogadó támogatási-, egészségügyi- és víztisztító képességeit eredményesen alkalmazta a missziók során, amelyek elismerést váltottak ki a Szövetségben.

Ugyanakkor, folyamatosan, számos kritika éri a Szövetség katonai képességéhez való hozzájárulásának mértékét illetően. Igaz: a nemzeti ambíciószintjét az utób-

bi időben teljesíti, de sem jelenleg, sem a közeljövőben nincs módja arra, hogy a nemzeti összterméknek a megkívánt koalíciós elvárás szerinti két százalékaival tartsa fenn és fejlessze egyre csökkenő haderejét, pedig a koalíciós katonai képességsomagok még a korábbiaknál is erőteljesebb haderőfejlesztést és hozzájárulást kívánnak meg.

A magyar védelmi tárcát a „régii tagállamokhoz” viszonyítva a múlt öröksége háromszorosán sújtja. *Először*, a gazdaság megfelelő teljesítőképességének hiányából adódó forráshiány, amely negatívan hat a védelmi szektor fejleszthetőségének ütemére, s így a katonai potenciál nagyságára. *Másodszor*, a kor kihívásainak megfelelő, hatékony működést célzó szüntelen átalakítási kényszer, amely az előbbi szorításában megjósolhatóan csak felemássá sikeredhet, s amely fontos anyagi és szellemi erőforrásokat von el a haderőtől, miközben nem képes érdemben felzárkózni az állandóan megújuló, felpörgő szövetségi, és benne a nemzeti elvárások szintjére. Kevés vigasz, de e jelenség más új tagállamoknál is tapasztalható. *Harmadszor* pedig, a már a múltban is meglévő haditechnikai eszközeink részbeni elavultsága és kompatibilitásának hiánya.

Nem csoda, hogy Magyarországot időről-időre kritikák illetik, a legutóbb például néhány brit konzervatív politikus részéről, akik azt állítják, hogy a NATO-tag Magyarország nem teljesít, miközben élvezzi a szövetségi tagság minden előnyét: beleszólási jogot a transzatlanti védelmi és biztonsági folyamatokba, a döntés-előkészítésekben és a döntésekben való részvétel lehetőségét, a régió és a közvetlen környezetének biztonságát, az Európához való szerves tartozást és hasonlókat. Ők nem értik, hogy nem az elszántság, hanem inkább az örökölt helyzet és a visszafogott lehetőségek korlátozzák Magyarországot abban, hogy szövetségi kötelezettségeit maradéktalanul teljesítse. Igaz, a védelmi politika irányításáért és ellenőrzéséért felelős hatalmi elit, sőt esetenként maga a magyar társadalom egy része is tehet arról, hogy ilyen kritikák kereszttüzébe kerülhetünk. Gondoljunk csak a Zengőre kijelölt radarállomás felépítése körül kialakult társadalmi anomáliára.

Ilyen belső körülmények mellett a Magyar Köztársaság képviseli magát az EBESZ-ben és tagja a NATO Euroatlanti Partnerségi Tanácsának (EAPC), mely utóbbi, mint már említettük, a békepartnerség legfőbb konzultatív szerve, ugyanakkor a *PfP gyakorlati előrelendítésében való részvételéről mintha megfeledezett volna azóta, amióta átlépte a Szövetség küszöbét*. Pedig a békepartnerségi folyamat továbbfejlesztése, mint ahogyan azt már részletesebben is körvonalaztuk, a NATO (s benne a Magyar Köztársaság) egyik alapvető prioritása. Abban, tagállamként történő aktív részvétele lehetőséget teremthetne arra, hogy olyan területen is érdemben járuljon hozzá a szövetségi erőfeszítésekhez, amelyben *egyrészt* már hasznos tapasztalatokat szerzett, *másrészt* megfelelő, felkészült szellemi potenciállal rendelkezik, *harmadszor pedig* nem terheli költségvetését erején felül. Az euroatlanti intézmények azt várják Magyarországtól, hogy stabilizáló tényezője legyen térségének. A békepartnerség fejlesztésében való aktív közreműködés pedig egy fontos, de számára is felvállalható terület, amelyet Magyarország, a jelenlegi körülményeivel együtt is megragadhatna – a vele járó elismeréssel együtt. Ha úgy tetszik ez a szerep Magyarország egyfajta specialitásával, sajátos hozzájárulási képességévé is válhatna.

Magyarország nemzetbiztonsági érdekei is azt támasztják alá, hogy reaktivizálja magát a békepartnerségben, elsősorban, de nem kizárólagosan csak a közvetlen régió-

jában. A Magyar Köztársaság 2004 áprilisában elfogadott nemzeti biztonsági stratégiájának szelleme is ezt sugallja, amikor rögzíti, hogy „Magyarországnak érdeke a dél-kelet-európai térség stabilitásának, demokratikus átalakulásának biztosítása. Ennek érvényesítéséhez stabilizáló hatást kell gyakorolnia a térségben. A magyar kül- és biztonságpolitika feladata, hogy – euroatlanti szövetségeseivel és a nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, EBESZ, NATO, EU) együttműködve – aktív szerepet vállaljon a régióban folyó válságkezelő akciókban, a jogállami struktúrák, a demokratikus viszonyok és a hatékony kormányzáshoz szükséges képességek kiépítésére irányuló erőfeszítésekben. ...Integrációs tapasztalatainkat megosztva, segítenünk kell keleti és déli szomszédainkat az ottani intézményépítés és a szabadság, biztonság és jog térségéhez közelítésük, végső soron kapcsolásuk érdekében”.⁶ Sajnos Magyarország konkrét, hangsúlyos békepartnerségi szerepvállalása nem merült fel a vonatkozó nemzeti védelmi ágazati stratégiában, mivel azzal, hasonlóan más ágazati stratégiákkal, sem rendelkezik.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök rigai csúcson tett felszólalásában kiemelte, hogy fontos érdekünk fűződik a régió, de különösen a Nyugat-balkáni térség stabilizálásában. Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, de Albánia és Macedónia is a békepartnerség tagja. Horvátország, Albánia és Macedónia a tagságra aspirál, a többiek pedig újdonsült partnerek. De megemlíthetnénk a Magyar Köztársaság keleti szomszédját: Ukrajnát is, amely a NATO-tagságot célozta meg. Magyarországnak van tehát lehetősége arra, hogy ezeknek az államoknak e téren is segítséget nyújtson, és ne csak azt nézze, hogy mások hogyan vezetik be őket a békepartnerségbe, majd pedig juttatják el azokat a tagság küszöbéig. Segítésük a velük szembeni jószomszédi és regionális kapcsolatainak konkrét együttműködési formájává válhatna.

A NATO partnerségi munkaprogramja (PWP), illetve a kétoldalú kapcsolatok megfelelő fórumokat nyújtanak Magyarországnak számára különböző partnerségi tevékenységek ajánlására. A partnerek körében napjainkban is elismert és népszerű a ZMNE Nyelvi Intézet Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ NATO törzstiszti terminológiai, illetve az osztrák Landesverteidigungsakademie és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem által közösen vezetett Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia felsővezetői tanfolyama.⁷ Ugyanakkor más konkrét tevékenységek ajánlására is lehetőség van. A teljesség igénye nélkül *mely területekre is gondolhatunk?*

- Az új partnerországok számára tapasztalatok átadása partnerségi céljaik ki-munkálásához és a szellemi- és haditechnikai interoperabilitási célkitűzések megvalósításához. Segítségnyújtás a közös kiképzéshez és a békefenntartó missziókhoz történő haderőfelajánlás folyamatában;
- A nemzeti haderő irányításának, vezetésének, a védelmi tervezés, költség- és anyaggazdálkodásának és a haditechnikai eszközök beszerzésének kérdései, kapcsolódása a NATO parallel tevékenységeihez. Az önkéntes haderőre való áttérés és a toborzási folyamat tapasztalatainak átadása;

6 A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája. www.honvedelem.hu. 2007. 01. 24.

7 Siposné Kecskeméthy Klára: A Szövetség partnerkapcsolatainak áttekintése a rigai csúcstalálkozó fényében. In: Hadtudomány. 2006. 4. sz. 66–70. o.

- A tiszt- és tiszthelyettes-képzés területén a tapasztalatok kicserélése;
- Segítségnyújtás a szövetségi doktrínák adaptálásában, a nemzeti haderő össz-haderőnemi-, haderőnemi- és más szakdoktrínáinak kimunkálásában. Saját doktrínáink tanulmányozásra való felajánlása;
- A békefenntartó missziókban történő magyar részvétel, a felkészítés-kiképzés és a logisztikai támogatás tapasztalatainak megosztása, nemzeti szervezésű gyakorlatokra való meghívás, közös gyakorlatok kezdeményezése;
- Partnerségi szintű konferenciák, workshopok, tanfolyamok, konzultációk magyar helyszínének felajánlása, egyes tevékenységek megszervezése;
- Tanfolyamok és mobil kiképző csoportok szervezése és tevékenységének felajánlása a partnerországok számára, elsősorban azokon a területeken, amelyekben Magyarország, mint tagállam speciális képességekkel rendelkezik. Ilyenek például, mint az egészségügyi támogatás, híd- és útépítés, aknamentesítés, vízellátás, katonai idegennyelvi szakkiképzés, civil-katonai együttműködés, a speciális erők kiképzése, nemzeti befogadó támogatás;
- A katasztrófa-elhárításban, különösen az árvizek megelőzésében és következményeinek felszámolásában szerzett nemzeti tapasztalatok.

Úgy véljük, hogy a Magyar Köztársaságnak számos olyan tapasztalata van a partner-ré- és taggá válás folyamatában, amelyet maga küszködött ki az elmúlt évtized során, s amellyel a szomszédok és újabb partnerek értelemszerűen nem rendelkeznek. *Miért ne vállalhatna fel egy ilyen magától értetődő missziót, ha egyébként is kötelezettséget érez a jószomszédi viszony és a szűkebben vett régiója biztonságának növeléséért?*

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. NATO kézikönyv. Jubileumi kiadás. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest – NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel. 1999.
2. NATO kézikönyv. HM Stratégiai Kutató Hivatal, Budapest – NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel. 2001.
3. Partnership Action Plan against Terrorism. www.nato.int. 2007. 01. 04.
4. Report on the Partnership Action Plan against terrorism. www.nato.int. 2007. 01. 04.
5. NATO elevates Mediterranean Dialogue to a genuine partnership, launches Istanbul Cooperation Initiative. www.nato.int. 2007.01.11.
6. Szenes Zoltán: A NATO jövője. Hadtudomány. 2005. 2. sz. 3–14. o.
7. Szabó János: A NATO megújulásának esélye a transzatlanti viszonyok új rendező elveinek kialakításában rejlik. In: Hadtudomány. 2006. 1–2. sz. 9–20. o.
8. Martinusz Zoltán: A NATO stratégiai megújulásának várható irányai a jelenleg folyó műveletek tükrében. In: Hadtudomány. 2006. 4. sz. 9–17. o.
9. Szenes Zoltán: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várhatunk Rigától? Hadtudomány. 2006. 4. szám. 23–40. o.
10. Nagy László: A NATO átalakításáról, a változás igényéről. In: Hadtudomány. 2006. 4. sz. 63–65. o.
11. Siposné Kecskeméthy Klára: A Szövetség partnerkapcsolatainak áttekintése a rigai csúcstalálkozó fényében. In: Hadtudomány. 2006. 4. sz. 66–70. o.
12. Csabai György: A megerősített és operatívabb békepartnerség. Hadtudomány. 2002. 3. sz. 119–121. o.
13. Pirityi Sándor: NATO – csúcás a Boszporuszánál. Hadtudomány. 2002. 3–4. sz. 16–28. o.

Deák János – Szternák György

Az orosz katonai gondolkodás új elemei a doktrína tervezetében

A tanulmány szerzői az orosz geopolitikai gondolkodás változásából és megújulásának lényegéből kiindulva ismeretik Jurij Balujevszkij hadseregtábornok, az Oroszországi Fegyveres Erők vezérkari főnökének 2007. január 20-án az Orosz Hadtudományi Akadémián megtartott tudományos konferencián elhangzott előadásának főbb gondolatait a kidolgozandó új katonai doktrína tartalmi, formai, szerkezeti és kidolgozás-módszertani kérdéseiről.

2003 októberében Moszkvában, a védelmi minisztériumban az orosz fegyveres erők szempontjából fontos értekezletet tartottak, amelyen részt vett Vlagyimir Putyin, orosz elnök is. A konferencián több előadó foglalkozott az orosz atomfegyver-rendszerekkel, jövőbeni szerepükkel. A konferencián döntöttek a fegyveres erő további korszerűsítésének irányairól és üteméről, új és korszerűen felszerelt szervezetek létrehozásáról. „Ez utóbbi feltétele annak, hogy az Oroszországi Fegyveres Erők kijelölt kötelekei eredményesen hajtsák végre a válságreagáló műveletek során jelentkező feladatokat, valamint sikeres harcot folytassanak a terrorizmus ellen az ország területén és a közel-külföldön” – fejtette ki a védelmi miniszter.

Hová akar eljutni Oroszország?

Véleményünk szerint, eddig is nyilvánvaló volt, hogy Oroszország az interkontinentális ballisztikus rakétái, hadászati bombázói és tengeralattjárói révén katonai nagyhatalom maradt, s érdekei védelmében a világ bármely pontján képes a konfliktusokba beavatkozni.¹ E fegyverek birtoklása miatt a világpolitikai kérdésekben nem lehet a jövőben sem Oroszország nélkül dönten, vagy érdekeivel ellenkező döntéseket hozni. A fegyvereknek a rendszerben tartása, folyamatos fejlesztése nem jelent elvisel-

1 A közel-keleti térség geopolitikai, geostratégiai helyzetét fogja megváltoztatni Oroszország és Szíria megállapodása a hadműveleti-harcászati rakéták eladásáról. A fegyver hatótávolsága 280 kilométer. Így Szíria veszélyeztetheti Izrael valamennyi nagyobb városát és fontosabb gazdasági, katonai létesítményét. (Népszabadság 2005. január 13. 4. oldal.)

hetetlen költségeket az ország számára. Szergej Ivanov volt védelmi miniszter – jelenleg első miniszterelnök-helyettes – megerősítette, hogy a hadászati rendeltetésű rakétarendszerek a megújuló orosz haderő meghatározó fegyverei maradnak, mert az átalakuló fegyveres erőnek kellő visszatartó erővel kell rendelkeznie. A védelmi miniszter szerint reális veszéllyé vált a regionális atomháború lehetősége, sőt esetleg terroristák kezébe jutó atomfegyverek alkalmazása is. A legnagyobb veszély, amellyel Oroszországnak szembe kell néznie a jövőben, a nemzetközi méreteket öltött terrorizmus. Ezt a veszélyt valóságos háborúként kell értékelni és kezelni – hangsította a volt védelmi miniszter.

Az orosz elnök egyetértett a konferencián elhangzottakkal, és két olyan bejelentést tett, amely azt jelzi, hogy az ország visszatérőben van a szuperhatalmi stratégia megvalósításához. Az elnök a katonai vezetők előtt szólt arról, hogy a fegyveres erők olyan új fegyverrendszert kaptak, amely más államoknak nincs. Szakértők szerint ez a rendszer a Topol M ballisztikus rakéta mobil változata.²

Külön megemlítette, hogy Oroszország kellő mennyiségű hadászati rendeltetésű rakétával rendelkezik, amelyek zöme szolgálatban tarthatók 2030-ig. Az elnök kijelentette továbbá, hogy az ország maradéktalanul betartja a szerződésekben vállalt kötelezettségeit. Ugyanakkor az engedélyezett mennyiség kellően szavatolja az ország biztonságát. A konferencián elhangzottak azt is bizonyítják, hogy Oroszország, érdekei veszélyeztetése esetén, bármikor képes a kialakult egyensúly megváltoztatására.

A terrorizmussal kapcsolatos legújabb orosz és amerikai kutatási eredmények szerint, várható a terrorizmus második és esetleg harmadik generációjának a megjelenése a világon.³ A vallási fundamentalizmushoz és radikalizmushoz köthető terror első generációjának valószínűleg csak egyetlen célja volt: erkölcsi és anyagi károk okozása, elsősorban a gyűlölt ellenségnek, az Egyesült Államoknak és Oroszországnak. A Beszlánban végrehajtott merénylet a maga szörnyű valóságában, teljes mértékben „siker” a terroristák szempontjából. Ezután a terrorizmustól való félelem végigsöpört az egész világon. A terrorizmus a helyi ügyektől a globális célok felé fordult. A terroristák egyre inkább nem a hatalmi struktúrák, hanem a védtelen polgári személyek ellen hajtják végre a terrorcselekményeket. Saját magunk, saját gyengeségeink és félelmeink a terroristák célpontjai. Más szóval, a demokratikus államok lakossága, rendezvényei, tömegközlekedési eszközei, intézményei lesznek a leggyakoribb célpontok a jövőben – állítják a szakemberek.

Orosz elemzők szerint a Csecsenföldön lezajlott műveletekben több mint ötven országból vettek részt terroristák, akiknek száma 150–200 főre tehető. Ezért 2008-ra a válságkörzetben csak szerződéses katonák szolgálnak majd, akiknek felkészítését a terrorizmus elleni harcra jobban meg lehet szervezni. Ennek érdekében 2006-ban lét-

2 A bejelentés háttere mögött az áll, hogy a Topol M ballisztikus rakétának szárazföldi és tengeralattjáróról indítható változatát fejlesztik az orosz fegyveres erőknél. Nyugati szakértők is elismerik, hogy az eszköz korszerű. The Economist 6. December 2004.

Sz. B. Ivanov, védelmi miniszter előadása: Az orosz fegyveres erők fejlesztésének stratégiája címmel, 2004. december 10. Moszkva.

3 A turning point for terrorism. The World in 2005. (The Economist)

rehozták az első különleges műveleti dandárt, amely elsősorban válságreagáló feladatokat hajt végre. Az Észak-Kaukázusi katonai körzetekben hegyivadász dandárokat hoztak létre.

A Csecsenföldön lezajlott eseményeknek „következménye”, hogy azok szinte követelik az erős birodalmi politika kialakítását és a gyakorlatban történő alkalmazását. Minden terrortámadás megkönnyíti a központosító, demokráciát gyengítő intézkedések bevezetését Oroszországban. A beszláni túsdráma után, 2004. szeptember 13-án Putyin elnök bejelentette a parlamenti választási rendszer és a biztonsági szolgálatok működésének megváltoztatását. A Szövetségi Biztonsági Szolgálat, amely a korábbi szolgálatok egyesítéséből jött létre, az elnöki hatalom további kiszélesítését, megerősítését hivatott biztosítani. A választási rendszerben az elnök megszüntette az egyéni választói kerületeket, és a régiók kormányzóit ő jelöli ki. A helyi törvényhozás csak megerősíti az elnöki döntést, vétőjoga nincs. Az első gyakorlati intézkedéseket Putyin elnök már meghozta, amikor leváltotta az észak-kaukázusi régió korábban, demokratikusan megválasztott elnökét, és helyére hozzá hű személyt nevezett ki. Ugyanakkor az intézkedéseket a fejlett nyugati országok nem fogadják el, a demokrácia megcsonkítására hivatkozva.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete fontos feladatának tekinti továbbra is az Oroszországhoz fűződő kapcsolatát. Ez a viszony szükséges előfeltétele a 21. század európai biztonsága alakulásának. A jó kapcsolatok teljesebb tétele azonban lassú és bonyolult folyamat. A terrorcselekmények hatására talán a folyamat felgyorsulhat, hiszen Oroszország egyértelműen foglalt állást a terrorizmussal szemben és felajánlotta segítségét. A NATO-Oroszország Tanács létrehozása 2002 tavaszán tovább bővítette az együttműködés lehetőségeit. Ez a fórum teljes jogot biztosít Oroszországnak a kontinenst és a világot érintő kérdések megvitatására és a döntések kialakításában való részvételre. Ugyanakkor az orosz katonai vezetés szükségesnek tartja az együttműködés további javítását a terrorizmus elleni küzdelemben, mert „közös az ellenség.” A terrorizmusnak lehetősége van a nehezen kialakított egyensúlyt megbontani a stratégiaiilag fontos térségekben.

Csecsenföldet a politikai szakértők Oroszország belügyének tekintik, de ez a probléma szorosan kapcsolódik a külügyekhez is. Összefügg más országokat is érintő terrorfenyegetésekkel. Oroszország joggal elvárja a segítséget a probléma megoldásában – hangsúlyozta az orosz elnök.

Az orosz külpolitika – a nemzetközi biztonság- és katonapolitikai helyzet hatására, az ország gazdaságának fejlesztése érdekében – élénkebbé, határozottabbá vált a 2004-es elnökválasztást követően. Putyin elnök egyértelművé tette azt a stratégiai célt, hogy helyre kívánja állítani Oroszország nagyhatalmi (szuperhatalmi) helyzetét a világban. Ennek érdekében továbbfejlesztette az európai országokhoz fűződő politikai és gazdasági kapcsolatait. Új alapokra helyezte kapcsolatait Ázsiában, elsősorban Japánnal, Kínával és Indiával, amelynek stratégiai jelentősége felmérhetetlen, és hatással lesz a világpolitikára. A NATO és az Európai Unió ugyancsak 2004-es keleti bővítésének hatására Oroszország fokozta együttműködését a Független Államok Közösségének országaival. Tárgyalásos rendezésre való törekvéssel kerüli az ellentéteket a nagyhatalmakkal, sőt Kínával és az Európai Unióval szorgalmazza az ENSZ szerepének erősítését a válságok rendezése során. Oroszország visszafogottan nyi-

latkozott az Európai Unió újabb bővítési szándékáról. Cserébe nagyobb beleszólást kért az európai ügyek rendezésébe.

Összefoglalva, a sajátos orosz nézetek vizsgálatát Alexander Dugin gondolatával zárjuk: *„Az eurázsiai területeknek, mint a történelem tengelyének újraegyesítése Oroszország szárnyai alatt ma bizonyos nehézségekkel jár, de ezek jelentéktelenek azokhoz a katasztrófákhoz képest, amelyek elkerülhetetlenül bekövetkeznek abban az esetben, ha ez a birodalomépítés nem kezdődik el haladéktalanul.”*⁴

A kidolgozás alatt lévő új orosz katonai doktrína tervezetének elemzésekor az ehhez hasonló vélemények nem hagyhatók figyelmen kívül.

Az új katonai doktrína alapelvei

Az Orosz Hadtudományi Akadémián 2007. január 20-án tudományos ülést tartottak Oroszország új katonai doktrínájának lehetséges tartalmáról és szerkezetéről.

A konferencián, amely egyben a Hadtudományi Akadémia éves közgyűlése volt, a polgári és katonatudósok elméleti és kidolgozás-módszertani kérdéseket vitattak meg a katonai doktrínával összefüggésben. Az ülésen részt vettek az elnöki adminisztráció, a Szövetségi Gyűlés, a Nemzetbiztonsági Tanács képviselői, a katonai felsovezetők és más biztonsági szervezetek szakemberei.

A vezérkari főnök előadásában emlékeztetett arra, hogy a *katonai doktrína*, mint fogalom már az elmúlt században, széles körben elfogadott volt a világ különböző országaiban, így Oroszországban is. Ugyanakkor a valóságban sem a forradalom előtt, sem a szovjet időkben a katonai doktrína nem létezett írott formában, hivatalos dokumentumban.

1993-ban a föderáció elnöke által aláírt és kiadott *„Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájának alapvető tézisei”* című anyag volt lényegében az első, egységes politikai-katonai dokumentum az orosz államban. A 2000-ben kiadott új katonai doktrína mondanivalója arra irányult, hogy a háború elkerülését elsősorban politikai eszközökkel kell megvalósítani. Ez a doktrína is az *átmeneti időszak* dokumentuma volt, amikor még csak kezdetét vette a demokratikus államiság, a piacgazdaság. Ekkor indult el a katonai reform az országban és dinamikusan alakultak át a nemzetközi kapcsolatok Oroszország és más államok, szervezetek között.

Ez az idő elmúlt, *új katonai doktrínára van szükség* – hangoztatta Jurij Balujevszkij. Véleménye szerint figyelembe kell venni azokat az alapvető változásokat, amelyek végbementek az országon belül – a gazdaságban, az ideológiában, a katonai és más területeken. A katonai doktrínára hatással vannak a nemzetközi kapcsolatok fejlődésének új jelenségei, az új fenyegetések, a napjainkban zajló konfliktusok a világ különböző térségeiben, elsősorban a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában. Oroszországnak figyelnie kell azt a harcot, amely a piacokért és a piacok átrendezése érdekében folyik, mert ez veszélyezteti gazdasági érdekeit – hangzott el az előadáson.

4 Oroszország és Európa. Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 339. oldal.

A vezérkari főnök indoklása mögött a következő politikai elemzés figyelhető meg: a közép-európai térség országai kereskedelmi és befektetési szempontból az európai nagyhatalmakhoz, energiaellátás vonatkozásában pedig elsősorban Oroszországhoz kötődnek. Oroszország pontosan tudja, hogy földgáza és olaja nem rosszabb az arabokénál, sőt sajátos, de kétségtávol erősödő stabilitása kedvezhet az energiára szoruló közép- és nyugat-európai országoknak. Különösen igaz ez az állítás, ha figyelembe vesszük, hogy a Közép-Kelet politikai, katonai helyzete folyamatosan romlik az utóbbi években. Ez hatással van a világ olaj- és földgázellátására. Oroszország nem tesz mást, mint megnövekedett gazdasági lehetőségeit – hatalmi törekvéseivel egyeztetve – kihasználja a világkereskedelmi folyamatban. Másképpen, semmi más nem történik, mint a piacokért, a piacok újrafelosztásáért folytatódik a küzdelem, amelyben egy minőségileg megváltozott szereplő egyre határozottabban próbálja érvényesíteni érdekeit a többi versenytárral szemben. Ez az Oroszországi Föderáció.

Balujevszkij hadseregtábornok a katonai doktrína elkészítéséhez a következőket javasolta, mint gondolkodási alapot figyelembe venni:

1. A civilizációk fejlődésének folyamatában az államok közötti ellentétek továbbra is fennmaradtak. Ezek az ellentétek politikai, gazdasági, területi nemzeti-ségi-etnikai, vallási és más természetűek lehetnek, ennek alapján, belátható időn belül létezik és fennmarad a háborúk, a fegyveres konfliktusok kitörésének valószínűsége.
2. Oroszország számára ma is léteznek *alapvető nemzeti érdekek* (állami szintű függetlenség, hadászati egyensúly, a létfontosságú gazdasági és stratégiai térségekhez való szabad hozzáférés, területi sérthetatlenség stb.), amelyek védelme elsőrendű feladat. A NATO egymást követő bővítéseit a katonai szembenállás megszűnése óta Oroszország, ha nehezen is, tudomásul vette. Tudomásul vette, hogy – a korábbi, állítólagos megállapodások ellenére – az Észak-atlanti Szövetség kiterjesztette érdekeltségét az orosz határokig. Tudomásul vette az amerikai jelenlétet Közép-Ázsiában. Ugyanakkor Oroszország semmiképpen nem fogadja el az egyfajta bekerítési politikát.⁵
3. Ezekre az alapvető nemzeti érdekekre hatással vannak az új fenyegetések, amelyekre jellemző lehet, hogy Oroszország katonai biztonságára veszélyes fenyegetések kiindulhatnak mind a fejlett országokból, mind az ő részvételükkel létrehozott szövetségekből; valamint olyan országokból, amelyek rendelkeznek jól felszerelt és kiképzett fegyveres erőkkel.
4. Oroszország geopolitikailag, geostratégiaiilag fontos helyet foglal el a világban, így az alapvető nemzeti érdekek sorrendjét meg kell határozni a doktrínában, politikai, gazdasági, katonai és nem utolsósorban biztonsági szempontok alapján.
5. Oroszország szempontjából a világ geostratégiai helyzetében alapvető változások történtek az elmúlt tíz évben. Egy sor új politikai, gazdasági és katonai természetű esemény történt mind az utódállamokban, mind más térségekben. Az ideológiai és katonai szembenállás vége nem eredményezte – mint

5 Gömöri Endre: G8: Gazprom-doktrína. Népszabadság, 2006. július 15.

ahogyan azt sokan remélték – a világpolitikai folyamatok demilitarizálódását. Oroszország szándéka, hogy együttműködjön a Nyugattal, nem segítette elő az ország katonai biztonságának az erősödését, sőt néhány létfontosságú térségben a biztonságpolitikai helyzet még bonyolultabbá vált.

6. A leginkább valós fenyegetéseket a vezérkari főnök a következőkben foglalta össze:

- a) Az Egyesült Államok vezetőinek katona-politikai, gazdasági törekvései a világ vezető szerepének megtartása érdekében, valamint jelenléte az Oroszországhoz közeli térségekben.
- b) A NATO további keleti irányú bővítése és azon tevékenységei, amelyek a nemzetközi joggal nem összeegyeztethetők.
- c) A jelenlegi és a lehetséges háborúk, fegyveres konfliktusok, mindenek előtt az orosz állam határainak közelében. Ezzel összefüggésben a stratégiai egyensúly megbomlásának lehetősége.
- d) A tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik elterjedése, a legkorszerűbb technológiák birtoklása egyes, terrorizmust támogató országokban.
- e) A katonai szövetségek kibővítése, tevékenységük kiterjesztése és esetleges területi követelések Oroszországgal szemben.
- f) Belső nacionalista, szeparatista törekvések, mozgalmak és az ezekhez kapcsolható információs (felderítő) tevékenység.

A felsorolás után a vezérkari főnök ismertette *a fenyegetésekkel szembeni legfontosabb lépéseket az ország biztonságának megőrzése érdekében:*

- A nemzeti katonapolitikai célok megfogalmazása.
- Ki kell dolgozni a fegyveres és más erők számára a fenyegetésekre adandó válaszok modelljét – azok lehetséges következményeivel – abból a célból, hogy helyesen határozzuk meg a fenyegetések elhárításához szükséges erők és eszközök nagyságát.
- Létre kell hozni azt a képességet, amely biztosítja a válságreagáló (béketeremtő) műveletek eredményes végrehajtását anélkül, hogy a fegyveres erők általános rendeltetésű állományát alkalmazzák, vagy a legkisebb mértékben igénybe vennék.
- Tökéletesíteni kell a fegyveres erők ellátottságát, mindenoldalú támogatottságát, felkészítését, figyelmet fordítva az együttes összhaderőnemi, összfégyvernemi felkészítésre.
- Keményen és pragmatikusan (adott feltételek között a legcélszerűbben) meg kell védeni az Oroszországi Föderáció érdekeit a nemzetközi szerződések megkötésekor, a kötelezettségek vállalásakor; aktívan részt kell venni a jogi normák és törvények megalkotásában – minden nemzetközi szervezetben.
- Az Oroszországi Föderáció számára előnyös geopolitikai, geostratégiai helyzetet kell kialakítani – szövetségek kialakításával, biztonsági rendszerek létrehozásával –, fejleszteni kell az állam gazdasági lehetőségeit, a hadiipari képességeket.

Előadása befejező részében a vezérkari főnök felsorolta azokat a formai, tartalmi és módszertani követelményeket, amelyeket az új orosz katonai doktrína kidolgozása

során célszerűnek tart figyelembe venni. (Véleményünk szerint ezek a követelmények jelzik leginkább az orosz geopolitikai gondolkodásmód változását, megújulását, korszerűsödését.)

Az új orosz katonai doktrínát nyílt dokumentumként tervezik kidolgozni, és várhatóan tartalmazni fogja a nemzeti biztonsági koncepció legfontosabb elemeit. A kidolgozás átfogó megközelítést igényel, az alapvető nemzeti érdekek felsorolásával, a nemzetközi jog alapján, az elfogadott normák és elvek betartásával. Várhatóan meghatározzák a katonai fenyegetések forrásait (a kiinduló pontokat), azok mértékét és méretét, a semlegesítésük elvi lehetőségeit. Az új orosz katonai doktrína így megfelelhet a világban kialakult biztonsági- és katonapolitikai helyzetnek és tendenciáknak, ezzel együtt összhangban lehet az ország gazdasági lehetőségeivel. A föderáció érdekeit figyelembe véve kívánja meghatározni a békés- és a katonai eszközök alkalmazásának egyensúlyát, lehetőségeit.

A hadtudomány legújabb eredményeit, a közelmúlt háborús és nem háborús katonai konfliktusainak tapasztalatait felhasználva az előadó megadta a *győzelem fogalmának új értelmezését*, amely a korábbi doktrínákban nem található meg.

A vezérkari főnök szerint a 2000-ben elfogadott katonai doktrína felett eljárt az idő, minthogy annak mondanivalója, *mely szerint „a katonai doktrína az ország és a fegyveres erők felkészítését a lehetséges háborúra, a háborúban a fegyveres küzdelem megvívását tartalmazza”* – már nem állja meg a helyét. A mai világban az államok *„vereséget”* szenvedhetnek úgy is, hogy fegyveres konfliktusba (háborúba) nem is bocsátkoznak. Erre nem kevés példát ismerünk a történelemből. Ennek alapján az új katonai doktrínának azt kell bizonyítania, hogy Oroszország katonai biztonságát nem csupán a *háborúban (fegyveres konfliktusban) kivívott győzelemmel*, hanem megelőző nem katonai eszközökkel kell elsősorban biztosítani – hangoztatta Jurij Balujevszkij vezérkari főnök, majd így folytatta előadását: *doktrinális téziseket kell megfogalmazni*, azokon belül:

- a) Az állam céljait és feladatait a katonai biztonságra veszélyes fenyegetések - elhárítására, katonai műveletek megvívásának eseteire, valamint az agresszió elhárításának feladatait.
- b) A biztonság érdekében megfogalmazott célok elérésének formáit, módjait és szükséges eszközeit. (Elvi fontosságú, hogy meghatározzuk azokat az erőket és eszközöket is, amelyek nem tartoznak a fegyveres erőhöz).
- c) Meg kell fogalmazni a gazdasági, pénzügyi, tudományos, technológiai támogatás lehetőségeit; tartalmilag pontosan az Oroszországi Föderáció reális geopolitikai, geostratégiai és szociális helyzetéből kiindulva.

A fegyveres erők vezérkari főnöke külön említette előadásában az elméleti követelményeket *az új orosz katonai doktrínával szemben*: rendszerszemlélet, tudományos megalapozottság, a nézetek elfogadottsága, nyíltság, feleljen meg a valóságnak, a politikai és diplomáciai megoldások elsődlegessége, az ENSZ Alapokmányának figyelembe vétele, nemzetközi kötelezettségek.

Ezt követően az Oroszországi Föderáció Nemzetbiztonsági Tanácsának irányítói tevékenységéről szólt a kidolgozással és az elfogadással kapcsolatban.

Tartalmi és formai szempontból az új orosz katonai doktrínával szemben azt a követelményt állította, hogy az legyen egységes, a fejezetek szervesen kapcsolódjanak egymáshoz. Ugyanakkor az elmondottak nem parancsok és utasítások, *de választ*

kell adnunk a következőkre: milyen legyen az állam viszonya a háború és a béke kérdéseihez? Másképpen, az állam a háborút elfogadható eszköznek tekinti-e a politikája folytatására? Milyen útvai és módjai vannak, lehetnek a háború elkerülésének? Milyen kiinduló pontjai lehetnek a katonai veszélyeknek, mekkora a közvetlen katonai fenyegetés, amely veszélyezteti az ország érdekeit, értékeit és lakossága biztonságát? Milyen a jelenlegi és a lehetséges katonai konfliktusok jellege? Melyek az állam és a fegyveres erő feladatai a katonai biztonság megőrzése érdekében? Melyek a fegyveres erő és más erők alkalmazásának formái háborús és nem háborús katonai műveletekben? Az állami és a katonai vezetéssel szemben milyen követelményeket kell támasztani az ország biztonságának megőrzése érdekében? Hogyan kell felkészíteni a fegyveres erőt, a közigazgatást és a lakosságot a védelemre, milyen legyen a felkészítés módja? Melyek a nemzetközi együttműködés lehetséges formái és azok tartalma?

* * *

Összefoglalva: Oroszország ma teljes mértékben vissza akarja állítani nagyhatalmi státuszát. Ebben a folyamatban jelentős az új orosz politikai, gazdasági és katonai vezetők szerepe, akik alapjaiban változtatták meg az orosz állami politika irányvonalát. Ma egy más Oroszországot láthatunk, mint 10–15 évvel korábban – egy nemzeti önbizalmát visszanyert országot –, amely pontosan tudja helyét a világban. Különlegesen fontos geopolitikai, geostratégiai helyzetének tudatában válaszolni képes arra a kérdésre, *hogyan akar eljutni Oroszország?*

A fegyveres erők vezérkari főnökének előadása igazolja azt a feltevésünket, hogy véget ért az a korszak, amikor Oroszország a fegyverkezés minden területén versenyben akart maradni elsősorban az Egyesült Államokkal. Ma már elsősorban a hadászati nukleáris eszközök korszerűsítésére, a legmodernebb haditechnika előállítására és rendszeresítésére, a kapcsolódó katonai szervezetek kialakítására és felkészítésére fordítják az anyagi, pénzügyi forrásokat.

Ebben a stratégiai elgondolásban első helyen szerepelnek a hadászati rakéta-csapatok. „Nincs kétségem a felől, hogy Oroszország hosszú távra megőrzi az egyensúlyt a hadászati eszközök tekintetében az Egyesült Államokkal” –, mondta Ivanov, a Föderáció volt védelmi minisztere új beosztásba helyezése alkalmából Moszkvában külföldi újságírók előtt. A nyilatkozatból az is kiderült, hogy Oroszország nem akarja növelni az interkontinentális ballisztikus rakéták mennyiségét, csupán azok folyamatos korszerűsítésére és az állomány kiképzése minőségének emelésére törekszik. Ez az elégséges védelem elve – hangoztatják orosz katonai szakértők. Aki ismeri az orosz stratégiai gondolkodásmódot, világosan érti az amerikai rakétapajzs újabb elemeivel szemben várható orosz lépések indokát. A fegyvereknek a rendszerben tartása, folyamatos fejlesztése nem jelent elviselhetetlen költségeket az ország számára.

A korszerűsített interkontinentális ballisztikus rakéták ellen a jelenlegi amerikai rakétavédelmi rendszer nem nyújt megfelelő védelmet, hiszen azt egy korlátozott számú rakétával mért csapás elhárítására hozták létre – állítják a szakemberek. Ugyanakkor a telepítési engedély további bővítéseknek lehet az első lépése Közép- és Kelet-Európában. Ez a lehetőség pedig sérti az orosz érdekeket. Véleményük sze-

rint a hatékony védelem a meglévő rendszer bővítésével, globális méretű kiterjesztésével képzelhető el, de ez a megoldás sem nyújt teljes védelmet.⁶

Amennyiben mi – egy európai kis ország – jobban meg akarjuk érteni az orosz vezetés, illetve az azzal egyre inkább azonosuló orosz lakosság akaratát, szándékait (célkitűzéseit), úgy célszerű figyelni azokra a megnyilatkozásokra, melyeket az orosz állami vezetők tettek a közelmúltban. Ezek közül Szergej Ivanovnak a moszkvai Izvesztijában 2006 júliusában megjelent cikkéből emelünk ki egy, a témánkhoz kapcsolható részt, amelyben a következőket fogalmazta meg:

„Az új orosz nemzeti értékek a következők: a szuverén demokrácia, az erős gazdaság és a katonai erő.

A szuverén demokrácia – ez az orosz állam berendezkedésének legfontosabb eleme, amely alatt azt értjük, hogy az állampolgárok maguk határozhatják meg saját országukban a politikát, és meg tudják védeni országukat, jogaikat bármilyen külső nyomással szemben, ha szükséges akár fegyveres úton is.

Az erős gazdaság – ez a biztosítéka annak, hogy állampolgáraink anyagi szükségleteit ki tudjuk elégíteni, és biztosítani tudjuk az elvárható életminőséget. Ugyanakkor az erős gazdaság biztosítja az ország magas szintű (elégéses) védelmi képességét is.

A katonai erő –, melynek alapját a fegyveres erők képezik – a legfontosabb garanciája függetlenségünknek.”

Ma az új orosz nemzetépítés korszakának vagyunk tanúi. Oroszország modernizációs kényszerben van, egyre inkább be kell kapcsolódnia a világ gazdaság folyamataiba. Ezzel párhuzamosan egyre határozottabban érvényesíti érdekeit, erősíti a birodalmi tudatot az orosz népben; ennek szellemében folytatja tárgyalásait a külpolitikájának gyakorlatában. Oroszország következetesen halad a fejlődés és a modernizáció irányába, ami tükröződik gazdaságpolitikája legfontosabb elemeiben, a nemzeti érdekek határozott védelmében és nem utolsósorban katonapolitikájában.

6 Bognár Imre: Az orosz hadászati nukleáris erőkről. Új Honvédségi Szemle 2006. évi 3. szám 47–58. oldalak.

Kovács László – Ványa László

Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon¹

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen az elmúlt közel egy évtizedben intenzív kutatás-fejlesztés folyt a robotika, ezen belül kiemelten a pilóta nélküli repülőgépek (UAV – Unmanned Aerial Vehicle), mint légi hordozók elméletét és gyakorlati alkalmazását érintő kérdésekben. E munka folyamatát és annak eredményeit kívánja bemutatni jelen írás.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem volt Elektronikai hadviselés tanszéke – jelenleg az Informatikai tanszék egyik szakcsoportja –, mint a H-AEROBOT kutatócsoport alapítója, az elmúlt közel egy évtizedben a köré csoportosuló számos fejlesztővel és gyártóval intenzív K+F tevékenységet folytatott a robotika, ezen belül kiemelten a pilóta nélküli repülőgépek (UAV – Unmanned Aerial Vehicle), mint légi hordozók elméletét és gyakorlati alkalmazását érintő kérdésekben. A kutatócsoportot Dr. Makkay Imre professzor hívta életre azzal a céllal, hogy a közelmúlt és a jelen katonai tevékenységei kapcsán megfelelő válaszokat keressen azokra a kihívásokra, amelyeket a 21. század a hadseregekkel szemben, és tegyük hozzá nem ritkán a polgári élet egyes területein támaszt. Ezeken túl a kutatócsoport további feladatának tekintette azoknak a kutatási, fejlesztési, gyártási, valamint személyi felkészítési irányoknak a meghatározását, amelyeket az egyetemi oktatás, a tudományos kutatás és a haditechnikai korszerűsítés kiemelt területeiként kell kezelni.

A magyarországi robotrepülőgép kutatás korábban komoly eredményeket ért el, amelyek a Haditechnikai Intézetben (később Technológiai Hivatal) folytatott több évtizedes kutatás és fejlesztés eredményein alapultak. Kutatócsoportunk szoros együttműködésben kívánta felhasználni az ott megszerzett elméleti tapasztalatokat. Figyelemmel kísértük a SOJKA program továbbfolytatását és a programban részt-

¹ Jelen írás Dr. Kovács László: Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai címmel az „Első Közép-kelet Európai Katonai Műszaki Konferencián” (Budapest, 2005. október 19–20.) és a Dr. Kovács László – Dr. Ványa László: Pilóta nélküli repülőgépek a terrorizmus elleni harcban címmel a „Pilóta nélküli és szállító repülőgépek katonai alkalmazhatósága” konferencián (Szolnok, 2007. április 20.) elhangzott előadások szerkesztett és aktualizált változata.

vevő szakemberektől segítséget kaptunk a méreteiben, hasznos terhelés és hatótávolság tekintetében kisebb kategóriát képviselő saját rendszereink fejlesztésében.

A feladatok célszerű megosztásával, lépcsőzetes kutató-fejlesztő munkával, valamint a szellemi és anyagi erők megfelelő koncentrálásával azt a célt tűztük ki, hogy teljes körű – légi, földi lépcső, műszaki és a repülés jogi – megoldásokkal szolgáljunk a pilóta nélküli repülőgépek hazai alkalmazásához.

Pilóta nélküli repülőgépek kutatás fejlesztése a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen

1999-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, a volt Elektronikai hadviselési tanszék vezetésével és koordinálásával konzorciumi formát öltött a már évek óta folyó elméleti kutatómunka, amely egyik iránya a robotika volt. Ekkor merült fel igény szintjén, hogy az elméleti kutatásokkal elért eredményeket a gyakorlatban is bizonyítsuk és hasznosítsuk. Ennek megfelelően alakult meg a H-AEROBOT konzorcium hat alapító tag – a ZMNE Elektronikai hadviselés tanszéke, az Aerotarget Bt., a Sósballon Kft., a Hungarian Aircraft Kft., a HM Technológiai Hivatal és a HM EI Rt. – részvételével. A konzorcium és a körülöttük kialakult kutatócsoport fő célja tehát az elméleti kutatásokon túl a gyakorlati kutatás-fejlesztés lett.

A kutatócsoport munkája során fő kutatási irányoknak tekintette a pilóta nélküli repülőgépek sárkányszerkezetének kutatását, fejlesztését; a különböző méretű, eltérő akció rádiusszal rendelkező gépek hajtóműveinek kutatását, kifejlesztését; a különböző feladatokra alkalmas fedélzeti szenzorok, illetve hasznos terhek kutatását; a pilóta nélküli repülőgépek irányító és navigációs berendezéseinek, robotpilótájának kutatását, fejlesztését, amelyek képessé teszik autonóm, előre programozott útvonal-repülésre, illetve az automatikus, emberi beavatkozás nélküli le-, és felszállásra a repülő eszközöket. Mindezekben túl tevékenységünk a katonai, illetve a polgári feladatokra való alkalmazás és üzemeltetés követelményeinek és szabályainak kidolgozását is felölelte.

A munka során a sárkányszerkezetek kialakítása után kísérleti repülések következtek, amelyek során a hasznos terhek alkalmazhatósága is tesztelésre került. A kísérleti repülések gyakorlati tapasztalatai és eredményei alapján olyan hasznos terhek kerültek alkalmazásra, mint például a digitális fényképezőgépek, analóg videokamerák, és infrakamerák.

Mindezek eredményeit a kutatócsoport folyamatosan rögzítette, azokból tudományos következtetéseket vont le, illetve azokat a kutató-fejlesztőmunka során a további eredmények elérése érdekében felhasználta.

A kutató és fejlesztőmunka eredményeként létrejött közel 15 merev, illetve forgósárnyas pilóta nélküli repülőgép prototípus, és egy léghajóra épített rendszer. A munka során a csoport meghatározta azokat a hasznos terheket, amelyeket a hordozók a potenciális felhasználási területeken a feladatok végrehajtása során alkalmazhatnak. A fejlesztésben kiemelt hangsúlyt kapott egy olyan fedélzeti robot, amely biztosítja az autonóm repülést, az emberi beavatkozás nélküli le- és felszállást az elkészült repülő eszközök számára.

A kutatócsoport munkája során a Magyar Honvédség jövőbeni feladatait, várható szervezeti kialakítását figyelembe véve meghatározta a kifejlesztendő pilóta

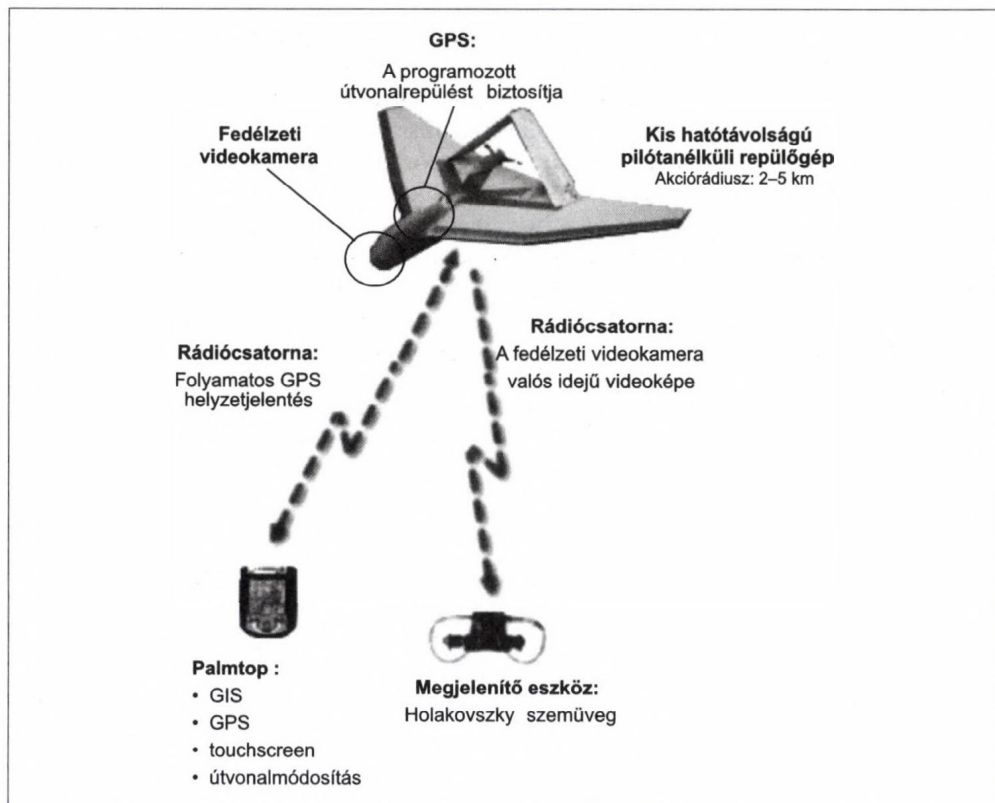
nélküli repülőgépek rendszereivel szemben támasztott azon követelményeket, amelyek alapján képességnövekedés érhető el az e rendszereket alkalmazóknál. Meghatározta és javaslatot tett a rendszerek alkalmazási és üzemeltetési módjaira, amelyek a potenciális felhasználók várható követelményei és igényei alapján jelentkeznek.

Az első javaslatunk egy kis hatótávolságú, hordozható (MANPACK) pilóta nélküli repülőgép katonai alkalmazására vonatkozó elgondolás volt.

A rendszer rendeltetése, hogy a katona egyéni felszerelésének részeként, az előre kijelölt útvonalon repülve, valós időben biztosítson képi információt 1–5 km-es körzetből.

Ennek köszönhetően a katonának lehetősége van arra, hogy anélkül kapjon képet az előtte lévő térben 1–5 km-re folyó eseményekről, illetve az ott lévő objektumokról és esetleges személyekről, hogy neki saját magának, vagy társainak fizikailag oda kellene menni. Lehetővé válhat tehát a katonák régi vágya „belátni a következő domb mögé”.

A katona egyéni felszerelésének részeként magával viszi a feladat végrehajtáshoz a pilóta nélküli repülőgépet és a rendszer egyéb elemeit: az elektromos motor feltöltött akkumulátorait; a GPS vevőegységet; a megjelenítő egységet. A pilóta nélküli repülőgép üzemkésszé tételét követően, amely egyszerűen az akkumulátorok behelyezését jelenti, következik a kapott, vagy végrehajtandó feladatnak megfelelően az útvonal programozása. Ez nem igényel speciális képzettséget, mert a GPS egységet, a bekapcsolást követően a billentyűzete segítségével lehet programozni a kívánt útvonalra. A GPS egység kijelzőjén, miután az az üzemkésszégét elérte (néhány másodperc), megjelenik az adott terület térképe. Ez attól függően, hogy milyen GPS egység kerül alkalmazásra, lehet digitális térképi felülettel rendelkező, vagy anélküli. A katona térbeli saját helye kijelzésre kerül, és ennek alapján akár GPS térkép nélkül is meg tudja határozni azoknak a pontoknak a helyét (tereptárgyak, vagy saját térképéről vett adatok alapján távolságbecsléssel) ahol fordulókat kíván végrehajtani a repülővel. Így képes néhány perc alatt egy programozott útvonalre-pülésre előkészíteni a pilóta nélküli repülőjét. A GPS egységről ezután leveszi a kijelző és billentyűzet részt, és a vevő egységet behelyezi a gépbe, majd az előkészített csatlakozókkal összeköti azt egyrészt az áramforrás akkumulátorokkal, másrészt a vezérlők szerepét ellátó szervókkal. A betáplált fordulópontoknál a szervók a vezérlő jeleket innen a GPS-től kapják. Az indítás egyszerűen kézből történik, ami azt jelenti, hogy a hajtómű indítása és megfelelő fordulatszámra történő felpörgése után a katona eldobja a gépet (ennek, illetve a GPS programozásának elsajátítása néhány órás kiképzés alatt megvalósítható). A gép ezután a GPS adatai alapján lerepüli az útvonalat, majd a kívánt helyen leszáll (a katona közelében arra alkalmas sík területen). Az útvonal repülése alatt a viszonylag nagy látószögű (30–60°), fix zoommal rendelkező kamera képe a fedélzeti rádióadón keresztül érkezik a vevőhöz, és kerül kijelzésre a megjelenítő eszközön. Az egyszerűség, de a mégis használható képmegjelenítés miatt célszerű hordozható számítógép (Notebook, PDA), vagy Holakovszky szemüveg alkalmazása. Ez a szemövegre szerelhető megjelenítő eszköz egy ultrakönnyű kivitelű, két miniatűr folyékony-kristály kijelzőből (Liquid Crystal Display – LCD), és a hozzá kapcsolódó feldolgozó egységből áll. Az LCD kijelzők nagyfelbontású (180 ezer pixel) színes videokép előállítását teszik lehetővé. Az eszköz bármilyen szemövegre egyszerűen felszerelhető. Óriási előnye egyszerű-

1. ábra. Rendszerterv a kisméretű pilóta nélküli repülőgép alkalmazására

ségén, csekély súlyán kívül, hogy a képet úgy jeleníti meg a látómezőben, hogy az csak egy kis részét (kb. 20 %) foglalja el a teljes perspektívának, így a használóját nem akadályozza meg jelentősen a látásában, azaz közben más olyan tevékenységet is tud végezni, amely a folyamatos látást igényli.

Abban az esetben, ha a feladat végrehajtás megköveteli, lehetőség van nemcsak előre programozott útvonal repülésére, hanem a repülés alatt az útvonal módosítására is. Ebben az esetben a felszerelést, így a rendszer összetevőit is ki kell egészíteni egy hordozható számítógéppel – pl. PDA –, amely az adott terület digitális térképi felületével rendelkezik, és amelyhez kapcsolódik egy GPS egység is. Amennyiben az útvonal repülése alatt szükség van annak módosítására – pl. a katona olyan objektumot, vagy eseményt látott a közvetített képen, amelyet meg kell vizsgálni még egyszer, vagy folyamatosan felügyelni kell azt –, akkor a PDA-ról megteheti azt. Ehhez az kell, hogy az eddig a PDA kijelzőjén folyamatosan, a fedélzeti GPS jelek alapján digitális térképi felületen nyomon követett repülőgép útvonalát, egyszerű érintőképernyős megoldással megváltoztassa, azaz a digitális térkép megfelelő pontjait az érintő képernyőn keresztül megjelölve, a PDA-hoz kapcsolódó GPS a fedélzeti GPS egységnek új fordulópontokat ad, ezáltal a gép módosított útvonalat fog lerepülni.

A javasolt rendszer, illetve az általa megvalósított repülés alatt folyamatosan, valós időben nyomon követhető a repülőgépen elhelyezett videokamera által szolgáltatott kép, amely ezáltal olyan mennyiségű információhoz juttatja a katonát, vagy a felhasználót, amely egyéb eszközökkel és eljárásokkal csak jóval lassabban, hatványozottan nagyobb kockázattal, és nem utolsósorban jóval drágábban és veszélyesebb körülmények között lenne biztosítható.

A javasolt rendszer a lehető legegyszerűbb megoldásokkal, mégis a lehető legnagyobb képességnövekedéssel járó módokkal igyekezett felvázolni a rendszer kialakításakor figyelembe veendő követelményeket, illetve az ezeket kielégíteni képes eszközöket és eljárásokat. A témában folytatott kutatásaink gyakorlati eredményei is azt bizonyítják, hogy viszonylag egyszerű eszközökből és kis anyagi ráfordítás mellett is, olyan képességnövekedés érhető el, amely elengedhetetlenül szükséges a Magyar Honvédség, illetve különböző szervezetei számára, amennyiben meg akar felelni a vállalt szövetséges kötelezettségeknek, és a 21. század kihívásainak.

Második javaslatunk egy közepes hatótávolságú (harcászati szintű) pilóta nélküli repülőgépre épített felderítő rendszer-javaslat.

E rendszer fő feladata, hogy a pilóta nélküli repülőgépre telepített elektronikai felderítő eszközök, nappal és éjszaka megfelelő minőségű valós idejű videoképet biztosítsanak az adott területről. Ezzel a képfelderítés adatainak nem csak a közvetlen felhasználása valósítható meg, hanem így a rendszer képi bemenő adatokat tud szolgáltatni az összadatforrású (All-Source) felderítő központ számára, amely az adatfeldolgozás után információkat – akár képi melléklettel is – tud a felhasználók számára továbbítani.

Mivel e rendszer esetében, figyelembe véve a kívánt hatótávolságot, illetve a hasznos terhek súlyát, viszonylag nagytömegű és nagy szárnyfeszítávolságú pilóta nélküli repülőgépről van szó, ezért ezek szállítása, üzemkésszé tétele, illetve a feladat végrehajtás ideje alatt az irányítás már több ember összehangolt munkáját igényli. Ennek megfelelően e rendszer alkalmazását alegység szintű erők kötelékébe, 3–5 fős kezelőszeméllyel integráltan javasoltuk, 2–3 készlet géppel. A repülőgépek, a felszálláshoz szükséges csörlők, az üzemanyag, a belsőégésű motorok indításához szükséges anyagok, illetve a földi irányító egység eszközeinek szállítása külön speciális utánfutót igényelnek. Ennek vontatása lehetséges az alegység bármelyik terepjáró gépkocsijával.

A nagy távolságú alkalmazás a terep és domborzati viszonyok megkövetelik olyan kommunikációs állomás alkalmazását, amely képes a repülőgép és a földi irányító állomás között a folyamatos adatkapcsolatot biztosítani. Ez egyrészt a telemetriai adatok (sebesség, magasság, motorfordulatszám, üzemanyag, szárnyállás, stb.), másrészt egy másik csatornán a hasznos terhek adatainak átvitelét jelenti.

A pilóta nélküli repülőgép feladat végrehajtásra történő előkészítése ebben az esetben több időt igényel, mint a kis hatótávolságú változat esetén. A kezeléshez és az irányításhoz szükséges megfelelő szintű aerodinamikai és műszaki tudás néhány napos (10–12 nap) speciális kiképzéssel biztosítható.

A megfelelően előkészített repülőgép indítása gumiköteles csörlővel, vagy katalpult szerkezettel történhet. Az előkészítés során a fedélzeti automatikus repülést biz-

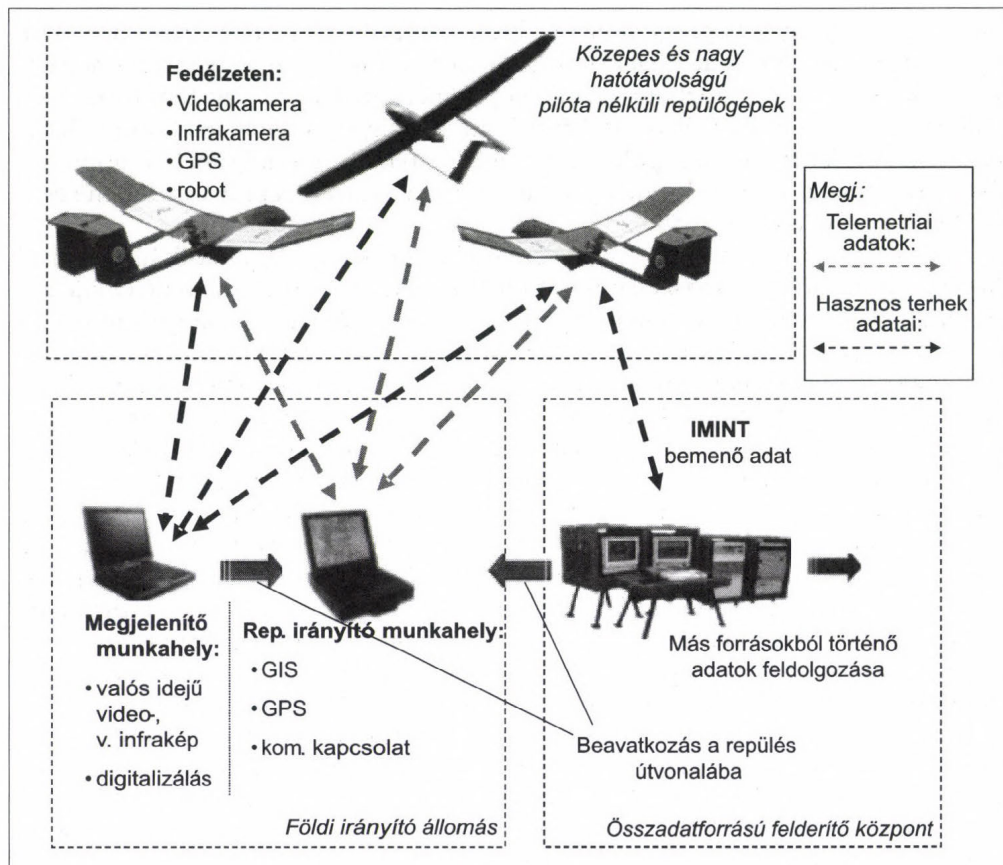
tosító robot egységbe beprogramozásra kerül a repülési útvonal, amely a kapott, vagy a kívánt feladatnak megfelelő terület fölött történik. Az útvonal programozásához szükséges egy hordozható számítógép, amely tartalmaz egy térinformatikai alkalmazást a területre érvényes térképpel, esetleg digitális domborzati modellel. A számítógépen lehetséges a repülés alatt a telemetria adatok folyamatos monitorozása, figyelemmel kísérése, szükség esetén erről a számítógépről van lehetőség a repülésbe közvetlenül beavatkozni.

A hasznos terhek adatainak megjelenítéséhez szükséges egy másik hordozható számítógép megléte. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a hordozható LCD kijelzős Laptopok, illetve Notebookok képernyőin megjelenő információk nappali fény esetén nem, vagy csak korlátozottan láthatóak. Ezért szükséges mindkét hordozható számítógép közvetlen napfénytől elzárt térbe való helyezése, amelyre alkalmas lehet a speciális utánfutót vontató terepjáró. A hasznos terhek adatainak – nappali, vagy éjszakai infrakép – megjelenítésén kívül, szükség van azok rögzítésére is. Ez megtörténhet a számítógép merevlemezére is, de ebben az esetben a beérkező analóg videojelet digitalizálni kell. Erre a számítógéphez csatlakoztatható digitalizáló eszköz, vagy az abba helyezhető digitalizáló kártya szolgálhat. E módon lehetőség van a vett adatok utólagos, későbbi elemzésére és értékelésére, illetve ily módon lehetőség van meghatározott formátumban (akár a NATO szabványos álló-, vagy mozgókép formátumaiban) a képek későbbi, vagy akár közel valós idejű továbbítására a földi állomásból.

A felszállást követően a programozott útvonal repülése alatt lehetőség van – feladattól függően – a hasznos terhek adatainak folyamatos nyomon követésére. Ez nem csak a földi irányító állomás hordozható számítógépén történhet, hanem lehetőség van az adatok – azaz a nappali videokép, vagy éjszakai infrakép, illetve a digitális fényképezőgép állóképeinek – más helyre, például egy összadatforrású felderítő központba való továbbítására. Ez kétféle módon történhet meg: egyrészt a fedélzeti kamerák képének közvetlenül az összadatforrású központba való eljuttatásával, másrészt a vett képi adatok elemzése után, azokat adatbázisban való rögzítéshez előkészítve – meghatározott formai követelményeket kielégítő felderítő-értékelő jelentés formájában, valamint a mellékelt videoképpel együtt – lehet eljuttatni a további felhasználás érdekében az összadatforrású felderítő központba, illetve minden olyan felhasználóhoz, aki az adott műveletben rész vesz, és igényli az így megszerzett adatokat.

Az irányítástól eltérő helyen történő adatfelhasználás során felmerülhet, hogy az eredeti repülési útvonalat meg kell változtatni, például abban az esetben, ha más forrásból történő megerősítés szükséges az összadatforrású felderítő központ számára, vagy ha olyan adatok kerülnek a központba a rendszer által, amelyek további – akár folyamatos – felügyeletet, vagy megfigyelést igényelnek. Ezért meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy a repülési útvonalat tervező és a pilótanélküli repülőgépek repülését folyamatosan felügyelő és irányító számítógépnek valós idejű kapcsolata legyen az összadatforrású felderítő központtal. Ezáltal közvetlenül meg lehet valósítani, hogy az összadatforrású felderítő központból új feladatot lehessen szabni a pilóta nélküli repülőgépeknek, illetve a fedélzetén elhelyezett elektronikai felderítő eszközöknek.

Kutatócsoportunkban szerencsésen találkozott az elméleti tudás, az aktív kutatási hajlam, a sokéves gyakorlati tapasztalat és az innovációs képesség. Ahogy a katonai célú alkalmazásokról a robosztus, megbízható, minden évszak, napszak és időjá-

2. ábra. Közepes hatótávolságú (harcászati szintű) pilóta nélküli repülőgépre épített felderítő rendszer-javaslat

rási körülménynek ellenálló eszközöket kell célul kitűzni, úgy ez a tapasztalat jól hasznosítható a polgári felhasználású eszközök fejlesztésekor – kiegészítve az itt elengedhetetlen fokozott biztonság igényével.

Az elmúlt években a csoport számos bemutatót tartott, ahol neves személyek és felelős állami vezetők (Miniszterelnök, Honvédelmi Miniszter, Vezérkari Főnök, Határőrség Országos Parancsnoka, OTKA elnöke, Aggteleki és a Hortobágyi Nemzeti Park vezetői, Szendrő-, Tiszafüred hivatásos tűzoltói, ...) személyesen is megismerhették a legújabb repülő eszközöket.

A programban résztvevők közül többen komoly szakmai sikerhez is jutottak a gyakorlati megvalósításokban. Az Aero-Target Bt. tagja, Koncz Miklós Tamás doktorandusz által tervezett és megépített fedélzeti robotpilóta egység vezette azokat a Meteor-3 célrepülőgépeket, amelyeket a 12. légvédelmi rakétadandár 2005. június 16. és 22. között Lengyelországban, az ustkai lőtérrel lelőtt a „Lendülő Kard–2005” hadgyakorlaton.

Mint ahogy a sajtóban megjelent híradásokból ismert, Szendrő város hivatásos tűzoltóságán 2006. augusztus 14-én, elsőként a világon állítottak szolgálatba tűzfelderítésre készült kisméretű pilóta nélküli repülőgépeket. Ennek a több éve kialakult iskolának, az abban dolgozó oktatóknak, vállalkozásoknak, doktoranduszoknak – és közöttük Restás Ágoston tüz. alezredesnek is – nem kis részük van abban, hogy az első tűzfelderítő repülőgépek éppen Szendrőben állhattak szolgálatba.

Az európai unió polgári célú pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztésére irányuló projektjei

Kutatócsoportunk a katonai célú pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztése mellett a hasonló eszközök polgári célú K+F tevékenységébe is bekapcsolódott.

Az Európai Unió 5-ös keretprogramja 2001. október 22-én indította útjára az „Új perspektívák a repülésben”² alprogramja keretében az UAVNET³ projektet. Az EU által finanszírozott projekt általános célja az volt, hogy lehetőséget és fórumot teremtsen az Európai Unió tagországai számára a polgári célú pilóta nélküli repülő eszközök kutatás-fejlesztése területén az információ-, és tapasztalatcserére.

Mindezekén túl alapvető célként jelent meg a projekt elindításakor, hogy a résztvevő vállalatok, kutatóintézetek és egyetemek közösen dolgozzák ki és adjanak ajánlásokat a polgári pilóta nélküli repülés jogszabályi hátterének megalkotásához, illetve tegyenek javaslatot az EU közös irányelveire ezen a területen. További célként fogalmazódott meg, hogy a projekt lehetőség szerint optimalizálja azokat a korábbi kutatás-fejlesztési munkákat, amelyek addig külön-külön zajlottak, illetve az optimalizálás után tegyen javaslatokat olyan közösen végezhető kutató-fejlesztő munkára – és természetesen ebbe a munkába nem csak a technikai és technológiai kutatás-fejlesztés tartozik bele, hanem például a már említett jogszabályalkotás, vagy jogharmonizáció is –, amelyek lehetőséget teremtenek az Európai Unió számára a polgári célú pilóta nélküli repülőgépek terén arra, hogy versenyképes legyen a világ más régióival szemben.

A ZMNE az Elektronikai Hadviselés Tanszék révén – 2002 óta vett részt a szervezet munkájában. A kezdeti időszakban az volt a célunk, hogy nemzetközi körből információkat, ötleteket és híreket kapjunk, illetve az így létrejövő személyes kontaktusokon keresztül elméleti és gyakorlati tapasztalatokat, illetve információkat cseréljünk. A projekt munkájában való rendszeres részvételünkkel, illetve a különböző munkaértekezleteken tartott előadásaink által azonban mi is aktív résztvevőivé – és kijelenthetjük, hogy az elméleti kutatásaink során elért eredményeinkkel – egyenrangú partnereivé váltunk a projektnek.

Az UAVNET rendszeresen szervez és rendez munkaértekezleteket (Workshop). 2004. szeptember 6–7. között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem látta vendégül a soros munkaértekezletet. Az egyetemünkön megrendezett – a projekt munkája során immár a 11-ik – tanácskozáson 75 fő vett részt, 16 országból. A tanácskozáson

2 European Commission Framework 5, Key Action 4 – „New Perspectives in Aeronautics”

3 UAVNET: Thematic Network to Advanced Development of Unmanned Aerial Vehicles for Civilian Purposes – Tematikus munkacsoport a pilóta nélküli repülőgépek polgári célú felhasználásának fejlesztésére

17 előadás hangzott el, és több szakmai vita folyt a pilóta nélküli repülőgépek biztonságának, gyakorlati kialakításának és alkalmazásának témakörében. A programban két előadást hallhattunk egyetemünk doktoranduszainak prezentálásában, akik addigi kutatási munkájukról számoltak be, igen nagy sikert aratva.

Az UAVNET projekt a kutatás-fejlesztés fő feladatai mellett olyan összekötő szerepet is be kívánt tölteni, amely az adott résztvevő intézmények, vagy vállalatok országain belüli koordinációs, szakmai kapcsolatépítő munkájára is támaszkodik. E tekintetben is sikeres munkát tudhatunk magunkénak, hiszen a tanácskozássra meghívtunk olyan együttműködő felsőoktatási intézményeket, mint például a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, vagy mint a Budapesti Műszaki Főiskola. Ezen intézmények képviselőin kívül számos magyar vállalat képviselőjét hívtuk meg, akik közül többen előadást is tartottak, illetve alkalmuk volt külföldi vállalatokkal és intézményekkel találkozni, információt és tapasztalatot cserélni.

Az UAVNET projekttel egy időben – ahhoz nagyon sok szálon kötődő – további kettő projektet is elindított az Európai Unió. Az egyik az úgynevezett CAPECON (CAPECON – Civil UAV Applications & Economic Effectivity of Potential Configuration Solutions), amely a polgári felhasználású pilóta nélküli repülőgépek gazdasági hatékonyságát és azok lehetséges szerkezeti, illetve technikai kialakításait keresi és kutatja. A CAPECON munkája szorosan kapcsolódik az UAVNET-hez, sok CAPECON résztvevő tagja az UAVNET-nek is, illetve a két projekt munkaértekezletei rendszerint közvetlenül egymás után, ugyanazon a helyszínen kerülnek megrendezésre. Így volt ez 2004. szeptemberében is, amikor az UAVNET tanácskozás után egyetemünk vendégül látta a CAPECON munkaértekezletét is.

A másik – az UAVNET-hez szorosan kapcsolódó – projekt az úgynevezett USICO (USICO – Unmanned Aerial Vehicle Safety Issues for Civil Operations), amely a polgári alkalmazású pilóta nélküli repülőgépek biztonsági kérdéseit vizsgálja. E program keretében olyan gyakorlati kutatások, illetve e kutatások koordinálása is folyik, amelyek a polgári pilóta nélküli és a hagyományos repülés együttműködési feltételeit – technikai és jogszabályi kérdéseket magukban foglalva – dolgozza ki.

A több mint három évig folyó munka eredményeként az európai UAV stratégia kidolgozásának elősegítése érdekében az UAVNET kiadta az úgynevezett European Civil Unmanned Aerial Vehicles Roadmap-ot, azaz az Európai Polgári Pilóta Nélküli Repülőgépek Irányelvei című anyagot.

Bár, 2005 decemberében formálisan véget ért az UAVNET projekt, a résztvevők informális úton tovább folytatják a kapcsolattartást és a munkát. A résztvevők között kívánnak részt venni több jövőbeni EU-s és egyéb más pályázatokon, amelyek a pilóta nélküli repülőgépek polgári alkalmazásainak kutatás-fejlesztése során eddig elért eredményeink továbbvitelére irányulnak.

Pilóta nélküli repülőgép beszerzés a Magyar Honvédség részére

Mint a honvédelmi vezetés korábbi sajtónyilatkozataiból nyilvánosan ismert, a katonai rendeltetésű pilóta nélküli repülőgépek beszerzési tendere folyamatban van. Ez egy olyan eszköz lesz, amelytől azt várják, hogy az időben szerzett felderítési információk segítségével felfedhetők lesznek a konvojok mozgására veszélyt jelentő

támadások jelei. Ezek mellett a külszolgálatot teljesítők védelmét szolgáló, konvojokat oltalmazó zavaró berendezések beszerzése is rendkívüli fontossággal bírna, hiszen az utak mentén elhelyezett alkalmi robbanótestek a személyi és járművesztések igen nagy százalékát okozták és okozzák napjainkban is, például Irakban.

A hazai és a nemzetközi sajtó is beszámolt róla, hogy a lengyelországi WB Electronics vezető katonai rendszerintegrátor cég egyezményt írt alá a Honvédelmi Minisztériummal egy pilóta nélküli repülőgép rendszer leszállítására. A tendert 2006 szeptemberében írta ki a MK pilóta nélküli repülőgép beszerzésre. A tenderkiírás a nemzetközi értékelés szerint igen szigorú feltételeket szabott a pályázók számára.

Néhány főbb elem a kiírásból:

- A felderítő rendszer a készletébe tartozó pilóta nélküli repülőeszközzel legyen képes a földfelszín felett 100–1000 m (tengerszint felett legalább 4000 m) magasságban, min. 90 perc időtartamban előre beprogramozott útvonalon repülve optikai (elektrooptikai) vagy passzív infra felderítésre, a képi információ min. 15 km-es (menet közben min. 5 km) ferdetávolságból a földi kiszolgáló egység részére történő továbbítására.
- Legyen alkalmas nappal 300–500 m repülési magasságból 0,6–1 km ferde távolságban lévő 4–5 fős csoport vagy harcjármű felderítésére, 100–300 m repülési magasságból a felderített jármű típusának és hovatartozásának (harctéri jelzés alapján) megállapítására, továbbá a felderített személyek (csoport) által alkalmazott fegyverek jellegének (pl. kézfegyver, géppuska, vállról indítható rakéta, stb.) vagy tevékenységének (pl. valamilyen tárgy elásása, elrejtése) felismerésére.
- Éjszakai viszonyok között, teljes sötétségben legyen alkalmas 100–300 m repülési magasságból 0,6–1 km ferde távolságban lévő 4–5 fős csoport vagy harcjármű felderítésére, azok hő kibocsátásának detektálására, a környezettől történő elkülönítésükre, jellegük meghatározására.
- A rendszer rendelkezzen „vészleszállító” üzemmóddal, amikor a pilóta nélküli repülőeszköz azonnal leszáll, valamint „azonnali hazatérés” üzemmóddal, amikor a pilóta nélküli repülőeszköz – a tervezett útvonalat, töréspontokat kihagyva a legrövidebb úton – azonnal visszatér a kijelölt leszállóhelyre. A kijelölt és a tényleges leszállási hely közötti eltérés nem haladhatja meg a 80 m-t.
- Az általános követelményekben meghatározottakkal összhangban beszerzésre tervezett repülőeszköz feleljen meg az alábbi paraméteres követelményeknek: Legnagyobb repülési magasság: legalább 4000 m, legnagyobb repülési sebesség: legalább 120 km/h, repülési távolság: min. 15 km, repülési idő: min. 90 perc, saját koordináták meghatározása: min. 10 m pontossággal, a szélesebbeség: legalább 11,5 m/s.
- A repülőeszköz legyen alkalmas kézből vagy katapulttal (rövid felszállópályáról) történő indításra. A fel- és leszálláshoz legyen alkalmas egy max. 100x100 m-es előkészítés nélküli, sík terület (pl. ugaron hagyott mezőgazdasági terület, mező, tisztás).
- A repülőeszköz rendelkezzen automatikus leszállás képességgel, továbbá éjszakai bevetés során leszálláskor legyen képes fedélzeti irányfény vagy egyéb jeladó alkalmazására a repülőeszköz megtalálásához.

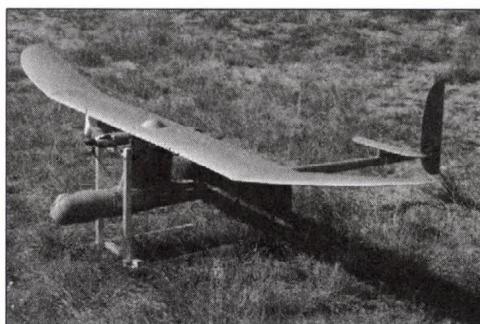
- A repülőeszköz repülésre történő felkészítése, illetve az újraindítás időszüksége a 2 fős kezelőszeméllyel – figyelembe véve a gyártó által előírt bevizsgálási, ellenőrzési, feltöltési feladatokat és a fedélzeti akkumulátorok cseréjéhez szükséges időt – max. 20 perc legyen.
- A tervező-irányító munkahelyen legyen látható a pilóta nélküli repülőeszköz (térkép alapú) aktuális helyzete, a fedélzetről lesugárzott videojel, a tervezett további útvonal (a töréspontokkal), a tervezett visszatérési pont (leszállóhely), valamint a fontosabb repülési, üzemeltetési paraméterek. A rendszer adjon figyelmeztető jelet, ha a működtetéskor szélsőséges paramétereket vesz fel (alacsony tápfeszültség, fordulatszámesés stb.). Ezen funkciók legalább 15"-os színes monitoron, választható módon, osztott képernyős megjelenítéssel kerüljenek biztosításra. Vészhelyzetben tegye lehetővé az irányító rendszerbe történő manuális beavatkozást (pl. „vészleszállító” üzemmód).
- A pilóta nélküli repülőeszköz által lesugárzott videofilm (kamera kép) a megfigyelő-értékelő munkahelyen kerül kiértékelésre. A megfigyelő-értékelő munkahely biztosítsa a videofilmről állókép kinyerést, a kezelő által kijelölt céltárgy (célszemély) koordinátáit, továbbá a kinyert állókép vagy kiértékelt fotó elektronikus úton történő továbbítását az MH által biztosított URH rádióon (MV-300) keresztül. A megfigyelő-értékelő munkahely önálló, legalább 15-os színes monitorral rendelkezzen.
- A felderítő rendszer részeként a pilóta nélküli repülőeszköz és a földi kiszolgáló egység (illetve a „kiszálló egység”) közötti vezeték nélküli összeköttetéshez csak olyan kommunikációs eszköz ajánlható, amely a – NATO FMSC által is preferált – 4,4–5 GHz-es frekvenciasávban működik.
- A légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény 46. § (1) bekezdése értelmében légi jármű csak abban az esetben tartható üzemben, ha olyan típushoz tartozik, amelyre az illetékes légiközlekedési hatóság Típusalkalmassági Bizonyítványt adott ki. Külföldi gyártó esetében a Magyar Katonai Légiközlekedési Hatóság által kiadott Típusalkalmassági Bizonyítványt az eredményhirdetést követően kell beszereznie, de az ajánlat benyújtásakor csatolnia kell a telephely szerint illetékes állam légiközlekedési hatósága által kiadott légi járműre vonatkozó Típusalkalmassági Bizonyítványt.

Talán ennyiből is jól érzékelhető, hogy a kimondott műszaki követelmények teljesítésén felül igen sok hatósági eljárás lefolytatása is szükséges ahhoz, hogy az ajánlattevő a berendezést a megrendelőnek alkalmazható állapotban átadhassa.

Az első körben három pályázó indult:

- a WB Electronics a SOFAR mini UAV-val;
- az izraeli Elbit a SKYLARK-al, és
- a szintén izraeli IAI.

Győztesként a WB Electronics-ot hirdették ki a tenderben, amely bár az Elbitnél magasabb árat adott meg, de több műszaki előnnyel. A rendszer leszállítása után Magyar Honvédség lesz az első, amely a NATO-követelményekben előírt 4,4–5,0 GHz-es teljesen digitális rádiócsatornát alkalmazza.

1. kép. A tendergyőztes SOFAR mini UAV [Forrás: <http://www.wb.com.pl>]

Összefoglalás, következtetések

A 21. század elején, köszönhetően a technikai fejlődés eredményeinek, egyre gyakrabban találkozunk a repülésben a hagyományos repülő eszközök mellett a pilóta nélküli repülő gépekkel. Feladatukat és rendeltetésüket tekintve számtalan helyen és célra alkalmazhatjuk ezeket az eszközöket, akár katonai, akár polgári vonatkozásban.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem volt Elektronikai hadviselési tanszéke, illetve az általa létrehozott konzorcium, valamint az ezen a bázison kialakult kutatócsoport immár több mint hét éve folytat elméleti és gyakorlati kutatásokat, valamint fejlesztéseket. E munka eredményeként ma már rendelkezésre áll közel egy tucat hazai fejlesztésű – különböző kivitelű, és célú – pilóta nélküli repülőgép.

A kutatócsoport nem csak a pilóta nélküli repülőgépek katonai alkalmazásait kutatja, hanem ezen eszközök polgári felhasználását is keresi. E munkában jelentős eredményként értékelhetjük, hogy részt vettünk az Európai Unió UAVNET nevű programjában, amely célja Európa számára megfelelő stratégia kidolgozása erre a területre.

Igen nagy eredményeként értékelhetjük, hogy munkánkkal hozzájárultunk ahhoz, hogy hazánkban is egyre inkább elfogadottabbá vált az a nézet mely szerint egy korszerűen felszerelt hadsereg nem nélkülözheti a pilóta nélküli légi eszközöket sem. Ennek az álláspontnak egyik további hozománya, hogy elkezdődött egy kisméretű UAV rendszer beszerzése és rendszerbe állítása, amely folyamatban a tenderkiírás során, a követelmények összeállításakor illetve a felhasználási módok kidolgozása során felhasználásra kerültek kutatási eredményeink.

Számos elméleti és gyakorlati eredményt is magunkénak mondhatunk tehát, azonban a további munkához elengedhetetlen mind katonai, mind polgári vonatkozásban olyan nemzetközi kutatás-fejlesztési együttműködés, amely lehetővé teszi a feladatok és eredmények megosztásával a hatékony működést, és végső soron a térség e területen is fenntartható versenyképességét.

Felházi Sándor – Ruszin Romulusz

A tűzérési támogatás feladatrendszer az új kihívások tükrében

A szerzők véleménye szerint ismételtlen szükséges átgondolni az összefegyvernemi erők tűztámogatását, az alapvetően meghatározó tűzér fegyvernem feladatrendszerét, hogy a megváltozott kihívásoknak, megfelelő, rugalmas reagálást biztosító fegyvernem hatékonyan legyen képes kivenni részét a jövőbeni műveletekből. Elemzésük alapját olyan tűzérési támogatást megvalósítani képes erők szemszögéből vizsgálták, amelyek magukban hordozzák mindazokat a tűzérési rendszerjellemzőket, amelyek a szövetség doktrinális kiadványaiban szerepelnek és feltételezik a hatékony végrehajtást. Csak az eredmények ismételt elemzése és megvitatása után tartják lehetségesnek interpretálni a feladatrendszert, a kiképzési célokat, a fejlesztési irányokat, a haderő-tervezési és szervezési feladatok céljait a Magyar Honvédség tűzériségére és ha szükséges a haderő egészére.

Az elmúlt időszakban a biztonsági környezet lehetséges változásait és azok NATO-ra és a tagállamokra gyakorolt hatásait több nemzetközi és hazai tudományos fórumon vizsgálták. Valós, reális válaszokat azonban a kihívásokra nem adott senki. A probléma komplexitásába burkolózva inkább csak jóslásokba bocsátkoztak a szakemberek és a biztonsági környezet legfontosabb meghatározói közé a globalizációt és annak következményeit fogalmazták meg.

Ebben a helyzetben fontos megvizsgálni a katonai erő alkalmazásával kapcsolatban megfogalmazott gondolatokat, kérdéseket. Ma már egyre többször olvasható a korszerű haderő képességeinek meghatározásakor, hogy létszámában kisebb, de korszerű fegyverzettel felszerelt haderőre van szükség a jövőben, amely az ország védelmi feladatai ellátására felkészülve, arra alapozva képes „a műveletek teljes spektrumában” tevékenykedni.

Siklósi Péter, a Magyar Hadtudományi Társaság tudományos konferenciáján így fogalmazott¹: „... egyre kisebb a valószínűsége egy klasszikus 5. cikkely szerinti műveletnek. Ez azonban nem zárja ki, hogy a Szövetség ne legyen felkészülve egy ilyen típusú

1 Elhangzott a Magyar Hadtudományi Társaság, a Honvédelmi Minisztériummal és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen együttműködésben szervezett 2006. szeptember 27-ei, *A NATO feladatrendszerében az elkövetkező tíz évben várható változások* című szakmai tudományos konferenciáján.

sú művelet megvívására, és ne legyenek meg a szükséges képességei, ha a jövő úgy hozza. Vagyis a *haderőnek képesnek, felkészültnek kell lennie a műveletek teljes spektrumában tevékenykedni*, a magas intenzitású műveletektől kezdve a válságkezelő és a katasztrófák következményeinek felszámolását célzó műveletekig bezárólag.”

Ebből kiindulva az euro-atlanti térség fegyveres erői kénytelenek folyamatosan pontosítani feladatrendszerüket, hiszen a felgyorsult világ kihívásainak megoldási lehetőségeit kezelni képes haderő állandóan rendelkezésre állt és áll, de a prioritások rövid intervallumú változásokat igényelnek. Megszűnt a pontos ellenségkép, így nem ismert a „standard” szemben álló fél ereje, összetétele, doktrínája, alkalmazási elvei, amely egy flexibilisen működni képes haderő készenlétben tartását teszi szükségessé. Az elmúlt másfél évtizedben nem sikerült megszilárdítani egységes, elfogadható koncepciókat.

Mivel az alapkoncepció sem egyszerű, a harci támogató és harci kiszolgáló támogató feladatokat megvalósító fegyvernemek, szakcsapatok, alegységek feladatrendszerén, valamint az elérendő kiképzési eredmények megvalósításán dolgozó szakemberek és törzsek munkája is rendkívül összetetté vált. Tovább nehezíti a hatékony munkát, hogy a térség fegyveres erői valós tapasztalatot a két iraki háború, valamint a délszláv, illetve az afganisztáni válság megoldásában részt vevő erők alkalmazási eredményeiből meríthetnek csupán.

A tűzéralegységek tapasztalatai után kutatva, szintén csak ezekben a műveletekben részt vevő országok erői részéről kaphatunk értékelhető eredményeket, amelyek egyértelműen a feladatok változása, sokrétűsége felé mutatnak, ezért ha a jövőbeni lehetséges műveletekre fel akarunk készülni, a tűzérési támogatást megvalósító alegységek kiképzési céljait a megváltozott feladatrendszer, illetve a várható küldetések teljesítésére történő felkészítés kell hogy alapvetően meghatározza.

A körülmények kategorizálása alapján a *műveletek alapvetően feloszthatóak*:

- 5. cikkely hatálya alá tartozó és a hatálya alá nem tartozó;
- háborús és nem háborús;
- nemzetközi és nemzeti körülmények között végrehajtásra kerülő műveletekre.

A tűzérési feladatrendszerének megvalósításával kapcsolatban széles bázison nyert táptalaj az a sztereotípiá, miszerint feladatukat csak valamely pusztítás megvalósításával teljesítik, illetve, hogy alkalmazásuk az 5. cikkely szerinti, illetve háborús műveletekben teljesebb ki. Sokan másképpen fogalmazva azt gondolják, hogy a tűzérési nem más, mint lövegek és lőszer alkalmazása az ellenség pusztítása céljából. Azonban ez téves értelmezése a fegyvernemnek, ez nem volt így a Varsói Szerződésben sem!

Véleményünk szerint a műveletekben a résztvevő erők mindig valamilyen harcászati, vagy hadműveleti feladatot oldanak meg, illetve küldetésüket úgy határozzák meg, hogy valamely harcászati, hadműveleti feladat teljesítésével elérjék a kívánt célt. A tűzérési alapvető feladta a küldetések tűzérési támogatása, amely háborús műveletek során valamely standard (tüzér) harcászati feladat² megvalósítá-

2 Standard harcászati feladatok: általános támogatás, általános támogatás megerősítés, megerősítés, közvetlen támogatás. A Arty P-5 (STANAG 2484) NATO Field Artillery Tactical Doctrine – NATO Standardization Agency – 2001 – 0210.

sával történik. A standard harcászati feladatok megvalósítása során a tüzérség alrendszerének³ összehangolt, koordinált munkája eredményeként kerül megvalósításra a manőver erők tűztámogatása, amely nem jelenti csupán és kizárólag valamely metódus alapján a pusztítás megvalósítását. Az alrendszerek önmagukban is képesek kivenni részüket a támogatás részfeladatainak megvalósításából, illetve az összehangolt munka eredménye sem minden esetben a tüzérségi eszközökkel kiváltott tűz után történő intenzív pusztítás, vagy rombolás.

A legutolsó nagy intenzitású műveletekben – „Iraki Szabadság Hadművelet” (Operation Iraqi Freedom OIF) – résztvevő tüzér kötelékek feladatrendszere is rácsafol a fent említett sztereotípiák negatív és a teljesség igényét nélkülöző hatásra, hiszen a hadműveletek befejezését követően a tüzérség szerepet kapott a stabilitást támogató műveletek (Stability and Support Operations SASO) végrehajtásában is, melynek során alapvető feladatainak teljesítése mellett megjelent az alapkarakterisztikához nem tartozó harcászati feladatok teljesítésének igénye.

A 2/5. tüzérosztály például ügyeletes tűzszakaszokkal támogatta a területellenőrzést végrehajtó összefegyvernemi kötelékeket, mialatt az osztály elemei járőrözési feladatokat láttak el a települések rendjének fenntartása érdekében, illetve jelentős szerepet vállaltak az iraki hadsereg által hátrahagyott lőszeresek összegyűjtésében és megsemmisítésében.⁴

A 4/27. tüzérosztály a harcokat követően területellenőrzési, járőrözési feladatokat hajtott végre, ellenőrző-áteresztő pontokat telepített és üzemeltetett, valamint részt vett a blokkírozásokban is. A tüzérosztály törzsének képesnek kellett lennie mindezen feladatok megtervezésére, megszervezésére és irányítására, felhasználva saját rendelkezésre álló technikai erőforrásait a katonai döntéshozatal, és a feladat végrehajtásának időszakában egyaránt.⁵

A fentiekén kívül még számos példával lehetne alátámasztani a tüzérség feladatrendszerével kapcsolatos gondolatokat. A két kiragadott példa is egyértelműen alátámasztja, hogy a jövőben nem szabad a tüzéralegységek felkészítését, kiképzését, csupán a nagy intenzitású konfliktusban történő alkalmazásra korlátozni, hanem kiemelt figyelmet kell fordítani ezen alegységek kiképzési tematikájának szélesítésére és annak megvalósítására.

A következőkben áttekintjük a tüzérség alrendszerei által végrehajtható feladatokat, melyeket adoptálunk a műveleti körülmények által meghatározott harctevékenységi fajták és a békétámogató műveletek formáinak karakterisztikájához, rámutatva a rendszerjellemzők által determinált képességekre, és rávilágítva ezzel a tüzéralegységek alkalmaz-

3 A NATO tábori tüzérségi doktrínája öt alrendszert különbözteti meg a tábori tüzérség rendszerében: a felderítő eszközök alrendszere, részletesen a felderítő, megfigyelő, célazonosító és vizuális felderítő rendszer; a parancsnoki kommunikációs és információs alrendszer; a tűzeszközök (lővegek, aknavetők, indítóállványok) alrendszere; a lőszeres és az ellátási (logisztikai) alrendszer.

A Arty P-5 (STANAG 2484) NATO Field Artillery Tactical Doctrine – NATO Standartization Agency – 2001 – 0204.

4 David C Hill alez., Shaun E Tooke őrgy. – A 2/5 tüzérosztály részvétele az iraki műveletekben – Field Artillery Journal – 2004. július–augusztus – 24–29. oldal

5 Brian McKiernan alez., M Scott Patton őrgy. – A 4/27 tüzérosztály tevékenysége Irakban – Field Artillery Journal – 2005. január–február – 10–14. oldal

1. táblázat

**A tűzérési alrendszerei alkalmazásának lehetőségei
az 5. cikkely hatálya alán nem tartozó műveletek során**

Fsz.	Tábori tűzértség alrendszerei	Válságkezelő műveletek					Békétámogató műveletek					
1.	Parancsnoki kommunikációs és információs alrendszer	X	X	X	X		X	X	X	X		
2.	Felderítő alrendszer	X					X	X				
3-4.	Tűzeszközök és lőszeres alrendszere						X	X				
5.	Logisztikai alrendszer	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
+	Humán erőforrás	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
		Szankciók és embargók megvalósítása	Nem harci kiürítés	Természeti katasztrófák esetén segítségnyújtás	Kimenekítési műveletek	Polgári hatóságok támogatása	Béke kikényszerítés	Béke fenntartás	Békeépítés	Humanitárius műveletek	Béketeremtés	Konfliktus megelőzés

hatóságának széles spektrumára. Tesszük mindezt azért, mert az észak-atlanti térségben lévő, egyre csökkenő védelmi költségvetésekből fenntartott haderőkben meglévő tűzéraelgységek elengedhetetlenül fontosak a harctevékenységek eredményes megvívása érdekében. Ugyanakkor véleményünk szerint nem csak a harc-, hadművelleti feladatokban, hanem a békétámogató és stabilizációs műveletekben is képesek legitimizálni létjogosultságukat a rendelkezésre álló személyi és technikai eszközök kihasználásával, eredményes és többfunkciós képességeinek hatékony felhasználásával, miközben készek az alaprendeltetésből adódó feladatok végrehajtására.

Meggyőződésünk, hogy a tűzéraelgységek – rendszerjellemzőiket figyelembe véve – a műveletek szinte teljes spektrumában alkalmazhatóak. Az 1. táblázatban jól látható az alkalmazhatóság repertoárja az 5. cikkely hatálya alá nem tartozó műveletek végrehajtása során, ráadásul az ábrán nem került feltüntetésre a standard harcászati feladatok teljesítése, csupán az alaprendeltetésből adódó feladatokon kívüli küldetés lehetőségei.

A kategorizálás természetesen nem lehet teljes, hiszen a harcászati feladatok néhány formája megjelenhet az 5. cikkely hatálya alá nem tartozó műveletek esetében is,

amely tovább erősíti a béketámogató és válságreagáló műveletek során történő tűzéral egységek bevetési lehetőségét. A lehetőség megvalósításához természetesen szükséges a műveletek többségét végrehajtani képes humán faktor felkészítése és kiképzése is.

A táblázat kitöltésekor a szövetség doktrínáiban meghatározott fogalmak tartalmát vettük alapul, figyelembe véve a katonai erő alkalmazásának lehetőségét, kiegészítve a tűzér kötelékek műveleti képességeivel.

A parancsnoki kommunikációs és információs alrendszer

A tábori tűzéral egységek vezetési (kommunikációs) csatornáinak képesnek kell lenniük, hogy biztosítsák a parancsnok alternatív, biztonságos és digitális vezetését.

A korszerű, XXI. századi tűztámogatási rendszer nélkülözhetetlen alrendszere a digitális adatátvitelen nyugvó harc- és tűzvezető rendszer, amely egységes szakasz, század szinttől hadműveleti szintig, sőt alkalmasnak kell lennie a stratégia szinttel is közös rendszerben dolgozni. Mindez azt jelenti, hogy a felderítő rendszerek által felderített, azonosított és numerikus jellemzőkkel ellátott célokra történő tűzkiváltás, illetve más halált, vagy nem halált okozó eszközrendszer alkalmazása a harc- és tűzvezető rendszer által, a lehető legrövidebb reakció időn belül biztosított. Az alrendszer biztosítja a humán döntési mechanizmus beavatkozási lehetőségét is, hiszen főleg a béketámogató műveletek során az „erő alkalmazási szabályok” (Rules of Engagement ROE) rendkívül szenzitívvé teszi a pusztítás megvalósításának lehetőségét.

A meglévő kommunikációs és információs alrendszer ezen kívül természetesen képes bármely más információ, vagy adat továbbítására akár a tervezés, szervezés, akár a végrehajtás és irányítás időszakában, ráadásul képes kiszolgálni a szervezetszerű erők tevékenységén kívül a műveleti területen harcászati feladatot (járőrözés, konvoj kísérés stb.) ellátó alegységeket is.⁶

Mindez azt jelenti, hogy a kommunikációs és információs alrendszer alkalmazásának a műveleti környezet nem szab határt, vagyis a katonai erő alkalmazása esetén hatékonyan képes támogatni a feladatrendszerben résztvevő erők tevékenységét. Ugyanakkor ennek hatására a tűzér kötelékek vezető szervei tisztában kell hogy legyenek, a válságkezelő és béketámogató műveletek formái megvalósítása során végrehajtásra kerülő harcászati feladatok és kiegészítő tevékenységek tervezésével, szervezésével és irányításával.

A felderítő eszközök alrendszere

A tűzérségi támogatást megvalósító alegységek felderítő alrendszere, az ISTAR⁷ és az integrált felderítő rendszer részeként tartalmazhatja az optikai (tűzér) felderítő alegységek, és a technikai felderítő alegységek (mozgó cél felderítő, hangfelderítő, röppálya felderítő, időjárás előrejelző, pilóta nélküli felderítő repülőgép) összehan-

6 Jeffrey J Hill szds., Ronald L Jones ftörm. – Lánctalpas mozgó hírközpont-sikersztori az iraki műveletekben – Field Artillery Journal – 2004. július–augusztus – 30–32. oldal

7 ISTAR – (intelligence, surveillance, target acquisition and reconnaissance)

golt feladatának végrehajtását. Ezen tevékenység eredményeként megbízható, az esetek többségében numerikus adatokat szolgáltat a szemben álló fél erejéről, helyéről, mozgásáról, tűztevékenységéről, valamint a terepről és az időjárásról. Mindezek az információk hatékonyan képesek támogatni nem csupán a tűzérségi támogatást, hanem a műveleti területen küldetést végrehajtó, vagy arra felkészülő erők tevékenységét is.

A felderítő alrendszer részei képesek továbbá az alábbi felderítési feladatok részeit, vagy egészét is végrehajtani:

- cél felderítést, cél meghatározást;
- terep felderítést (hidrológiai, meteorológiai, geográfiai);
- terep ABV felderítését (a rendelkezésre álló technikai eszközök megléte esetén);
- specifikus adatgyűjtést;
- csapás utáni értékelést;
- területelemzést, értékelést.

Mivel a pontos és megbízható felderítési adatok, illetve maga az információ minden művelet tervezésének és végrehajtásának alapját képezi, ezért könnyű belátni a tűzér felderítő alrendszer elemeinek használhatóságát bármely műveleti körülmény között. Természetesen prioritása a technikai felderítő alegységek alkalmazásának van, hiszen azok képesek kiszolgálni a tűzéralegységek alaprendeltetésből adódó feladatait, ugyanakkor párhuzamosan hiteles és értékelt információt, valamint adatokat tudnak szolgáltatni a műveleti területről, a technikai felderítő rendszer karakteristikájába tartozó mértékben.

A tűzeszközök és a lőszeres alrendszere

A tűzeszközök, és a lőszeres alrendszere leghatékonyabban a hagyományos műveletek végrehajtása során fejti ki hatását, azaz az alapvető harc-tevékenységi fajták (támadás, védelem, késleltetés) formái és módjai megvalósítása során végrehajtásra kerülő harcászati feladatok támogatása az elsődleges alkalmazási módszer.

Béketámogató műveletek során a tűzerő alkalmazása rendkívül körültekintő tervezést igényel, hiszen minimalizálni kell a járulékos veszteségeket. A tűzerőnek reakcióképesnek, időbeninek, hatásosnak, pontosnak, rugalmasnak és ellentűz esetén arányosnak kell lennie. Mindez azt jelenti, hogy a béketámogató műveletek formái közül⁸ nem minden esetben célszerű ennek az alrendszernek az alkalmazása. A béketámogató műveletek végrehajtása azonban nem zárja ki a tűzeszközök és a lőszeres teljes spektrumának alkalmazását, hiszen előfordulhat, sőt számos körül-

8 Konfliktus megelőzés (conflict prevention)
 Béketeremtés (peace-making)
 Békefenntartás (peace-keeping)
 Béke kikényszerítés (peace enforcement)
 Békeépítés (peace-building)
 Humanitárius műveletek (Humanitarian Relief)
 AJP 3.4.1 – Peace Support Operations – 2001 – 0001. pont

mény esetén indokolt az alkalmazás. A tűzeszközökkel végrehajtásra kerülő kiképzési lövészeteknek, valamint a tűzeszközök pusztja jelenlétének a különböző békétámogató és stabilizációs műveletekben rendkívül nagy erődemonstráló hatása van. Ugyanakkor a nem halált okozó lőszer (világító, köd, rádiózavaró, propaganda stb.) alkalmazásának is teret adhatnak a műveleti körülmények.

A logisztikai alrendszer

A logisztikai alrendszer alkalmazhatósága gyakorlatilag minden műveleti körülmény között megőrzi létjogosultságát, hiszen a tűzérségi támogatást megvalósító alegységek támogatását mindenképpen végre kell hajtani, ugyanakkor minden művelet során lehetséges a saját és a műveleti területen lévő más katonai erők támogatása, illetve a teljes alrendszer képességei igénybe vehetők a civil szervezetek támogatása részfeladatának kiszolgálására.

A logisztikai alrendszer tartalmazza azokat a javító, ellátó, szállító elemeket, melyek a támogatásra rendelt erők kiszolgálásán kívül képesek hatékony szaktámogatást nyújtani más, a műveleti területen feladatot teljesítő alegységeknek, ugyanakkor a békétámogató, illetve stabilizációs folyamatok során képességeik kihasználhatók a civileknek nyújtandó segítségnyújtáskor is. Az alkalmazás tárháza számtalan, és természetesen segít a lakossággal történő kapcsolatok elmélyítésében, a bizalom megszerzésében, erősítésében.

Egy nem kategorizált alrendszer

Az alcímbe megjelenő alrendszer nem más, mint a humánerőforrás. A hadtudomány a különböző rendszereinek vizsgálatakor nem tér ki külön a humánerőforrásra – mint alrendszere – de jelen esetben fontosnak tartjuk külön említést tenni róla, hiszen a jól felkészített, kiképzett katona képes a hadtudomány által kategorizált rendszer üzemeltetésén kívül más feladatokat is ellátni. A tűzérség esetében tehát a humán faktor további képzése, ismereteinek készség szintű elsajátítása eredményez egy olyan plusz képességet, amely kihasználható bármely műveleti környezetben, amely nem más, mint a lövész, könnyű lövész, gépkocsizó lövész, gyalogos katona és kötelék feladatrendszere. Mindez kiegészülhet az adott alegység rendszeresített technikai eszközeivel (gépjármű, harcjármű, páncélozott eszközök stb.), amely tovább bővítheti az alkalmazás repertoárját.

Könnyű belátni, hogy az 1. táblázatban, a humánerőforrás mellett lévő feladatrendszerek végrehajtásának lehetőségét senki nem kérdőjelezné meg egy összefegyvernemi alegység esetében, természetesen figyelembe véve a kötelék erejét, összetételét és az ehhez igazított felelősségi terület méretét. Ugyanez véleményünk szerint a tűzérallegységek esetében is igaz, hiszen minden katonának rendelkeznie kell azokkal az alapvető általános katonai ismeretekkel, amely megteremti főleg a kis alegységek által végrehajtható harcászati feladatok végrehajtási képességét.

Jogos felvetés lehetne, hogy az összefegyvernemi kötelékek nevük által is rendelkeznek azokkal a képességekkel, amely a harci erőkön kívül a harctámogató és harc kiszolgáló-támogató alegységeket és velük együtt azok képességeit is magukba hor-

dozzák. Ha ezeket az alapelveket interpretáljuk a mai Magyar Honvédség alapvető harcászati alegységeire, a lövész zászlóaljakra, meg kell állapítani, hogy bár hordozzák magukban a fent említett alapelv csírait, a valóságban azonban megfelelni nem tudnak neki. Nem is szükséges, hiszen a modul rendszerű haderő pontosan arról szól, hogy a szükséges szakalegység a kellő időben, a kellő összetételben, a kellő helyen legyen. Mindez persze nem zárja ki a multifunkcionalitást, amelyet a tűzér kötelek magukban hordoznak akár a mai helyzetnek, akár a jövőbeni tervezett fejlesztések realizálása után megnyíló lehetőség megvalósításának megfelelően.

Az alapvető harcászati feladatok közül véleményünk szerint leginkább a terület és a saját (baráti) csapatokkal történő kölcsönhatás szempontjából összefüggő harcászati feladatok⁹ végrehajtása fordulhat elő elsősorban, tehát a felkészítés és kiképzés készség szintű begyakorlásainak ezekre a feladatokra kell összpontosulniuk. A harcászati feladatok teljes spektrumát természetesen ismerni szükséges már csak az önvédelem hatékonyságának előtérbe helyezése miatt is, de ahogyan nem tértünk ki pontosan a tűzér standard harcászati feladatok végrehajtásának fontosságára és lehetőségeire, úgy nem tartjuk most szükségesnek az ellenséggel szembeni harcászati feladatok létjogosultságának bizonyítását sem.

A harcászati feladatok végrehajtásának lehetősége feltételezi a tűzér kötelek parancsnokságának és törzseinek is a készségét mindezen feladatok megtervezésére, megszervezésre, valamint a vezetés-irányítás feladatainak ellátására.

Összegzés

Természetesen publikációnkban nem az volt a szándék, hogy a tűzér kötelek felkészítése el kell tolódjon a lövész (gyalogos) képzés irányába. Meggyőződésünk, hogy egy tűzéralegységnek mindenek előtt saját, alaprendeltetésből adódó feladatainak ellátására kell késznek lennie. Ez az, amit elsősorban elvár tőle a manőver erő parancsnoka. Elsősorban ezt a feladatrendszert kell maximális pontossággal és hatékonysággal ellátni, és ez az, amely predesztinálja az alegységeket és annak tagjait a további feladatok hasonló színvonalú teljesítésére. A műveleti területen lévő tűzéralagységeknek készen kell állnia a tűztámogatás megvalósítására minden körülmények között, de a helyzet és szituáció, valamint a műveletek intenzitásának csökkenésével a tűzér alegységek képesek hatékonyan kivenni részüket a műveleti területen jelentkező teljes feladatrendszer teljesítéséből.

Véleményünk szerint – figyelembe véve azokat a gazdasági kereteket, amely a mai magyar haderő számára elérhetőek és reálisak – elsődleges feladat kell, hogy legyen az átalakuló magyar haderőben a meglévő képességek megtartása és alkalmazhatóságának fenntartása, fejlesztési lehetőségeinek megteremtése, ezzel biztosítva az alkotmány és a szövetségi kötelezettségvállalásból ránk háruló feladatokat.

9 *Terület:* Birtokba vétel, biztosítás, EÁP működtetés, elfoglalás, ellenőrzés, feltartóztatás, járőrözés, megtartás, megtisztítás

Saját (baráti): Átjárónyitás, fedezés, kutatás-mentés, oltalmazás, őrzés, váltás

Kósa Sándor–Ruszin Romulusz: A harcászati feladatok osztályozása és tartalmuk meghatározása. Hadtudomány, 2005/3, 42–49. oldal

Célszerű a kor hadviselésének jellemzőiből levont következtetések hatására a fegyvernemi és harci támogató kötelékek multifunkcionalitását kihasználni. A még meglévő képességekre építeni és ennek megfelelően kialakítani a közép- és hosszú távú terveket. Mindezek alapján meghatározni a kiképzési és felkészítési követelményeket, és ezáltal megvalósítani, illetve szakmailag alátámasztani azt a kijelentést, mely szerint a „Magyar Honvédség professzionális haderő”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A Arty P-5 (STANAG 2484) NATO Field Artillery Tactical Doctrine
NATO Standartization Agency – 2001
2. AJP 3.4 – Non-Article 5, Crisis Response Operations – NATO Standartization Agency– 2001
3. AJP 3.4.1. NATO Peace Support Operations Doctrine – NATO Standartization Agency – 2001
4. AAP-6 NATO Glossary of Terms And Definitions – NATO Standartization Agency – 2003
5. AAP-15 NATO Glossary of Abbreviations Used in Nato Documents and Publications
NATO Standartization Agency – 2003
6. Békefenntartó kézikönyv – MH SZFP – 2004
7. Field Artillery Journal – 2004. július–augusztus
8. Field Artillery Journal – 2005. január–február
9. Field Artillery Journal – 2004. július–augusztus
10. Dr. Kende György: A magyar tábori tüzérség automatizált tűzvezetési rendszerének kifejlesztése, eredményei és tapasztalatai. MTA Doktori értekezés, 2004
11. Felházi Sándor: A magyar tábori tüzérség automatizált harc-, tűzvezetési és információs rendszerének kialakítási lehetőségei a NATO normáknak megfelelően. Doktori értekezés, 2000
12. Felházi Sándor–Mlinárik László: A tüzérség korszerűsítésének és fejlesztésének alternatívái. Hadtudomány, 2004/2.
13. Furján Attila: A tüzérfelderítés és a felderítési adatok integrált felderítési rendszerben történő feldolgozásának elvi és gyakorlati kérdései a Magyar Honvédségben. Doktori értekezés, 2000
14. Hadtudomány, 2006/4. konferencia kiadvány
15. Kósa Sándor–Ruszin Romulusz: A harcászati feladatok osztályozása és tartalmuk meghatározása. Hadtudomány, 2005/3, 42–49. oldal
16. Mlinárik László: A NATO-országok tüzérsége alkalmazási elveinek adaptálhatósága a magyar tábori tüzérség átalakítása során. Doktori (PhD) értekezés, 2001
17. Szabó Tibor: A tábori tüzérség technikai fejlesztésének tendenciái, illetve azok megvalósíthatóságának lehetőségei a Magyar Honvédségben. Doktori értekezés, 2000

Palai Attila

A katonai vezetés információ (GIS) alapú tervezésének folyamata

A szerző a földrajzi információs rendszer (angolul: Geographical Information System, röviden GIS) szerepét mutatja be a katonai vezetés funkcióinak támogatásában. A GIS a térinformatika eszköze, amellyel a földrajzi helyhez köthető adatokat tartalmazó adatbázisból információk vezethetők le; technikáját tekintve olyan számítógépes rendszer, melyet egy adott földrajzi helyhez kapcsolódó adatok gyűjtésére, tárolására, kezelésére, elemzésére, a megszerzett információk megjelenítésére, a földrajzi jelenségek megfigyelésére, modellezésére dolgoztak ki.

A XX. század második felében felgyorsult számítástechnikai fejlődése és az információ-technológiában megnyílt lehetőségek hatására az informatika a társadalom életét és létét alapvetően befolyásoló tényezővé vált.

Az 1990-es évek gazdasági, társadalmi változásai, az Európai Unióhoz és a NATO-hoz történt csatlakozás az információ térbeli és időbeli kezelését rendkívüli módon felértékelte, és ez a térinformatikai eszközök elterjedésével járt a hazai közigazgatásban, sajnos ez nem történt meg a Magyar Honvédség szerveinél és szervezeteinél.

A különféle célokra felhasznált adatoknak legalább 80 százaléka földrajzi helyhez kapcsolható. A térkép így erős integráló eszköze lehet az egyazon térbeli helyhez tartozó ismereteknek. A 1980-as években nyugaton óriási fejlődésen ment keresztül a térinformatika, és a 1990-es évek elejére hazánkban is létrejöttek az alkalmazásához szükséges technikai feltételek. Az alábbi területen terjedtek el a legösszetettebb funkcionalitással és adattartalommal rendelkező térinformatikai alkalmazói rendszerek: a közmű-üzemeltetés, a településirányítás, az útnyilvántartás, a környezetvédelem, a vízügy és a statisztikai adatszolgáltatás, valamint a katasztrófavédelem. Bevezetését a főhivatalok, a területfejlesztés, és az idegenforgalom területén készítik elő.

A térbeli információs rendszerek fejlődése az általános információs rendszerektől függetlenül kezdődött el a 1980-as években. Az USA-ban az első térinformatikai rendszereket a természeti erőforrás-gazdálkodás céljaiból hozták létre¹. Ez az alkal-

1 A cikk bevezetőjében felhasználtam Sikolya Zsolt: Térkép alapú rendszerek (GIS) a kormányzatban című cikkét (www.itb.hu/gis.html Letöltve: 2001.05.10.).

mazási terület erős hatással volt a létrejövő GIS szoftverek általános eszközrendszerére. 1989-ben Dr. Sárközy Ferenc² megállapította, hogy egyértelmű trend figyelhető meg a különböző szoftverekben a függvény készlet konkrét alkalmazásoktól függetlenül, uniformizálására. Ez a fejlődés elősegíti a földrajzi információs rendszerek alkalmazását a katonai tervezés munkafolyamatában.

A katonai szervezetek vezetési funkciójában, a vezetési szintek tevékenységének realizálásában mindig jelentős szerepet kapnak a csapatok, a fegyverek, a különböző tereptárgyak térbeli elhelyezkedésére vonatkozó adatok, információk megszerzése, előállítása, rendelkezésre bocsátása, továbbítása, nyilvántartása és szükség esetén ezek tárolása. E tevékenységek alapjául a katonai szervezetekben elsősorban a térképek szolgáltak, és a katonai vezetés alapvető eszközeként ezek biztosították a terep adatainak megjelenítését. Napjainkban a korszerű informatikai eszközök és térinformatikai alkalmazások (hardver, szoftver) már lehetővé teszik a tér, a hadművelleti terület, a csapatok és fegyverek térbeli adatainak gyors és megbízható felhasználását, nyilvántartását és a helyzetek gyors változásának megfelelő ütemű módosítását és nyomon követését.

A témával foglalkozó katonai szakemberek feladata, hogy minél előbb elterjesszék a térinformatika alkalmazását a Magyar Honvédségben, mivel ezzel, sokkal könnyebbé tehető a hadszíntér felderítő előkészítése, valamint a katonai vezetők a rendszer segítségével elkészített cselekvési változatok alapján gyorsabban és felelősség teljesebben hozhatják meg döntéseiket a katonai műveletek végrehajtásával kapcsolatban.

A GIS katonai alkalmazásainak lehetőségei³

A XXI. században a hadviselés eszközeinek fejlesztésében, módszereinek kialakításában az információs technológiának döntő szerepe van. Azok az országok ahol megkezdődött az információs társadalom kialakulása, amelyek megfelelő erőforrásokkal rendelkeznek a hadseregük fejlesztésekhez, egyre intenzívebben építik be az információs technológia legújabb eredményeit a haditechnikai eszközökbe, vezetési rendszerekbe. A korszerű fegyverek, a magas fokon elektronizált, a korszerű csapatvezetési és fegyverirányítási rendszerek fejlesztésénél széles körűen alkalmazzák a földrajzi információs rendszereket, amelyeknek az alapjai a térinformatikai szoftverek. Ebben a században a fejlett országok hadseregeiket az információs katonai műveletek végrehajtására készítik fel. E hadseregek alkalmazásakor az információ lesz a legfontosabb harci tényező. A hagyományos hadviselés vezetési-, információs hadviseléssé alakul át, amelyben kulcs szerepe lesz a hadszíntér földrajzi környezetről, a saját és a szemben álló fél csapatairól rendelkezésre álló információknak.

2 BMGE, egyetemi tanár, a műszaki tudományok kandidátusa, okleveles építőmérnök.

3 A fejezet elkészítéséhez Ványa László: Katonai térinformatikai rendszerek és alkalmazásuk a kiképzésben, oktatásban című cikkét használtam fel (www.znne.hu/tanszekek/ehc/gis2000_vanya.html, letöltve: 2006. 11. 07).

A katona földrajzi információs rendszerek által is használt térinformatika az a közös platform, amely képes integrálni a földrajzi térről szerzett információkat a csapatokról rendelkezésre álló adatokkal, elemezni és megjeleníteni tudja azokat, támogatja a döntés-előkészítést és a feladatok végrehajtását. A térinformatikai fejlesztések egyrészt a katonai feladatok megoldására kínálnak egyre jobb alkalmazásokat, másrészt a térinformatikai technológia nyújtotta lehetőségek ösztönzik a katonai szakfeladatok egyre hatékonyabb megoldását. A Magyar Honvédségben hagyományos vezetési módszerek és eszközrendszerek, véleményem szerint már nem képesek megfelelően támogatni a parancsnokokat a katonai műveletek végrehajtásához szükséges döntések meghozatalában, mivel a döntések meghozatalára rendelkezésre álló idő jelentősen lerövidült, ezért azokat fel kell váltani a GIS alapú döntést támogató rendszerekkel, amelyeknek az alábbi katonai alkalmazási lehetőségeik vannak:

- a kialakult és a várható harcászati-hadműveleti helyzet értékelése és térbeli ábrázolása;
- a harcrendek optimális kiválasztásának megtervezése;
- a harci technikai és szaktechnikai eszközök települési körzeteinek meghatározása;
- állásváltások, átcsoportosítások megtervezése;
- a menet megtervezése, menetszámvetések elvégzése;
- terepanalízis készítése;
- vezetési pontok települési helyeinek kiválasztása;
- kommunikációs infrastruktúra tervezése;
- tűzvezetése;
- logisztikai támogatás, utánpótlás;
- elhatározás kialakítása, cselekvési vázlatok, parancsnoki döntést támogató javaslatok kidolgozása;
- különböző katonai tevékenységek kiképzési céllal történő modellezésének szimulálása;
- ezen kívül minden olyan számvetés elvégzése, ahol a térbeli információk jelentősen befolyásolják a számvetés végeredményét;
- terrortámadások, katasztrófhelyzetek elhárításának modellezése, cselekvési változatok kidolgozása;
- modern híradó és informatikai eszközökkel felszerelt katona vezetése és irányítása.

A teljesség igénye nélkül a katona szakmai alkalmazások a következők lehetnek:⁴

- a tűzértség vonatkozásában (tűzértségi felderítés adatainak kiértékelése, az ellenség tűzzel való pusztításának megtervezése, a tűzértség által be nem lőhető területek meghatározása);
- a légvédelem vonatkozásában (a harci lehetőségek értékelése, megsemmisítési, tüzelési zónák meghatározása, tűzvezetés);

⁴ Forrás: Dr. Haig Zsolt: Az elektronikai harc térinformatikai adatbázisa című cikke (Hadtudomány 1996. 4. szám 77. oldal).

- a repülőcsapatok vonatkozásában (a megsemmisítendő légi és földi célok kiválasztása, elosztása, rádió-navigációs pontok és rávezetőpontok meghatározása, harcelfjárások kidolgozása;
- a felderítőcsapatok vonatkozásában (a felderítési adatok kiértékelése, a csapatfelderítő alegységek feladatainak, felelősségi körzeteinek kijelölése, elosztása);
- a műszaki csapatok vonatkozásában (vízlelőhelyek meghatározása, erősítési munkák és álcázási feladatok megtervezése, műszaki záruk megtervezése, nyilvántartása);
- a vegyvédelmi csapatok vonatkozásában (ködösítések megtervezése, mentesítési feladatok tervezése);
- a híradó csapatok vonatkozásában (rádió- és rádiórelé-híradás megtervezése, vezetékes híradás tervezése);
- a rádiótechnikai csapatok vonatkozásában (felderítési zónák meghatározása a terepviszonyok figyelembevételével, összefüggő rádiólokációs mező meghatározása, légi célokról szóló adatok kiértékelése;
- az elektronikai harc vonatkozásában (elektronikai felderítés és támogatás tervezése, elektronikai védelem tervezése).

A GIS katonai alkalmazásának rövid ismertetése után a következő fejezetben először röviden ismertetem a hagyományos katonai tervezés folyamatát, majd a GIS felhasználását a katonai tervezésben.

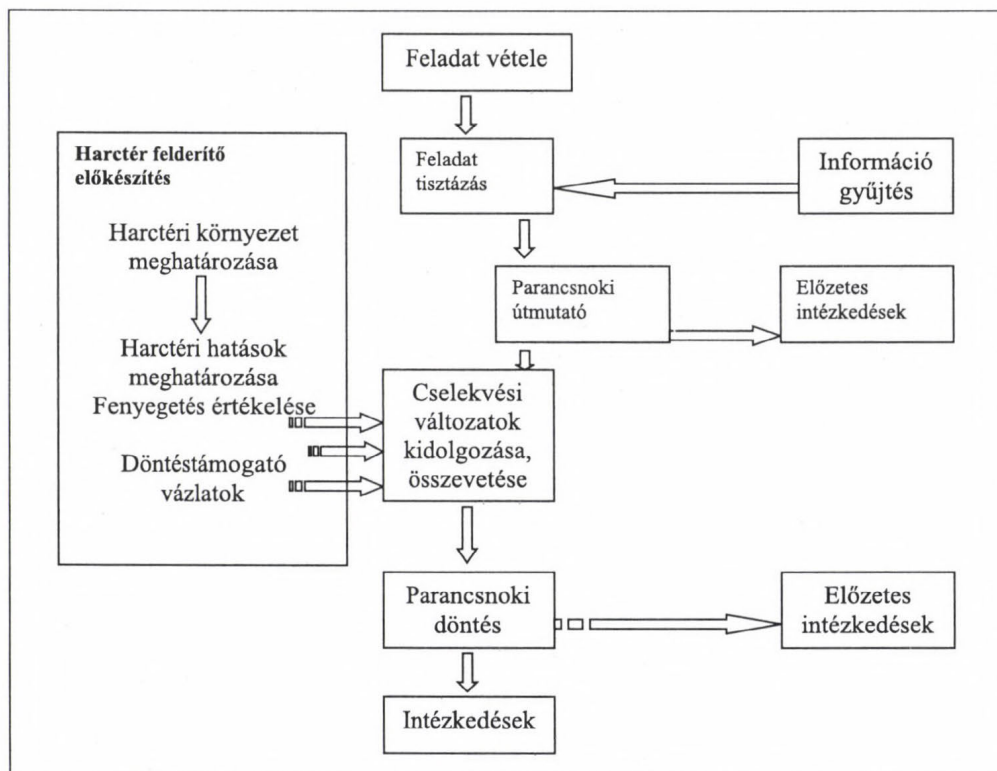
A katonai vezetés tervezésének folyamata

A tervezés folyamata (1. ábra) egy szisztematikus módszer a műveleti tervek elkészítéséhez. A folyamat során felhasználásra kerülnek a csapatok vezetési és a helyzetértékelési módszerek, a különböző tényezők (feladat, saját csapatok, terep és időtényezők) és a harcmező felderítő előkészítése során megszerzett adatok. Ezek a folyamatok egymásba kapcsolódnak. A rendelkezésre álló idő és más korlátozó tényezők függvényében hajtják őket végre.

A tervezés során az első mozzanatban megfelelő információkra támaszkodva leírható a kialakult és a várható helyzet, ami a következő mozzanatban teljes részletezéssel, minden lehetséges körülményt figyelembe véve elemezhető, értékelhető. Az értékelés során figyelembe kell venni a műveleti célok elérését elősegítő és hátráltató összes tényezőt. Az értékelés eredményeként meghatározhatóak a lehetséges megoldási, cselekvési változatok, melyek alapján eredményes döntés születhet.

A katonai tervezés az előljáró intézkedésével, a parancsnok utasításával és követelményeinek meghatározásával kezdődik, majd a tervezés folyamat eredményeképpen megtörténik a feladattisztázás és helyzetértékelés, és végül elkészül a hadműveleti terv, valamint a céllisták. A parancsnok a feladattisztázás és helyzetértékelés során, azzal párhuzamosan az alárendeltek részére előzetes intézkedést adhat ki, hogy időben felkészüljenek a várható feladatokra és tevékenységekre.

A fegyveres küzdelem megtervezésekor mindig figyelembe kell venni a harcterület általános felderítési tervét és hadszíntér felderítő előkészítését (Intelligence Preparation of the Battlefield, röviden IPB).

1. ábra. A tervezés folyamata

A helyzetértékelés a tervezési folyamat legfontosabb része. A helyzetértékelés végrehajtásakor a törzs felhasználja a hadszíntér felderítő előkészítésének eredményeit, melyből megismerik az ellenség elhelyezkedését, nagyságát, típusát, harcrendjét és tevékenységét.

A helyzetértékeléssel párhuzamosan zajlik a céljelölési folyamat, melynek eredményeként meghatározásra kerülnek azon célobjektumok, melyek ellen a harc különböző fázisaiban megsemmisítésük vagy rongálásuk érdekében csapást kell végrehajtani. A hatékony célmeghatározás a helyes helyzetértékelésen alapszik és azt az adott parancsnokság teljes hadművelleti és érdekeltségi területén végre kell hajtani. Az elvégzett helyzetértékelés eredményeit, következtetéseit jelenteni kell a parancsnoknak. A jelentés elfogadását követően a törzs elkészíti a művelleti tervet, mely részletesen tartalmazza a végrehajtásra kerülő harctevékenységeket, a csapatok alkalmazásának rendjét.

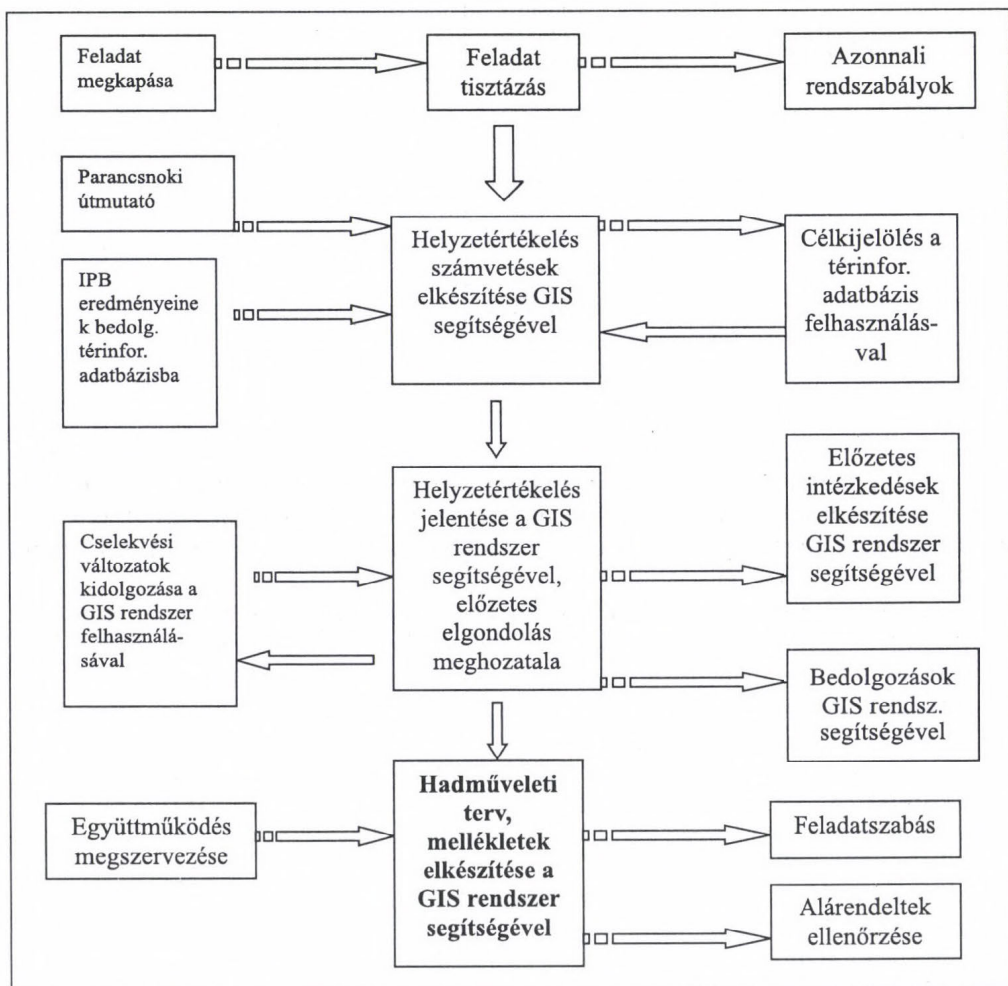
A művelleti terv részét képező mellékletek (pl. az elektronikai hadviselési melléklet) elkészítése a különböző ismert, feltételezett, kapott és pontosított adatok (információk) alapján részletes, pontos számvetésekre kell, hogy támaszkodjanak, amelyek egyrészt bizonyító jellegűek, másrészt az egyes munkafolyamatok (munkafázisok) végrehajthatóságát biztosítják.

A céllista – amely melléklelete a hadműveleti tervnek – tartalmazza a célok azonosítását, helyét és tevékenységét, a prioritásokat, a feladatokat végrehajtó katonai szervezeteket, azok irányítását és az együttműködés rendjét.

A hagyományos katonai tervezés folyamatát nem ismertettem részletesen, csak azokat a munka fázisokat emeltem ki, amelyeket fontosnak tartottam kiemelni a GIS alapú katonai tervezés jobb megértése érdekében.

A GIS felhasználása a katonai tervezés folyamatában

A katonai tervezés rövid ismertetése után bemutatom a GIS által támogatott katonai tervezés folyamatát (2. ábra). A katonai vezetés módszereinek korszerűsítése elengedhetetlen feltétele az alaprendeltetésből eredő feladatok sikeres végrehajtásának.

2. ábra. A GIS tervezés folyamata

A vezetésnek alapvetően nagy mennyiségű hiteles adatokra, kellően kiértékelt információkra kell támaszkodnia. A jelenlegi hagyományos vezetési módszerek és eszközrendszer – figyelembe véve a nagyszámú számításokat, az információk mennyiségét, a terepnek a harc, a katasztrófavédelmi és terror elhárítási (más egyéb katonai) feladatok végrehajtására gyakorolt hatását, a helyzet kiértékelésére és a vezetői döntések meghozatalára rendelkezésre álló időt – nem képesek megfelelően támogatni e feladatok sikeres végrehajtásának érdekében meghozott megalapozott vezetői döntéseket.

A katonai vezetés széles körű feladatainak körülményeként megtervezését, a tevékenységek végrehajtásának hatékony vezetését kizárólag automatizált vezetéstechnikai eszközökkel lehet megvalósítani.

Figyelembe kell venni, hogy a katonai feladatok, műveleti feladatok megoldásakor a helyzet folyamatosan változik, és mindez térben és időben történik, ezek a tényezők alapjaiban befolyásolják a feladatok sikeres végrehajtását. A terep hagyományos vezetési módszerekkel és eszközökkel történő értékelése a jelen körülmények között hátráltatja, vagy adott esetben meggyengíti az alaprendeltetésből adódó feladatok sikeres megoldását. Az alárendeltek részére történő feladatszabás és a tőlük érkező jelentések, valamint a csapatok és a parancsnokságok közötti együttműködés térbeli adatokon alapulnak.

A különböző katonai műveletek megtervezéséhez szükség van a terepviszonyok messzemenő figyelembevételére. Az alkalmazási körzettől akár jelentős távolságra tartózkodó parancsnok a mobil vezetési rendszerében folyamatosan kaphat a felelősségi körzetére vonatkozó felderítési információkat, amelynek következtében folyamatosan pontosítani kell a műveleti tervet.

A vezetési funkció a problémamegoldás funkcionális kerete, tevékenységsorozat a célhoz vezető cselekvési vázlatok előállítására. A katonai tervezés problémájának az egész katonai vezetési rendszerre vetített lényege, hogy adott az elérni kívánt hadműveleti cél, de nem állnak rendelkezésre az eléréséhez szükséges cselekvési vázlatok. Így a problémamegoldásának, egyúttal a tervezésnek alapfeladata a cselekvési vázlatok elkészítése, melyek felhasználásával döntési helyzetbe kerül az adott katonai vezető.

A tervezés során egy adott probléma megoldása érdekében több cselekvési vázlat készül, ezek térben és időben elképzelt tevékenységeket foglalnak magukba, így a tervezés eredménye a hadműveleti terv, amely tevékenységek sorozatából áll. Ezen, cselekvési vázlatok elkészítését jelentősen megkönnyíti a GIS alkalmazása.

Az előljáró feladatszabásának megfelelően kijelölésre kerülnek a katonai művelet végrehajtásába bevonható erők és eszközök. A harctevékenység körzetének digitális térképe, terepmodellje letöltésre kerül a katona földrajzi információs rendszerből. A parancsnok a feladatszabás réteget tanulmányozva kialakítja erőinek és eszközeinek elhelyezésére vonatkozó elképzelését, ami lehet, hogy koránt sem optimális. A szemben álló fél erőinek és eszközeinek paramétereit a saját erőink, és eszközeink harci lehetőségeit a konkrét terepi körülmények között kell összevetni. Erre szolgál az a terepanalizáló program, ami a terepmodell, a harceszközök paraméterei, időjárási anomáliák együttes figyelembevételével grafikus formában láthatóvá teszi az erők és eszközök elhelyezkedését és nagyságát. Lehetőséget ad arra, hogy több lehetséges változatból a legoptimálisabbat lehessen kiválasztani. A parancsnoki döntés-előkészítésben a „nagy tapasztalat” helyét a fizikai valóság matematikai modellezése veszi át.

A parancsnok kiadja az alárendelt katonai szervezetek felé az előzetes intézkedését, amelyben feladatot szab számukra. Az alárendelt törzsek számára az első mozzanat a feladat tisztázása, a hadművelleti célok pontos megértése. A célok ismeretében már leírható az adott hadművelleti helyzet, olyan széles körű információkra támaszkodva, amelyek a rendelkezésükre állnak, ezen az alapon elemezhető legyen a tényleges és az elérni kívánt helyzet.

A FELADATTISZTÁZÁS

Az előzetes intézkedésben foglaltak alapján az alárendeltek megkezdik a hadművelletben végrehajtásra kerülő feladataik tisztázását. A feladattisztázás a parancsnoki munkának a művelleti feladat vételét követő egyik legfontosabb mozzanata, az elhatározás kidolgozásának kezdeti szakasza, a katonai művelet céljának és az adott katonai kötelék feladatainak elemzése és megértése. A feladattisztázást a katonai szerv, szervezet parancsnoka végzi, aki viszont rendszerint bevonja helyetteseit és a törzsfőnököket, valamint a katonai szervezeteknél a hadművelleti osztály- (alosztály) vezetőjét, valamint azokat a szolgálati ág főnököket (felderítő-, műszaki-, logisztika stb), akikre megítélése szerint szükség van a feladat és a kialakult helyzet értékeléséhez.

A feladattisztázás során a parancsnok tisztázza:

- a hadművelet, vagy más tevékenység (katasztrófavédelme, terrorelhárítás stb.) célját,
- az előjáró elgondolását,
- a saját művelleti feladatait,
- a katonai alakulatának helyét, szerepét az előjáró hadműveletében,
- a művelleti feladat végrehajtására rendelkezésre álló erőket és eszközöket,
- valamint a szomszédok feladatát.

Mindezek alapján a parancsnok *következtetéseket von le*:

- a saját katonai kötelékének helyéről és szerepéről az előjáró hadművelleti feladatának végrehajtásában,
- a szembenálló fél erőiről és eszközeiről,
- az erő kifejtés összpontosításáról,
- a csapatok csoportosításáról, a harcrend kialakításáról,
- a katonai művelet előkészítésére rendelkezésre álló idő elosztásáról.

Miután a parancsnok az előjárónak jelentette a feladattisztázás során levont következtetéseket, és azokkal az előjáró is egyetértett, megkezdődik a részletes hadművelleti terv kidolgozása.

A feladat tisztázásával párhuzamosan különböző rendszabályokat kell bevezetni, amelyek egyfelől biztosítják a saját erők és eszközök megóvását, valamint a felkészülésüket az elkövetkezendő hadműveletre.

HELYZETÉRTÉKELÉS, A MŰVELETI TERÜLET FELDERÍTŐ ELŐKÉSZÍTÉSE

A második mozzanatban megtörténik a hadművelleti célok elérését segítő és hátráltató tényezők számbavétele, ezek alapján előre modellezhetőek a katonai GIS segítségével a végrehajtás során várható akadályok és ezek forrásai.

A művelleti terület felderítő előkészítése során figyelembe kell venni a szembenálló fél doktrínáját, az időjárási tényezőket, valamint a terepviszonyokat, ezeket a tényezőket össze kell kapcsolni a feladattal, valamint a speciális hadszíntéri helyzettel. Ez szolgáltat alapot a szembenálló fél lehetőségeinek, sebezhetőségének és a várható tevékenységének az értékelé-

sére. Ez tervezői alapként szolgál a katonai szervezet feladatának megalkotásához, valamint a rendelkezésre álló harci erő elosztásához, amit a harcrend, a hadművelleti felépítés is tükröz.

A művelleti terület értékelése tartalmazza a harctevékenységek területének értékelését, amelynek alapját képezi a terep, az időjárás és a szembenálló fél erőinek és eszközeinek elemzése a térinformatikai adatbázis segítségével. Terep és időjárás-elemzés egymást követően, vagy egy időben történhet a fenyegetettség értékelésével. Független az elemzési sorrendtől, a végső lépés a fenyegetettség kérdésének integrálása. Egyeztetni, integrálni kell az időjárási, a terep, az ellenség és a saját erőkről szerzett információkat és meg kell határozni ezek együttes hatását a művelleti feladatok végrehajtására.

A művelleti terület felderítő előkészítése során kapott adatokból kinyerhetők a helyzet és cél-információk is, amelyeket összevetve a saját és a szembenálló fél harctevékenységevel, előre jelezhető a szembenálló fél várható tevékenysége és a hadszíntéren bekövetkező esemény-sorozatok, amelyek modellezhetőek a katona földrajzi információs rendszer felhasználásával.

A parancsnoki útmutató és a művelleti terület felderítő előkészítése során megszerzett felderítési adatok – amelyeket a felderítő részleg rögzített a térinformatikai adatbázisban – figyelembe vételével végrehajtható a helyzetértékelés, valamint különböző számvetések készíthetők a GIS segédprogramjainak felhasználásával, amelye segítik a döntésre jogosult parancsnokot az elhatározásának meghozatalában.

A helyzetértékelés és a művelleti terület felderítő eredményeinek felhasználásával a tűzvezetési részleg és az elektronikai hadviselés részleg kijelöli a tűzérségi és az elektronikai hadviselési célokat, és elkészítik a térinformatika segítségével a szükséges grafikus és alfanumerikus adatbázisokat, amelyeket mellékletként csatolnak a hadművelleti tervhez.

A helyzetértékelés eredményeinek felhasználásával kidolgozásra kerülnek a cselekvési vázlatok. Ezek a vázlatok szöveges részekből, grafikus és alfanumerikus adatbázisokból, valamint a grafikus adatbázisok felhasználásával elkészített és kinyomtatott művelleti térképekből és a hozzájuk kapcsolódó számvetésekből állnak.

ELŐZETES ELGONDOLÁS

A cselekvési vázlatok felhasználásával a parancsnok meghozza az előzetes elgondolását. Az előzetes elgondolás meghozatalakor értékeli az erő, és eszközviszonyokat a térinformatikai adatbázis alapján, valamint a már elkészült cselekvési változatokat. Az előzetes elgondolásban a parancsnok meghatározza: az erő kifejtés összpontosításának irányait, körleteit (támadásban a főcsapás irányát); az ellenség pusztításának (megsemmisítésének) sorrendjét és módjait; a harcrendet (hadművelleti felépítést) és az összefegyvernemi alárendeltek általános feladatait.

Az előzetes elgondolásban rendszerint nem térünk ki az ellenség tűzzel való pusztításának rendjére, ennek kimunkálása a későbbiekben a tűzvezetési részleg feladata a felderítő előkészítés során feltöltött térinformatikai adatbázis felhasználásával.

ELŐZETES INTÉZKEDÉS

Az előzetes elgondolásra alapozva folytatódik a további tervezőmunka, és kiadásra kerül az előzetes intézkedés a katonai GIS-en keresztül. Az előzetes intézkedés tartalmilag rövid, amely kellő időben tájékoztatja az alárendelteket a végrehajtandó feladatokról. Ez az intézkedés tartalmazza az alárendeltek számára a legsürgősebben végrehajtandó feladatokat, a majdan elkészülő művelleti terv eljuttatásának idejét a katonai GIS-en keresztül. Ez biztosítja az alárendeltek számára a szükséges információt saját terveik elkészítéséhez, harcparancsaik kiadásához, valamint a katonai GIS biztosítja az előljáró hadművelleti terveinek elkészítéséhez, pontosításához szükséges az alárendeltektől származó adatok továbbítását.

A hadművelet előkészítése időszakában több előzetes intézkedés is kiadható. Ez az intézkedés azonban nem fedheti fel a harctevékenységre vonatkozó elgondolást és a hadművelet kezdetét. Az előzetes intézkedés tartalmazza:

- a kialakult hadműveleti helyzet rövid leírását,
- a folyamatban lévő hadmozdulatok befejezésének idejét és módját;
- a felderítés bevezetésének, kiegészítésének és az adatok beszerzésének és a katonai GIS-en keresztüli továbbításának módját;
- az átcsoportosítások idejét és végrehajtásuk módját;
- a várható feladatok jellegét és azok vételére való készenlét idejét;
- valamint a felkészülés sikeres végrehajtása érdekében az azonnal bevezetendő (fogatosítandó) rendszabályokat.

MŰVELETI TERV

Ezzel párhuzamosan tovább folyik a cselekvési vázlatok kidolgozása. Több cselekvési vázlat elkészítése növeli az adott katonai vezető döntési szabadságát, a katonai GIS felhasználása pedig lehetővé teszi a döntési folyamat felgyorsítását és a pontosabb döntések meghozatalát.

A kiválasztott cselekvési vázlat felhasználásával, a részletek a GIS segítségével történő kidolgozása után összeállításra kerül a hadműveleti terv, amely szöveges és térképes részből áll, amelynek mellékletét képezik a grafikus és alfanumerikus adatbázisok, valamint a segítségükkel elkészített számvetések, továbbá a különböző fegyvernemek és szakcsapatok alkalmazási tervei.

A hadműveleti terv alapján megszervezésre kerül az együttműködés az előljáró és a szomszédok felé (a főntről lefelé és a balról-jobbra elv figyelembevételével), valamint e terv alapján történik meg a feladat szabás az alárendeltek felé, amely a katonai GIS-en keresztül kerül továbbításra.

Az alárendelt katonai szervezetek ellenőrzése részben megvalósulhat a GIS-en keresztül hiszen saját elgondolásaikat, terveiket szintén ezen a rendszeren továbbíthatják az előljáró felé, aki azokat ellenőrzés után jóváhagyja vagy a kiegészítésüket rendelheti el.

A katonai szervezetek mind a feladatot, mind a jelentéseiket, státuszadataikat valós időben kapják, illetve automatizáltan adják. Kiküszöbölhetők az olyan gyakori hibák, mint a helyzet-meghatározások pontatlansága, az eltévedés és az ezek miatti időcsúszások. A körülmények megváltozása esetén a katonai GIS segítségével a helyzet rövid idő alatt újra elemezhető, felgyorsul a feladatpontosításra, áttelepülésre hozott elhatározás és természetesen a végrehajtás is.

A GIS alapú tervezés folyamatának ismertetése után röviden *bemutatom a katonai GIS alkalmazásának lehetőségeit a MH katasztrófavédelmi feladatainak megoldásában*⁵.

A globalizálódó világunk legjelentősebb problémái a környezetvédelem, a természeti és civilizációs katasztrófák, a biológiai és vegyi katasztrófák. E veszélyforrások elhárításában a Magyar Honvédségnek meghatározott feladatai vannak, amelyek a Hvt. 70. § (1) bekezdéséből következően a következők:

- a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó és humanitárius – teljesítése,

5 Ehhez Endrődi István: A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság „Tisza” térinformatikai rendszere című cikkét használtam fel.

- a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme,
- talált robbanótestek tűzszerészeti mentesítése, illetőleg egyéb tűzszerészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtása,
- hozzájárulás a katasztrófavédelmi feladatok megoldásához,

A fenti feladatokból következően szükséges a megoldásukat hatékonyan segítő információsrendszer kialakítása, amelynek kompatibilisnak kell lennie az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság „Tisza” térinformatikai rendszerével.

A katasztrófavédelmi feladatok olyan komplex cselekvési vázlatok kidolgozása és bonyolult feladat végrehajtást követelnek meg, amelyek csak akkor végezhetők eredményesen, ha kellő időben megfelelő mennyiségű és minőségű információ áll a rendelkezésünkre a szükséges döntések meghozatalához.

A fenti követelményeknek történő megfelelés megköveteli egy országos katasztrófavédelmi információs rendszer kialakítását, amelynek alapja egy speciálisan az erre a célra kifejlesztett földrajzi információs rendszer, amely térinformatikai adatbázisokra épül. Ebbe a rendszerbe kell integrálni a Magyar Honvédség alrendszerét, amelyekkel szemben támasztott követelmények az alábbiak: Integrálható, kompatibilis legyen az országos katasztrófavédelmi rendszerrel, ez biztosítsa a megfelelő térinformatikai adatbázisokhoz történő hozzáférést a kijelölt törzsek, valamint adatokat az országos szervek számára. Az EU-normák szerint illeszkedjen a nemzetközi együttműködés kereteibe, és tegye lehetővé a Magyar Honvédség és a katasztrófavédelem által üzemeltetett és vészhelyzetben telepítésre kerülő monitoring rendszerek által szolgáltatott adatok gyűjtését és folyamatos, gyors kiértékelését.

A katasztrófavédelmi feladatok sikeres megoldását elősegítő térinformatikai adatbázis grafikus részének tartalmaznia kell a veszélyes üzemek és folyó vizek környezetének domborzati, felépítményi, talajszerkezeti, vízbázisainak, csővezetékek, villamos energia és közlekedési hálózatának, fel nem robbant lövedékek környezetének digitális térképeit, a katasztrófavédelmi erők elhelyezkedésének és a katasztrófa sújtotta terület kiürítési útvonalainak digitális térképeit.

Az alfanumerikus adatbázisoknak tartalmaznia kell a népességre, a katasztrófavédelmi feladatokat ellátó erők és eszközök számát, típusát és képességeiket, a szennyező anyagokra, a fel nem robbant lövedékekre vonatkozó adatokat, a semlegesítésük lehetséges módjait. A GIS felhasználásával kidolgozhatók a cselekvési változatok, modellezhetőek az esetlegesen bekövetkező ipari és természeti katasztrófák, segítségével begyakorolhatóak az egyes vészhelyzetek elhárításának módjai. A vezetők számára biztosítja a szükséges adatokat, hogy időben meghozhassák a megfelelő döntéseket a vészhelyzetek elhárítására.

* * *

A XXI. században, a gazdaságilag fejlett országok hadseregeiben, a gyakorlatban kerülhet alkalmazásra az olyan harcvezetési rendszer, amelyben a parancsnok egy számítógépekkel létrehozott virtuális harcmezőn tartózkodik. Az alapfelület itt is térinformatikai rendszerű, amelybe a valóságról szerzett információk (terep, időjárás, harcrendi elemek, stb.) digitális úton a katona földrajzi információs rendszeren keresztül kerülnek be. A szenzorok a teljes mechanikai-, és elektromágneses hullám-

tartományt átfoghatják. A fizikai valóságról digitális adatsomaggá formált jelentéseket továbbítanak a térinformatikai adatgyűjtő központjaik felé. A parancsnok az információkat szimbolikus jelek formájában látja a szintetizált virtuális térben. A számára fontosakról további adatokat kérhet le a katona földrajzi információs rendszeren keresztül, a szükségtelen információkat kikapcsolhatja, így azok nem vonják el a figyelmét. A döntéseit katonai GIS segítségével juttathatja el a végrehajtókhoz, vagy automatikusan fegyverirányítási „parancsokká” formálhatják azon irányított fegyverrendszerekhez, amelyek csatlakoztatva vannak a rendszer részeihez.

Tisztában vagyok azzal, hogy a Magyar Honvédség egyre szűkülő költségvetési forrásai nem teszik lehetővé a földrajzi információs rendszerek alkalmazásának gyors, belátható időn belüli bevezetését, szükség van azonban az elméleti kutatásokra, és ahol a szűkös költségvetési források ellenére is lehetőség van a gyakorlati bevezetésre ott meg kell tenni a kezdő lépéseket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Sikolya Zsolt: Térkép alapú rendszerek (GIS) a kormányzatba. (www.itb.hu/gis.html Letöltve: 2001. 05. 10.)
2. Ványa László: Katonai térinformatikai rendszerek és alkalmazásuk a kiképzésben, oktatásban (www.zmne.hu/tanszekek/ehc/gis2000_vanya.html, letöltve: 2006. 11. 07.)
3. Dr. Haig Zsolt: Az elektronikai harc térinformatikai adatbázisa (Hadtudomány 1996. 4. szám).
4. Endrődi István: A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság „Tisza” térinformatikai rendszere (Új Honvédségi Szemle 2002/12. szám 113. oldal).
5. A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény.

AJÁNLOTT IRODALOM

1. Dr. Sárközy Ferenc: A GIS az ezredfordulón (www.agt.bme.hu/tutor_h/idrisi.htm. Letöltve: 2001.05.10.)
2. Lászlóffy Géza: A hadsereg működéséhez szükséges térbeli információk szolgáltatásának rövid történeti áttekintése II. (Haditechnika, Budapest 1994. 3. szám).
3. Dr. Haig Zsolt: Az elektronikai harc térinformatikai alapú tervezése (Akadémiai Közlemények 1997. I. szám).
4. Dr. Tamás János: Jegyzet 7. fejezet Döntéstámogatás a térinformatikában (www.gisserver1.date.hu/jegyzet/7.htm)
5. Ványa László: A XXI. századi hadviselés térinformatikai alapú katonai vezetési rendszerei és az általuk támasztott kutatási, oktatási feladatok a ZMNE-n (http://gisserver1.date.hu/Terinformatika/oktat/1998_7/h_vanya7.htm)
6. Gácsér Zoltán: A digitális katona eszközrendszere (www.honvedelem.u/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsegi_szemle/a_digitalis_katona_eszkozrendszere, 2006. 05. 02.)
7. Várhegyi István–Makkay Imre: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra (OMIKK, Budapest, 2000).
8. Dr. Sárközy Ferenc: GIS alkalmazások tanulmány (www.agt.bme.hu/tutor_h/terinfor/t60.htm)
9. GIS Figyelő: Térinformatikai fogalomtár (www.gisfigyelo.geocentrum.hu/kisokos/kisokos_gis.html)
10. Idegen Szavak és Kifejezések Szótára (Akadémiai Kiadó, Budapest 1986)
11. Elektrotechnika Szakismeretek (Híradástechnika) tankönyv (B+V Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 1994)
12. Vasa Gábor: Műveletek a térinformációs rendszerben (www.agt.bme.hu/tutor/arcview/fedvmuv.htm).
13. Dr. Tamás János: 3. Távérzékelés és digitális képfeldolgozás a földrajzi információs rendszerekben (www.gisserver1.date.hu/terpub/3.htm).

Varga László

Beszerzés-politikai kihívások a védelem területén*

A szerző a rendszerváltást követő jelentősebb változásokra utalva részletesen foglalkozik a Varsói Szerződés megszűnésének, a NATO-hoz, a WEAG-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás, valamint a nemzetközi feladatokban részvevő katonai szervezetek kiemelt prioritásainak a védelmi beszerzésekre gyakorolt hatásával. A belpolitikai és nemzetgazdasági változások közül kiemelten vizsgálja a haderő támadó jellegének átalakulását, az átszervezés folyamatát és a haderő létszámának csökkenését, a politikai döntéshozatali rendszere megváltozásának hatásait, valamint a védelmi beszerzési tevékenység tervezésének helyzetét.

A politikai és a gazdasági szféra rendszerváltozás óta tartó folyamatos változásai jelentős közvetlen és közvetett hatást gyakoroltak és gyakorolnak a hazai védelmi beszerzésekre. Ezeket a változásokat és hatásait csak összefüggéseikben, folyamatukban lehet vizsgálni. Bár azokat összefüggéseikből nem lehet kiragadni, számuk oly nagy, hogy ezen terjedelmi korlátok közé szorított írás nem vállalkozhat maradéktalan számbavételükre, csak egyes, szubjektív szempontok szerint kiemelt szegmensek vizsgálatára. Ezen írás célja tehát áttekinteni azokat a rendszerváltást követő legjelentősebb változásokat, amelyek komoly hatást gyakoroltak a védelmi beszerzésekre.

Külpolitikai változások

Magyarországnak a NATO-hoz, az EU-hoz és más nemzetközi szervezetekhez történő csatlakozása nagymértékben befolyásolta az ország politikai és gazdasági életét. A közbeszerzések és a védelmi beszerzések hazai szabályozását meghatározzák a nemzetközi szervezetek előírásai, kevés lehetőséget hagyva az önálló nemzeti szabályozásnak. Ez a tendencia a jövőben még jobban erősödni fog.

Az EU-hoz történő csatlakozás megteremtette az európai közösségi közbeszerzési joggal teljesen összeegyeztethető magyar szabályozást. A magyar közbeszerzés

* A cikk az MHTT Védelemgazdasági és Logisztikai szakosztályainak közös rendezvényén elhangzott bevezető előadás szerkesztett változata. Az előadás és a hozzászólások megtalálhatók a www.zmne.hu/mhtt/szakosztalyok/vedelemgazdasagi honlapon.

szabályozása egyben eleget tesz a Világkereskedelmi Szervezet (WTO¹) Kormánybeszerzési Megállapodásában (GPA²) foglaltaknak is. E nemzetközi szerződéshez való csatlakozás az EU-hoz való csatlakozás feltétele volt. A GPA követelményei ugyanakkor a közösségi közbeszerzési irányelvekbe is beépültek, így az irányelvek szerinti jogharmonizáció egyben a GPA-hoz való csatlakozás feltételeinek megteremtését is jelentette.

Hasonló módon Magyarország, mint NATO-tag, kötelezettséget vállalt a szervezet szabályozóinak, közöttük a védelmi beszerzéseket érintő szabályozók elfogadására. Itt semmilyen lehetőség nem nyílik az önálló szabályozásra, és amennyiben részt kívánunk venni a NATO munkájában, annak reálfolyamataiban, többek között a közös beruházási és fejlesztési programokban, kizárólag a Szövetség által elfogadott szabályozó rendszer keretein belül járhatunk el.

A Varsói Szerződés megszűnésének következményei

Az 1990-es fordulat következményeként megszűnt a Varsói Szerződés (VSZ), ami a védelmi beszerzések vonatkozásában is jelentős változásokat eredményezett. A VSZ keretén belül a fegyverek és hadfelszerelések egységesítésére való törekvés stabil hazai beszerzési tervezési rendszert is eredményezett, amely a VSZ feloszlásakor megszűnt. Ugyanakkor a magyar fegyveres erők meglévő hadfelszerelései, azok beszerzési forrásai adottak voltak, kielégítően működtek, és viszonylag olcsón biztosították a meglévő hadfelszerelések fenntartását. Az ország 1990 utáni gazdasági helyzete már nem tette lehetővé a haderő szükségleteinek megfelelő finanszírozást, viszont a Magyar Honvédség leépítésével nagymennyiségű felesleges eszköz és készlet képződött. A honvédelmi tárca pénzügyi forrásait a személyi állomány életkörülményei és ellátása színvonalának szinten tartására összpontosították. Az így kialakult helyzetben a technikai eszközök és fenntartási anyagaik beszerzése szinte teljesen megszűnt. A hadrendben maradt eszközöket a nagyszámú, többnyire öreg és elavult, feleslegessé vált haditechnikai eszközök közül válogatták ki, a fenntartáshoz szükséges tartalék alkatrészek biztosítása a meglévő készletek felélésével történt.

A haderő haditechnikai eszközparkjának időszerűvé váló felújításai elmaradtak. Ennek több oka volt, elsősorban az anyagi források hiánya említendő, másodsorban politikai okai voltak, illetve a szükséges koncepció hiánya akadályozta azt meg. A politikai elvárások a korábbi szövetséges tömbtől való teljes elszakadást ösztönözték. A váltást szorgalmazók szemében ez a meglévő, túlnyomórészt VSZ forrásból származó fegyverek, haditechnikai eszközök „nyugati” forrásból való leváltásában testesült meg. A meglévő, elavult haditechnikai eszközök korszerű, „nyugati” beszerzésből való leváltása azonban csak részben volt indokolt, amennyiben a NATO szövetségi rendszerébe belépve célszerűnek tűnt az ott honos – egyébként egyáltalán nem egységes – fegyverrendszerekhez illeszkedő eszközök rendszeresítése. Másrészt nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a többi, korábbi VSZ tagországnál is politikai rendszerváltás zajlott le, így a meglévő fegyverrendszerekkel szembeni politikai fenntartá-

1 WTO – World Trade Organisation

2 GPA – Government Procurement Agreement

sok nagyrészt okafogyottá váltak. Sőt, a NATO tagjai közé több korábbi VSZ tagországot is felvettek, melyeknél hozzánk hasonlóan „keleti” fegyverrendszerek voltak rendszeresítve, így az új szövetségi rendszeren belül egyáltalán nem volt rendhagyó a meglévő fegyverrendszer.

A korszerű „nyugati” haditechnika beszerzésének a koncepció hiányán kívül is több akadály volt, melyek önmagukban is lehetetlenné tették a szükséges, vagy óhajtott eszközváltásokat. Egyik ok az anyagi források teljes hiánya volt, amit súlyosbított az a tény, hogy a világszínpadon a viszonylag korszerű – nem a csúcstechnológiát képviselő – haditechnikai eszközök beszerzési ára a korábbi, hadrendben lévő eszközök beszerzési árának 2–5-szöröse.

A kilencvenes évek elején a haditechnikai eszközöknek és alkatrészeknek korábbi külföldi forrásokból való beszerzése szinte teljesen megszűnt. Ennek következtében lazultak, vagy teljesen megszűntek a kereskedelmi kapcsolatok, és újraélesztésük később is több nehézségbe ütközött. A közép- és kelet-európai országokban lezajló politikai változások súlyos gazdasági válsággal jártak együtt. A tulajdonviszonyok megváltozása, a politikai változással együtt járó vezetési, irányítási bizonytalanságok, a több helyütt kialakult zűrzavar és a korábbi politikai, katonai tömbökből adódó biztos hadiipari megrendelések elmaradása az ipar, közöttük a hadiipar részbeni leépüléséhez, illetve egyes helyeken annak teljes megszűnéséhez vezetett. A fenti körülmények az MH ellátásában nem kevés import-beszerzési problémát okoztak. A nehézségeket tovább növelte az új politikai helyzetből adódóan a hazai vezetésben kialakult bizonytalanság, amely további működési problémákhoz vezetett.

Csatlakozás a NATO-hoz és a WEAG-hoz

Magyarország csatlakozása a különböző nemzetközi szervezetekhez, különösen az EU-hoz, illetve a védelem területén a NATO-hoz és a Nyugat-európai Unióhoz (WEU³-hoz) a beszerzési tevékenység, ezen belül a védelmi beszerzések területén is számos változást vont maga után és kötelezettséget rótt Magyarországra.

A beszerzési tevékenységet érintően a honvédelmi tárca többek között részt vett a NATO Nemzeti Hadfelszerelési (Fegyverzeti) Igazgatók Értekezletének (CNAD)⁴ AC/313 – NATO Beszerzési Módszerek Csoportjában folyó munkában,⁵ a Nyugat-európai Fegyverzeti Csoport (WEAG)⁶ Nemzeti Hadfelszerelési (Fegyverzeti) Igazgatók (NAD)⁷ Panel III. tevékenységében, illetőleg ezen belül a beszerzéssel közvetlenül foglalkozó, a piaci és a termelői oldalakat reprezentáló EDEM⁸ (Európai Védelmi Hadfelszerelési Piac) és DTIB⁹ (Védelmi Műszaki és Ipari Bázis) albizottságok munkájában.

3 WEU – Western European Union

4 CNAD (AC/259) – Conference of National Armaments Directors

5 A NATO különböző bizottságait, albizottságait és munkacsoportjait azóta jelentősen átszervezték.

6 WEAG – Western European Armaments Group, mely azóta már megszűnt.

7 NAD – National Armaments Directors

8 EDEM – European Defence Equipment Market (WEAG Panel III. alcsoport)

9 DTIB – Defence Technological and Industrial Base (WEAG Panel III. alcsoport)

Ezekben a nemzetközi bizottságokban, albizottságokban való részvétel fontos követelménye volt a résztvevő országok azonos szintű képviselete, valamint – az angol nyelv megfelelő ismeretén kívül – az adott ország beszerzési rendszerének, szabályozási rendszerének kellő ismerete, élő kapcsolattartás a hazai, a témában illetékes miniszteriális szervekkel. Ez a szint a fenti bizottságokban a minisztériumi szint, ennek megfelelően ezt a feladatot a miniszter képviseletében a HM Haditechnikai Fejlesztési és Beszerzési Főosztály (HM HFBF), illetve a főosztály keretén belül túlnyomórészt a közbeszerzési osztály látta el.

Az NATO Biztonsági Beruházási Program (NSIP¹⁰), keretében megvalósuló beruházások végrehajtására külön jogszabályok vonatkoznak. Az NSIP beszerzési feladatok szabályozása, megszervezése és lebonyolítása nem egyszerű feladat. A programok tervezésével, megvalósításuk megszervezésével, végrehajtásával, elszámolásával és fejezeti szintű ellenőrzésével kapcsolatos tevékenységeket szabályozni, felügyelni, illetve koordinálni és menedzselni kellett. Az NSIP-t érintő, ezen hazai feladatokat a HM védelemgazdasági helyettes államtitkár, illetve a HM BBBH végezte. A programok költségvetésének menedzselését, tervezését, finanszírozását, időszakos és végleges elszámolását, valamint a megvalósult programnak a NATO Infrastrukturális Bizottság (NIB) és a NATO Nemzetközi Számvevő Testülete (NSZT) részére történő átadását a HM BBBH – külön az NSIP keretében megvalósuló szövetségi biztonsági beruházások végrehajtására kijelölt szervezetek közötti együttműködés rendjéről szóló belső rendelkezés szerint – a programfelelőssel, a HM Központi Pénzügyi és Számviteli Hivatallal (HM KPSZH), valamint a kijelölt szakági felelősökkel együttműködési megállapodás alapján végezte. A képességsomagok kidolgozásának megfelelő fázisában a HM BBBH és a HM HFBF együttes javaslata alapján – a HM védelemgazdasági helyettes államtitkár egyetértésével – a honvédelmi miniszter a program megvalósításáért felelős programfelelőst jelölt ki. A programfelelős feladatainak ellátására HM szervezet, HM hivatal, HM háttérintézmény vagy MH szervezet jelölhető ki, vagy – a program jelentőségének, fontosságának függvényében – egyedi döntés alapján Nemzeti Programiroda hozható létre.

2000. évtől kezdődően új feladatként jelentkezett a NATO Fegyverzeti Információs Rendszerbe (NATO AIMS¹¹) való bekapcsolódás. E feladat végzése során elsősorban a NATO védelmi tervezési és értékelési rendszerének részeként, a védelmi tervezési kérdőív (DPQ¹²) mellett bevezetésre került a hadfelszerelés tervezési kérdőív (APQ¹³) amelynek kitöltése az egykori HM Közbeszerzési Osztály feladata volt.

Magyarország teljes jogú WEAG tagságát a WEAG 2000. november 13-i értekezletén nyilvánították ki, ettől kezdve, mint tagok vettünk részt az egyes bizottságok munkájában. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a WEAG bizottságokban való aktív részvétel kedvező hatást gyakorolt hazánk integrációs folyamataira.

10 NSIP – NATO Security Investment Programme

11 AIMS – Armament Information Management System

12 DPQ – Defence Planning Questionnaire

13 APQ – Armaments Planning Questionnaire

A 19 WEAG ország védelmi minisztere a 2004. 11. 22-én tartotta utolsó ülését. Az ülésen a miniszterek – tekintettel az EDA létrehozására és az ügynökség feladatára, mely tartalmazza a WEAG legfontosabb elveit és gyakorlatait – elfogadták, hogy az *európai fegyverzeti együttműködés a jövőben az EU-ba tevődik át*. A döntésnek megfelelően a WEAG 2005. 05. 23-án megszűnt.

A NATO tagságból adódó aktuális követelmények

Az 1999-ben befejeződött stratégiai felülvizsgálat célja egy kisebb, de hatékonyabb, a kor követelményeinek megfelelő és egyben finanszírozható haderő kialakítása volt. A kor követelményeinek való megfelelésen elsősorban a NATO által összeállított igények és követelmények teljesítésére való alkalmasságot kell érteni. Magyarországot bevonták a washingtoni csúcsertekezleten elfogadott dokumentumok kidolgozásába, részt vett az ott született „védelmi képességek kezdeményezés” megfogalmazásában. Tehát amikor NATO-követelményekről beszélünk, akkor tudnunk kell, hogy olyan követelményekről van szó, amelyeknek egyik támasztója a Magyar Köztársaság, mint a NATO tagja.

Az MH számára az 1999-es washingtoni csúcstalálkozó alkalmával a NATO tagországok állam- és kormányfői által Washingtonban elfogadott *Védelmi Képességek Kezdeményezés (DCI)*¹⁴ még fokozottabb kihívást jelentett, mint a régebbi NATO-tagországoknak, hiszen nekünk első lépcsőben el kell érniünk a tagországok most meglévő képességeinek átlagos szintjét. Csak a felzárkózást követően gondolhattunk a képességek olyan arányú fejlesztésére, amelyet a DCI célzott meg a Szövetség és tagjai számára.

Az elfogadott NATO-követelmények tömören úgy fogalmazhatók meg, hogy a korábbi feladatorientált haderőből egy képességorientált haderőt kell kialakítani, vagyis olyat, amely alkalmazkodni képes, mobil, fenntartható és rugalmas. E célok elérése érdekében meg kellett változtatni a honvédség struktúráját, szerkezetét, feladatait és alapvető haditechnikai felszereltségét. Mindezek alapvetően kihatottak a tárca beszerzésekkel kapcsolatos tevékenységére.

Csatlakozás az Európai Unióhoz

Az EU évek óta szorgalmazza a védelmi beszerzések liberalizációját. A 2004/18/EGK irányelv¹⁵ kimondja, hogy az irányelvet a védelem területén működő ajánlatkérő szervek beszerzéseire is alkalmazni kell. Mindezt a Római Szerződés 296. szakaszára figyelemmel kell megtenni, mely szerint egyik tagállam sem köteles olyan információt szolgáltatni, amelynek közlését ellentétesen tartja alapvető biztonsági érdekeivel; valamint a tagállamok megtehetik az alapvető biztonsági érdekeik védelme érdekében általuk szükségesnek tartott fegyverek, lőszerek és hadianyagok előállításával vagy kereskedelmével kapcsolatos intézkedéseket. Ezek az intézkedések azonban nem befolyásolhatják hátrányosan a közös piacon belüli versenyfeltéte-

¹⁴ DCI – Defense Capabilities Initiative

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/18/EK irányelve (2004. március 31.) az építési beruházásra, az árubeszerzésre és a szolgáltatásnyújtásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról

leket a nem kifejezetten katonai célokra szánt termékek tekintetében. Az Európai Bíróság értelmezése szerint a kivétel alkalmazása nem lehet automatikus, és a derogáció (átmeneti időszak) a védelmi szervezetek nem katonai célú beszerzéseinél nem alkalmazható.

Az európai méretű piac irányába történő fejlődés kulcsfontosságú szerepet tölt be az európai gazdasági ágazatok versenyképességének növelése, a honvédelemmel kapcsolatos források jobb elosztásának biztosítása és az EU katonai kapacitásfejlesztésének támogatása érdekében a közös biztonsági és védelmi politika keretében.

Ennek jegyében 2004. július 12-én az EU Miniszterek Tanácsa létrehozta az EDA-t abból a célból, hogy az támogassa a tagállamok törekvéseit az európai válságmenedzselésre irányuló védelmi képességeik javítása területén, valamint azért, hogy támogassa a Közös Európai Biztonsági és Védelmi Politika fenntartását és a jövőbeni fejlesztését.

A honvédelemért, a kutatásért, a beszerzésekért és a fegyverkezési kapacitásokért felelős EDA létrehozása még fontosabbá teszi ennek a piacnak a kialakítását. Az európai védelmi piac megvalósítása egy sor kiegészítő kezdeményezés megvalósítását feltételezi, amelyek között szerepel a honvédelmi felszerelések beszerzésével kapcsolatos megfelelő szabályozás kialakítása. A jelenleg nemzeti szinten elszigetelt honvédelmi piacok nagyobb nyitottsága lehetővé tenné, hogy valóban bővüljenek az üzleti lehetőségek az ágazat európai vállalatai számára, ami majd hozzájárul növekedésükhöz, és fokozza versenyképességüket.

A szervezet felállításának gondolata először az Európai Konvent Védelmi Munkacsoportjában merült fel. A WEAG-ban már évekkel ezelőtt megpróbálkoztak az Európai Fegyverzeti Ügynökség (EAA¹⁶) létrehozásával, de a csaknem három évig tartó munka végül – mindenekelőtt a „nagyok” tényleges támogatásának hiányában – zátonyra futott.

Az EAA-kísérlethez képest az a különbség, hogy az ügynökség – elsősorban brit-francia indíttatásra – nem csak fegyverzeti ügyekkel foglalkozik, hanem négy fő területet fog át, melyek a következők: képességfejlesztés, kutatás, beszerzés, fegyverzeti együttműködés.

Az eddigi tapasztalatok azt sugallják, hogy a 2004/18/EGK irányelvben, az Európai Bíróság állásfoglalásában, valamint a Zöld Könyvben megfogalmazott elvek feltartóztathatatlanul a nyitott európai védelmi piac megvalósulásához vezetnek, véleményem szerint azonban ez még évekig fog várni magára.

2006. 12. 07-én az Európai Közösségek Bizottsága értelmező közleményt¹⁷ adott ki a Római Szerződés 296. cikkének a védelmi beszerzések területén történő alkalmazásáról. A közlemény gyakorlatilag nem adott semmi újat. Célja egyedül az volt, hogy megelőzze a Római Szerződés 296. cikkének esetleges hibás értelmezését és alkalmazását a védelmi beszerzések területén.

2005 novemberében fogadták el az EU-tagállamok védelmi miniszterei, és 2006. július 1-jén lépett életbe egy új EU-szabályozás, az úgynevezett *magatartási kódex*, amely a katonai beszerzések európai piacán az uniós tagok cégei számára az eddigi-

16 EAA – European Armaments Agency

17 COM(2006) 779 számú Értelmező Közlemény

nél nagyobb versenyzési lehetőséget teremtett. *Magyarország először azért nem csatlakozott*, mert a GKM véleménye szerint a védelmi beszerzésekkel kapcsolatos előzetes közzététel az EDA honlapján nagyobb lehetőséget ad a külföldi „erős” cégeknek, mint a magyar „hadiipari” vállalatoknak. Azzal, hogy ezekhez az információkhoz juttatjuk a nyugat-európai monstroomokat, elveszük a magyar védelmi ipartól a kényeret és halálra ítéljük a honi „hadicégeket”. A magyar döntést később felülvizsgálták, melynek eredményeként 2007. 05. 14-én Brüsszelben dr. Szekeres Imre honvédelmi miniszter az Európai Védelmi Ügynökség miniszteri szintű tanácskozásán bejelentette Magyarország csatlakozását a magatartási kódexhez. A belépéssel egyik célunk az, hogy az offszettel kapcsolatos véleményünkkel keresztülhúzzuk a „nagyok” számításait, mert a magyar gazdaságnak kell az offszet!

Magyarországon korábban sem létezett önálló hadiipar, de voltak és vannak ipari vállalatok, melyek a polgári célú termékek mellett hadiipari termékeket is gyártanak. Ezek a vállalatok 1990-ig állami tulajdonban voltak, azóta ezeket folyamatosan privatizálták, vagy megszüntették. A VSZ megszűnésével, ezzel összefüggésben az import visszaesésével, valamint csődök és felszámolások miatt a korábbi állapotokhoz képest *szinte teljesen megszűnt a hadiipar*. Maradékainak a jövő alapjaihoz való átmenése céljából a magyar gazdaságnak nagy szüksége van az offszetre.

Magyarország 2004. május 1-jén csatlakozott az EU-hoz, és ezzel kötelezte magát az uniós jogszabályok, közöttük a közbeszerzésekkel foglalkozó irányelvek átvételére. Ennek megfelelően a jogharmonizáció keretén belül új közbeszerzési törvény¹⁸ lépett életbe Magyarországon is. A törvény teljes mértékben átvette a közbeszerzéssel kapcsolatos hatályos uniós szabályozást, amely maga is gyökeres változás előtt áll.

A védelmi beszerzések vonatkozásában egy fontos részterületet szeretnék kiemelni. Már a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény hatálya sem terjedt ki azokra az államtitkot vagy szolgálati titkot érintő, illetőleg nemzetbiztonsági vagy honvédelmi érdekekkel összefüggő beszerzésekre, amelyek vonatkozásában az Országgyűlés illetékes bizottsága a törvény alkalmazását kizáró előzetes döntést hozott,¹⁹ illetve felhatalmazta a Kormányt, hogy rendeletben szabályozza a haditechnikai eszközök beszerzésére, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok speciális gazdálkodása keretében végrehajtott beszerzésekre irányadó eljárási szabályokat.²⁰ Az eredmény ismert, a haditechnikai eszközök beszerzésére vonatkozó eljárási szabályokról szóló Kormányrendelet²¹ egyes részterületeken könnyítést jelentett a törvény szigorú előírásaihoz képest, de alapvetően a közbeszerzési törvény szabályait alkalmazta.

A közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. új törvény ismét lehetőséget biztosított a védelmi beszerzések sajátosságainak érvényesítésére. A kivételek között²² előírja,

18 2003. évi CXXIX. törvény a közbeszerzésekről - MK 153/2003 (XII. 28.)

19 1995. évi XL. törvény a közbeszerzésekről - MK 41/1995 (V. 26.) 6. § a)

20 1995. évi XL. törvény a közbeszerzésekről - MK 41/1995 (V. 26.) 96. § (1) f)

21 152/1999. (X. 22.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök beszerzésére vonatkozó eljárási szabályokról - MK 92/1999

22 2003. évi CXXIX. törvény a közbeszerzésekről - MK 153/2003 (XII. 28.) 29. § (1) b)

hogy a törvény szerinti eljárást nem kell alkalmazni a védelem terén az ország alapvető biztonsági érdekeit érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk (fegyverek, lőszer, hadianyagok) beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére. Ugyanakkor a törvény ismét felhatalmazta a Kormányt, hogy rendeletben szabályozza a védelem terén alapvető biztonsági érdeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokat.²³

Mindez összhangban van az Európai Közösséget létrehozó Párizsi Szerződés 296. cikkével, mellyel az uniós országok többsége él is. Ennek eredményeként látható, hogy az uniós országok hadseregei többnyire hazai gyártású haditechnikai eszközökkel vannak felszerelve.

A közbeszerzési törvény adta lehetőséget azonban ismét nem használták ki kellően. A megszületett Kormány rendelet²⁴ lényegében azonos az elődjével, és alapvetően a közbeszerzési törvény előírásait teszi kötelezővé a védelmi beszerzések területére is.

A nemzetközi feladatokban részvevő katonai szervezetek kiemelt prioritása

A korábbiakban megvizsgált környezeti adottságok – különösen az előzőekben megállapított, a politika szerepének jelentős mérvű növekedése, a nemzeti jövedelemből a honvédelemre fordítható források rendkívüli korlátozottsága és a vállalt nemzetközi kötelezettségek – arra kényszerítik a honvédelmi tárcát, hogy prioritásokat határozzon meg a feladatok között, minek következtében a prioritásban nem elől szereplő feladatok esetében a finanszírozás tekintetében a *maradék elv* érvényesül.

Prioritást élveznek elsősorban a nemzetközi kötelezettségek teljesítésében érintett katonai szervezetek, mint például a NATO kötelékébe kijelölt alakulatok, a nemzetközi béke-teremtő, békefenntartó feladatokban részvevő egységek (délsláv térség, Ciprus, Sínai-félsziget, majd újabb helyszínként Afganisztán, Irak), stb. A Megszilárdító Erő (Közös Őrzés) (SFOR²⁵), a Megvalósító Erő (Közös Törekvés) (IFOR²⁶) és a Koszovói Haderő (KFOR²⁷) kontingensben való részvétel komoly feladatot jelentett az MH-nak. Olyan alakulatokat kellett kiállítani, amelyek megfelelő szinten, megfelelő képességekkel, megfelelő felszereléssel képesek részt venni egy nemzetközi műveletben. A kihelyezett erők jól vizsgáztak, tevékenységüket elismerték és jelenleg is elismerik, de figyelembe kell venni, hogy milyen erőfeszítéseket igényel ezeknek az erőknek az összeállítása, felszerelése, folyamatos utánpótlása és technikai biztosítása.

A nemzetközi akciókban részt vevő katonai szervezetek nemzetközi elvárásoknak megfelelő felszerelése, kiképzése és fenntartása esetében *nem lehet alkalmazni az MH-n belül az arányos finanszírozás elvét*. Tehát a nemzetközi feladatokat ellátó kiemelt

23 2003. évi CXXIX. törvény a közbeszerzésekről - MK 153/2003 (XII. 28.) 404. § (1) i)

24 228/2004. (VII. 30.) Korm. rendelet a védelem terén alapvető biztonsági érdekeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról - MK 108/2004

25 SFOR – Stabilization Force (Boszniában)

26 IFOR – Implementation Force (Boszniában)

27 KFOR – Kosovo Force

szervezeteket csak a többi rovására lehet megfelelően finanszírozni. Az Irakba utazó katonáknak csak a személyi felszerelése személyenként több mint egymillió forintba került. Egy magyar felderítőszázad, egy százfős különlegesen jól kiképzett alakulat bekerülése a NATO reagáló erőinek (NRF²⁸) rendelkezésére álló alakulatai közé, mintegy 250 millió forint értékű éjjellátó készülékek, éjszakai harcászati eszközök, híradó berendezések beszerzését jelenti. Emellett fejleszteni kell a századot itthon kiszolgáló logisztikát is.²⁹

Miközben a rendszerváltás óta a nemzetközi vállalások és az azokban érintett szervezetek száma folyamatosan nőtt, az MH létszáma folyamatosan csökkent. Így az MH-n belül növekszik a nemzetközi feladatokat ellátó, azaz a kiemelt finanszírozásban részesülő erők aránya. Ennek következtében a fennmaradó, a nemzetközi feladatokban közvetlenül nem érintett katonai szervezetekre jutó költségvetési támogatások elégtelensége miatt ezek a szervezetek a működőképesség határa alá kerülhetnek.

Mindezeknek a védelmi beszerzésekre gyakorolt hatása nem a szervezeti változások milyenségében rejlik. A védelmi beszerzések szempontjából majdnem közömbös, hogy milyen szervezetek, szervezeti elemek, milyen feladatokkal maradnak fenn vagy alakulnak ki. *A világpiacon bármilyen harc feladathoz szükséges haditechnikai felszerelés bármilyen mennyiségben viszonylag könnyen beszerezhető.* A kialakult struktúra más vonatkozásban érinti a védelmi beszerzéseket.

Belpolitikai és nemzetgazdasági változások

A haderő támadó jellegének átalakulása

A rendszerváltást megelőzően a szövetségi rendszer doktrínájával összhangban az MN alapvető harc módja a támadás volt. Ennek megfelelően alakították ki szervezeti felépítését és haditechnikai eszközparkját. Nagy számban álltak rendelkezésre a mozgékonytámaszot biztosító szállító eszközök, készletek, és olyan támadó harceszközök, mint a ballisztikus rakéták, harckocsik, harci helikopterek, stb. Ezek rendszerbe állítása, meghatározott rend szerinti rendszerben tartása és kivonása biztosította a védelmi beszerzés számára a szükséges tervszerűséget, mind az eszközök, eszközrendszerek, mind a tartalék alkatrészek, fenntartási anyagok vonatkozásában.

28 NRF – NATO Reaction Force Az Észak-atlanti Szövetség új típusú alakulata, a NATO reagáló erőnek (NRF) északi parancsnokság főhadiszállásán, a hollandiai Brunssumban: a gyors reagálású, azaz a világ bármely pontján 5–30 napon belül telepíthető egység prototípusát, első 9000 fős egységet 2003. október 15-től hivatalosan bevezethető állapotúnak nyilvánították. Az NRF létrehozását a NATO 2002. évi prágai csúcserkeztetén döntötték el a tagállamok azzal, hogy a teljes alakulatot 2006. őszére kell majd harcképessé tenni. Az NRF teljes létszámában mintegy 20 ezer katonából fog állni, megfelelő légi támogatással és haditengerészeti erőkkel. Magyarország a NATO reagáló erőben egy felderítő századdal vesz részt.

29 A fentieket a Magyar Honvédség vezérkari főnöke, dr. Szenes Zoltán a Népszabadság kérdéseire válaszolva mondta el a NATO vezérkari főnökeinek találkozója után. (Füzes Oszkár, brüsszeli tudósító Népszabadság 2003. november 14.)

A hidegháborús fenyegetettség megszűnésével bekövetkezett változásokkal felszínre került *új veszélyformák* (etnikai, nacionalista, vallási alapú konfliktusok) és globális veszélyforrások (környezetszennyezés, terrorizmus, migráció, szervezett bűnözés, kábítószer-csempészet stb.) elterjedésével *új kihívások* jelentek meg a fegyveres erőkkel szemben. A fegyveres erőknek ezekkel az új veszélyekkel szemben történő alkalmazása a korábbi nagy méretű, szervezett fegyveres küzdelemhez képest új szervezetet, eszközöket, eljárásokat és módszereket követel.

Napjainkban előtérbe került a fegyveres erők nem háborús műveletekre – köztük a válságok megelőzésére és kezelésére, a különböző béke- és humanitárius műveletekre – való alkalmazása. Ugyanakkor egyre gyakrabban vonják be őket az olyan globális jellegű, a rendvédelmi szervek képességeit meghaladó veszélyek elhárítására szolgáló műveletekbe, mint a nemzetközi terrorizmus, kábítószer- és fegyvercsempészet, szervezett bűnözés és a tömeges méretű migráció megfékezése.

Kiemelt szerepet kap a nemzetközi elkötelezettségeknek való megfelelés. A védelmi felülvizsgálat is megemlíti, illetve a NATO prágai csúcstalálkozóján Magyarország vállalta, hogy tábori víztisztító, hajóhíd-építő, és katonai rendészeti képességekre specializálódik. Ennek eredményeképpen a védelmi felülvizsgálat célkitűzése szerint, miközben vidéki – szükség esetén harcoló – csapataink radikálisan megszűnnek, és fegyvernemek tűnnek el a magyar haderóból, felfejlesztjük a műszaki és vegyvédelmi csapatainkat. Az EU is önálló haderő felállítását tervezi, amelyben Magyarországnak ki kell vennie a részét. Mindezen feladatok részleteit még nem dolgozták ki, az azonban nyilvánvaló, hogy *sem a régi támadó jelleg nem tartható fenn, sem a meglévő fegyverzet nem alkalmas az új feladatok ellátására.*

Az MH-nál alkalmazott technika túlnyomórészt a VSZ időszakából „örökölt” évtizedes technika volt. A haderőreform szerint minden olyan eszközt – a légvédelemtől a nehéz tüzérségig mindent – ami ma korszerűtlen, sokba kerül a fenntartása és nem üzemképes, el kell vetnünk, és egy kis létszámú, de hatékony, gyorsreagálású és minden elemében modern haderőt kell kialakítani. Sok jelenleg még rendszerben lévő eszköz került kivonásra.

A meglévő régi, támadó jellegű fegyverrendszerek cseréje mindenképpen indokolt. Magyarországon – más, új fegyverrendszerek hiányában – részben még hadrendben tarthatók, de nemzetközi szinten már nemcsak követelmények vannak, hanem ellenőrzik is az azoknak való megfelelést. (Az utolsó nagyobb volumenű, jelentősebb haditechnikai beszerzés a nyolcvanas években történt, amikor légvédelmi rakétákat és más rakétaeszközöket szereztünk be.) Mint már korábban is említésre került, beszerzés-technikai szempontból közömbös, hogy milyen típusú fegyverrendszer kerül beszerzésre.

A folyamatos átszervezés és a haderő létszámának csökkenése

Az elmúlt tizenhárom év „látványos eredménye” az lett, hogy a Varsói Szerződés és a '70-es, '80-as évek doktrínáinak megfelelő tömeghadseregből egy más képességű „miniatűr” tömeghadsereg lett. Kezelhetetlenül megváltoztak a hadseregben az irányítás és végrehajtás, a rendfokozatok arányai. Ezekben az években a létszámcsökkenést nem követte sem a struktúra racionális és követelményszintű átalakítása, sem a

különböző beosztási és rendfokozati arányok, előmeneteli rend átalakítása. Ugyanakkor a *haderő elvesztette szellemi kapacitásainak jelentős részét*. A '90-es évek első felének létszámleépítései során sok olyan középkorú tiszt, tiszthelyettes hagyta el a pályát, akik pótlása azóta sem megoldott. Az állományban a harmincas-negyvenes korosztályból egy teljes korosztálynyi hiány keletkezett, egy olyan korosztályból, akik normál viszonyok között már rendelkeznek kellő tapasztalatokkal és megfelelő felkészültséggel. De a gyakori átszervezések és létszámcsökkentések hatására a többi korosztályoknál is nagymértékű a szakemberek kiáramlása. *A kialakult helyzet a beszerzést végrehajtó személyi állományt fokozottan érintette, ez a szakma ugyanis a polgári életben keresett és megbecsült, amely ösztönzően hatott a képzett és tapasztalt tisztek haderőből való kiválására.*

A csökkenő létszámú beszerző szakemberek aránytalanul nagy terheket ró a közel sem olyan mértékben csökkenő beszerzési feladatok elvégzésére. Akkor, amikor a rendszeres létszámcsökkentések és átszervezések oda vezettek, hogy a vezetők állomány már alig ismeri a meglévő katonai szervezeteket, és fordítva, a csapatoknál már alig tudják követni az irányító szervezetek változásait, különösen nagy szükség lenne a jól felkészült, gyakorlott szakemberekre.

A kilencvenes évek második felétől egyre kevésbé volt lehetőség és szellemi kapacitás a különböző átszervezések megfelelő előkészítésére és végrehajtására. Egymást követték az átszervezések, szervezeti elemeket szüntettek meg, újakat hoztak létre, néha az újakat pár év múlva megszüntették, illetve a megszüntetett szervezetet más formában újjászervezték.

Az átszervezések már a nyolcvanas években elkezdődtek. A teljesség igénye nélkül elég, ha csak a *haditechnikai ellátó központok* (1983), és az *MN FVT FCSF-ség* (1984) létrehozását említem meg. A rendszerváltást követően ez a folyamat felgyorsult. A részletesebb elemzéstől eltekintve az átszervezési folyamat főbb állomásaiaként az *MH Parancsnokság* és az *MH ATFCSF-ség* (1990), az *MH Logisztikai Főcsoportfőnökség* (*MH LFCSF-ség*) *MH Gazdálkodási Hivatal* (*MH GH*) létrehozását (1992) emelem ki.

Hogy az *MH LFCSF-ség* és az *MH GH* 1992. évi létrehozása mennyire volt átgondolt és sikeres, azt a következő évek eseményei jól érzékeltetik. 1997-ben megszűnt az *MH LFCSF-ség*, feladatai elvégzésére létrehozták az *MH Logisztikai Főigazgatóságot* (*MH LFI*) és a *HVK Logisztikai Csoportfőnökséget*. 2001-ben megszüntették az *MH LFI-t*, és létrehozták az *MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokságot* (*MH ÖLTP*). 2003-ban megszüntették a *HVK Logisztikai Csoportfőnökséget*, funkcióit részben az *MH ÖLTP* vette át. Hasonló módon az *MH GH-t* 1995-ben *HM Beszerzési Hivatal* elnevezéssel *HM háttérintézménnyé szervezték át*. Létrehozták a *HM Biztonsági Beruházási Főosztályt* azzal a céllal, hogy koordinálja és menedzselje NATO NSIP hazai feladatait. Röviddel azután megszüntették a *HM Biztonsági Beruházási Főosztályt*, feladatai nagy részét a *HM Beszerzési Hivatal* vette át, melyet *HM Biztonsági Beruházási és Beszerzési Hivatallá* szervezték át. Hasonló felsorolást lehetne készíteni a beszerzés HM szintű irányítását végző főosztály és osztály átszervezésekről és feladataik állandó változásairól.

Mindezek igazolják a Juhász Ferenc akkori honvédelmi miniszter megállapításait, miszerint „*A lassan húsz éve húzódó folyamatos reformok, átszervezések az MH-nál olyan kudarcosorozatot idéztek elő, amelynek spiráljából nagyon nehéz, nemzeti közmegegyezés híján pedig lehetetlen kivezetni az államiság egyik kulcsintézményét, a hadsereget. A rend-*

szerválozás óta nem vagy csak nehezen tudtuk meghatározni az MH helyét, szerepét a társadalomban, szövetségi rendszereinkben, kevés értelmes feladatot adunk katonáinknak, és nem tudjuk hasznosan felhasználni a költségvetésből kapott adófi-zetői forint százmillárdokat.”³⁰ A fentiek az MH beszerzéssel foglalkozó szervezete-ire és tevékenységére hatványozottan igazak.

A politikai döntéshozatal rendszerének megváltozása

A rendszerváltozásnak komoly kihatása volt a hadfelszerelések fejlesztési, beszerzési rendszerének megváltozására. A külföldi fejlesztésű, Egyesített Fegyveres Erők (EFE) Főparancsnoksága által a Varsói Szerződés Tagállamai haderői rendszerébe ajánlott eszközök rendszeresítése megszűnt, helyette teljesen más, politikai szem-pontoktól sem mentes beszerzési gyakorlat lépett életbe. A politikai változások következtében ma más szövetségi rendszer más típusú eszközeit, eszközrendszereit, a korábbinál lényegesen magasabb beszerzési áron, lényegesen kisebb költségvetési lehetőségek mellett kellene biztosítani a katonai szervezetek részére.

A korábban taglalt tényezők mellett a politikai váltógazdaságnak is jelentős hatása volt a honvédelmi tárca beszerzési tevékenységére, rendszerének irányítá-sára. A különböző politikai pártok által kinevezett, *négyévenként, arányaiban az indo-koltnál nagyobb mértékben változó tárcaszintű legfelsőbb vezetés* az elmúlt tizenhét évben az azonos feltételrendszer miatt több pontban azonos jellemzőkkel rendelkezett. *Minden kurzusnál meghatározó volt a politikai feladat, miszerint adott, elégtelen pénzügyi fel-tételek mellett, politikai botrányok nélkül kellett fenntartani a honvédelem adott szervezeteinek működését. Ez nem kis feladat volt az elmúlt tizenhat év során, és ma sem az.*

A rendszerváltás óta az Országgyűlés által biztosított költségvetési források a meg-lévő honvédelmi szervezetek fenntartási igényeit csak részben elégítették ki. A fejlesztésre, technikai eszközök hadrafoghatóságának biztosítására szükséges összeget több mint egy évtizede már megközelítő pontossággal sem számolják ki. Nyitott kérdés, hogy a tárca mindenkor legfelső vezetése alulinformáltsága következtében valóban azt hiszi, hogy az évente biztosított költségvetési előirányzatokból csak 10–30% hiányzik a szükséges fejlesztés és fenntartás biztosításához, mint ahogyan azt rendszeresen kommunikálják, vagy tisztában van azzal, hogy ennél nagyságrendekkel nagyobb összegre volna szükség, és csak politikai okokból nem tárják a nyilvánosság elé a tényeket.

Ennek egyik következménye az, hogy politikai vezetőink lépést akarnak tartani a többi NATO tagállammal, ami nem szerencsés megoldás. Egy ország honvédelmi célra fordítható költségvetési értékének nagysága egyenlő az ország bruttó hazai nemzeti terméke (GDP³¹) értékének és az ebből honvédelmi célra fordítható arányá-nak a szorzatával. A számok azt mutatják, hogy ez érték nagyobb mértékben függ az országok GDP-jétől, mint annak a honvédelmi célra fordítható arányától. A különbö-

30 Juhász Ferenc – Úton a XXI. század hadserege felé, Internet, 2003. 07. 31.
www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=13776

31 GDP – Gross Domestic Product Egy év alatt az országban létrehozott hozzáadott érték összege.

ző országok többnyire hasonló mértékben, GDP-jük 2–6%-át fordítják védelmi célokra, míg a fejlettebb országok bruttó hazai összterméke többszöröse a közép-kelet európai országok bruttó hazai össztermékének. Belátható, hogy a fejlett gazdasággal rendelkező, és az új, fejlődő közép-kelet európai országokat egyaránt magába foglaló NATO-országok GDP-jének szórása lényegesen nagyobb, mint az egyes országoknak a GDP-jükből honvédelmi célra fordítható arányainak a szórása. A NATO-ban a fejlett gazdasággal rendelkező tagországok nemzeti jövedelme többszöröse a magyar nemzeti jövedelemnek. Így például a Magyarországgal hozzávetőlegesen hasonló nagyságrendű Hollandia nemzeti jövedelme körülbelül hétszerese a magyar nemzeti jövedelemnek. Belátható, hogy ennek megfelelően a *Hollandia által védelemre fordítható összeg is többszöröse a Magyarország által védelemre fordítható összegnek, holott védelmi feladataink – legalábbis kategóriák szintjén – megközelítőleg azonosak.* Ez az egyik oka annak, hogy Magyarország a védelmi célokra fordítható összeg aránytalanul nagy részét fordítja a nemzetközi kötelezettségek teljesítésére.

Visszatérve a kiinduló gondolatra – miszerint a vezetés elsődleges politikai feladata, hogy elégtelen pénzügyi feltételek mellett politikai botrányok nélkül irányítsa négy évig a honvédelmi tárcát –, létszámában a szükségeshez viszonyítva aránytalanul és indokolatlanul nagymértékben lecsökkent vezetés az első hónapokban csak ismerkedik a helyi viszonyokkal. Jellemzően nem a szakmából jöttek, többnyire nem rendelkeznek részletes ismeretekkel, nem ismerik a tárca vezető szervezeteit, az alárendelt intézeteket és katonai szervezeteket, azok működését, kialakult belső rendjét, nem értik mi miért működik úgy, ahogy működik, mit miért kell tenni.

Mindezek következményeként két ellentétes, de egyaránt károsan ható szélsőséges vezetői magatartásforma figyelhető meg. Ezek merőben ellentétes voltak ellenére egymással párhuzamosan, egyidőben, együttesen léteznek. Az egyik esetben a *vezetés a szükséges ismeretek hiányában nem teszi meg a változások által megkövetelt szükséges intézkedéseket, nem hozza meg a szükséges döntéseket, vagy késlekedik azokkal.* Ebből a különösen a kormányváltást megelőző évben megfigyelhető halogatásból felmérhetetlen károk keletkeznek.

A másik károsan ható szélsőséges magatartásforma az, amikor az új vezetés *kellő ismeretek hiányában vág bele az új elképzelések végrehajtásába, ennek következményeként azt gondolja, hogy az előző politikai vezető garnitúra, illetve a regnáló katonai vezetés nem értenek a feladatukhoz, esetleg szándékosan akadályozzák az új koncepciók végrehajtását.*

A beszerzési tevékenység tárca szintű irányítását tovább nehezítette, hogy a gyakran változó államtitkár, helyettes államtitkár szintű vezetés nem tudott kellő ismereteket kialakítani az általa vezetett intézményrendszer tekintetében. Ennek következtében a különböző szervezetek, szervezeti elemek és személyek között fennálló érdekellentétek kezelését sem tudták minden esetben kellő körültekintéssel és következetességgel kezelni.

A védelmi beszerzési tevékenység tervezése

A védelmi beszerzési tevékenység tervezése a gyakorlatban rendkívül nagy hiányosságokkal küszködik. A rendszerváltás előtt működő beszerzési tervezési rendszer az igények és a lehetőségek közötti hatalmas szakadék okán elhalt. Helyette az éves költségve-

tés tervezésének alátámasztására – a központilag meghatározott pénzügyi lehetőség figyelembevételével – a felsőszintű gazdálkodó szervezetek és a csapatok megfelelő prioritásokat alkalmazva kitöltötték a rendelkezésre álló forrás kereteket a legégetőbb szükségletek kielégítésére irányuló beszerzések tervezésével.

A HM beszerzéseinek eljárási rendjéről szóló új HM utasítás³² az Éves Beszerzési Terv és az Előzetes Éves Beszerzési Terv bevezetésével ezt a helyzetet enyhíti. Ennek bevezetése és finomítása még hosszú időt vesz igénybe.

Nagyobb gondot okoz a beszerzési tevékenység tervezése során a folyamatosan változó környezet. *A rendszerváltás óta fennálló alapvető probléma a megfelelő tervezhetőség kérdése. A beszerzési stratégia nem más, mint a fejlesztési stratégia tükörképe.* Mivel a fejlesztési stratégia állandó jelleggel változik, a beszerzési stratégia is változik. *Egy sűrűn változó fejlesztési stratégiához képtelenség beszerzési stratégiát rendelni.* Többek között ez az oka annak, hogy a tárca gyakorlatilag nem rendelkezik beszerzési stratégiával.

2001–2013 közötti időszakban megvalósításra tervezett fontosabb haditechnikai fejlesztési programok tervezését jóformán még el sem kezdték, de már számos változáson ment keresztül.

* * *

Írásomat azzal kezdtem, hogy a politikai és a gazdasági szféra rendszerváltozás óta tartó folyamatos változásai, jelentős közvetlen és közvetett hatást gyakoroltak és gyakorolnak a hazai védelmi beszerzésekre, oly számosak, hogy ezen időkorlátok közé szorított anyag nem vállalkozhatott maradéktalan számbavételükre, csak egyes, szubjektív szempontok szerint kiemelt szegmensek vizsgálatára.

Nem kerülhetett megtárgyalásra számos olyan tényező, melyek ott élnek mindennapjaink védelmi beszerzéseiben, azok szerves részei, alkotó elemei. Így például, nem kerülhetett sor a tárca költségvetése által megszabott lehetőségek és hatásaik részletes tárgyalására, az 1998–1999. évi stratégiai felülvizsgálat, valamint a 2002–2003. évi új védelmi felülvizsgálat és következményeik beszerzésekre gyakorolt hatásainak elemzésére, a beszerzés (közbeszerzés, központosított közbeszerzés) hazai és honvédelmi szabályozásának jelenlegi helyzete, a katonai szervezetek, a honvédelmi tárca szabályozottságának, ezen belül a beszerzési tevékenység szabályozottságának védelmi beszerzés szempontjából történő elemzésére stb.

32 102/2005. (HK 22.) HM utasítás

Nagy László

Gondolatok a Társaságról és a hadtudományról

A Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) ez év március 30-án tartotta meg beszámoló és tisztújító küldöttgyűlését. Az alábbiakban a Társaság elnöke egyrészt röviden beszámol a küldöttgyűlés vitájában felmerült főbb kérdésekről: az eredményekről, feladatokról, problémákról; másrészt az évi tervezett központi rendezvény témája kapcsán kifejti véleményét a hadtudomány tárgyáról és bővült tartalmát kifejező fogalmáról.

Az MHTT tisztújító küldöttgyűlése újjáválasztotta, illetve megerősítette a Társaság tisztségviselőit. Konkrétan az Intéző Bizottság hét tagjából ötöt, a háromtagú Felügyelő Bizottság elnökét és egyik tagját, valamint az ugyancsak háromtagú Etikai Bizottság egy tagját megerősítette tisztségében. Ez azt jelenti, hogy lényegesen nagyobb arányt képvisel a folyamatosság, mint a változás, amit – optimális esetben – az előző hároméves ciklusban végzett munkánk elfogadásának, elismerésének is tekinthetünk. Ezzel együtt nem tartjuk – magam sem tartom – feleslegesnek, hogy a *Hadtudomány* olvasóival megosszunk néhány gondolatot a Társaság előtt álló feladatokról, a megoldandó problémákról, mintha csak folytatnánk a küldöttgyűlésen megkezdett élénk eszmecserét, az aktív vitát.

A Társaság előtt álló feladatok, helyünk és szerepünk a tudományos közéletben

A küldöttgyűlés előkészítésének időszakában és magán a rendezvényen is elég sok kritika fogalmazódott meg a Társaság tevékenységével kapcsolatban. Ez fontos útmutató a megválasztott vezetés számára az elkövetkező három évre, sőt távlatokban is. Jelen cikkben csak néhány vonatkozásra kívánok reflektálni, elsősorban azokra, amelyek vitathatók.

A szélsőséges nézetek közé tartozik, nem is értek egyet az olyan állításokkal, hogy a *Hadtudományi Társaságnak sürgősen meg kell újulnia*, új módszereket kell alkalmaznia, ellenkező esetben a léte forog kockán. Elsősorban az a baj ezekkel a véleményekkel, hogy nem határozzák meg a „megújulás” mibenlétét. Én személyesen úgy gondolom, hogy Társaságunk alapvetően helyes úton jár (például az integráló jelleg vagy a folyóiratunk színvonala és stílusa, a szakosztályok autonómiája vagy nem fi-

zető tagjaink kezelése, a honlapunk szerkesztése és még számtalan vonatkozásban), és a legtöbb esetben valóban csak kisebb kiigazításokra van szükség.

Nem osztom azokat a véleményeket sem, hogy a Magyar Hadtudományi Társaságnak *fel kellene vennie a kapcsolatot a hasonló profilú külföldi társaságokkal*. 2004-ig két ciklusban alelnöki funkciót töltöttem be, és ebben a minőségemben – az akkor érvényes munkaköri leírásoknak megfelelően – én voltam a felelős a külkapcsolatokért is. (Még korábban, 1995–98 között a nemzetközi kapcsolatokért felelős elnökhelyettes voltam.) Tettünk is erőfeszítéseket, többnyire eredménytelenül, például a budapesti katonai attasékat tájékoztattuk Társaságunkról, és kértük, hogy továbbítsák ezt a tájékoztatást a megfelelő intézmények felé. Kilenc év alatt arra a meggyőződésre jutottam, hogy külföldi partner-szervezetekkel csak aránytalanul nagy energia befektetésével tudnánk kialakítani rendszeres, eredményes kapcsolatokat, ráadásul állandó pénzügyi nehézségeink miatt ez finanszírozhatatlan is lenne. Meg kell elégednünk a Társaság elnöksége és bizottságai szintjén, valamint az egyes szakosztályok vonalán kialakult szakmai kapcsolatrendszerrel. (A feladat 2004-től ki is került az alelnök munkaköri leírásából.)

Egy vonalon előrelépésről tudok számot adni külkapcsolatainkat illetően: a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére a Hadtudományt, a Társaság fórumát választották ki azon magyar nyelven megjelenő tudományos folyóiratként, amelynek angol nyelvű kivonatos tartalmi ismertetése rákerül egy nemzetközi hálózatra. Ez nem igényel túl nagy energiát, a szerzőktől kell kérnünk rövid néhány mondatos tartalmi ismertetést angol nyelven, és ezt évente összesítve továbbítjuk a Tudományos Akadémiának. Pénzbeli ráfordítás nélkül megteremtődik így a lehetőség arra, hogy ismertté tegyük a Társaságot külföldön.

És végül egy tervezett előrelépés: éppen a mostani küldöttgyűlés fogadott el a jóváhagyott beszámolóban egy javaslatot, amely szerint *a megújított honlapon a legfontosabb információk a jövőben angol nyelven is megjelennek majd*.

Égészen más a véleményem a hazai hivatalos szervekkel és nem-kormányzati civil szerveződésekkel kialakítandó kapcsolatokról: egyáltalán nem vagyok megelégedve ezek szintjével és tartalmával, és e vonatkozásban megalapozottnak tartom a kritikákat. Alapvetően *javítani kell kapcsolatunkat a Honvédelmi Minisztérium és ezen belül a Honvéd Vezérkar megfelelő szerveivel és vezetőivel, de ki kell terjesztenünk a hasonló kapcsolódások hálóját a határőrség, a katasztrófavédelem stb. vezető szerveire is* (erről már régóta beszélünk, de kevés történt, és ebben benne van az én személyes felelősségem is).

Természetesen – úgymond „hivatalból” – *gyümölcsöző kapcsolatokra kell törekednünk a párhuzamosan működő társaságokkal, civil szerveződésekkel*. Megnyugtató, hogy a szakosztályok egy része rendelkezik ilyen kötődésekkel, de ezen a téren igazán nem kerülne sok pénzbe a Hadtudományi Társaság szintjén is tovább építeni az együttműködés hivatalos csatornáit.

Ezen a téren megkerülhetetlen az Intéző Bizottság és közvetlenül az elnök felelőssége, például a különböző viszonylatokban meglévő megállapodások tartalommal való kitöltéséért, a már régóta előkészített kétoldalú szerződések aláírásáért, egyáltalán a kapcsolati rendszer „működtetéséért”.

Végül egy valóban megalapozott vélemény, akár tekinthetjük a vezetés (egyértelműen az Intéző Bizottságról van szó) címére megfogalmazott kritikának is, ez

pedig a szakosztályok szerepének megítélése. Hiába hangzanak el helytálló és előremutató megállapítások évről évre a beszámolókból arról, hogy a szakmai tevékenység a szakosztályokban folyik, és a vezetés legfontosabb feladata a szakosztályok munkájának elősegítése, valójában az IB csupán regisztrálja a szakosztályokban történeteket, a tényleges szakmai munkára szinte semmi befolyása nincs. Nem sikerült az a terveünk, hogy időről időre meghallgassuk az egyes szakosztályok elnökeit, nem vált be a szakosztályok „felosztása” az IB tagjai között a kapcsolattartás tartalmasabbá tétele érdekében. Kénytelenek vagyunk tudomásul venni, hogy egyes szakosztályok színvonalas munkát végeznek, mások pedig alig jutnak el a szakmai élet minimális adminisztrációjáig (nyolc szervezeti egység le sem adta a 2006. évi munkáról a beszámolót). Pusztán konstatáljuk, hogy egy-egy rátermett, lendületes vezetői garnitúra néhány évre életet lehel egy szakosztályba, aztán észrevétlenül elkedvetlenedik vagy távozik a vezetés és „leül” a szakosztály.

Ha valahol, hát ezen a téren szükség lenne valamilyen előrelépésre. Hiánypótló intézkedésnek szántuk, és a küldöttgyűlés el is fogadta a *szakosztályok finanszírozásának új* (bár korábban már gyakorolt, majd ideiglenesen felfüggesztett) *rendszerét*. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez nem helyettesíti az érdemi lépéseket (talán valóban csak pótcselekvés, mint egyesek megfogalmazták), de első próbálkozásnak megteszi. Aztán pedig jön a pudding próbája – vagy beválik, és akkor továbbfejlesztjük, vagy visszavonjuk. Mindenesetre – szinte az alapszabállyal ellentétesen – hirdetjük és gyakoroljuk a szakosztályok nagyfokú autonómiájának elvét (például ragaszkodni próbálunk ahhoz, hogy a szakosztályok kezdeményezzék az elismeréseket, az elismerő oklevelek adományozásánál különös tekintettel vagyunk a szakosztály-elnökökre stb.).

Még egy témát kell érintenem, és pedig a *Magyar Hadtudományi Társaság helyét a magyar tudományos közéletben*.

Megítélésem szerint Társaságunk nagyobb megbecsülést vívott ki, jelentősebb tekintélynek örvend a tudományos közéletben, mint a lehető legtágabban értelmezett védelmi (szakterületi) szféra vezetőinek körében. Ha nem lett volna a Társaság, bizonytalannal nehezebb – ha ugyan nem lehetetlen – lett volna az MTA Hadtudományi Bizottságának megalakítása. És az sem véletlen, hogy a Magyar Tudományos Akadémia évről évre anyagilag támogatja a Hadtudomány című kiadványunkat, illetve elősegíti a tanulmányok, cikkek absztrakjainak angol nyelven történő „megjelenését”.

Másrészről azonban tartozom annyival az igazságnak, hogy megemlítem: éves költségvetésünk mintegy felét a Honvédelmi Minisztérium támogatása biztosítja, amihez kiegészítésként járul a Hadtudományi Alapítvány által biztosított összeg. Éppen ezért megismétlem egy korábbi megállapításomat: *a közeljövő egyik halaszthatatlan feladata lesz a HM és a Honvéd Vezérkar vezetőivel kialakított kapcsolat érdemi javítása. Így válhat majd teljessé és kiegyensúlyozottá a tudományos és a szakmai közéletben elfoglalt helyünk*.

Az egyik legkomolyabb vita a 2007. évi „központi” rendezvényünk témája körül alakult ki, végül – igaz, nem nagy többséggel – a küldöttgyűlés a *katonai felsőoktatást* választotta. Ugyanezt a vitát korábban lefolytattuk a küldöttgyűlést előkészítő elnökségi ülésen is, bár ott nem kellett döntenünk. Én mindkét fórum előtt a *hadtudomány fogalmának, tartalmának* megvitatása mellett érveltem. Az alkalmat felhasználva ide vonatkozó gondolataimat is szeretném ezúttal folyóiratunk hasábjain kifejezni.

A hadtudomány fogalomköréről

A hadtudomány fogalma az utóbbi években – nyugodtan meg merem kockáztatni, az utóbbi másfél évtizedben –, többek között a hidegháború befejeződését követő időszak biztonságpolitikai tendenciáinak következtében, kétségtelenül megváltozott, módosult, bizonyos értelemben kibővült. Kimondottan hasznos lett volna egy konferencia keretében ezeket a változásokat, módosulásokat áttekinteni, elemezni, a szükséges korrekciókat a fogalom meghatározásában, definíciójában megtenni, az elkerülhetetlen következtetéseket levonni.

Mindenekelőtt tehát *meg kellene határoznunk a hadtudomány helyét* (szerepét, jelentőségét) *a tudományok rendszerében*, egyidejűleg pedig a Hadtudományi Társaság helyét és funkcióit a magyar tudományos közéletben. Ehhez több – olykor eltérő, sőt ellentmondó – kiinduló pont is kínálkozik.

A Hadtudomány 2001/3. számában megjelent cikkemben a következő bevezető mondatokat írtam, érvényességük ma is vitán felül áll:

„A 2000. év végén volt tíz éves a Magyar Hadtudományi Társaság. Végigtekintve a Társaság eddigi történetén megállapíthatjuk, hogy azt végigkísérte egy meg-megújuló vita *a hadtudomány tárgyáról és fogalomköréről, szerepéről és helyéről* a tudományok rendszerében. A vita természetesen nemcsak a hadtudomány kérdéskörét, hanem a Társaság szakmai profilját is érintette. Aligha férhet kétség ahhoz, hogy ez a vita még sokáig el fog húzódní, pontosabban soha nem lehet véglegesen lezárni: miként a tudomány egésze, a hadtudomány is változó tartalmú fogalom. Ez viszont korántsem jelenthet számunkra felmentést azon kötelezettség alól, hogy megpróbáljuk a lehető legpontosabban meghatározni a hadtudomány tartalmát a maga mindenkori állapotában, összevetve a tudományok egészének aktuális helyzetével.

Számos konferencia is napirendjére tűzte a témát. Támaszkodom – többek között – olyan rendezvények anyagaira, az ott elhangzott előadásokra és hozzászólásokra, mint a Magyar Hadtudományi Társaság és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1992. április 28-ai, a HVK Tudományos Munkaszervezési Osztályának 1996. október 29-ei tudományos konferenciája, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem 1997. március 19-ei tudományos tanácskozása, vagy az egyetemen immár hagyományossá váló tudomány-napi rendezvények.

2001 óta további konferenciák sora tűzte napirendjére a témát, közülük is kiemelkedik a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága 2006 novemberi, a köztestületi tagságot érintő konferenciája. (Az erről szóló ismertetés és a köztestületi tagság állásfoglalása megjelent a Hadtudomány 2007/1. számában.)

Mint a küldöttgyűlés számára készített beszámoló szóbeli kiegészítésében is megfogalmaztam, a Hadtudományi Bizottság tudatában volt és van annak, hogy ez a feladat nem oldható meg egyetlen tanácskozáson, konferenciák sorának kell lépésről lépésre kimunkálnia egy hosszú ideig használható, mindenre kiterjedő fogalom meghatározását. Ezért a Hadtudományi Bizottság üdvözlőné a Társaság ilyen értelmű döntését és társ-szervezőként csatlakozna hozzánk a konferencia sikerének biztosítása érdekében.

Ugyancsak a szóbeli kiegészítésben hangzott el, hogy egy másik társ-szervező is kínálkozik a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kara „személyében”, lévén, hogy a kar 2006 végén javasolta a téma felvételét a Hon-

védelmi Minisztérium 2007. évi kutatási tervébe. Már akkor feltételezték a javaslattevők, hogy a Hadtudományi Társasággal karöltve célszerű egy ilyen konferenciát megszervezni. A Honvédelmi Minisztérium támogató részvétele gyakorlatilag biztosított, hiszen saját kutatási tervükben szerepel a téma, az egyetem természetesen helyet ad konferenciánknak, az említett kar pedig aktívan bekapcsolódik a rendezvény megszervezésébe.

A következő két érvet hoztam még fel javaslatom támogatására:

Úgy vélem, hogy a három testület, amelynek nevében a hadtudomány szerepel (a Hadtudományi Bizottság, a Hadtudományi Kar és a mi Társaságunk), nemesebb célért nem is tudná egyesíteni erőfeszítéseit, mint a hadtudomány fogalmának újragondolása.

Az elnökség vitájában elhangzottak olyan érvek is, hogy ez „lerágott csont”, továbbá „...amikor nem akarunk semmit csinálni, akkor folyamodunk a fogalmak tisztázásához” – hangoztatták néhányan. Meg kell mondanom, nem értek egyet a hasonló érveléssel: homályosan megfogalmazott, szétfolyó, az idő által kikezdett fogalmakkal nem lehet sikeresen működni. Csak a tiszta, egyértelmű, jól alkalmazható fogalom-értelmezés szolgálhat bázisul a további, eredményes kutatómunkához, tudományos tevékenységhez. Úgy gondolom, hogy Társaságunk azonosság-tudatához is szükség van egy ilyen tisztázó, értelmező konferenciára.

Javasoltam ezért a 2007. évi munkatervünkben a központi rendezvény témáját a következő szövegezésben elfogadni: *A hadtudomány jövője – a hadtudomány fogalmának, tartalmának, alkotóelemeinek és gyakorlati alkalmazásának változása az új kihívások hatására.* Javaslatom ellenére, mint erről már említést tettem, a küldöttgyűlés másként döntött. A mai napig is sajnálom, és a témát továbbra is napirenden igyekszem tartani.

Tudomány-elméleti szempontból nincs egyszerű dolgunk, ha el akarunk igazodni abban a koordináta-rendszerben, amelyben a hadtudományt el kívánjuk helyezni. *Lássuk a vonatkozó „koordinátákat”.*

Az 1982-ben kiadott Magyar Értelmező Kéziszótár a tudományról a következő meghatározást adja: „A természet, a társadalom és a gondolkodás objektív összefüggéseiről szerzett, igazolható ismeretek rendszere.”¹ A tudomány azonban nemcsak felhalmozott ismeretek rendszere, hanem céltudatos társadalmi tevékenység-forma is, amely az ismeretek megszerzését (a tanulást), az objektív valóság tulajdonságainak és törvényszerűségeinek megismerését, jó esetben előrejelzését, gyakorlati alkalmazását szolgálja.

A legáltalánosabb felosztás esetén *a tudományok három nagy csoportra oszthatók* (léteznek természetesen más felosztási rendszerek is):

- társadalom-tudományokra,
- agrár- és élőtermészet-tudományokra,
- műszaki és élettelen-természet-tudományokra.²

Az ENSZ 1980-as ajánlása a tudományokat hat területre osztotta: természettudományok, műszaki tudományok, mezőgazdasági tudományok, orvosi tudományok, társadalom-tudományok, szellemi tudományok (lásd a részleteket a 2. mellékletben).

1 Magyar Értelmező Kéziszótár (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 1409. old.)

2 A tudomány rendszertani összefüggéseiről bővebben ír többek között Móricz Lajos: A tudományok egésze és a hadtudomány (Hadtudomány, 1997/3, 31–40. old.)

A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény 27. *tudományterületet* ismer el, és az MTA Doktori Tanácsának vonatkozó állásfoglalása szerint ennyi területen volt szerezhető tudományos fokozat (lásd az 1. mellékletet) az állam- és jogtudománytól a zenetudományig.

Az említett felsőoktatási törvény előírásaival és a Magyar Akkreditációs Bizottság állásfoglalásával összhangban a tudomány egésze tudományterületekre, ezen belül tudományágakra, majd tudományszakokra illetve szakterületekre osztható.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az MTA felosztása nem esik pontosan egybe például az ENSZ által kiadott csoportosítással, amely a tudományt – az előzőekben említett hat területen belül – 24 *főágra*, minden főágot további *ágakra* (legkevesebb 3, legtöbb 29, összesen 221), az ágakat pedig *alágakra* (mindösszesen 1995) osztja (lásd a 2. mellékletet). Az ENSZ-felosztás elemzésünk szempontjából érdekes, hiszen a hadtudomány nem szerepel a főágak között (sőt, nem szerepel a tudományágak között sem, pedig – végső soron – lehetne például a politikatudomány mint főág 10 vagy 11 ága közül az egyik).

A Magyar Köztársaság kormánya – az 1993. évi LXXX. törvény felhatalmazása alapján – 2000 októberi hatállyal rendeletben szabályozta a *tudomány felosztását* tudományterületekre és ezen belül tudományágakra (169/2000. sz. kormányrendelet). Ennek alapján a Magyar Akkreditációs Bizottság közreadta állásfoglalását a tudományterületek felosztásáról, különös tekintettel a doktori iskolák profiljára (lásd a 3. mellékletet). A felosztás sajátossága, hogy a tudományágak között a Magyarországon immár klasszikusnak tekinthető hadtudomány mellett megfogalmazza és feltünteti a *katonai műszaki tudományok* kategóriáját is. (Ennek megfelelően a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem két doktori iskola akkreditálását kezdeményezte: 2001-ben a *Hadtudományi Doktori Iskoláét* és 2002-ben a *Katonai Műszaki Doktori Iskoláét*.) A katonai diszciplínák szempontjából érdekességként megemlíthető, hogy az állásfoglalás előkészítése során a javaslatok között volt olyan is, amely külön tudományágként javasolta felvenni a listára például a védelemgazdaságot.

Megjegyzem, éppen ennek szellemében módosítottuk ez évi küldöttgyűlésünkön a Társaság alapszabályát, kiterjesztve a hadtudomány értelmezését a katonai műszaki tudományokra is. Megjegyzem azonban azt is, hogy a vitában felszólaló Ács Tibor, az MTA Hadtudományi Bizottságának elnöke annak a véleményének adott hangot, hogy: „...a katonai műszaki tudományok elfogadását annak idején partikuláris érdekek motiválták”.

Mit tesz azonban a véletlen: megjelent a 33/2007. sz. kormányrendelet, amely újlag szabályozta a doktori iskolák létesítésének eljárási rendjét, és – amúgy mellékesen – hatályon kívül helyezte a 169/2000. sz. kormányrendeletet. A kormány ezzel a gesztussal azt jelezte, hogy nem kíván beleavatkozni a tudományos szervek kompetenciájába, nem kívánja rendeleti úton meghatározni a tudományszakok felosztását.

Jelen cikk keretei nem teszik lehetővé, hogy részletesen kitérjek a tudomány és a politika kölcsönkapcsolatára (ezt megtettem korábbi publikációimban, például a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1995-ben megjelent Szemelvények című kiadványában vagy a Hadtudomány 2001. évi 3. számában megjelent cikkemben), de egy vonatkozást mégis megemlítek. Már több mint egy évtizede foglalkoztat az a gondolat, hogy a *biztonságpolitikának* nincs „megfelelő” tudományterülete. Vagy más-

képpen fogalmazva nincs adekvát tudományterület, amely a biztonságpolitikával kapcsolatban említhető és hivatkozható, *nincs biztonságstudomány. Pedig kellene, hogy legyen.*

Úgy emlékszem, 2004-ben volt egy szakmai-tudományos fórum, amelyen a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem akkori rektora, Szabó Miklós kifejtette, hogy a hadtudomány szerepét át kellene vennie a *védelemtudománynak*. Hozzászólásomban annyi kiegészítést tartottam helyénvalónak, hogy a fejlődés egy későbbi fázisában a védelemtudománynak át kell (kellene) alakulnia *biztonságtudománnyá*.

Nem teljesen véletlen, hogy annak a tanszéknek az elnevezése, amelyet első elnöki ciklusom egész ideje alatt volt szerencsém vezetni, jelenleg *Biztonság- és politikatudományi tanszék*. 2006 szeptember elsején ugyanis az akkori Nemzetközi és biztonsági tanulmányok tanszék egyesült a Politikatudományi tanszékkel, és nekem módom volt javaslatot tenni az új, integrált tanszék nevére. Habozás nélkül választottam ezt a – meggyőződésem szerint előremutató – megnevezést, „becsempészve” a köztudatba a *biztonságtudomány* fogalmát.

Persze, ma még nincs ilyen tudományág vagy tudományszak, érvelhetnek egyesek, a Magyar Tudományos Akadémia nem ismer ilyen tudományterületet, nem ismeri el a biztonságstudományt. Igaz, de nem is olyan régen még a hadtudományt sem ismerte el önálló tudományágként, pedig hadtudomány bizonytalán létezett.

Egyébként a Magyar Tudományos Akadémia a katonai műszaki tudományt sem ismeri, mégis dolgozunk vele, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen doktori iskola épül erre a tudományágra, éppen az említett küldöttgyűlésen vettük fel ezt a fogalmat a Társaság alapszabályába. Más dolog, hogy én ezzel a felosztással korábban sem értettem és most sem értek egyet, amint azt ki is fejtettem egy – a Hadtudomány 2001/3. számában megjelent, már említett – cikkemben. Ugyanis ilyen alapon külön tudományágnak kellene tekinteni legalább egy tucat határterületet a katonai egészségügytől a hadijogig és a katonaszociológiáig.

Érdemes megvizsgálni, *hogyan is nyer(het) polgárjogot egy új tudományág, hogyan válhat „törvényes”, elismert szakterületté.*

Először is úgy, hogy valamely testület erre vonatkozó gondolatokat pendít meg, társasági fórumok elé, vitat meg különböző szempontok alapján. Azután, amikor már elég sokan megismerkedtek a gondolattal, javaslatot tesz a Tudományos Akadémia illetékes szervének, bizottságának vagy osztályának. Azután fokozatosan leküzdi az első időben abszolút természetesen jelentkező ellenállást (hiszen másképp el sem lehet képzelni, az új mögé az első időben csak kevesen sorakoznak fel és sokan ellenzik). Végül, amikor már kellő mennyiségű információ és érv gyűlt össze, akkumulálódott, az illetékes fórum is napirendre tűzi a kérdést, és ha nem is első nekifutásra, de eljön a pillanat, amikor az ötlet támogatóinak száma meghaladja az ellenzők számát. Valahogy így nyerhetett polgárjogot például az informatika vagy a genetika, és még sorolhatnám.

Jelenleg két olyan tudományterület van, amely közvetlenül kapcsolatba hozható a biztonsággal és a biztonságpolitikával, mégpedig a *politikatudomány* és a *hadtudomány*. Úgy gondolom, hogy a fentiekben kifejtett logika szerint az *utóbbi távolati perspektívában előbb vagy utóbb át fogja adni a helyét a biztonságstudománynak*, és én ennek érdekében kívánok tevékenykedni.

Tudományágak az 1993. évi LXXX. törvény szerint

- állam- és jogtudomány,	- mezőgazdasági tudomány,
- állatorvos-tudomány,	- műszaki tudomány,
- biológiai tudomány,	- művészettörténeti tudomány,
- filozófiai tudomány,	- néprajztudomány,
- fizikai tudomány,	- neveléstudomány,
- földrajztudomány,	- nyelvtudomány,
- földtudomány,	- orvostudomány,
- gyógyszerész-tudomány,	- politika-tudomány,
- hadtudomány,	- pszichológiai tudomány,
- irodalom-tudomány,	- szociológiai tudomány,
- kémiai tudomány,	- történelem-tudomány,
- közgazdaság-tudomány,	- vallástudomány,
- közlekedéstudomány,	- zenetudomány.
- matematikai tudomány,	

Megjegyzés: egy további kiegészítéssel rövidesen megjelent a csillagászat-tudomány, illetve a földrajztudományon belül megkülönböztettek meteorológiai tudományt.

A tudomány főágai az ENSZ 1980. évi ajánlása szerint

(a hat tudományterületen – természettudományok, műszaki tudományok, mezőgazdasági tudományok, orvosi tudományok, társadalom-tudományok, szellemtudományok – belül)

- antropológia (3 ág, 35 alág),	- logika (5 ág, 19 alág),
- csillagászat és asztrofizika (6 ág, 37 alág),	- matematika (10 ág, 152 alág),
- demográfia (7 ág, 45 alág),	- mezőgazdasági tudományok (9 ág, 90 alág),
- élettudomány (20 ág, 148 alág),	- műszaki tudományok (29 ág, 404 alág),
- etika (4 ág, 10 alág),	- művészettudományok (3 ág, 17 alág),
- filozófia (8 ág, 35 alág),	- nyelvtudomány (5 ág, 26 alág),
- fizika (14 ág, 212 alág),	- orvostudomány (14 ág, 85 alág),
- föld- és űrtudományok (12 ág, 146 alág),	- pedagógia (3 ág, 15 alág),
- földrajz (4 ág, 12 alág),	- politikatudomány (10 ág, 45 alág),
- jogtudományok (5 ág, 21 alág),	- pszichológiai tudományok (14 ág, 79 alág),
- kémia (7 ág, 133 alág),	- szociológia (11 ág, 72 alág),
- közgazdaságtan (12 ág, 86 alág),	- történelemtudomány (6 ág, 48 alág).

Megjegyzések:

A tudományágak mennyisége esetenként bizonytalan: például a fenti felsorolás illusztrálására szolgáló „tudomány fája” a földrajzra mint főágra négy ágat ad meg, de a hozzá csatolt felsorolásban csak kettő van (természeti földrajz és társadalomföldrajz).

A művészettudományok helyett a részletes felsorolásban művészet- és irodalomtudomány szerepel.

A „tudomány” felváltva szerepel egyes-, illetve többesszámban.

Idézi: Pedagógus Szakma Megújítása Projekt (Keraban Könyvkiadó, 1995)

Tudományterületek a MAB 2000. évi ajánlása szerint

Természettudományok:

- biológiai tudományok
- fizikatudományok
- földtudományok
- kémiatudományok
- matematika- és számítástudományok
- környezettudományok
- multidiszciplináris természettudományok

Műszaki tudományok:

- építés- és építészettudományok
- anyagtudományok
- gépészeti tudományok
- közlekedéstudományok
- vegyészmérnöki tudományok
- villamosmérnöki és műszaki informatika-tudományok
- agrár- és élelmiszeripari műszaki tudományok
- katonai műszaki tudományok
- multidiszciplináris műszaki tudományok

Orvostudományok:

- elméleti orvostudományok
- klinikai orvostudományok
- egészség- és sporttudományok
- gyógyszerészet-tudományok
- multidiszciplináris orvostudományok

Mezőgazdasági tudományok:

- növénytermesztés-tudományok
- állattenyésztés-tudományok
- állatorvos-tudományok
- élelmiszer-tudományok
- multidiszciplináris mezőgazdasági tudományok

Bölcsészettudományok:

- filozófia-tudományok
- irodalomtudományok
- nyelvtudományok
- történelem-tudományok

- neveléstudományok
- pszichológia-tudományok
- néprajz- és kulturális antropológia tudományok
- művészettörténeti és művészettudományok
- vallástudományok
- média- és kommunikáció-tudományok
- multidiszciplináris bölcsészettudományok

Társadalomtudományok:

- közgazdaságtudományok
- gazdálkodástudományok
- jog- és államtudományok
- szociológia-tudományok
- politikatudományok
- hadtudományok
- multidiszciplináris társadalomtudományok

Hittudományok

Művészetek

- építőművészet
- iparművészet
- képzőművészet
- színházművészet
- filmművészet
- zeneművészet
- táncművészet
- multimédia

Transzdiszciplináris tudományok

Mindösszesen 8 tudományterület (ezen belül a gyűjtőfogalomként szereplő hittudományok és transzdiszciplináris tudományok), 46 tudományág (beleértve a hat tudományterületen belül megadott multidiszciplináris tudományokat) és 8 művészeti ág.

Megjegyzés:

Érdekes sajátosság, hogy a felsorolás mindegyik többes számot használ a tudományok megnevezése során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Tanulmányok a hadtudomány tartalmi és szervezés-módszertani kérdéseiről. MHIT, HVK Tudományos Munkaszervezési osztály, 1991
2. A magyar hadtudományról a magyar tudomány napján. Hadtudományi Tájékoztató 1997/7. HM Oktatási és Tudományos szervező főosztály, ZMNE, HVK Tudományos szervező osztály
3. Bognár Károly, Móricz Lajos, Mórocz Lajos: A hadtudomány értelmezése és helye a magyar tudományos életben. Hadtudomány, 1992/1.
4. Ács Tibor: A magyar hadtudomány helyzetéről. Új Honvédségi Szemle, 1996/1.
5. Móricz Lajos: A tudományok egésze és a hadtudomány. Hadtudomány, 1997/3.
6. Simon Sándor: A hadtudomány mai és holnapi feladatai. Hadtudomány, 2000/2.
7. Simon Sándor: Társadalmak, háborúk, hadtudomány(ok). ZMNE, 2000
8. Nagy László: A biztonságpolitika fogalomköre és kapcsolódása a politikai tudományok rendszeréhez. ZMKA Szemelvények, 1995
9. Nagy László: A hadtudomány és a Magyar Hadtudományi Társaság. Hadtudomány, 2001/3.
10. 169/2000. Kormányrendelet az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról
11. 33/2007. Kormányrendelet doktori iskola létesítésének eljárási rendjéről és a doktori fokozat megszerzésének feltételeiről

Farkasné Zádeczky Ibolya

HOZZÁSZÓLÁS

A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma című cikkhez

Az MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága 2006. november 27-én tartott II. tudományos konferenciáján elfogadott állásfoglalása tartalmazza a hadtudomány fogalmának újszerű definícióját, melyet e testület az oktatásban és a szakirodalomban alkalmazásra ajánl. Dr. Kőszegvári Tibor ny. vezérőrnagy, az MTA doktora, a köztestületi tagság konferenciáján elhangzott előadásában, és a folyóirat előző számában megjelent cikkében felkéri a hadtudománnyal foglalkozókat, „hogy kritikával és javaslataikkal tegyék teljesebbé kissé vázlatosan megfogalmazott”¹ gondolatait és javaslatait. E felkérésnek teszek most eleget, gondolataim írásba foglalásával.

Változások és azok körülményei

Felmerül a kérdés: *időszerű-e a hadtudomány fogalmának megújítása napjainkban?* Egyes vélemények szerint nincs szükség új definícióra, mert ez csak túlzott elméletieskedés, inkább gyakorlati kérdésekkel kell foglalkozni. Más megítélés szerint viszont át kell gondolni tudományágunk helyét, szerepét, tartalmát, intézményrendszerét. Én magam ez utóbbi felfogással értek egyet, több ok miatt is. Számtalan közhelyet ismételtünk a világ változásairól, de véleményem szerint az emberiség nagy része (köztük sajnos a politikai és gazdasági vezetők többsége) még nem jutott el annak felismeréséig, hogy a mai helyzet megváltozott gondolkodást és cselekvést igényel.

Napjainkban, amikor azt kell látnunk, hogy a hollywoodi katasztrófafilmek forgatókönyvei egymás után valósulnak meg, az ember még tetézi a bajt. „*Magára gyűjti menedékét az elvakult bolond, de szép, rikolt, s halálra ég.*” – mondja Szepes Mária.² Bizony, napjaink emberisége az „elvakult bolond”, aki a végsőkéig kizsákmányolja „menedékét”, a Földet. Szép még a Föld, bőven adja az energiát, a nyersanyagokat, a

1 Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma. In: Hadtudomány, 2007/1. 13. old.

2 Idézi Révész Sándor. In: Heti Válasz, 2006. december 14. 29. old.

vizet, az emberiség egy része pedig összkomfortos lakásaiban pazarlóan bánik a vízzel, a villannyal, miközben máshol még egy pohár tiszta víz sem jut a kisgyerekeknek. Mesterséges fényforrások milliárdjai árasztják a fényt az égbolt felé, nagyvárosokban elfedve éjszakánként a csillagok fényét is. Az emberek pedig örülnek, jeles eseményeiket tűzijátékokkal ünneplik. Így haladunk a globális felmelegedés, a klímakatasztrófa felé.

Túléli-e a Föld és rajta az emberiség a 21. századot? Képes lesz-e összefogásra, együttes cselekvésre az emberi faj? Ha lesz együttes cselekvés, mi lesz annak a szervező ereje? A politika? A hit, a vallás? Avagy a tudomány?

A tudománnyal foglalkozó emberek szeretnék azt hinni, hogy a tudomány kellő muníciót fog adni a túléléshez. Azonban a tudomány egésze mind világméretben, mind honi mértékben szintén drámai változásokon megy keresztül. E változásokat egyaránt generálják a tudomány, tudományágak fejlődéséből adódó okok és a külső hatások, kényszerítő körülmények. Ennek jó példája a jelenleg folyó akadémiai reform, mely hatással van tudományágunkra is.

Napjainkban tehát nap mint nap teszük fel a különböző tudományágak művelői maguknak a kérdéseket arra vonatkozóan, hogy mi a tárgya, tartalma tudományágunknak, szakterületüknek, milyen módszereket, eszközöket használnak, használhatnak kutatásaik során.

A hadtudomány szintén e kettős hatás alatt áll. Természetesen hatnak rá a jelen politikai-társadalmi viszonyai – ezzel egy időben, saját fejlődése hatására is – felvetődnek a tudományelméleti kérdések is.

Az MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága *állásfoglalásában* a hadtudomány fogalmának újszerű definícióját – Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagynak, az MTA doktorának javaslatára – az alábbiak szerint határozta meg és ajánlja alkalmazni az oktatásban és a szakirodalomban:

„A hadtudomány a nemzetközi és nemzeti biztonságot fenyegető kihívások és veszélyek ellen alkalmazott katonai erők és eszközök sikerét meghatározó elméleti tételek és tapasztalatok összefoglaló ismeretrendszere.”³

A II. köztestületi konferencia némi vita után, módosítással fogadta el ezt a meghatározást. A vita és módosítás meglepetésként érte a 2006. november 15-i kerekasztal-beszélgetés résztvevőit, mivel az ott jelenlévők egyetértettek Kőszegvári Tibor alábbi definíciójával: *„A hadtudomány az emberiség létét és biztonságát fenyegető kihívások és veszélyek ellen alkalmazott katonai erők és eszközök sikerét meghatározó elméleti tételek és gyakorlati tapasztalatok összefoglaló ismeretrendszere.”⁴*

A két definíció mindössze négy szóban különbözik egymástól: *„az emberiség létét és biztonságát”* szavak helyébe *„a nemzetközi és nemzeti biztonságot”* kifejezés került. Vizsgáljuk meg, mennyiben módosítja e változás a meghatározást!

3 Az MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága II. tudományos konferenciájának állásfoglalása. In: Hadtudomány, 2007/1. 14. old.

4 „A Magyar Tudomány Ünnepe 2006” – rendezvénysorozat: *„A hadtudomány nemzetközileg is elfogadható definíciója”* – tudományos kerekasztal-beszélgetés a diszciplínáról, 2006. november 15. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest.

A két kifejezést elemezve látjuk, hogy a biztonság szó mindkettőben szerepel. Ez egyszerűsíti dolgunkat, mivel így csupán azt kell megállapítanunk, hogy az „emberiség létét és biztonságát” mennyiben fenyegetik más kihívások és veszélyek, mint a „nemzetközi és nemzeti biztonságot.”

Ha feltesszük a kérdést, hogy „az emberiség létét és biztonságát” fenyegető kihívások fenyegetik-e „a nemzetközi és nemzeti biztonságot”, válaszunk igen. Ha azonban a kérdést megfordítjuk, és úgy tesszük fel, hogy „a nemzetközi és nemzeti biztonságot” veszélyeztető kihívások és veszélyek fenyegetik-e „az emberiség létét és biztonságát”, már nem adhatunk egyszavas választ, hosszabb bizonyítás szükséges az igen válasz elfogadásához.

Látjuk tehát, hogy a két meghatározás ugyan megfeleltethető egymással, azonban addig, míg „a nemzetközi és nemzeti biztonságot” kifejezést elsősorban bolygónk kisebb-nagyobb területeire, egy vagy több kontinensére vonatkoztatjuk, addig az „emberiség létét és biztonságát” fenyegető veszélyekbe beleértjük a Földet a világuőrből fenyegető veszélyeket is.

A következőkben vizsgáljuk meg, e definíciók mit foglalnak magukba, elfogadásuk milyen hatással lehet az elmélet és gyakorlat fejlődésére, milyen gyakorlati következményekkel kell számolnunk.

Kőszegvári Tibor előadásában, már idézett cikkében vázolta a hadtudomány fogalmának bővülését. A hadtudomány fejlődése mindenkor a tudomány tárgyának bővülését is jelentette. A fegyveres küzdelem egyre bonyolultabb lett, a haderők egyre nagyobbak, mind több fegyvernemre, szakcsapatra tagozódnak a haderőnemek. A szárazföld és a víz után az ember a levegőt is birtokba vette, kiterjesztve a hadviselést e közegre is.

A bonyolultabbá váló harcra fel kellett készülni, biztosítani az anyagi-tárgyi feltételeket, kiképezni a személyi állományt. A hadtudomány a harc megvívásának kérdéskörén kívül e területek elméletét és gyakorlatát is magába foglalta. Majd kibővült tudományágunk a fegyveres konfliktus, a háború utáni teendők vizsgálatával.

A totális háború elméletének és gyakorlatának megjelenése, az atomfegyver bevetése eredményeként immáron a háború elkerülésére való törekvés, az ennek érdekében teendő lépések kutatása is a hadtudomány részét képezték. A bipoláris világrendszer összeomlása után a korábbinál jóval nagyobb szerepet kapott a katonák békfenntartási, béketeremtési és békekikényszerítési szerepe.

A katonáknak, a hadseregeknek, haderőknek minden korban fontos feladatuk volt a segítségnyújtás, a természeti, később az ipari katasztrófák következményeinek felszámolása, elhárítása, az emberek és javaik mentése. Korábban ezt saját hazájukban, vagy állomáshelyükön tették meg. Napjainkban a technikai fejlődés eredményeként lehetséges a távoli kontinenseken történő segítségnyújtás is, mint például a 2004. december 26-i cunami után történt, vagy most Afganisztánban.

A hidegháború időszakában a Földünkön felhalmozott atomfegyverekkel az egész bolygót többször meg lehetett volna semmisíteni – természetesen elméletileg, mert már az első megsemmisítés elég lett volna az emberiség kipusztításához. Napjainkra ennek veszélye jelentősen visszaesett, ugyanakkor jelenlegi tudásunk mellett az emberiségnek számot kell azzal vetnie, hogy olyan katasztrófák következhetnek be a Földön, amely az egész emberiséget veszélyeztethetik. Nem pusztán a globális

felmelegedésre és az ennek következtében gyakorivá váló szélsőséges időjárási jelenségekre kell gondolnunk, hanem számolnunk kell óriási földrengésekkel, vulkánkitörésekkel, és nem feledkezhetünk meg a világűrbeli származó veszélyforrásokról sem. Reális pl. az esélye annak, hogy 2036-ban egy 300 méternél nagyobb, de 1 kilométernél kisebb aszteroida csapódjon be a Földbe.⁵ A világűrbeli származó veszélyek elhárítására javasolta egy szuperrakétákból álló védelmi rendszer létrehozását 1995-ben Teller Ede.⁶

Ha elgondolkodunk azon, hogy az előző veszélyek elleni védekezésre való elméleti és gyakorlati felkészülés beletartozik-e a hadtudomány tárgykörébe, be kell látnunk azt, miszerint a veszélyek felismerése, észlelése lehet ugyan más tudományágak kutatási területe, de elhárításukhoz, hatásuk csökkentéséhez, a védekezéshez a hadtudomány eredményeire és gyakorlati művelőire, azaz a katonákra, a hadsereg eszközeire, a haderőkre van szükség.

A 21. század hadtudománya tehát immáron nem csupán kisebb-nagyobb államok, alkalmi és hosszabb távú szövetségek egymás elleni szembenállásának, fegyveres küzdelmének kérdéseivel foglalkozik, hanem az egész emberiség létét, biztonságát veszélyeztető olyan kihívásokkal, veszélyekkel is, amelyeket nem egyes embercsoportok szembenállása idéz elő.

Elfogadva e definíciót, tekintsük át a hadtudomány jellemzőit! Ellentétes-e a korábbi meghatározásokkal? Magán viseli-e a tudomány fejlődésének általános vonásait?

A hadtudomány fogalmáról, értelmezéséről, tartalmáról, szerkezetéről, helyéről a tudományok rendszerében nagyon sokan fejtették ki véleményüket a múlt század kilencvenes éveiben. E közös gondolkodás eredményeit összegezte a Zrínyi Miklós Egyetemen 1997. március 19-én lezajlott tudományos tanácskozás. A tisztázó viták eredményeként egyetértés alakult ki abban, miszerint a hadtudomány:

- egyetemes tudomány;
- alapvetően a társadalomtudományok körébe tartozik;
- interdiszciplináris tudomány;
- tudományág.⁷

E közmegegyezés megmaradhat a továbbiakban is, hisz a hadtudomány új fogalma az előzőekkel nem áll ellentétben. Napjaink tudományfejlődésének jellemzője az interdiszciplinaritás, korábban egymástól távol állónak számító tudományágak, szakterületek közt alakulnak ki határtudományok, alkalmazzák egymás kutatási módszereit. A hadtudományra ez kialakulása óta jellemző volt, és marad a továbbiakban is.

Gazdag hagyományai, eredményei dacára a magyar hadtudomány művelőinek a rendszerváltozás után nagy küzdelmet kellett folytatni tudományágunk elismerte-

5 Turcsán Tamás: Végzetes aszteroida fenyegeti a Földet. FigyelőNet, 2007. február 19. A cikk szerint, ha tengerbe, vagy óceánba zuhan, akkor olyan szökőárokat, óriáshullámokat idézne elő, amelyek a partvidékeken pusztítanának. Szárazföldi becsapódás esetén a keletkezett kráter átmérője húszszorosa lenne (kb. 6 km), melyen belül 100%-os pusztulással kell számolnunk. A kráter átmérőjének tízszeresén belül az anyagkiszóródás okozna iszonyú károkat, és a robbanásszerű lökéshullám hatásával is számolnunk kell.

6 Űrágyú veszi célba az üstököst. (harmat) In: Vasárnapi Blikk, XII. évfolyam, 2005. július 3. 22. és 35. oldal

7 A hadtudomány általános kérdéseiről. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 1997. március 19-én lezajlott tudományos tanácskozás anyaga és a tanácskozás alapján megfogalmazott AJÁNLÁS. Szerk.: Móricz Lajos – Simon Sándor; Budapest, ZMNE Nyomdája, 1997. 5–7. old.

téséért, a Magyar Tudományos Akadémia osztálystruktúrájába való visszakerüléséért, amely 1994-ben történt meg. Az MTA 177. közgyűlése – 1945 után először – újra akadémiai rendes taggá választott egy hadtudóst, Szabó Miklós hadtörténészt, a ZMNE volt rektorát. Mondhatjuk-e, „hogy megálljunk, mert itt van már a Kánaán?”⁸

A hadtudomány helye a tudományok rendszerében

Nem, nem mondhatjuk, mivel napjaink felgyorsult fejlődése a tudományos világot sem hagyja érintetlenül, már csak azért sem, mivel a fejlődés egyik generálója maga a tudomány. Mint cikkem kezdetén már említettem, az akadémiai reform áthatja az egész tudományos életet, a kutatást-fejlesztést, és természetesen a képzést is. Hogyan tovább? A hadtudomány kibővült tartalmának és új fogalmának elfogadása milyen hatással lehet az elmélet és gyakorlat fejlődésére?

Mindenekelőtt folyamatosan művelni kell a hadtudomány általános elmélete tudományszakot. Újra és újra át kell gondolni – fejlődésük tükrében – a hadtudomány tudományszakjainak helyzetét. Például: biztosak lehetünk-e abban, hogy az általunk a hadtudomány részeként számon tartott rendvédelem művelői is így határozzák meg kutatási területük helyét a tudományok rendszerében?

Igazságtalanok lennénk, ha azt állítanánk, hogy az elmúlt 10 évben nem következtek be változások a hadtudomány általános elméletében. A már említett 1997-es tanácskozáson Vasvári Vilmos professzor a hadtudomány önálló szakjai között megkülönböztetett polgári védelem, határőrizet, közrendvédelem szakokat.⁹ Szilágyi Ti-vadar 2003-ban a rendvédelem elmélete tudományszakot nevesíti, amely magában foglalja a határrendészetet, közrendvédelmet, katasztrófavédelmet.¹⁰

Nézzük, hogyan határozzák meg a rendvédelem helyét a tudományok között annak művelői! 2003. november 13-án a Magyar Tudomány Napja alkalmából a Rendőrtiszti Főiskolán Rendészet – Rendészettudomány címmel konferenciát rendeztek, melynek bevezetőjében Blaskó Béla így határozta meg a tudományos tanácskozás célját: „E konferenciát a Magyar Tudomány Napja szellemében, a rendészettudomány önálló diszciplínaként történő elfogadtatása érdekében szerveztük. ... Stratégiai célul tűztük ki, hogy a Rendőrtiszti Főiskola a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeinek rendszerében – önállóan – a rendészeti tudományos kutatások centrumává váljon.”¹¹

Dr. Virányi Gergely álláspontja a következő: „Meggyőződésem szerint a rendészet kérdéseire a rendészettudomány hivatott meggyőző válaszokat adni, és nem általában a társadalomtudományok, illetve az állam- és jogtudományok, de különösen a hadtudományok nem.”¹² A rendészettudomány fogalmát a következőképpen határozza meg:

8 Petőfi Sándor: A XIX. század költői

9 A hadtudomány általános kérdéseiről. A ZMNE-n 1997. március 19-én megtartott tudományos konferencia anyaga. 25. old.

10 A tudomány rendszertani értelmezése. ZMNE, Budapest, 2003. 9. old.

11 Blaskó Béla: Tisztelet a tudománynak. In: Magyar Rendészet, 2003/4. szám, 3. old.

12 Dr. Virányi Gergely: A rendészeti szöszedethez és a majdani rendészettudományi lexikonhoz. 1. old. <http://www.rendeszett.hu/documents/mrtthonlapra.doc>

„A rendészettudomány a társadalomtudományok önálló és interdiszciplináris tudománya, amely a belső biztonság, a köznyugalom, a közrend, a közbiztonság megőrzése és szükség esetén védelme-, valamint a bűnmegelőzés és a bűnüldözés érdekében önálló rendszerbe foglalja:

- az általános rendészettudományok körében a rendészet általános elméletét, a bűnügyi tudományok általános részét, a releváns tudományágak rendészettudományi vonatkozásait, a rendészettörténetet és a rendészettudomány-történetet, valamint
- a rendészeti szaktudományok körében a bűnügyi tudományok különös részét, továbbá a rendészet valamennyi ágának specifikumait, tartalmát, módszertanát és kutatási eredményeit, és mindezekkel kiteljesíti a tárgyát képező rendészetet.”¹³

A releváns irodalmat tanulmányozva nem tagadhatjuk, hogy a korábban a hadtudomány tudományszakjának tekintett rendvédelem önálló tudományággá vált, rendészettudomány néven, amely nem tagadja kapcsolatait a hadtudománnyal, annak tudományszakjaival, területeivel.

De nem a rendvédelem (rendészettudomány) az egyetlen tudományszak, amely nem elégszik meg a tudományszak besorolással, és él tárgyának viszonylagos önállóságával. Ilyen a biztonságpolitika is.

A magyar hadtudománynak a rendszerváltás után lett része a biztonságpolitika. A korábbi időszakban a biztonság meghatározó része a katonai biztonság volt, azonban napjainkban mind a biztonság, mind a biztonságpolitika fogalma egyre bővül, új elemekkel, területekkel, feladatokkal.¹⁴ E tudományterületet (tudományágot?) egyre többen művelik hazánkban is. 1997-ben indította a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a biztonság- és védelempolitika szakot. Jelenleg az ország több felsőoktatási intézményében tanulhatnak a hallgatók biztonságpolitikát, azonban e tudományszak strukturális besorolásában eltérőek az álláspontok.

Addig, amíg a hadtudósok zöme a hadtudomány tudományszakjának tekinti a biztonságpolitikát, addig pl. Gazdag Ferenc és Martinusz Zoltán a politikatudomány keretében helyezné azt el.¹⁵ A biztonságpolitikát a politika (külpolitika) részeként fogja fel Szenes Zoltán is.¹⁶ Szilágyi Tivadar viszont 2003-ban a hadtudomány tudományszakai között nevesíti a biztonságelméleteket (biztonsági tanulmányokat), valamint a politikatudomány és honvédelem tudományszakot.¹⁷

Az eltérő vélemények is azt mutatják, hogy e szakterület „kinőtte” a tudományszak kategóriát, és képes megfelelni a tudományággal szemben támasztott követelményeknek. Az elmúlt évtizedben volt már példa jelentős változásra a hadtudományban, a katonai műszaki tudományok kiválása, és önálló tudományágként, több tudományszakkal történő megjelenése.¹⁸ Igaz, e változást külső tényezők katalizál-

13 Uo. 6. old.

14 Bognár Károly: A biztonság és a biztonságpolitika tartalmának bővülése. In: Hadtudomány, 2006/4. 55. old.

15 Forgács Balázs: Biztonságpolitika a katonai felsőoktatásban. In: Új Honvédségi Szemle, 2006/ 1. online változat

16 Szenes Zoltán: Válaszúton a magyar biztonságpolitika. In: Új Honvédségi Szemle, 2005/ 12. online változat

17 A tudomány rendszertani értelmezése. Szerk.: Szilágyi Tivadar, ZMNE, Budapest, 2003. 9. old.

ták, és vannak, akik ma sem tudnak megbékélni a hadtudomány két tudományszakra bomlásával.

Mi lehet a jövő útja? Látjuk, hogy tudományágunk tárgya bővül, ez magával hozza a tudományszakok számának növekedését, az ismeretanyag megnövekedését, a kutatási módszerek változását, újabb és újabb szakterületek megjelenését. Összefoghatja-e ezt egy tudományág? Akkor biztosítjuk-e a legjobb feltételeket a hadtudománynak, ha ragaszkodunk ahhoz, hogy továbbra is diszciplínánk részalmazai legyenek az önállósodó területek?

Mi következik abból, ha ragaszkodunk ahhoz, hogy a hadtudomány tudományág, amelynek tudományszakjai közé soroljuk – az eddigiek szerint – a biztonságpolitikát, a rendvédelmet? Akkor számolhatunk azzal, hogy a növekvő ismeretanyagban egyre csökkenő hányadot tesznek majd ki a „hagyományos hadtudományi ismeretek”. A háborúval kapcsolatos kutatások háttérbe szorulásának veszélyeire több szerző felhívta már a figyelmet, például Simon Sándor, aki a hadtudomány jelenéről és jövőjéről így nyilatkozott 2001-ben: „Igazából nem ismertük fel a hadtudománynak azokat a gyökeres változásait, amiket át kell élnünk. Ez nem a rendszerváltozáshoz kötődik, de még csak nem is a két-pólusú világ felbomlásához. ... A hadtudomány az ókortól napjainkig a háborúkkal foglalkozott, foglalkozik. ... A politika kezében a döntő eszköz a hadsereg volt, hiszen a politika feladatait ez oldotta meg. ... Ma már látható, hogy a hadseregek korábbi prioritása megszűnt. A politika nem a hadsereggel oldja meg a célját, hanem a tőkével. Ma nem kell ahhoz hadsereg, hogy bármely országot a földön kizsákmányolják úgy, mint régebben ezt egy-két háborúval tették. ... Ma ... tudományunk fő kérdései ... a következők: milyen garanciát tud adni a tudomány a béke megőrzéséhez? Milyen konfliktusok lehetnek a világban és az országban? Hogyan kell ezeket kezelni? Mik a lehetőségek a különböző veszélyforrások kezelésére? Ma ezek a fő kérdések, de természetesen az is, hogy ha háború lesz, akkor mit is kell csinálni. Ez utóbbival azonban szinte senki nem akar foglalkozni, hiszen senki sem készül háborúra! Ugyanakkor szükség van a hadseregekre, méghozzá igen komoly kapacitással, hogy az előbb vagy utóbb lázadó világot féken tarthassák.”¹⁹

A tudomány-rendszertani viták során rendre felmerült a védelemtudomány, biztonságstudomány elfogadtatásának gondolata, amely tudományágnak a hadtudomány részét képezné.²⁰ A hadtudósok számára ez nem jelentett elfogadható fejlődési útvonalat, hiszen tudományáguk lefokozását látták benne. A hadtudomány tudományág tárgyának, ismeretanyagának bővülése okán is elfogadhatatlan ez a variáció. Ha pedig a változás úgy következne be, hogy a védelemtudomány/biztonságtudomány és a hadtudomány egyaránt tudományág lenne, akkor is problémát jelentene rendszertani besorolásuk, egymáshoz való viszonyuk.

18 Uo. 9. old. A katonai műszaki tudományok tudományszakjai: katonai műszaki infrastruktúra elmélet, haditechnika, védelmi elektronika, környezetbiztonság és katasztrófavédelem, katonai közlekedési rendszerteknika.

19 Schubert Katalin: Hazámat szolgáltam. In: Új Honvédségi Szemle, 2001/9. 51. old.

20 A tudományág megnevezése védelemtudomány lehet, amelynek tudományszakai a hadtudomány és a rendvédelem tudomány – prognosztizálta Dr. Simon Sándor altábornagy 1998. 02. 23-i előadásában, melyet a DRN-2 osztálynak tartott. Idézi Farkasné Zádeczky Ibolya PhD értekezésében, 241. lábjegyzetben, 137. old.

Véleményem szerint tudományágunk fejlődése érdekében olyan új megközelítésre van szükség, amely úgy enged teret a tudományszakok tudományággá fejlődésének, hogy közben nem csorbítja a hadtudomány jelentőségét. Mint közismert, jelenleg zajlik az akadémiai reformfolyamat, amelyben egyebek mellett a tudományok strukturális besorolásának, osztályozásának kérdése is felvetődik. Úgy érzem, itt a kedvező pillanat: ha most nem teszünk javaslatot tudományágunk új besorolására, nem igazoljuk ennek szükségességét, nem lobbizunk érte, akkor később már nem lesz rá lehetőségünk. Ha nem fogadjuk el, ha nem segítjük a tudományszakok önálló diszciplínaként történő elismertetését, akkor féltő, hogy e folyamat úgy fog végbemenni, hogy a hadtudományból kiváló önálló tudományágak elszakadnak tőlünk – mivel tudományágunk interdiszciplináris, ezt meg tudják tenni – és e kiválás folytán a hadtudomány művelésének feltételei radikálisan romlani fognak. Ebben az esetben a honvédség végzetesen kiszakadna a védelmi szférából, jelentősége tovább csökkenne, ez súlyosan visszaütne létszámára, a hadtudomány intézményrendszerére, a ZMNE létre, működési feltételeire.

Véleményem szerint *mindent meg kell tennünk a védelemtudomány tudományterület elfogadtatásáért*. E tudományterület tudományágai: biztonságpolitika, hadtudomány, katonai műszaki tudományok és a rendészettudomány.

A tudományok struktúrája nem állandó. A biztonság fogalmának, a hadtudomány tartalmának kiszélesedése mindenképpen indokolja az ezzel foglalkozó diszciplínák jelentőségének elismerését. Globalizált világunk globális problémái, a megoldás keresése, az emberiség túlélésének biztosítása nemcsak hazánkban de a világ más országaiban is felvetik a megoldásban szerepet játszó ismeretanyag célszerű kezelését. De nem kizáró ok az sem, ha egyelőre csak hazai keretek között kerül sor e tudományterület kialakítására, hiszen jól tudjuk, hogy hazánkban jelenleg is többféle tudományfelosztás él és működik egymás mellett.

Erre jó példa a jog- és gazdaságtudományok esete. A jogász és közgazdászképzés egy kivételével (Széchenyi István Egyetem, Győr) külön karon történik, az akkreditációs rendszerben külön szakbizottságok értékelik a képzést, eltérő értékelési és minősítési követelményekkel. A Magyar Tudományos Akadémia osztályszerkezetében viszont ugyanabba az osztályba tartoznak e tudományágak. A Magyar Tudományos Akadémia három nagy tudományterületre – élő és élettelen természettudományok, társadalomtudományok – osztja mindösszesen a tudomány egészét. Nem különbözteti meg a társadalomtudományokat a bölcsészeti tudományoktól.²¹ Ennek következtében akadémiai osztályszerkezetben a társadalomtudományok és a bölcsészeti tudományok súlya meglehetősen csekély, mind a taglétszámot, mind a szerkezeti elemek számát tekintve. A 11 akadémiai osztályból mindösszesen három társadalomtudományi, köztük a tudományágunkat befogadó IX. Osztály a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya. A társadalomtudományok visszaszorulása az akadémia merev osztályszerkezetének következménye. A merev osztályszerkezet nehezíti az interdiszciplináris döntések meghozatalát.

21 Török Ádám: A társadalomtudományok fejlődése és az akadémiai osztályszerkezet. In: Magyar Tudomány, 2005/5. 596. old.

Török Ádám, aki a IX. Osztály elnöke, a hosszabb távú megoldást részint az Osztály szétválasztásában, részint a társadalomtudományi osztályok tudományági megoszlásának átgondolásában keresi. Elképzelhetőnek tartja, hogy a gazdaság- és szervezéstudományok, együtt a regionális tudománnyal és a hadtudománnyal Gazdasági és Stratégiai Tudományok Osztálya néven tartoznának egy szervezeti egységbe.²²

Mindezeket annak bizonyítására idéztem, hogy nem lenne lehetetlen elfogadtatni a védelemtudomány tudományterület létrejöttét, ehhez megnyerhetők lennének a védelmi szféra vezetői, tudományos munkatársai és partnerekre találhatnánk az Akadémián is.

Meggyőződésem, hogy nagyon sok feladat vár a hadtudomány művelőire, elméleti és gyakorlati szakembereire. A hadtudomány új definíciójának elfogadása meg kell, hogy pezsdítse a hadtudomány általános elmélete és a hadtudomány története tudományszakok művelését.

A védelemtudomány tudományterület tudományrendszertani elfogadása, elfogadtatása magával kell, hogy hozza a műveléséhez szükséges intézményi háttér megteremtését, azaz az elszigetelten működő intézmények, kutatóhelyek munkájának koordinálását, ahol szükséges összevonását, illetve szükség szerint új(ak) létrehozását. Gondoljunk például arra, hogy az MTA kutatóintézetei között nincs a honvédelemmel, a rendvédelemmel, a biztonsággal foglalkozó intézet.

Több mint tíz éve, hogy felmerült a ZMNE és a Rendőrtiszti Főiskola integrációjának gondolata, amely a mai napig nem valósult meg, jóllehet szakmai érvek is szólnak az összevonás mellett. A ZMNE leköszönő rektora az erőből történő végrehajtás helyett a 3–4 év alatti átköltözés, integráció híve, amely idő alatt az állománnyal el lehetne fogadtatni az összevonás előnyeit.²³ Az integráció szakmai alapokon történő végrehajtása hozzájárulna a tudományrendszertani változás elfogadtatásához.

Tisztelt Olvasó! E hozzászólás keretében igyekeztem a hadtudomány általános elmélete tudományszak keretein belül maradni, egy-egy tudományszak, tudományterület problémáit, eredményeit csak annyiban érintettem, amennyiben ezt a hadtudomány új definíciójához fűzött megállapításaim és a védelemtudomány tudományterület rendszertani bevezetése megkívánták.

Végezetül én is arra kérem az olvasót, hogy a hadtudomány érdekében fejtsse ki álláspontját, tegye meg javaslatait.

22 Uo. 604. old.

23 Oszti Judit: Interjú dr. Szabó Miklós akadémikussal, az egyetem leköszönő rektorával. In: Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum, 2007/2.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bognár Károly: A biztonság és a biztonságpolitika tartalmának bővülése.
In: Hadtudomány, XVI. évfolyam, 2006/4. 55–56. old.
2. Farkasné Zádeczky Ibolya: Tiszti követelményváltozás a kiegyezéstől napjainkig, prognózis a XXI. századra. PhD értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
3. Forgács Balázs: Biztonságpolitika a katonai felsőoktatásban. I
n: Új Honvédségi Szemle, 2006/1. online változat
4. A hadtudomány általános kérdéseiről. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 1997. március 19-én lezajlott tudományos tanácskozás anyaga és a tanácskozás alapján megfogalmazott AJÁNLÁS.
Szerk.: Móricz Lajos – Simon Sándor; Budapest, ZMNE Nyomdája, 1997. 46 old.
5. Kőszegvári Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és új fogalma.
In: Hadtudomány, XVII. évfolyam, 2007/1. szám, 8–14. old.
6. Az MTA Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága II. tudományos konferenciájának állásfoglalása. In: Hadtudomány, XVII. évfolyam, 2007/1. 14. old.
7. Oszti Judit: Interjú dr. Szabó Miklós akadémikussal, az egyetem leköszönő rektorával.
In: Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum, 2007/2. online változat
8. Petőfi Sándor: A XIX. század költői. In: Petőfi Sándor összes költeményei – Versek 1847 [1/10]
Forrás: mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184701.htm-41k.
9. Sándor Vilmos: A védelmi egyetem. Kézirat, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Határőr Tanszék,
Budapest, 1994. április 21. 9 old.
10. Schubert Katalin: Hazámat szolgáltam. In: Új Honvédségi Szemle, 2001/9. 48–55. old.
- Stumpf András: Vedlett bőrrel. In: Heti Válasz, VI. évfolyam, 50. szám, 2006. december 14. 28–29. old.
11. Szenes Zoltán: Válaszúton a magyar biztonságpolitika.
In: Új Honvédségi Szemle, 2005/12. online változat
12. Török Ádám: A társadalomtudományok fejlődése és az akadémiai osztályszerkezet.
In: Magyar Tudomány, 2005/5. 596–605. old.
13. A tudomány rendszertani értelmezése. Szerkesztette: Szilágyi Tivadar, Budapest,
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2003. 28 old.
14. Űrágyú veszi célba az üstököst. (harmat) In: Vasárnapi Blikk, XII. évfolyam, 2005. július 3.
22. és 35. oldal
15. Dr. Virányi Gergely: A rendészeti szószedethez és a majdani rendészettudományi lexikonhoz. 8 old.
<http://www.rendeszettudomany.hu/documents/mrtthonlapra.doc>

Mészáros Judit

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007–2013)

Az Európai Unió által biztosított támogatásokat változatlanul országunk felemelkedésének egyik zálogaként tartják számon. A pályázati és projekt-tevékenységek terén 2007-től új időszak következik be, hiszen az első Nemzeti Fejlesztési Terv helyett az Új Magyarország Fejlesztési Terv lép életbe. Jelen cikk az új tervről, a benne megfogalmazott célkitűzésekről, prioritásokról ad tájékoztatást, valamint érzékelteti, hogy a honvédelmi tárca felelősségi és érdekeltségi köre is jelentősen megváltozott, ezért érdemes a projekt-tevékenységet szélesebb körben ismertté tenni.

Már az első Nemzeti Fejlesztési Terv utolsó éveiben is sok helyen hallhattuk, hogy a 2007-től induló új tervezési időszakot felölelő intervallumban milyen jelentős összegek fognak rendelkezésre állni az EU-s pályázati források jóvoltából. Ez a mintegy 22,4 milliárd euro összegű támogatás újabb lehetőséget ad országunknak a felzárkózásra, a gazdasági növekedésre és a társadalom hatékony megújítására. Pontosan ezeket a célokat tűzte ki az Új Magyarország Fejlesztési Terv (továbbiakban: ÚMFT) is – melyet korábban NFT II.-ként emlegettek. A következőkben az ÚMFT lényeges pontjait, a tervhez fűződő zászlóshajó programokat, valamint az egyedi projektek kiválasztásának főbb vonalait fogom bemutatni. Ez a lényegi áttekintés azt a célt is szolgálja, hogy rávilágíthassunk, miért kerültek a pályázatok újra a honvédelmi tárca figyelmének középpontjába. Jelen cikkben nem kívánok újra kitérni azokra a fejlesztési programokra, melyek változatlanul az összeurópai célok megvalósítását támogatják, mivel ezekről részletesebben írtam a „Honvédelmi tárca kapcsolódása az Európai Unió pályázati tevékenységhez” című cikkemben. (Megjelent: Kard és Toll 2006/1.) Sokkal inkább az új tervhez és a projektek terén hozott döntésekhez kapcsolódó újdonságokat kívánom felvázolni.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv

A dokumentumot a magyar Kormány 2006. október 25-én fogadta el. Alcíme: „Foglalkoztatás és növekedés”, amely hűen tükrözi fő célkitűzéseit.

A terv előszava mindenekelőtt felvázolja azt a történelminek nevezett lehetőséget, mely hazánk előtt áll, melynek segítségével meglévő adottságaink megerősíthe-

tők, lehetőség nyílik a gazdaság növekedésére, a társadalom megújítására. Ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy ez a cél csak a megfelelően koherens és együttműködő munka eredményeként hozhatja meg a kívánt eredményeket hosszú távon. Ennek a gondolatmenetnek az eredménye azoknak a legfontosabb céloknak a kitűzése, melyek a legégetőbb problémákra adnak orvoslást, nevezetesen: a *foglalkoztatás bővítése* és a *tartós gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése*.

Vannak azonban olyan célok is, melyek ezen folyamatok számára ellensúlyokat teremtenek, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni őket, hiszen a hosszú távon életképes folyamatok zálogai: a *fenntarthatóság* és a *kohézió*.

Ezen irányvonalak mentén a hosszútávú cél tehát az, hogy az uniós források segítségével olyan fejlődési pályára kell állítani az országot, hogy a későbbiekben e külső segítség nélkül is képesek legyünk megteremteni és fenntartani a jólétet. Ezért került kidolgozásra az Új Magyarország Fejlesztési Terv, amely:

- megfogalmazza a foglalkoztatás bővülését és a gazdaság növekedését biztosító *fejlesztési stratégiát*;
- kijelöli azokat a legfontosabb fejlesztési feladatokat, amelyek *fenntartható* módon biztosítják társadalmi, gazdasági és környezeti viszonyaink jobbá tételét;
- olyan fejlesztési programokat jelöl ki, amelyek a hatékonyság érdekében *alkalmazkodnak a társadalom és a gazdaság várakozásaihoz* és változásaihoz, valamint felszabadítják az emberek és vállalkozásaik fejlesztési, újítási energiáit;
- célul tűzi ki, hogy az országos és regionális programok egészítsék ki és támogassák egymást hogy együttes és szinergikus hatásuk összességében *mutasson túl a részcélok sikeres megvalósításán*;
- fő vonalakban vázolja a *programok hatékony megvalósítására képes*, a források felhasználását és széleskörű hozzáférhetőségét biztosító, átlátható, egyszerű és gyors *intézményrendszert*.

Az ÚMFT vezetői összefoglalójában ezután egy helyzetértékelés keretében kapunk képet arról az állapotról, ami a Terv kidolgozásának alapját adta. Itt nyolc pontban kerültek lényegre törően meghatározásra a problémás, fejlesztésre szoruló területek:

1. *Országunk gazdasági növekedése szerkezeti kockázatokkal párosul.* Ez a munkaerő termelékenységének növekedése mellett bizonyos egyensúlyi problémákhoz vezetett, és ezt a kockázatot tovább növelik az energiaiimporttól való függőség makrogazdasági veszélyei.
2. *Magyarországon alacsony az aktivitás és stagnáló a foglalkoztatás.* Ez a rendkívül alacsony munkaerő-piaci részvételben nyilvánul meg, ami köszönhető a tömeges, rossz egészségi állapottal rendelkező, illetve képzetlen egyének számának, illetve annak, hogy a kistérségi szinten óriásiak a foglalkoztatás területi különbségei.
3. *Gazdasági szerkezetünkre a dualitás jellemző.* Bár a magyar gazdaság sikeresen integrálódott a világ gazdaságba, szerkezete modernizálódott, ugyanakkor a gazdaság egyes területi egyenlőtlenségei jelentősen növekedtek.
4. *Közlekedési rendszerünk fejlesztésre szorul.*
5. *A piacgazdaságra való áttérésünk jelentős társadalmi áldozatokkal járt.* Ennek legnyilvánvalóbb mutatói: a lakosság képzettségi szintje jelentősen emelkedett,

de nem javult az oktatás minősége, hatékonysága; a szakképzés nem igazodott a piaci igényekhez; az inaktivitás a szegénység újratermelődéséhez vezetett és megjelent a gyermekszegénység; a legnagyobb leszakadást a roma népesség körében tapasztalhatjuk, és helyzetüket a diszkrimináció számtalan formája tovább rontja; a fogyatékkal élők szintén elvétve vannak képviseltetve a munkaerő-piacon.

6. *Jelentős környezeti értékkel rendelkezünk, de a kockázatok is nagyok.* Még mindig alacsony a környezettudatosság szintje és energiafelhasználásunk nem csökken.
7. *A területi különbségek növekednek.*
8. *Az állam szerepe újrarendelkezésre szorul.* Elsősorban a közigazgatás hatékonyságának javítása a cél.

A fentieket azért fontos átlátni és megérteni, mert így válnak világossá az ÚMFT operatív programjainak célkitűzései is. Egyúttal máris fontos következtetésre juthatunk az NFT I. tekintetében, melynek tapasztalatairól az ÚMFT-ben meglepően szűkszavúan írnak. A fentiekből ugyanis egyértelműen kitűnik, hogy az NFT I. operatív programjainak horizontális célkitűzéseit – a romák integrációját és a környezettudatosság erősítését – gyakorlatilag *nem sikerült megvalósítani*. Ezt azért fontos kiemelten kezelni, mert 1. a horizontális célok éppen a fenntarthatóság érdekében kerültek be a célkitűzésekbe; 2. a 2007–2013 közötti időszakban *új horizontális cél is megjelenik*, nevezetesen a *Gender mainstreaming* fogalma (melyet magyar fordításban a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének megvalósításaként emlegetnek).

Az operatív programok

Az operatív programok az átfogó célok elérése érdekében megfogalmazott prioritások mentén kerültek megfogalmazásra, melyek a következők:

1. gazdaságfejlesztés (az innovatív, tudásalapú gazdaság megteremtése, a kis- és középvállalatok jövedelemtermelő képességének a javítása, az üzleti infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése),
2. közlekedésfejlesztés (az ország nemzetközi elérhetőségének javítása, a térségi elérhetőség javítása, a városi és agglomerációs közösségi közlekedés fejlesztése, az áruszállítás-logisztika közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése),
3. a társadalom megújulása (a foglalkoztathatóság javítása, az alkalmazkodóképesség javítása, a minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek, a kutatás-fejlesztéshez és az innovációhoz szükséges humán-erőforrások fejlesztése, az egészségmegőrzés, valamint a társadalmi befogadás és részvétel, a humán infrastruktúra fejlesztése),
4. környezeti és energetikai fejlesztés (környezetjavító fejlesztések, környezetbarát energetikai fejlesztések),
5. területfejlesztés (együttműködő és versenyképes városhálózat, megújuló vidék, az elmaradott térségek felzárkóztatása, a Balaton, a Duna és a Tisza vidékének fenntartható fejlesztése),
6. államreform (a közigazgatás megújítása, a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítése).

Ezek alapján kerültek tehát megfogalmazásra az operatív programok, melyeknek pontos nevét és egyúttal forrásmegosztási tervét a következő táblázat* tartalmazza:

<i>Prioritások</i>	<i>Operatív programok</i>	<i>Összesen milliárd forint</i>
<i>Gazdaságfejlesztés</i>	Gazdaságfejlesztés OP	674,03
<i>Közlekedésfejlesztés</i>	Közlekedés OP	1721,47
<i>Társadalmi megújulás</i>	Társadalmi megújulás OP	933,29
	Társadalmi infrastruktúra OP	538,95
<i>Környezeti és energetikai fejlesztés</i>	Környezet és energia OP	1053,56
<i>Területfejlesztés</i>	Nyugat-dunántúli OP	128,25
	Közép-dunántúli OP	140,46
	Dél-dunántúli OP	194,99
	Dél-alföldi OP	207,05
	Észak-alföldi OP	269,64
	Észak-magyarországi OP	249,91
	Közép-magyarországi OP	430,29
<i>Államreform</i>	Államreform OP	40,61
	Elektronikus közigazgatás OP	99,49
<i>Az ÚMFT koordinációja és kommunikációja</i>	Végrehajtás OP	94,88
<i>Nemzeti Teljesítmény Tartalék</i>		98,38
<i>ÚMFT összesen</i>		6875,27

265 Ft/Euro, 2004-es árak

A zászlóshajó programok

Az ÚMFT-ben a megfogalmazott problémáknak és céloknak megfelelően a Társadalmi Megújulás Operatív Program és a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program előkelő helyet foglal el. A bennük megfogalmazott célkitűzések nagyon átfogó, széleskörű és integrált megközelítést igényelnek. A prioritások meghatározása, a konkrét feladatok megfogalmazása irányt mutat és könnyebben megközelíthetővé teszi ezt a komplex feladatrendszert. Ezért készültek el az ún. zászlóshajó programok, melyekről a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség adott tájékoztatást. A jelentésben a következőképpen fogalmaznak a programokról:

„Az Új Magyarország Fejlesztési Terv 3. mellékletében megfogalmazottak szerint a zászlóshajó programok közé azokat a kiemelt fejlesztéseket, programokat soroljuk, amelyek valamilyen – egy vagy több ágazat / régió / társadalmi csoport szempontjából – súlyos problémára adnak újszerű, innovatív válaszokat úgy, hogy azok az emberek számára jól érzékelhető, világos eredményekkel járjanak. Olyan integrált projektekről

* Forrás: Új Magyarország Fejlesztési Terv p. 9.

vagy projektsomagokról van szó, melyek egy jól körül határolt ágazatban/területen, néhány pontosan definiált célt kívánnak megvalósítani, és feltételezik a *beavatkozások összehangolt kezelését*. Segítségükkel biztosítható, hogy a különböző operatív programok, valamint az egyéb hazai, EU-s vagy piaci források egymást kiegészítve, és egymás hatásait felerősítve járuljanak hozzá a nemzeti vagy helyi szempontok alapján kitűzött célokhoz.”

A programok tehát szervesen illeszkednek az operatív programokhoz, azok határait nem léphetik túl. Jelenleg a legkidolgozottabb stádiumban a humán területet érintő programok vannak, ezen belül is hat került pontos megfogalmazásra:

1. Lépj egyet előre program II.
2. XXI. sz. iskola (ennek alprogramjaként a Befogadó iskola és az Intelligens iskola program)
3. Magyar géniusz program
4. Hátrányos helyzetű kistérségek komplex térségfejlesztési programja
5. Európa kulturális fővárosa – Pécs
6. Kulturális örökség

Az alábbiakban egy kicsit részletesebben az egyes programokról.

1.) A „lépj egyet előre” program:

Indokoltsága: A szakképzetlen felnőttek részére az iskolarendszeren kívüli képzés adja meg az általános – és szakmai ismerethiány pótlásának lehetőségét. A munkaviszonyban állók számára olyan továbbképzési programokat kell biztosítanunk, melyek intenzitása összeegyeztethető a munkavégzéssel, és a megszerzett szakképesítés hozzájárul a munkahely megőrzéséhez. A képzési programokban való részvétel feltételeinek kialakításakor kiemelt figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiaci belépésének biztosítására.

A *projekt célja* azoknak az alacsony iskolai végzettségű, illetve szakképzetlen felnőttek képzése, akiket a hagyományos képzési programok nem, vagy csak nagyon korlátozottan érnek el, részben a motiváció és ösztönzés hiánya, részben a sajátos képzési szükségletek miatt. A program lehetőséget kínál számukra arra, hogy megszerezzék a szakképzésben való részvétel feltételét jelentő alapfokú végzettséget, a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő szakképzettséget szerezzenek.

2.) A XXI. századi iskola program:

Indokoltsága: Köztudott, hogy a magyar oktatási rendszer reformokra szorul. Problémát jelent az általános iskolai oktatás, hiszen egyre kevesebb a tanuló, ugyanakkor sok a tanár, a tanterem, az iskola. Ez anyagilag óriási terhet jelent az önkormányzatok részére. Az utóbbi időben egyre nőtt a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma, akik azonban nem tudnak elhelyezkedni. Az oktatott anyagok sem bizonyulnak kellően hatékonyak és korántsem felelnek meg a jelenleg elvárt kulcskompetenciáknak.

Célja: összességében a humánerőforrás minőségének javítása. Ezen belül a versenyképes tudás fejlesztése, az oktatási egyenlőtlenségek megszüntetése, a hatékony

és befogadó közoktatási rendszer létrehozása, az egész életen át tartó tanulás feltételeinek biztosítása (a, b).

a) Az „*intelligens Iskola*” infrastruktúrájának elterjesztése:

Az infrastruktúra fejlesztésének szempontjából kiemelten kell kezelni az infokommunikációs és az idegen nyelvi készségek elsajátítását támogató fejlesztéseket. Az iskolai környezet átalakítását úgy kell elvégezni, hogy az lehetőség szerint támogassa az iskolai kudarcok csökkentését, illetve a sajátos nevelési igényű tanulók integrációját célzó erőfeszítéseket is.

b) A „*befogadó Iskola*” program:

A „*befogadó iskola*” kialakítása során a leghátrányosabb helyzetű kistérségek közoktatásának szakmai és infrastrukturális megújítására kerül sor, kiemelt figyelmet fordítva a szegregáció csökkentésére, a kiugró fogyatékosra minősítési arányok visszaszorítására, a minőségi oktatáshoz történő egyenlő hozzáférés biztosítására, valamint az óvodáztatás kiterjesztésére.

3.) A magyar génius program:

Indokoltsága: Hazánkban a társadalmi tőke egyik ugrásszerűen fejleszthető eleme az emberi tehetség és hasznosulása. Ehhez kulcsfontosságú, hogy minél nagyobb számban találjuk meg a tehetséges fiatalokat, segítsük sokoldalú tehetségük kibontakozását és eredményes hasznosulását. Az ország versenyképességének biztosítása érdekében különösen fontos a kutatás-fejlesztési kapacitások, így a kutatói humán erőforrás fejlesztése.

Célja: A magyar génius program a kiemelkedő képességű fiatalokra mint célcsoportra koncentrálna a felemelkedés, az esélynövelés programja, a XXI. század iskolája a korszerű módszertan és korszerű technika helyszínévént hozzásegít a tehetségek kibontakoztatásához. A *kiemelkedően tehetséges tanulók támogatása, tehetség gondozása* a felsőfokú tanulmányokra való eredményes felkészítés, valamint a diákokban rejlő tehetségek kibontakoztatása kiemelt feladata a XXI. század iskolájának.

4.) Hátrányos helyzetű kistérségek komplex térségfejlesztési programja:

Indokoltsága: A mai magyar társadalom aggasztó válságtünete a mélyszegénység növekvő ütemű, generációk során átívelő újratermelődése, egyre erőteljesebb területi koncentrációja. A mélyszegénység egyszerre gyakorol erősödő nyomást a szociális ellátórendszerre, és gátolja a gazdaság teljesítőképességének növekedését. A folyamat együtt jár az érintett csoportok társadalomból való kirekesztésével. A kirekesztődés, a szegénység és a leszakadás visszafordíthatatlanná válását megakadályozandó és az eltartó képességet növelendő, a legrosszabb helyzetű térségek a többitől eltérő, összetett bánásmódot igényelnek.

A program célja, hogy csökkenjen a távolság a jó helyzetű, fejlett területek közelében elhelyezkedő és a periferiára szorult, súlyosan hátrányos helyzetű térségekben élők megélhetési lehetőségei, életminősége és életkilátásai között, hogy a leghátrá-

nyosabb térségek lakosságának felzárkózási esélyei rövid, közép, és hosszútávon a lehető legnagyobb mértékben növekedjenek, különös tekintettel a legrosszabb helyzetű társadalmi csoportokra, e csoportok társadalmi integrációjára, mobilitási esélyeik növelésére.

5.) Pécs – Európa kulturális fővárosa:

Indokoltsága: Pécs Európa Kulturális Fővárosa programjának megvalósítása jelentős gazdasági fellendülést generál a kreativitásra, kulturális innovációra alapozva.

A kulturális alapú városfejlesztés részeként a közterület-fejlesztési programnak *négy átfogó célja van:* közösségépítés, a közterületi kulturális élet fejlődésének elősegítése; a közterek városias jellegének erősítése, települési környezet minőségének javítása; a városra jellemző egyedi építészeti karakter megőrzése; turisztikai és gazdasági fejlődés.

6.) Kulturális örökség – társadalmi megújulás:

Indokoltsága: A kultúra egész életre szóló norma és mintarendszerként szolgál, lehetővé téve az egyén számára, hogy a társadalom teljes értékű tagjává váljon. A kultúra fejlesztési szempontból kiemelt szerepét az is indokolja, hogy minden emberi tevékenységben jelen van, ezért csaknem minden fejlesztési területen figyelembe kell venni. A kultúra egyetemes, társadalmi emberi értékeket, valamint azokat megtestesítő kompetenciákat és viselkedésformát teremt, elősegítve ezáltal a fenntartható társadalmi fejlődést.

Célja: A „Kulturális örökség – társadalmi megújulás” program egyes projektelemei a kulturális intézményrendszer fejlesztését és a kulturális alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítását célozzák, közvetlen összefüggésben az oktatási-, képzési szolgáltatások fejlesztésével.

Ezek tehát azok a már kidolgozott zászlóshajók, melyek a társadalmi megújulást célzó törekvések prioritásait és fő irányvonalait meghatározzák, és beépülnek a végrehajtás operatív feladatait megfogalmazó akciótervekbe, akár pályázati konstrukciók, akár egyedi projektek formájában.

Az egyedi projektek kiválasztása

A célkitűzések megvalósításának módjai tehát eltérőek lehetnek. A pályázati konstrukciókban lehetőség nyílik a kiírt pályázatok feltételei mentén bizonyos összegű támogatások elnyerésére. Mint köztudott az operatív programokon belül meghirdetett EU-s pályázatok bonyolult és erősen szabályozott dokumentáció kitöltésével, szigorú elbírálási rendszerrel, valamint pontos monitoringgal jár együtt – ez teszi lehetővé, hogy a megvalósítási szándék átgondoltsága, előkészítettsége ellenőrizhető legyen, és hogy a támogatási összeg valóban a projekt kidolgozására fordítódjon.

Vannak azonban olyan nagyívű elképzelések is, melyek nem felelnek meg a pályázat kiírási feltételeinek, vagy az igényelt támogatás összege meghaladja a pályázati úton történő megvalósítás lehetőségét. Annak érdekében, hogy ezek az ötletek ne vesszenek el, lehetőség van ún. egyedi projektek benyújtására is. Az

egyedi projektek alapvetően két típusba sorolhatók: kiemelt projektek vagy nagyprojektek. A kettő között lényeges különbségek vannak, de az egyik talán legfontosabb az, hogy a nagyprojektek Brüsszelben kerülnek elbírálásra, addig a kiemelt projektek nemzeti szinten maradnak.

Annak érdekében, hogy az egyedi projektekkel kapcsolatban az átláthatóság biztosított legyen, a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség új, egységesebb kiválasztásrendet dolgozott ki. Ennek alapja a projektcsatorna. A projektcsatorna működésének kulcsszavai – az *átláthatóság* (valamennyi projekt egyedileg is követhető, hogy a folyamat mely fázisában tart), *átláthatóság* (az eljárás a projektek minden típusára érvényesek, függetlenül az ágazati jellegtől), az *egyedüliség* (a projektcsatornán valamennyi egyedi projektnek át kell mennie, az egyes lépéseket kihagyni nem lehet, eltérő eljárasmód nincs), valamint az *egységes bemenetűség* (minden egyes projekt kezdeményezést annak tartalmától függetlenül ugyanúgy kell elindítani: a projekt – adatlapot az érintett tárcának vagy regionális fejlesztési tanácsnak kell benyújtani; ha az NFÜ-nek küldik meg, akkor is az érintett tárcának fogják továbbítani).

Az egyedi projektekkel szemben bizonyos alapkövetelmények fogalmazódnak meg, melyek elősegítik, hogy csak a megfelelő minőségű és jól előkészített projektek kerüljenek nevesítésre az akciótervben. Ilyen alapkövetelmény például az előzetes megvalósíthatósági tanulmány, valamint bizonyos tartalmi elvárások, mint a világosan definiált cél, az operatív program prioritásából levezethető cél, egyértelműen azonosítható célcsoport, meghatározott költségkeret és megvalósítási időtartam, fenntarthatóság, azonosítható projektgazda és közreműködők, hozzájárulás a horizontális politikákhoz.

Az eljárásrend három fő fázisból áll:

Az első fázis:

1. Projektkezdeményezés – a projektgazdák által benyújtott projektötletre a szaktárcák, a regionális fejlesztési tanácsok, illetve az NFÜ tehetnek javaslatot.
2. Regisztráció, előminősítés – az NFÜ kiemelt programok a Projektek Főosztályának felelősségi körébe tartozik.

A második fázis:

3. Előzetes megvalósíthatósági tanulmány
4. Előértékelés, Kormánydöntés – szakértői értékelés zsűri által, melynek összeállítása meghatározott (az NFÜ elnöke, az érintett irányító hatóság képviselője, az NFÜ fejlesztéspolitikáért felelős elnökhelyettese, a Fejlesztéspolitikai Irányító Testület tagja, az érintett szaktárca, RFT, a Pénzügyminisztérium képviselője és egy külső szakértő). Az akciótervről a Kormány dönt.

A harmadik fázis:

5. Részletes kidolgozás
6. Értékelés, döntés – az NFÜ a projektet külső értékelőkkel, tanácsadó cégekkel értékelteti, 1 mrd Ft támogatási összeg felett szakminiszteri állásfoglalást kér.

Az első és második fázis során a projektek egy értékelő rendszeren mennek át, melynek szempontjai egységesek, pontozásos alapon működnek, és amennyiben bizonyos szempontoknak nem felelnek meg ebben a rendszerben, akkor kiesnek (tehát nem csak az összpontszám számít).

A honvédelmi tárca szerepe a projektekben

A 2006-tal lezáruló NFT I. idején a tárcának „csupán” azt kellett felmérnie, hogy mit veszíthet, ha nem él a pályázati lehetőségekkel. Sajnos, amint az az ÚMFT következtetéseiben is megfogalmazásra került, az elmúlt időszakban az önálló költségvetéssel rendelkező intézmények rendkívül behatárolt és csekély lehetőséget kaptak a pályázatokban történő hatékony részvételre. Ezen az ÚMFT, ígérete szerint, talán képes lesz változtatni a következő években.

Most azonban nem elég a lehetőségekre gondolni. Amint a fentiekben felvázoltakból kitűnik, a tárcának ezentúl bizonyos *kötelességei* is lesznek a projektekkel kapcsolatban. Mind az első, mind a második, sőt egyes esetekben még a harmadik fázisban is szerepet kaphatnak. Nagyon fontos tehát, hogy a 2007–2013-as időszakban másképp gondolkodjunk a projektekről. A korábban megfogalmazott célok (a pályázati tevékenységek tárcaszintű átláthatósága, a szakértői csapat felállítása, a pályázattal kapcsolatos információk biztosítása és az érintettek továbbképzése a témában) most még nagyobb hangsúlyt kaptak. Éppen ezért jelentős eredmény, hogy a tárcán belül ezentúl HM utasítás szabályozza a pályázati tevékenységet, és elkülönített költségvetés is rendelkezésre fog állni hamarosan.

Az ÚMFT és a zászlóshajó programok mentén kiírásra kerülő pályázatok is nagy lehetőséget rejtenek magukban, melyeket érdemes lesz figyelemmel kísérni, és aktívan részt vállalni belőlük. Minél hamarabb ismerjük fel a pályázati és projekt-tevékenységben rejlő lehetőségeket, és minél hamarabb hasznosítjuk azokat, annál hamarabb sikerülhet az ÚMFT-ben is megfogalmazott célt elérni: „A siker feltétele annak közös belátása, hogy az ország csak polgárai teljesítményéből építkezhet. A versenyképes gazdaság a feltétele a gazdasági növekedésnek, a foglalkoztatás bővítése pedig a szolidáris társadalomnak. Képessé kell tenni tehát polgárainkat arra, hogy megállják helyüket a versengő világban. És képessé kell tenni az államot arra, hogy a versenyből kimaradók számára szilárd támaszul szolgáljon.”

FORRÁS:

www.nfu.hu

Új Magyarország Fejlesztési Terv

Ébert László

HOZZÁSZÓLÁS

az *Azerbajdzsáni helyzetkép* című cikkhez

A folyóirat XVI. évfolyam, 2006/3. számában dr. Nagy László tollából megjelent egy számomra rendkívül érdekes cikk, melyhez ezúton szeretnék hozzászólni. A teljes cikk az *Új Honvédségi Szemle* 2006. 06. 07-i, 2006. 06. 28-i és 2006. 08. 10-i számaiban jelent meg, mégpedig „Azerbajdzsán közelről (1), (2), (3)” címmel.

Jelen sorok megírására az alábbiak inspiráltak:

1.) 1968 és 1974 között a Moszkvai Energetikai Egyetemen végzett tanulmányaim során hat évig volt szerencsém egy olyan baráti társaságnak a tagja lenni, amelyben örmény, grúz, tatár, azeri, dagesztáni és zsidó diákok voltak. Ezen baráti társaságban való részvételemnek meglehetősen kemény cukkolás volt a következménye – orosz és ukrán részről. 1972-ben majdnem két hónapot voltam Tbilisziben, Szuhumiban és Gudautában termelési gyakorlaton. Úgy vélem egy kissé megismertem a kaukázusi népek mentalitását és gondolatvilágát.

2.) 1985 és 1990 között az Indusztriálexport Külkereskedelmi Vállalat Gépipari Iroda, export osztályának a vezetőjeként 16 hűtőgépgyár rekonstrukciójában vettem részt. A gyárak a Szovjetunió területén Alitustól (Litvánia) Dusanbe-ig (Tadzsikisztán) voltak szétszórva, de az egyik fontos gyár a Baku-i Hűtőgépgyár volt, melynek egyik kapcsolódó része volt a Szumgait-i üzem is. Az akkori kereskedelmi rendszer alapján módomban volt többször találkozni, tárgyalni a gyárak vezetőivel, Budapestre akkreditált műszaki átvevőivel és megismerni álláspontjukat, mentalitásukat. Főnöke voltam az 1987 és 1989 között Bakuban, a fentebb említett gyárban dolgozó magyar szerelésvezetőknek, akik gondjairól közvetlenül értesültem.

3.) A Karabah-i válság alatt több gyermeket az örmények kimenekítettek a háborús területről és a világ több országába küldtek. Magyar barátaimnál lakott két örmény tizenéves kislány, akiknek sokszor én tolmácsoltam.

Többször is elolvastam a fent hivatkozott írásokat és átgondolva személyes ismereteimet és emlékeimet – a cikkek, a következő gondolatokat váltották ki belőlem.

A szerző nagyon érdekes cikket írt, de ő is megemlíti, hogy *egy forrásból származó, esetleg elfogult tájékoztatást ad*. Ennek alapján, úgy érzem, talán helye lenne az én rövid és személyes benyomásokra épülő hozzászólásomnak is.

1.) A nem mai keletű szembenállás talán jobb megértése céljából, úgy vélem, célszerű egy nagyon rövid történelmi ismertető és nemzetiségi helyzet-elemzés megadása.

A Kaukázus területe mindig is a Kelet és Nyugat ütköző pontja volt. A Kaukázusban, több mint 50 különböző nép, nemzetiség és népcsoport él, akiknek vallása és hagyományai rendkívül különbözőek, a három legnagyobb lélekszámú pedig a grúz, az örmény és az azeri. Még az egyes népeken belül is van „tagozódás”, hiszen sokan úgy tudják például, hogy a „grúz” az egy nép, addig a valóság, hogy ez a „szvanet”, „mengrel”, „hevszúr” és „iver”, nemzetiségekből áll. Ráadásul még az egyes „nemzetiségek” is „klánok”-ba szerveződnek. A klánok egymás közötti harca, vagy összefogása szinte minden népre, népcsoportra vagy nemzetiségre is jellemző a Kaukázusban és meghatározza az egymáshoz való viszonyt.

Az örmény és a grúz kultúra, az írás a legősibbek közé tartozik a világban, egyidős az arab és a héber írás kialakulásával. Ugyanakkor az ősi örmény királyság – melynek területe megközelítette a 100–150 ezer négyzetkilométert és a mai Irán és a török Észak-Kelet-Anatólia egy része, egészen a mai Szíriai határig beletartozott (Nagy Tignan idején) – eltűntével többet az önálló államiság az örmények között már nem alakult ki. Az iszlám erőszakos térhódítása elől viszont már a XII–XV. században megindult a vándorlás nyugatra és mindenfelé, ahol létük és vallásuk megtartására mód nyílt.

Az azeri nép az egy-isten hit felvételével muszlim lett, és a kb. 30 millió Iránban élő azeri nemzetiségű lakos komoly pozíciót töltött be a múltban és a jelenben is Irán életében. (A szőnyeg-kereskedők igen jelentős része Iránban vagy örmény, vagy azeri, kevés közöttük a farszi vagy beludzs nemzetiségű.) Az azeri nép a mai Azerbajdzsán területén a szovjethatalmat megelőző időkben, de még a cári hatalmat megelőzően sem jutott el az önálló, egységes állami lét szintjére.

A nemzetek közötti viszony elmérgesedését fokozta az ún. I. és II. Kaukázus-i háború, melyben az Orosz hatalom és hódítási igény csapott össze az iszlám (török–iráni) terjeszkedéssel. Míg a grúzok „benősültek” az orosz cári családba, kiváló tábornokokat (Bagration) és más szakembereket adtak, az örmények felszabadítóként ünnepelték az orosz csapatokat és kiváló kereskedőket, művészeket adtak Oroszországnak, addig az azeri nép – mint oly sok más muszlim nép és népcsoport a Kaukázusban – a másik oldalon volt, és vesztett. A cikkben is említett, és az orosz–iráni háborút lezáró megállapodásnak ugyan volt áttelepítési vonzata, de úgy gondolom erre visszavezetni a mai ellentétek egy részét – azeri részről meglehetősen túlzás.

A cárizmus bukása utáni „Transzkaukázusi polgári köztársaság” leverése és elfoglalása után, Sztálin a grúz és örmény értelmiség jelentős részét kiirtotta, de a Kaukázusban nem folyt olyan mérvű vallásellenes harc, mint Ukrajnában, vagy Oroszországban. Edzsmiadzin – az örmény Vatikán – nem szenvedett akkora károkat, mint pl. Zagorsk. A Sztálini hatalomban – vezetésben – megtalálni grúz, örmény és azeri vezetőket is ugyanúgy, mint represszió és személyi kultusz áldozatai között is. Ezzel együtt a Sztálini nemzetiségi politika mélyítette a nemzetiségi ellentéteket például azzal is, a nemzetiségi területekre párt és adminisztratív vezetőnek majdnem mindig más nemzetiségűeket neveztek ki, vagy éppen csak oroszokat és/vagy ukránokat. Ugyanakkor a muszlim területeken – azeri, csecsen, oszét, dagesztáni stb., bizony a „szocialista rend” elleni partizánháború, szinte az 1950-es évek közepéig folyt.

A második világháború rendkívül komoly válaszcúttal elé állította a kaukázusi népeket. Voltak, akiket kitelepítettek (csecsenek) voltak, akik harcoltak a német fasiszták ellen a Vörös Hadsereg soraiban és bizony voltak, akik Hitler „Kaukázusi Légiójában és a Waffen SS-ben” harcoltak a szovjet-hatalom ellen. Ebben a légióban elsősorban muszlimok voltak! (Tatár, türkmén, csecsen, dagestáni, azeri stb.) Chris Bishop 2007-ben magyarul is kiadott „Hitler Idegen-légiói” című könyvében fényképekkel mutatja be, hogy bizony mind az azeriek, a grúzok de még az örmények között is voltak, akik Hitler Waffen SS-ében akarták felszabadítani országukat a sztálinizmus alól. De az író által vizsgált és már hozzáférhető történelmi dokumentumok szerint ezek az „önkéntesek” annyira gyűlöltek egymást, hogy nemzetiség és vallás szerint is külön kellett őket választani, hogy ne egymással foglalkozzanak, hanem harcoljanak az ún. közös ellenség, a kommunizmus ellen.

A második világháború után a nemzetiségek helyzete minimálisan változott, javulás csak Sztálin halála után következett be. Ugyanakkor a XX. Kongresszus deheroizálását a grúzok személyes sértésként és megalázásként fogták fel, melynek pszichózisából – szerintem – a mai napig nem gyógyultak ki. Mindamellet, egy meglehetősen kegyetlen polgárháborús helyzet után az 1920-as éveket megelőző polgári államhoz való visszatérést, (bár ezt soha senki sem jelentette ki), a teljes nyugatrafordulást és az oroszokkal való szakítás politikáját tűzték ki célul.

Az örmények sokkal óvatosabban és diplomatikusabban viszonyultak minden ilyen nagy változáshoz, hiszen a XX. század elején bekövetkezett nemzeti tragédiájukat, a törökországi genocídiumot, a mai napig nem heverték ki. (Gyakorlatilag a 15 millió örménynek ma csak a töredéke él a Kaukázus hegyei között!) Az azeriek ezen kényes kérdéshez való egyedi, vagy önálló hozzáállásáról – nincs tudomásom.

A második világháború után azonban az örmények tudás- és tanulás-vágya felgyorsult. Sokan költöztek Bakuba, Tbiliszibe, Szuhumiba, majd növelték a Moszkvai, Kijevi, Leningrádi diaszpórát. Sok közülük orvos, tanár, kutató-mérnök, vegyész stb. lett. A híres örmény személyek között volt Mikojan repülőgéptervező, Bagramjan tábornok, Goar Gaszparjan világhírű énekesnő stb. Rátermettségük, tehetségük alapján a Kaukázus különböző ipari, oktatási stb. területein mind több vezető posztot töltöttek be. Nehézipari és háztartási- gépipari objektumok Azerbajdzsán és Grúzia területére estek, míg Örményországban a számítástechnikai ipar kezdett kibontakozni. Ugyanakkor nagyon sokan dolgoztak a hagyományosan örmény gazdasági területen, a kereskedelemben is.

Habár az orosz-szovjet jogalkotás általában nem ismeri el és megveti a római „divide et impera”, azaz „oszd meg és uralkodj” elvet, de ezt a Kaukázusban a központi hatalom képviselői kiválóan alkalmazták.

Kevesek előtt ismeretes, hogy a nemzetiségek egymással szembeni kijátszása esetenként nemzetiségi lázongásba, sőt véres eseményekbe torkollott. Ahogyan ez történt az 1960-as évek közepén Dagesztánban, majd 1972-ben pedig Csecsnyában, Észak Oszétiában. Sajnos azt kell mondanom – ismereteim szerint – ezek az események a helyi orosz-ukrán hivatalnokok elleni véres támadásokkal, majd az örmény kereskedők elleni pogromokkal kezdődtek. A folytatás általában a Kaukázuson Túli Katonai Körzet csapatainak bevetése volt a „rend és a törvényesség helyreállítása” érdekében. Hogy mennyi volt ezekben az eseményekben a halott, sebesült, illetve a belső

menekült – nem szól a fáma. Ezek az adatok, a konkrét eseményekhez csatlakozva, a mai napig nem nyíltak!

2.) Mint fentebb említettem 1985 és 1990 között munkakörömnél fogva közvetlen kapcsolatban voltam a Bakui Hűtőgépgyár vezetésével. Többször jártak Budapesten is. Budapesti tartózkodásán számomra a *Baku-i Hűtőgépgyár* igazgatója és a *Szumgait-i gyár* egyik mérnöke 1987-ben döbbenetes eszme-futtatást adott elő:

- vérlázítónak tartották az örmény intelligencia létszámát és pozíciókban betöltött helyét Azerbajdzsánban;
- korlátozni kellene az örmények szerepét, tanulási lehetőségét, egyáltalán létszámát Azerbajdzsánban;
- ki kellene zavarni minden azeri területről az oroszokat, ukránokat, és főleg örményeket, és saját, az azeri nemzetiséget előnyben részesítő, az iszlámhoz közeli önálló államot kellene létrehozni!

Miután ezt végighallgattam, számomra döbbenetes volt az összecsengés a múlt más, Magyarországon is ismert és szomorú, de hasonló megnyilatkozásaival. Tessék csak visszaemlékezni a magyar történelem 1935–1945 közötti éveire! A tisztelt vendégek kijelentéseit a mai napig nem tudtam elfelejteni!

Később a Baku-i és Szumgaiti zavargások – az én információim szerint *véres pogromok* – alatt a kollégáimat/beosztottaimat úgy kellett kimenekíteni a városból. Elbeszélésük szerint, számomra az események vészesen hasonlítottak a „Kristall-Nacht” eseményeire.

Mindezek következményeként 1989-re a szerelésvezetésünk és képviseletünk Bakuban, illetve Szumgaitban megszűnt. Ugyancsak ekkor kezdődött a Magyarországon kedvelt és Bakuban gyártott „Csinár” hűtőgépek és a Szumgaitban gyártott „ablak-légkondicionálók” exportjának a csökkenése.

3.) 1992-ben a barátaim tolmácsolni hívtak, mert hiányos orosz tudásuk nem tette lehetővé két örmény kislánnyal való kommunikációt, akik Sztjepanakert-ből jöttek Budapestre egy idegi és egészségügyi „helyreállító” tartózkodásra. Elbeszélésük szerint otthon, Hegyi Karabah-ban, a *létükért folyt a harc*, az azeri és „más” bandák ellen. (Hogy a „más” mit takart, a mai napig nem tudom, csak elképzeléseim vannak.) Az örmény falvakban a tizenéves fiúkat-lányokat is felfegyverezték a pusztá lét megvédelmének érdekében! Úgy mesélték, hogy tudomásuk szerint Jerevánból kaptak fegyvert, élelmiszert. Természetesen ezek a gyerekek nem tudtak/tudhattak az „örmény atrocitásokról”.

A két kislány 1993 végén visszament Jerevánba, majd Sztjepanakertbe. Az egyikből katona, harcokszó lett, a másik férjhez ment. 1999 óta nem tudok róluk. Sem barátaim, sem én nem tudtunk újból kapcsolatot teremteni velük.

* * *

Minden tiszteletem a cikk írójájé, aki egy újságíró küldöttség tagjaként szerzett információk alapján hiteles képet vázol fel Azerbajdzsánról. Zárva emlékeimet felidéző gondolatokat, engedjenek meg három megjegyzést.

A Sztálini nemzetiségi politika súlyos következményei, az eltérő vallási, kulturális és történelmi hagyományok, nem utolsósorban a nagyhatalmi befolyásért folyó küzdelem miatt a Kaukázus ma is egy puszkaporos hordó, mely bármikor, bárhol robbanhat.

Tény, hogy *Azerbajdzsán olajbevételei nőnek*, ezért többet tud költeni fegyverre, hadseregre és hosszú távon a lakossági „számarány” is neki kedvezhet. Igaz az is, hogy a nagy, nemzetközi játszmában Törökország támogatására is számíthat.

Ugyanakkor az is tény, hogy a *világban szétszóródott örmény diaszpóra összetartása*, propagandája és az őshazát mindenben segítő támogatása nem lebecsülendő. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Örményország, felismerve saját érzékeny helyzetét és kényszerítő körülményeit, maximálisan aláveti magát az orosz érdekeknek, a FÁK-ban messzemenően támogatja Oroszországot. Ennek fejében mindent megkap ahhoz, hogy gazdasági és katonai érdekeinek védelme ne szenvedjen csorbát. Hegyi Karabah kérdésében pedig csakis olyan kompromisszum képzelhető el, mellyel Oroszország érdekei egybeesnek.

Király László

A berlini védelemgazdasági (katonai) szimpóziumról

A múlt évben 25. éves fennállását ünneplő német Védelemgazdasági Társaság 2007. évi szimpóziumát március 29–30-án Berlinben a Reichstag történelmi épületében tartotta meg „Európa túlélési stratégiái – hozzájárulás a béke biztosításához” címmel.

A szövetségi parlament honvédelmi- külügyi- és munkaügyi bizottságának képviselői nemcsak az exkluzív munkakörülményeket (bizottsági ülésterem a német egyesülés után újjáépített Reichstag régi- és új épültében, bepillantási lehetőség az ülésező Bundestag napi munkájába, ahol éppen a cseh- és lengyelországi USA rakétatelepítéssel kapcsolatos álláspont vitája kezdődött) biztosították, hanem felszólalásaikkal érdemben hozzájárultak a tudományos szimpózium munkájához. Stinner, Schuster és Rohde képviselők felszólalásaikban a biztonság és védelempolitikához kapcsolódó parlamenti munkájukat ismertették.

Stinner képviselő szolt a szövetségi kormány 2006 októberében a „Hálózatos biztonságpolitika” címmel kiadott fehér könyvről, amely a XXI. század kihívásaira adandó nem – vagy nemcsak katonai válaszokat, a különböző konfliktus szcenáriók megoldásán dolgozó minisztériumok együttműködését hangsúlyozza. Ez például azt jelenti, hogy az Afganisztánban jelenlévő Bundeswehr ne csak leszállítson az afgán rendőrségnek 10 000 db pisztolyt, hanem a Belügyminisztérium egyidejűleg szervezze meg az afgán rendőrök szükséges kiképzését is. Ez az együttműködés innovációt igényel a részfeladatok és a hatáskörök végrehajtási mechanizmusában, ami még a szövetségi kormány házi feladata.

Schuster képviselő „A Bundeswehr Afrikában” című előadásában Németországnak a fejlődő világért, különösen Afrikáért viselt felelőségéről, a kölcsönös egymásrautaltságról szolt. A demokráciához vezető utat kell a különböző nemzetközi szervezetek misszióiban jelenlévő német katonáknak őrizni, teljesítve azt a humanitárius kötelességet, amit az emberi jogok védelme, a gazdasági potenciál feltárása, a környezet védelme, az energiaellátás és a fejlesztéspolitika támogatása jelent.

Rohde képviselő aláhúzza, hogy a Bundeswehr a német kül- és biztonságpolitikának változatlanul fontos eszköze, melynek készenléte és képességei mindezek sokoldalú biztosítékát jelentik. Ugyanakkor a Bundeswehr egy munkaadó az egyéb közszolgálati munkáltatók és a privát szektor munkáltatóinak piacán. A konkurens aján-

latokat és a kedvezőtlen demográfiai tendenciákat csak attraktív ajánlattal tudja ellensúlyozni, ami a megfelelő jövedelmi szintet, a továbbképzési és karrierlehetőségeket, valamint a családbarát munkáltatót jelenti.

A szimpózium három egymást követő szekcióban zajlott, melyeket a Védelemgazdasági Társaság társelnökei moderáltak. Az első szekció J. Saalbaum vezetésével a szimpózium katonapolitikai aspektusait tárgyalta. Itt előadás hangzott el az USA és az EU világpolitikai vezető szerepéről; az államok és a nemzetközi szervezetek szerepéről a változó világ biztonságában; a Kongói Demokratikus Köztársaság biztonsági szektorának az EU által támogatott reformjáról; az EU, valamint a NATO szerepvállalásáról a törvény és a rend létrehozásában/fenntartásában.

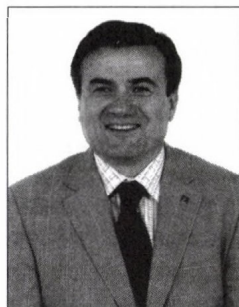
Az Elvira Kuhn professzor vezette második szekció azokat a keretfeltételeket és befolyásoló tényezőket tárgyalta, amelyek a XXI. század védelemgazdaságát alakítják. Itt elsősorban az információ technológiák robbanásszerű elterjedéséről hallhatunk, de érdekes előadások hangzottak el az emberi idegrendszer, illetve a menedzserek krízishelyzetbeli viselkedéséről is. A harmadik szekció M. Essig vezetésével a fegyveres erők és a privát szektor közötti optimális feladatmegosztást kívánta feltérképezni. Előadás hangzott el a Bundeswehr logisztikai rendszerének modernizálásáról; a stratégiai beszerzések optimalizálásáról, valamint az értékláncnak a közszolgáltatási és a privát szféra közötti megosztásáról. Itt hangzott el, hogy míg az USA-ban a GDP-re vetített összkatonai kiadások 0,9%-a beruházás-intenzív, addig az EU-ban ez 0,4%, ami az európai hadiipar növekvő versenyképtelenségét vetíti előre.

A szimpózium cseh résztvevője a hadsereg stratégiai beszerzéseiről, a Gripen repülőgép vásárlás kooperációs konstrukciójáról; a lengyel résztvevő a rendszerlogisztika mint komplex tudomány oktatási szempontjairól; a horvát résztvevő (a dubrovnikai egyetem tanára) biztonságpolitikai kérdésekről szolt.

Szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy a MHTT Védelemgazdasági szakosztálya képviselőjében a tervezésről megtartott előadásunk (dr. Király László – dr. Lakner Zoltán: a tervezés egy lehetséges kiút a káoszból) ebben a rangos mezőnyben megállta a helyét. Ebben elméleti megalapozását adtuk annak a változási folyamatnak, melynek során a tervgazdaságból a piacgazdaságba történő átmenet idején a terv és a tervezés egy „fetiszált” tevékenységből a negligáláson át egy szükséges és a társadalmi párbeszéd érdekében sokoldalúan hasznosítható közgazdasági munkaeszközzé válik.

A záró plenáris ülésen két előadás hangzott el. Az elsőben M. Essig a müncheni Bundeswehr egyetem professzora a védelemgazdaság helyzetét és perspektíváit elemezte. A másodikban P. Lockemann a karlsruhei egyetem professzora a központi tervezést és az önszervezést, az információtechnológia két oldalát elemezte. A korszerű információ technológiának egyaránt kezelni kell az előrelátást igénylő távlati tervezést és az igen rövid reakcióidejű szabályozást, valamint a földrajzi világ egészére kiterjedő hálózatok vezérlését és a központi beavatkozást nem igénylő lokális zavarok elhárítását.

A kétnapos szimpóziumról, melynek tudományos eredménye egy az összes előadást tartalmazó vaskos kiadvány lesz, nehéz néhány sorban összefoglalót adni. Amit azonban biztosan megállapíthatunk, hogy a magyar hadtudományban, a védelemgazdaságot művelő szakemberekben megvan az a tudományos potenciál és szervezőerő, amely egy a nemzetközi elismertséghez ma már elengedhetetlenül fontos konferencia 2008. évi megrendezéséhez szükséges.

A 2007. évi Tanárky Sándor-díjas:

Dr. Szenes Zoltán nyá. altábornagy

Dr. Szenes Zoltán 1951. július 23-án született egy Vas megyei kisközségben, Köcskön. Általános iskola, illetve az érettségi után 1969-ben vonult be a Magyar Néphadse-
regbe, majd 1969–1973 között elvégezte a ZMKMF-et. Hadtáp tervező-szervező tiszt-
ként, Tatán kezdte meg a pályáját.

1979-ben Szentpéterváron szerzett had-
művelési katonai képzettséget. 1986-ban tudomá-
nyos fokozatot szerzett, a hadtudomány
kandidátusa lett. Tanárként, majd tanszékve-
zető egyetemi docensként az Akadémián dol-
gozott. 1991-től az MH hadtápcsoportfőnöke.
1996–1997-ben a HM OTF főosztály vezetője-
ként tervezi-szervezi a katonai felsőoktatás
integrációját és a hadtudományi kutató, tudomá-
nyszervező munkát. 1998–2002 között
Magyarország NATO és NYEU katonai képviselője
Brüsszelben, majd a NATO AFSOUTH
logisztikai főnöke Nápolyban. 2002-ben a HM
HVK törzsiggazgatója (a védelmi felülvizsgálat
projektigazgatója). 2003. március 01-jétől altá-
bornagyként kinevezve a HM Honvéd Vezér-
kari főnöke. 2005. február 01-jével nyugállo-
mányba vonul.

A különböző szintű és szakterületi
beosztások ellátására készülve 1987 és 2002
között nyolc tanfolyamon vett részt. Közülük
hatot külföldön végzett (Párizs, Ottawa,
Washington, Róma, Krakkó). Orosz és angol
nyelvből felsőfokú vizsgát tett.

Hazai és külföldi beosztásai ellátása mel-
lett, és ma is folyamatosan több területen, ak-
tívan részt vesz – vezetőként vagy tagként – a
szakmai tudományos közéletben. A különbö-
ző társaságok, tanácsok, szak- és szerkesztő-
bizottságok és egyesületek élén vagy tagként
elismerett és segítőkész munkatárs. Tagja a mi-

niszterelnök és a honvédelmi miniszter tudomá-
nyos tanácsadó testületének. Közel húsz
hazai és külföldi magas szintű kitüntetés fém-
jelzi eredményes munkáját.

A különböző beosztások ellátásában
megszerzett ismereteit és gazdag tapasztala-
tait közel 100 könyvrészletben, tankönyvben,
jegyzetben, tanulmányban és cikkben elis-
mert szakíróként, nem utolsósorban szám-
ban ugyanennyi előadásban osztotta meg, az
őt nagyon tisztelő olvasók, hallgatók körében.

Nyugállományúként jelenleg is aktívan
dolgozik: a Honvéd Nyugdíjpénztár ügyve-
zető igazgatója, a Budapesti Honvéd Sport-
egyesület társadalmi elnöke és a ZMNE egye-
temi docense. Emellett gyakran kéri fel – itt-
hon és külföldön – főleg biztonság- és véde-
lempolitikai témájú előadások megtartására,
tanulmányok és cikkek megírására, aminek
mindig eleget tesz.

Dr. Szenes Zoltán a Kiss Károly Hadtu-
dományi Klub és az MHTT alapító tagjaként
a Társaság fennállása óta aktívan részt vett –
akkor is amikor külföldön volt, és akkor is,
amikor magas beosztást látott el – a közösség
munkájában. Mindig velünk volt, és van ma
is, sokat segít logisztikai és anyagi vonatko-
zásban, gazdag tanácsokkal szolgál a Társa-
ság működését, szervezeti életét illetően.

A fentiek alapján, a Társaság tagjainak
egyöntetű támogatásával, az elnökség

*a hadtudományi kutatás
területén elért eredményei,*

*a Társaság érdekében huzamos időn keresztül
kifejtett sokoldalú tevékenysége elismeréseként*

Dr. Szenes Zoltán úrnak,

a Társaság alapító tagjának

Tanárky Sándor-díjat adományozta.

Magyar Hadtudományi Társaság
közhasznú egyszerűsített beszámolójának eredménylevezetése 2006 év

Sor- szám	A tétel megnevezése	Előző év	Tárgyév
a	b	c	e
1.	A. Összes közhasznú tevékenység bevétele (I.+II.)	9 568	8 863
2.	I.PÉNZÜGYILEG RENDEZETT BEVÉTELEK (1.+2.+3.+4.+5.)	9 568	8 863
3.	1.Közhasznú célú működésre kapott támogatás	7 300	
5.	b) központi költségvetésből (HM+BM)	5 000	5 700
8.	e) egyéb	2 300	840
10.	2.Pályázati úton elnyert támogatás	990	900
11.	3.Közhasznú tevékenységből származó bevétel	14	5
12.	4.Tagdíjból származó bevétel	838	1 085
13.	5.Egyéb bevétel	426	333
18.	C. Tényleges pénzbevételek (A./I+B./1.)	9 568	8 863
20.	E. Közhasznú tevékenység ráfordításai (1.+2.+3.+4.)	9 345	10 042
21.	1.Ráfordításként érvényesíthető kiadások	9 345	10 042
31.	G.Tárgyévi pénzügyi eredmény (+-1.-+2.)	223	-1 179
39.	K. Tárgyévi eredmény	223	-1 179
40.	1.Közhasznú tevékenység tárgyévi eredménye (A./I.+A./II.)-(E./1.+E./2.+E./3.)	223	-1 179

Tájékoztató adatok

42.	A. Pénzügyileg rendezett személyi jellegű ráfordítások	1 402
43.	1.Bérköltség	348
44.	Ebből:- megbízási díjak	706
46.	2.Személyi jellegű egyéb kifizetések	68
47.	3.Bérjárulékok	280
48.	B. Pénzügyileg rendezett anyagi jellegű ráfordítások	8 519
50.	D. Pénzügyileg rendezett egyéb jellegű ráfordítások	121
52.	F. Tárgyévben Apeh által kiutalt 1% összege	298

Magyar Hadtudományi Társaság
közhasznú egyszerűsített beszámolójának mérlege 2006 év

Sor- szám	A tétel megnevezése	Előző év	Tárgyév
a	b	c	e
5.	Forgóeszközök (6.-9.sorok)	6 021	4 779
6.	I. KÉSZLETEK	4 120	4 081
7.	II.KÖVETELÉSEK	24	
9.	IV.PÉNZESZKÖZÖK	1 877	698
10.	ESZKÖZÖK (AKTÍVÁK) ÖSSZESEN (1.+5.sor)	6 021	4 779
11.	C. Saját tőke (12.-16.)	5 751	4 779
12.	I.INDULÓ TŐKE/JEGYZETT TŐKE	260	260
13.	II. TŐKEVÁLTOZÁS/EREDMÉNY	5 268	5 698
15.	IV. TÁRGYÉVI EREDMÉNY ALAPTEVÉKENYSÉGÉBŐL (közhasznú tevékenységből)	223	- 1 179
19.	F. Kötelezettségek (20.-21.sorok)	270	
21.	II. RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK	270	
22.	FORRÁSOK (PASSZÍVÁK) ÖSZESEN (11.+17.+18.+19.sor)	6 021	4 779

A Magyar Hadtudományi Társaság 2007. március 30-án megtartott küldöttgyűlésének határozatai

1/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 21. old. 1. kérdés)

A 2007. évi központi konferencia a küldöttgyűlés 24 igen szavazattal elfogadott állásfoglalása szerint a katonai felsőoktatás helyzetével fog foglalkozni.

2/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 21. old. 2. kérdés)

A küldöttgyűlés látható többsége megszavazta a pályázati szabályzat megalkotását, az elnökség hatáskörében.

3/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 21. old. 3. kérdés)

A szakértői kör pontosítására vonatkozó javaslatot az elnökség hatáskörében a küldöttgyűlés 33 igen szavazattal megszavazta.

4/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 21. old. 4. kérdés)

A küldöttgyűlés többsége egyetértett, hogy a következő szöveg kerüljön be a Tanárky-díj megalapító határozatába: A Tanárky-díj egy díszes plakett, amelyre rávésik a díjazott nevét, és amellyel meghatározott összeg jár. Az összeg mértékét a küldöttgyűlés évente határozza meg.

5/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 22. old. 5. kérdés)

A Tanárky-díj összegét a küldöttgyűlés egyhangúlag nettó 150 000 Ft-ban állapította meg erre az évre.

6/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 22. old. 6. kérdés)

Az alapszabály 16. paragrafus új, utolsó 11. pontjaként az alábbi szöveggel bővüljön az MHTT alapszabálya.

A szakosztályok évente kapják meg – elszámolási kötelezettség mellett – költségeik fedezésére, saját felhasználásra a tagjaik által az előző évben befizetett tagdíj meghatározott hányadát. A küldöttgyűlés feladata, hogy az adott évre vonatkozó százalékos

arányt az éves terv jóváhagyásával egyidejűleg meghatározza.

Az alapszabály fenti módosításával a többség egyetértett.

7/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 22. old. 7. kérdés)

A küldöttgyűlés egyhangúlag egyetértett, hogy 2007-ben az előző évben befizetett tagdíjak 25%-ával rendelkezhetnek a szakosztályok.

8/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 23. old. 5. bek.)

A küldöttgyűlés az MHTT 2006. évi tevékenységéről összeállított elnökségi beszámolót a szóbeli kiegészítésével együttesen, valamint a Felügyelő Bizottság és az Etikai Bizottság jelentéseit egyhangúlag elfogadta.

9/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 25. old. 8. bek.)

A küldöttgyűlés 25 igen szavazattal, 10 nem szavazattal, 1 tartózkodás mellett elfogadta, hogy hadtudomány mellett az alapszabályban a katonai műszaki tudományok kifejezés is szerepeljen.

10/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 26. old. 1. bek.)

A küldöttgyűlés az egy éve nem fizető tagok törlését 29 igen, 8 nem és 1 tartózkodás mellett jóváhagyta.

11/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 26. old. 2. bek.)

A küldöttgyűlés látható többséggel egyetértett azzal, hogy a Magyar Hadtudományi Társaság tagja lehet nem magyar állampolgár is.

12/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 26. old. 3. bek.)

A küldöttgyűlés 31 igen, 6 nem és 2 tartózkodás mellett elfogadta azt a javaslatot, hogy a szavazati jogú tagok 2/3-os többségéhez köti a kizárás intézményét.

13/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 26. old. 4. bek.)

A küldöttgyűlés látható többséggel elfogadta, hogy a rendkívüli közgyűlés összehívásához 1/5-ös támogatottság szükséges.

14/2007.sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 26. old. 5. bek.)

A küldöttgyűlés az elhangzott és jóváhagyott módosításokkal együtt a Magyar Hadtudományi Társaság szabályzóit egyhangúlag elfogadta.

15/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 29. old. 2. bek.)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése 52 igen 2 nem szavazattal dr. Nagy Lászlót a Társaság elnökének, 54 igen szavazattal dr. Padányi Józsefet alelnökének választotta.

16/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 29. old. 3. bek.)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése elnökhelyettesnek, az Intéző Bizottság tagjának választotta 49 igen, 4 nem, 1 érvénytelen szavazattal dr. Felházi Sándort;

48 igen, 5 nem és 1 érvénytelen szavazattal Fodor Gábort;

46 igen, 7 nem és 1 érvénytelen szavazattal dr. Kovács Zoltánt;

48 igen, 5 nem és 1 érvénytelen szavazattal Szabóné dr. Szalánczy Erikát;

45 igen, 8 nem és 1 érvénytelen szavazattal dr. Ványa Lászlót.

17/2007. sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 29. old. 4. bek.)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése a Felügyelő Bizottság elnökének választotta 52 igen, 2 nem szavazattal dr. Gruber Nándort; a Felügyelő Bizottság tagjainak 38 igen, 14 nem és 2 érvénytelen szavazattal dr. Csontos András; 34 igen, 18 nem és 2 érvénytelen szavazattal dr. Nagy Györgyöt.

18/2007.sz. határozat:

(Jegyzőkönyv 29. old. 5. bek.)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése az Etikai Bizottság elnökének választotta 52 igen, 2 nem szavazattal dr. Héjja Istvánt; az Etikai Bizottság tagjainak 53 igen, 1 nem szavazattal dr. Gligor Jánost; 52 igen, 2 nem szavazattal dr. Haig Zsoltot.

Budapest, 2007. április 4-én.

Dr. Ványa László
jegyzőkönyv hitelesítője

Dr. Felházi Sándor
jegyzőkönyv hitelesítője

ABSTRACT

Lajos Ruzsás:

New parliamentary regulation about the policies
of further development of Hungarian Defence Forces 3

The Hungarian Parliament – according to the practice of democratic states – keeps the armed forces frequently under supervision, defines their strength, the main directions of their development and tasks. Since 1989 ("the change of era") the Parliament made already three times a decision in this field, nowadays, June, 2007 is the acceptance of the fourth regulation actual.

The author of the following article takes this opportunity to overview the essence of the former regulations and presents the main character of the new document. We also publish the full-text of the accepted parliamentary regulation.

János Szabó:

Strategic starting-points of the reform
of higher national defence education 11

The author roughly overviews the actual situation of the 'Miklós Zrínyi' National Defence University, its functional organisation, its strength, weaknesses, possibilities and goals via a SWOT analysis, the outer and inner resources of the accomplishment of the university modernization goals, based on those he also presents a programme of the development of the institution in the timeframe 2007–2010.

SECURITY POLICY

István Molnár:

Republic of Hungary and the forgotten Partnership for Peace 31

In this article the author that used to serve as the Military Cooperation Branch Chief at Joint Command South is providing a comprehensive overview on the development of the Partnership for Peace process and on its role in the framework of the Euro-Atlantic security architecture. He is pointing at the fact that this process has been already an indispensable element of the Alliance renewal. At the same time he is pointing out that in spite of its rich experience Republic of Hungary recently by no means turns its proper attention to PfP-related questions, although it has particular interests connected with them. Then, not intended to be exhaustive the author is forwarding proposals as well for engaging again into the Partnership for Peace process having been already a member of the Alliance.

MILITARY SCIENCE – MILITARY AFFAIRS

János Deák-György Szternák:

New elements of Russian military thinking in the plan of doctrines 40

The authors of the study present, based on the essence of change of the Russian geopolitical thinking and renewal, the main ideas of the presentation of Army General Jury Baluievsky, the Chief of Defence Staff of Russian Armed Forces on the abstract, formal, structural and methodical issues of the new military doctrine that is to develop. The presentation was held 20. January, 2007 at the Russian Academy of Military Science.

László Kovács–László Ványa:

Lessons learned of research and

development of Unmanned Aerial Vehicles (UAV) in Hungary 50

During the last decade intensive research and development work has led on the field of robotics, mainly with the Unmanned Aerial Vehicles (UAV) at the 'Miklós Zrínyi' National Defense University. This R&D program executed from the theoretical research to practical development. The main aim of this paper is introducing this work and its results.

Sándor Felházi–Romulusz Ruszin:

Tasks of fire support in the scope of new challenges 62

In the authors' opinion it is once again necessary to reconsider the responsibilities of the artillery branch. The branch that is the most prominent element in the fire support of combined armed units. In order to enable the branch to meet the changed challenges of future operations. They based their analysis on the perspective of forces capable of providing artillery support, which possess all the artillery characteristics laid down in the doctrinal publications of the alliance and allow their effective execution. Only after repeated analysis and discussion of the results, do they believe in possible interpretation of the set of tasks, the training objectives, trends in development, tasks considering force planning and organisational issues of the HDF's artillery and – if required – the entire armed forces.

C3 PREPARTION

Attila Palai:

Planning process of the military Geographical Information System 71

The author brings out the role of Geographical Information System (shortly: GIS) in the support of military command functions. A GIS is a system for capturing, storing, analyzing and managing data and associated attributes that are spatially referenced to a geographical point. It is a computer system that is capable of integrating, storing, editing, analyzing, sharing and displaying geographically-referenced information. GIS is a tool that allows users to create interactive queries, analyze the spatial information, edit data, maps and present the results of these operations.

DEFENCE ECONOMY

László Varga:

Acquisition and procurement political challenges

in the field of defence 83

The author handles in details the effects of the cease of Warsaw Pact, of joining NATO, WEAG and EU and of the highest priorities of military organisations deployed in international tasks on defence acquisition and procurement, while also indicating the major changes after 1989 ("the change of era"). He analyses the process of internal and national economical changes with a stress on the transformation of the attacking character of armed forces, on the process of restructuring and the decrease of strength of armed forces, on the effects of the change of the process of political decisions making, and on the situation of defence procurement planning.

FORUM

László Nagy:

Thoughts about the Association and the Military Science 97

Hungarian Association of Military Science (HAMS) held its annual general assembly 30th March 2007. In this article the Chairman of the Association speaks about the main questions of assembly discussion, the problems and tasks of HAMS. On the other hand he expresses his own opinion on the topic and the expended content of the phenomenon of military science in connection with the agenda of the annual HAMS conference.

Ibolya Farkasné Zádeczky:

Comment on the article 'Actual problem, fields and new definition of military science' 107

The statement that was accepted at the 2nd Scientific Conference of the Military Science Committee of the Hungarian Academy of Science and its membership, held 27. November, 2006, contains the modern definition of military science. The committee proposes the use of this definition in the field of education and specific literature.

Ret. Major General Tibor Kőszegvári Professor Emeritus asked during his presentation held at the conference and also in his article that was published in the last volume of the journal those who are active in the field of military science to make his roughly composed thoughts and proposals with their critics and recommendations more complex. I meet this demand by the description of my thoughts.

Judit Mészáros:

The New Hungary Development Plan (2007–2013) 117

Grants ensured by the European Union are still considered as the main means for the rise and development of our country. In the field of tenders and projects a new interval is coming from 2007, as the first National Development Plan is being replaced by the New Hungary Development Plan. Present article is to give information about the contents, goals, and priorities of the new Plan, and also to demonstrate the changed responsibilities and interests of the defence ministry. Consequently, it is well worth widening the knowledge about the project activities.

László Ébert:

Comment on the article 'Look-round from Azerbaijan' 126

László Király:

The Defence Economical (military) Symposium in Berlin 2007 131

NEWS OF THE SOCIETY 133

P Á L Y Á Z A T

A Magyar Hadtudományi Társaság elnöksége – a küldöttgyűlés határozata értelmében, a jóváhagyott éves munkatervvel és költségvetési tervvel összhangban – pályázatot hirdet tanulmányok, elemzések megírására.

A pályázat meghirdetésének célja a Társaság tagságának aktivizálása, a tudományos tevékenység, mindenekelőtt a kutatás ösztönzése, publikálásra alkalmas, és a gyakorlatban is hasznosítható anyagok készítése, a tagság önmegvalósítási lehetőségeinek bővítése.

A pályázat keretében a következő tudományos illetve kutatási témaköröket javasoljuk feldolgozni:

- ❖ a biztonság modern értelmezése és aktuális problémái;
- ❖ a haderő-átalakítás (haderőreform) aktuális problémái és azok megoldásának lehetőségei;
- ❖ a védelmi, illetve stratégiai tervezés, és ezen belül a haderőtervezés aktuális kérdései;
- ❖ a háborúval kapcsolatos elméletek változásai a jelenlegi kihívások fényében és ezek gyakorlati megvalósításának kérdései;
- ❖ a terrorizmus és az ellene vívott küzdelemben alkalmazható eljárások, módszerek, eszközök;
- ❖ a katonai vezetés időszerű kérdései és eljárásai;
- ❖ a logisztika előtt álló feladatok és azok lehetséges megoldásai;
- ❖ a haditechnikai és technológiai fejlesztés szükségessége, egyes területek legégetőbb problémái;
- ❖ informatika a védelmi szférában;
- ❖ a határrendészet, a katasztrófavédelem és más speciális terület fejlesztésének kérdései;
- ❖ a humán erőforrás-gazdálkodás napjainkban és a közeli jövőben;
- ❖ a társadalom és a hadsereg – a fegyveres erők demokratikus ellenőrzése.

A pályázaton a Társaság tagjai egyénileg, vagy csoportosan vehetnek részt, kifejezetten ezen pályázat céljára készített, eredeti, ebben a formában más helyre be nem nyújtott tanulmányokkal.

A pályázat elsősorban a kiírásban szereplő (esetleg önálló kezdeményezés alapján választott, de a Hadtudományi Társaság illetve szakosztályai profiljába tartozó) téma kidolgozására irányuljon. Lehet komplex jellegű, de foglalkozhat a téma egy-egy részterületével is. A pályázat jelíges, ily módon megőrzi a pályázó személyiségének anonimitását a pályamunka elbírálásának befejezéséig.

Elnyerhető díjak:

egy I. díj – 100 ezer Ft.;

egy II. díj – 70 ezer Ft.;

egy III. díj – 40 ezer Ft.

A beérkezettek pályamunkáknak legfeljebb fele díjazható, továbbá a díjak megoszthatóak. Az elnökség az egyes szakmai területek kiemelkedő alkotásait különdíjban részesítheti.

A pályaművek terjedelme ne haladja meg a három ívet.

A pályamunkák beadási határideje: 2007. október 19-e.

A jelígével ellátott pályamunkákat két nyomtatott (gépelt) példányban és egy elektronikus adathordozón (lemezen, vagy CD-n) kell benyújtani a Társaság titkárságára. Csatolni kell hozzá egy zárt borítékot, amelyen kívül fel kell tüntetni a jelíget, belül, pedig a szerzőre vonatkozó adatokat (név, szül. hely, idő, anyja neve, lakcíme, vagy szolgálati helyének postacíme, adószáma, TAJ száma, nyugdíjas törzsszáma, átutalási számla száma) kell tartalmaznia.

A pályaműveket az elnökség által felkért szakértők bírálják el.

A díjazott pályázatok hasznosításáról a Társaság dönt a szerzők egyetértésével. Az arra alkalmas pályázatok – függetlenül a díjazás tényétől – szükséges átdolgozás után a Hadtudomány című folyóiratban is közlésre kerülhetnek. Minden pályamunka – a szerzővel való előzetes egyeztetés után – átadásra kerülhet a hasznosításában érdekelt szervek részére.

A pályázat kiírásának feltételeit, a pályázati rendszer célját, az alkalmazott eljárásokat és más, szükséges tudnivalókat a Társaság elnöksége által jóváhagyott szabályozó (a Magyar Hadtudományi Társaság Pályázati rendszere) tartalmazza.

Budapest, 2007. június

A Magyar Hadtudományi Társaság

M E G H Í V Ó

A hazai katonai felsőoktatás helyzete, perspektívái és a tisztképzés sajátosságai címmel

a Magyar Hadtudományi Társaság,
a Honvédelmi Minisztérium,
a Honvéd Vezérkar
és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
közös rendezésében
tudományos szakmai konferenciára kerül sor

2007. október 10-én

Budapesten,
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Dísztermében.

A konferencia mindenki számára nyitott.
A rendezők tisztelettel várnak minden,
a téma iránt érdeklődő és elkötelezett vendéget.

Kérjük, hogy előzetes részvételi szándékukat
legkésőbb 2007. október 1-ig jelezzék
a MHTT honlapján található regisztrációs oldalon
vagy az MHTT titkárságán.

(Részletes információk a honlapon találhatók meg.)